Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣପାଠଇ

୧। ସଙ୍ଗହୱାରୋ

ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜଯତେ, ସଲୋକପାଲୋ ସଦା ନମସ୍ସତି ଚ;

ତସ୍ସେତ ସାସନୱରଂ, ୱିଦୂହି ଞେଯ୍ଯଂ ନରୱରସ୍ସ।

ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚ;

ତଂ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ ଉଭଯଂ, କୋ ଅତ୍ଥୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ କତମଂ।

ସୋଳସହାରା ନେତ୍ତି [ନେତ୍ତୀ (କ।)], ପଞ୍ଚନଯା ସାସନସ୍ସ ପରିଯେଟ୍ଠି;

ଅଟ୍ଠାରସମୂଲପଦା, ମହକଚ୍ଚାନେନ [ମହାକଚ୍ଚାନେନ (ସୀ।)] ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

ହାରା ବ୍ଯଞ୍ଜନୱିଚଯୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ନଯା ତଯୋ ଚ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ;

ଉଭଯଂ ପରିଗ୍ଗହୀତଂ, ୱୁଚ୍ଚତି ସୁତ୍ତଂ ଯଥାସୁତ୍ତଂ।

ଯା ଚେୱ ଦେସନା ଯଞ୍ଚ, ଦେସିତଂ ଉଭଯମେୱ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ;

ତତ୍ରାଯମାନୁପୁବ୍ବୀ, ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯେଟ୍ଠୀତି।

ସଙ୍ଗହୱାରୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ

୧। ତତ୍ଥ କତମେ ସୋଳସ ହାରା? ଦେସନା ୱିଚଯୋ ଯୁତ୍ତି ପଦଟ୍ଠାନୋ ଲକ୍ଖଣୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ୱିଭତ୍ତି ପରିୱତ୍ତନୋ ୱେୱଚନୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଓତରଣୋ ସୋଧନୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ସମାରୋପନୋ ଇତି।

ତସ୍ସାନୁଗୀତି

ଦେସନା ୱିଚଯୋ ଯୁତ୍ତି, ପଦଟ୍ଠାନୋ ଚ ଲକ୍ଖଣୋ;

ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ଚ ଆୱଟ୍ଟୋ, ୱିଭତ୍ତି ପରିୱତ୍ତନୋ।

ୱେୱଚନୋ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଓତରଣୋ ଚ ସୋଧନୋ;

ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ପରିକ୍ଖାରୋ, ସମାରୋପନୋ ସୋଳସୋ [ସୋଳସ (ସୀ।)]।

ଏତେ ସୋଳସ ହାରା, ପକିତ୍ତିତା ଅତ୍ଥତୋ ଅସଂକିଣ୍ଣା;

ଏତେସଞ୍ଚେୱ ଭୱତି, ୱିତ୍ଥାରତଯା ନଯୱିଭତ୍ତୀତି।

୨। ତତ୍ଥ କତମେ ପଞ୍ଚ ନଯା? ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ ତିପୁକ୍ଖଲୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ ଦିସାଲୋଚନୋ ଅଙ୍କୁସୋ ଇତି।

ତସ୍ସାନୁଗୀତି

ପଠମୋ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ, ଦୁତିଯୋ ଚ ତିପୁକ୍ଖଲୋ;

ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ ନାମ, ତତିଯୋ ନଯଲଞ୍ଜକୋ [ନଯଲଞ୍ଛକୋ (ସୀ।)]।

ଦିସାଲୋଚନମାହଂସୁ , ଚତୁତ୍ଥଂ ନଯମୁତ୍ତମଂ;

ପଞ୍ଚମୋ ଅଙ୍କୁସୋ ନାମ, ସବ୍ବେ ପଞ୍ଚ ନଯା ଗତାତି।

୩। ତତ୍ଥ କତମାନି ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନି? ନୱ ପଦାନି କୁସଲାନି ନୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନି। ତତ୍ଥ କତମାନି ନୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନି, ତଣ୍ହା ଅୱିଜ୍ଜା ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ସୁଭସଞ୍ଞା ସୁଖସଞ୍ଞା ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଅତ୍ତସଞ୍ଞାତି, ଇମାନି ନୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନି, ଯତ୍ଥ ସବ୍ବୋ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛତି।

ତତ୍ଥ କତମାନି ନୱ ପଦାନି କୁସଲାନି? ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ ଅମୋହୋ ଅସୁଭସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞାତି, ଇମାନି ନୱ ପଦାନି କୁସଲାନି, ଯତ୍ଥ ସବ୍ବୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଉଦ୍ଦାନଂ

ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜାପି ଚ, ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ତଥେୱ ମୋହୋ ଚ;

ଚତୁରୋ ଚ ୱିପଲ୍ଲାସା, କିଲେସଭୂମୀ ନୱ ପଦାନି।

ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ, କୁସଲାନି ଚ ଯାନି ତୀଣି ମୂଲାନି;

ଚତୁରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭୂମୀ ନୱ ପଦାନି।

ନୱହି ଚ ପଦେହି କୁସଲା, ନୱହି ଚ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଅକୁସଲପକ୍ଖା;

ଏତେ ଖୋ ମୂଲପଦା, ଭୱନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସ ପଦାନୀତି।

ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ

୪। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ନେତ୍ତି କିତ୍ତିତା।

ହାରସଙ୍ଖେପୋ

୧।

ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା , ନିସ୍ସରଣମ୍ପି ଚ ଫଲଂ ଉପାଯୋ ଚ;

ଆଣତ୍ତୀ ଚ ଭଗୱତୋ, ଯୋଗୀନଂ ଦେସନାହାରୋ।

୨।

ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଞ୍ଚ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯା ଚ ଅନୁଗୀତି;

ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯୋ ପୱିଚଯୋ, ହାରୋ ୱିଚଯୋତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ।

୩।

ସବ୍ବେସଂ ହାରାନଂ, ଯା ଭୂମୀ ଯୋ ଚ ଗୋଚରୋ ତେସଂ;

ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତପରିକ୍ଖା, ହାରୋ ଯୁତ୍ତୀତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ।

୪।

ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଜିନୋ, ତସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ;

ଇତି ଯାୱ ସବ୍ବଧମ୍ମା, ଏସୋ ହାରୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ।

୫।

ୱୁତ୍ତମ୍ହି ଏକଧମ୍ମେ, ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା କେଚି;

ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି ସବ୍ବେ, ସୋ ହାରୋ ଲକ୍ଖଣୋ ନାମ।

୬।

ନେରୁତ୍ତମଧିପ୍ପାଯୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମଥ ଦେସନାନିଦାନଞ୍ଚ;

ପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧୀ, ଏସୋ ହାରୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ।

୭।

ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ, ପରିଯେସତି ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ;

ଆୱଟ୍ଟତି ପଟିପକ୍ଖେ, ଆୱଟ୍ଟୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ।

୮।

ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଭୂମିଞ୍ଚ ୱିଭଜ୍ଜତେ ଅଯଂ ହାରୋ;

ସାଧାରଣେ ଅସାଧାରଣେ ଚ ନେଯ୍ୟୋ ୱିଭତ୍ତୀତି।

୯।

କୁସଲାକୁସଲେ ଧମ୍ମେ, ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଭାୱିତେ ପହୀନେ ଚ;

ପରିୱତ୍ତତି ପଟିପକ୍ଖେ, ହାରୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ନାମ।

୧୦।

ୱେୱଚନାନି ବହୂନି ତୁ, ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନି ଏକଧମ୍ମସ୍ସ;

ଯୋ ଜାନାତି ସୁତ୍ତୱିଦୂ, ୱେୱଚନୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ।

୧୧।

ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ୱିୱିଧାହି ଦେସେତି;

ସୋ ଆକାରୋ ଞେଯ୍ୟୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତୀ ନାମ ହାରୋତି।

୧୨।

ଯୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚୁପ୍ପାଦୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧା ଚ ଧାତୁ ଆଯତନା;

ଏତେହି ଓତରତି ଯୋ, ଓତରଣୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ।

୧୩।

ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହି ପଞ୍ହେ, ଗାଥାଯଂ ପୁଚ୍ଛିତାଯମାରବ୍ଭ;

ସୁଦ୍ଧାସୁଦ୍ଧପରିକ୍ଖା, ହାରୋ ସୋ ସୋଧନୋ ନାମ।

୧୪।

ଏକତ୍ତତାଯ ଧମ୍ମା, ଯେପି ଚ ୱେମତ୍ତତାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା;

ତେନ ୱିକପ୍ପଯିତବ୍ବା, ଏସୋ ହାରୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ।

୧୫।

ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ଧମ୍ମଂ, ଜନଯନ୍ତିପ୍ପଚ୍ଚଯା ପରମ୍ପରତୋ;

ହେତୁମୱକଡ୍ଢିଯିତ୍ୱା, ଏସୋ ହାରୋ ପରିକ୍ଖାରୋ।

୧୬।

ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ମୂଲା, ଯେ ଚେକଡ୍ଢା ପକାସିତା ମୁନିନା;

ତେ ସମରୋପଯିତଙ୍ଖା, ଏସ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ।

ନଯସଙ୍ଖେପୋ

୧୭।

ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜମ୍ପି ଚ, ସମଥେନ ୱିପସ୍ସନା ଯୋ ନେତି;

ସଚ୍ଚେହି ଯୋଜଯିତ୍ୱା, ଅଯଂ ନଯୋ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ।

୧୮।

ଯୋ ଅକୁସଲେ ସମୂଲେହି, ନେତି କୁସଲେ ଚ କୁସଲମୂଲେହି;

ଭୂତଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ, ତିପୁକ୍ଖଲଂ ତଂ ନଯଂ ଆହୁ।

୧୯।

ଯୋ ନେତି ୱିପଲ୍ଲାସେହି, କିଲେସେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସଦ୍ଧମ୍ମେ;

ଏତଂ ନଯଂ ନଯୱିଦୂ, ସୀହୱିକ୍କୀଳିତଂ ଆହୁ।

୨୦।

ୱେଯ୍ଯାକରଣେସୁ ହି ଯେ, କୁସଲାକୁସଲା ତହିଂ ତହିଂ ୱୁତ୍ତା;

ମନସା ୱୋଲୋକଯତେ, ତଂ ଖୁ ଦିସାଲୋଚନଂ ଆହୁ।

୨୧।

ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସଲୋଚନେନ, ଉକ୍ଖିପିଯ ଯଂ ସମାନେତି;

ସବ୍ବେ କୁସଲାକୁସଲେ, ଅଯଂ ନଯୋ ଅଙ୍କୁସୋ ନାମ।

୨୨।

ସୋଳସ ହାରା ପଠମଂ, ଦିସଲୋଚନତୋ [ଦିସଲୋଚନେନ (କ।)] ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା;

ସଙ୍ଖିପିଯ ଅଙ୍କୁସେନ ହି, ନଯେହି ତୀହି ନିଦ୍ଦିସେ ସୁତ୍ତଂ।

ଦ୍ୱାଦସପଦ

୨୩।

ଅକ୍ଖରଂ ପଦଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ନିରୁତ୍ତି ତଥେୱ ନିଦ୍ଦେସୋ;

ଆକାରଛଟ୍ଠୱଚନଂ, ଏତ୍ତାୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ସବ୍ବଂ।

୨୪।

ସଙ୍କାସନା ପକାସନା, ୱିୱରଣା ୱିଭଜନୁତ୍ତାନୀକମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତି;

ଏତେହି ଛହି ପଦେହି, ଅତ୍ଥୋ କମ୍ମଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ।

୨୫।

ତୀଣି ଚ ନଯା ଅନୂନା, ଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଛପ୍ପଦାନି ଗଣିତାନି;

ନୱହି ପଦେହି ଭଗୱତୋ, ୱଚନସ୍ସତ୍ଥୋ ସମାଯୁତ୍ତୋ।

୨୬।

ଅତ୍ଥସ୍ସ ନୱପ୍ପଦାନି, ବ୍ୟଞ୍ଜନପରିୟେଟ୍ଠିଯା ଚତୁବ୍ବୀସ;

ଉଭଯଂ ସଙ୍କଲଯିତ୍ୱା [ସଙ୍ଖେପଯତୋ (କ।)], ତେତ୍ତିଂସା ଏତ୍ତିକା ନେତ୍ତୀତି।

ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ପଟିନିଦ୍ଦେସୱାରୋ

୧। ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୫। ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରୋ? ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତି ଗାଥା ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ। କିଂ ଦେସଯତି? ଅସ୍ସାଦଂ ଆଦୀନୱଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଫଲଂ ଉପାଯଂ ଆଣତ୍ତିଂ। ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସେସ୍ସାମୀତି।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ?

‘‘କାମଂ [କାମମାଦିକା ଇମା ଛ ଗାଥା ସୁ। ନି। ୭୭୨ ପସ୍ସିତବ୍ବା] କାମଯମାନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚେତଂ ସମିଜ୍ଝତି;

ଅଦ୍ଧା ପୀତିମନୋ ହୋତି, ଲଦ୍ଧା ମଚ୍ଚୋ ଯଦିଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ?

‘‘ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସ, ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସ ଜନ୍ତୁନୋ;

ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତି, ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱ ରୁପ୍ପତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ?

‘‘ଯୋ କାମେ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସପ୍ପସ୍ସେୱ ପଦା ସିରୋ;

ସୋମଂ ୱିସତ୍ତିକଂ ଲୋକେ, ସତୋ ସମତିୱତ୍ତତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣଂ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ?

‘‘ଖେତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ହିରଞ୍ଞଂ ୱା, ଗୱାସ୍ସଂ ଦାସପୋରିସଂ;

ଥିଯୋ ବନ୍ଧୂ ପୁଥୂ କାମେ, ଯୋ ନରୋ ଅନୁଗିଜ୍ଝତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ?

‘‘ଅବଲା ନଂ ବଲୀଯନ୍ତି, ମଦ୍ଦନ୍ତେ ନଂ ପରିସ୍ସଯା;

ତତୋ ନଂ ଦୁକ୍ଖମନ୍ୱେତି, ନାୱଂ ଭିନ୍ନମିୱୋଦକ’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ?

‘‘ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ ସଦା ସତୋ, କାମାନି ପରିୱଜ୍ଜଯେ;

ତେ ପହାଯ ତରେ ଓଘଂ, ନାୱଂ ସିତ୍ୱାୱ ପାରଗୂ’’ତି।

ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଫଲଂ?

‘‘ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିଂ, ଛତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଯଥ ୱସ୍ସକାଲେ;

ଏସାନିସଂସୋ ଧମ୍ମେ ସୁଚିଣ୍ଣେ, ନ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମଚାରୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଫଲଂ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପାଯୋ?

‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି…ପେ…

‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା [ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୨୭୭] ଦୁକ୍ଖା’’ତି…ପେ…

‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି, ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତି;

ଅଥ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଦୁକ୍ଖେ, ଏସ ମଗ୍ଗୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା’’ତି।

ଅଯଂ ଉପାଯୋ।

ତତ୍ଥ କତମା ଆଣତ୍ତି?

‘‘ଚକ୍ଖୁମା [ପସ୍ସ ଉଦା। ୪୩] ୱିସମାନୀୱ, ୱିଜ୍ଜମାନେ ପରକ୍କମେ;

ପଣ୍ଡିତୋ ଜୀୱଲୋକସ୍ମିଂ, ପାପାନି ପରିୱଜ୍ଜଯେ’’ତି।

ଅଯଂ ଆଣତ୍ତି।

‘‘‘ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁ,

ମୋଘରାଜା’ତି ଆଣତ୍ତି, ‘ସଦା ସତୋ’ତି ଉପାଯୋ;

‘ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚ [ଉହଚ୍ଚ (କ।) ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୧୧୨୫], ଏୱଂ ମଚ୍ଚୁତରୋ ସିଯା’’’।

ଇଦଂ ଫଲଂ।

୬। ତତ୍ଥ ଭଗଵା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଦେସଯତି, ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଆଦୀନଵଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଦେସଯତି, ନେଯ୍ୟସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ ଆଦୀନଵଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଦେସଯତି।

ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା, ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟାତି ସତିପଟ୍ଠାନେହି ନିସ୍ସଯେହି। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ [ଉଦତ୍ଥୋ (ସୀ।) ଉ + ଆ + ଦା + ତ] ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟାତି ଝାନେହି ନିସ୍ସଯେହି। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ଵୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନେହି ନିସ୍ସଯେହି। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟାତି ସଚ୍ଚେହି ନିସ୍ସଯେହି।

ଉଭୋ ତଣ୍ହାଚରିତା ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ଵିପସ୍ସନାଯ ନିଯ୍ୟନ୍ତି ରାଗଵିରାଗାଯ ଚେତୋଵିମୁତ୍ତିଯା। ଉଭୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ଵିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମେ ସମଥେନ ନିଯ୍ୟନ୍ତି ଅଵିଜ୍ଜାଵିରାଗାଯ ପଞ୍ଞାଵିମୁତ୍ତିଯା।

ତତ୍ଥ ଯେ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମାହି ପଟିପଦାହି ନିଯ୍ୟନ୍ତି, ତେ ନନ୍ଦିଯାଵଟ୍ଟେନ ନଯେନ ହାତବ୍ବା, ଯେ ଵିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାହି ପଟିପଦାହି ନିଯ୍ୟନ୍ତି, ତେ ସୀହଵିକ୍କୀଳିତେନ ନଯେନ ହାତବ୍ବା।

୭। ସ୍ୱାଯଂ ହାରୋ କତ୍ଥ ସମ୍ଭଵତି, ଯସ୍ସ ସତ୍ଥା ଵା ଧମ୍ମଂ ଦେସଯତି ଅଞ୍ଞତରୋ ଵା ଗରୁଟ୍ଠାନୀଯୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ସୋ ତଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତି। ତତ୍ଥ ଯା ଵୀମଂସା ଉସ୍ସାହନା ତୁଲନା ଉପପରିକ୍ଖା, ଅଯଂ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା। ତଥା ସୁତେନ ନିସ୍ସଯେନ ଯା ଵୀମଂସା ତୁଲନା ଉପପରିକ୍ଖା ମନସାନୁପେକ୍ଖଣା, ଅଯଂ ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା। ଇମାହି ଦ୍ୱୀହି ପଞ୍ଞାହି ମନସିକାରସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଯଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦସ୍ସନଭୂମିଯଂ ଵା ଭାଵନାଭୂମିଯଂ ଵା, ଅଯଂ ଭାଵନାମଯୀ ପଞ୍ଞା।

୮। ପରତୋଘୋସା ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା। ପଚ୍ଚତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତା ଯୋନିସୋ ମନସିକାରା ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା। ଯଂ ପରତୋ ଚ ଘୋସେନ ପଚ୍ଚତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତେନ ଚ ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ଭାଵନାମଯୀ ପଞ୍ଞା। ଯସ୍ସ ଇମା ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି ସୁତମଯୀ ଚିନ୍ତାମଯୀ ଚ, ଅଯଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ। ଯସ୍ସ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି, ଚିନ୍ତାମଯୀ ନତ୍ଥି, ଅଯଂ ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ [ଵିପଚ୍ଚିତଞ୍ଞୂ (ସୀ।)]। ଯସ୍ସ ନେଵ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି ନ ଚିନ୍ତାମଯୀ, ଅଯଂ ନେଯ୍ୟୋ।

୯। ସାଯଂ ଧମ୍ମଦେସନା କିଂ ଦେସଯତି? ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯଂ ନିରୋଧଂ ମଗ୍ଗଂ। ଆଦୀନଵୋ ଚ ଫଲଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅସ୍ସାଦୋ ସମୁଦଯୋ, ନିସ୍ସରଣଂ ନିରୋଧୋ, ଉପାଯୋ ଆଣତ୍ତି ଚ ମଗ୍ଗୋ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ଇଦଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ।

ଯଥାହ ଭଗଵା – ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ବାରାଣସିଯଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ଅନୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତିତଂ ଅପ୍ପଟିଵତ୍ତିଯଂ ସମଣେନ ଵା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଵା ଦେଵେନ ଵା ମାରେନ ଵା ବ୍ରହ୍ମୁନା ଵା କେନଚି ଵା ଲୋକସ୍ମିଂ, ସଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ।

ତତ୍ଥ ଅପରିମାଣା ପଦା, ଅପରିମାଣା ଅକ୍ଖରା, ଅପରିମାଣା ବ୍ୟଞ୍ଜନା, ଅପରିମାଣା ଆକାରା ନେରୁତ୍ତା ନିଦ୍ଦେସା। ଏତସ୍ସେଵ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍କାସନା ପକାସନା ଵିଵରଣା ଵିଭଜନା ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମଂ [ଉତ୍ତାନିକମ୍ମଂ (କ।)] ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଇତିପିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ।

''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ବାରାଣସିଯଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ଅନୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତିତଂ…ପେ… ''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖଵେ…ପେ… ''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ବାରାଣସିଯଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ଅନୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତିତଂ ଅପ୍ପଟିଵତ୍ତିଯଂ ସମଣେନ ଵା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଵା ଦେଵେନ ଵା ମାରେନ ଵା ବ୍ରହ୍ମୁନା ଵା କେନଚି ଵା ଲୋକସ୍ମିଂ।

ତତ୍ଥ ଅପରିମାଣା ପଦା, ଅପରିମାଣା ଅକ୍ଖରା, ଅପରିମାଣା ବ୍ୟଞ୍ଜନା, ଅପରିମାଣା ଆକାରା ନେରୁତ୍ତା ନିଦ୍ଦେସା। ଏତସ୍ସେଵ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଙ୍କାସନା ପକାସନା ଵିଵରଣା ଵିଭଜନା ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଇତିପିଦଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅରିଯସଚ୍ଚଂ।

ତତ୍ଥ ଭଗଵା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତି, ପଦେହି ପକାସେତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଵିଵରତି, ଆକାରେହି ଵିଭଜତି, ନିରୁତ୍ତୀହି ଉତ୍ତାନୀକରୋତି [ଉତ୍ତାନିଂ କରୋତି (କ।)], ନିଦ୍ଦେସେହି ପଞ୍ଞପେତି। ତତ୍ଥ ଭଗଵା ଅକ୍ଖରେହି ଚ ପଦେହି ଚ ଉଗ୍ଘଟେତି [ଉଗ୍ଘାଟେତି (ସୀ।)], ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଚ ଆକାରେହି ଚ ଵିପଞ୍ଚଯତି, ନିରୁତ୍ତୀହି ଚ ନିଦ୍ଦେସେହି ଚ ଵିତ୍ଥାରେତି। ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟନା [ଉଗ୍ଘାଟନା (ସୀ।)] ଆଦି, ଵିପଞ୍ଚନା ମଜ୍ଝେ, ଵିତ୍ଥାରଣା ପରିଯୋସାନଂ। ସୋଯଂ

ଧମ୍ମୱିନଯୋ ଉଗ୍ଘଟୀଯନ୍ତୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତି, ତେନ ନଂ ଆହୁ ‘‘ଆଦିକଲ୍ଯାଣୋ’’ତି। ୱିପଞ୍ଚୀଯନ୍ତୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତି, ତେନ ନଂ ଆହୁ ‘‘ମଜ୍ଝେକଲ୍ଯାଣୋ’’ତି। ୱିତ୍ଥାରୀଯନ୍ତୋ ନେଯ୍ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତି, ତେନ ନଂ ଆହୁ ‘‘ପରିଯୋସାନକଲ୍ଯାଣୋ’’ତି।

୧୦। ତତ୍ଥ ଛପ୍ପଦାନି ଅତ୍ଥୋ ସଙ୍କାସନା ପକାସନା ୱିୱରଣା ୱିଭଜନା ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଇମାନି ଛପ୍ପଦାନି ଅତ୍ଥୋ। ଛପ୍ପଦାନି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ଅକ୍ଖରଂ ପଦଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ଆକାରୋ ନିରୁତ୍ତି ନିଦ୍ଦେସୋ, ଇମାନି ଛପ୍ପଦାନି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି ଆଦିକଲ୍ଯାଣଂ ମଜ୍ଝେକଲ୍ଯାଣଂ ପରିଯୋସାନକଲ୍ଯାଣଂ ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ଯଞ୍ଜନ’’ନ୍ତି।

କେୱଲନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ନ ମିସ୍ସଂ ଲୋକିଯେହି ଧମ୍ମେହି। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ପରିପୂରଂ ଅନୂନଂ ଅନତିରେକଂ। ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ନିମ୍ମଲଂ ସବ୍ବମଲାପଗତଂ ପରିଯୋଦାତଂ ଉପଟ୍ଠିତଂ ସବ୍ବୱିସେସାନଂ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଥାଗତପଦଂଇତିପି ତଥାଗତନିସେୱିତଂଇତିପି ତଥାଗତାରଞ୍ଜିତଂଇତିପି, ଅତୋଚେତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସେସ୍ସାମୀ’’ତି।

କେସଂ ଅଯଂ ଧମ୍ମଦେସନା, ଯୋଗୀନଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ –

‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା, ନିସ୍ସରଣମ୍ପି ଚ ଫଲଂ ଉପାଯୋ ଚ;

ଆଣତ୍ତୀ ଚ ଭଗୱତୋ, ଯୋଗୀନଂ ଦେସନାହାରୋ’’ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଦେସନାହାରୋ।

୨। ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୧୧। ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋ? ‘‘ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଞ୍ଚା’’ତି ଗାଥା, ଅଯଂ ୱିଚଯୋ ହାରୋ।

କିଂ ୱିଚିନତି? ପଦଂ ୱିଚିନତି, ପଞ୍ହଂ ୱିଚିନତି, ୱିସଜ୍ଜନଂ [ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ (ସୀ। କ।)] ୱିଚିନତି, ପୁବ୍ବାପରଂ ୱିଚିନତି, ଅସ୍ସାଦଂ ୱିଚିନତି, ଆଦୀନୱଂ ୱିଚିନତି, ନିସ୍ସରଣଂ ୱିଚିନତି, ଫଲଂ ୱିଚିନତି, ଉପାଯଂ ୱିଚିନତି, ଆଣତ୍ତିଂ ୱିଚିନତି, ଅନୁଗୀତିଂ ୱିଚିନତି, ସବ୍ବେ ନୱ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ୱିଚିନତି। ଯଥା କିଂ ଭୱେ, ଯଥା ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ ପାରାଯନେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି –

‘‘କେନସ୍ସୁ [ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୧୦୩୮] ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, [ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା ଅଜିତୋ,]

କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତି;

କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସି, କିଂ ସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି।

ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତାନି, ସୋ ଏକୋ ପଞ୍ହୋ। କସ୍ମା? ଏକୱତ୍ଥୁ ପରିଗ୍ଗହା, ଏୱଞ୍ହି ଆହ ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ଲୋକାଧିଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ‘‘କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ଲୋକସ୍ସ ଅପ୍ପକାସନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ‘‘କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀ’’ତି ଲୋକସ୍ସ ଅଭିଲେପନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ‘‘କିଂସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ଲୋକସ୍ସ ମହାଭଯଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଲୋକୋ ତିୱିଧୋ କିଲେସଲୋକୋ ଭୱଲୋକୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋ।

ତତ୍ଥ ୱିସଜ୍ଜନା –

‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, [ଅଜିତାତି ଭଗୱା,]

ୱିୱିଚ୍ଛା [ୱେୱିଚ୍ଛା (ସୁ। ନି। ୧୦୩୯)] ପମାଦା ନପ୍ପକାସତି;

ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂମି, ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି।

ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଇମେହି ଚତୂହି ପଦେହି ୱିସଜ୍ଜିତାନି ପଠମଂ ପଠମେନ, ଦୁତିୟଂ ଦୁତିୟେନ, ତତିୟଂ ତତିୟେନ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଚତୁତ୍ଥେନ।

''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ପଞ୍ହେ ''ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ୱିସଜ୍ଜନା। ନୀୱରଣେହି ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣା ହି ସଵ୍ବେ ସତ୍ତା। ୟଥାହ ଭଗୱା ''ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବପାଣାନଂ ସବ୍ବଭୂତାନଂ ପରିୟାୟତୋ ଏକମେୱ ନୀୱରଣଂ ୱଦାମି ୟଦିଦଂ ଅୱିଜ୍ଜା, ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣା ହି ସବ୍ବେ ସତ୍ତା। ସବ୍ବସୋୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିରୋଧା ଚାଗା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗା ନତ୍ଥି ସତ୍ତାନଂ ନୀୱରଣନ୍ତି ୱଦାମୀ''ତି। ତେନ ଚ ପଠମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱିସଜ୍ଜନା ୟୁତ୍ତା।

''କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତୀ''ତି ପଞ୍ହେ ''ୱିୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତୀ''ତି ୱିସଜ୍ଜନା। ୟୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୀୱରଣେହି ନିୱୁତୋ, ସୋ ୱିୱିଚ୍ଛତି। ୱିୱିଚ୍ଛା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛନ୍ତୋ ନାଭିସଦ୍ଦହତି, ନ ଅଭିସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ୱୀରିୟଂ ନାରଭତି ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାୟ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ। ସୋ ଇଧପ୍ପମାଦମନୁୟୁତ୍ତୋ ୱିହରତି ପମତ୍ତୋ, ସୁକ୍କେ ଧମ୍ମେ ନ ଉପ୍ପାଦିୟତି, ତସ୍ସ ତେ ଅନୁପ୍ପାଦିୟମାନା ନପ୍ପକାସନ୍ତି, ୟଥାହ ଭଗୱା –

''ଦୂରେ ସନ୍ତୋ ପକାସନ୍ତି [ପକାସେନ୍ତି ଧ। ପ। ୩୦୪], ହିମୱନ୍ତୋୱ ପବ୍ବତୋ;

ଅସନ୍ତେତ୍ଥ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ରତ୍ତିଂ ଖିତ୍ତା [ରତ୍ତି ଖିତ୍ତା (ସୀ।), ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୩୦୪] ୟଥା ସରା;

ତେ ଗୁଣେହି ପକାସନ୍ତି, କିତ୍ତିୟା ଚ ୟସେନ ଚା''ତି।

ତେନ ଚ ଦୁତିୟସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱିସଜ୍ଜନା ୟୁତ୍ତା।

''କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀ''ତି ପଞ୍ହେ ''ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂମୀ''ତି ୱିସଜ୍ଜନା। ଜପ୍ପା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା। ସା କଥଂ ଅଭିଲିମ୍ପତି? ୟଥାହ ଭଗୱା –

''ରତ୍ତୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, ରତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତି;

ଅନ୍ଧନ୍ତମଂ [ଅନ୍ଧତମଂ (କ।)] ତଦା ହୋତି, ୟଂ ରାଗୋ ସହତେ ନର''ନ୍ତି।

ସାୟଂ ତଣ୍ହା ଆସତ୍ତିବହୁଲସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ''ଏୱଂ ଅଭିଜପ୍ପା''ତି କରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଲୋକୋ ଅଭିଲିତ୍ତୋ ନାମ ଭୱତି, ତେନ ଚ ତତିୟସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱିସଜ୍ଜନା ୟୁତ୍ତା।

''କିଂ ସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି ପଞ୍ହେ ''ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି ୱିସଜ୍ଜନା। ଦୁୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ – କାୟିକଞ୍ଚ ଚେତସିକଞ୍ଚ। ୟଂ କାୟିକଂ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ୟଂ ଚେତସିକଂ ଇଦଂ ଦୋମନସ୍ସଂ। ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ହି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉବ୍ବିଜ୍ଜନ୍ତି, ନତ୍ଥି ଭୟଂ ଦୁକ୍ଖେନ ସମସମଂ, କୁତୋ ୱା ପନ ତସ୍ସ ଉତ୍ତରିତରଂ? ତିସ୍ସୋ ଦୁକ୍ଖତା – ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତା। ତତ୍ଥ ଲୋକୋ ଓଧସୋ କଦାଚି କରହଚି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାୟ ମୁଚ୍ଚତି। ତଥା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାୟ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ହୋନ୍ତି ଲୋକେ ଅପ୍ପାବାଧାପି ଦୀଘାୟୁକାପି। ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟ ପନ ଲୋକୋ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ମୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ଦୁକ୍ଖଂ ଲୋକସ୍ସାତି କତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭୟନ୍ତି। ତେନ ଚ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱିସଜ୍ଜନା ୟୁତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି।

ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା, [ଇଚ୍ଚାୟସ୍ମା ଅଜିତୋ,]

ସୋତାନଂ କିଂ ନିୱାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହି, କେନ ସୋତା ପିଧୀୟରେ [ପିଥୀୟରେ (ସୀ।), ପିଧିୟ୍ୟରେ (କ।), ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୧୦୪୦]।

ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତାନି। ତେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହା। କସ୍ମା? ଇମେହି ବହ୍ୱାଧିୱଚନେନ ପୁଚ୍ଛିତା। ଏୱଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଏୱଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠସ୍ସ କିଂ ଲୋକସ୍ସ ୱୋଦାନଂ ୱୁଟ୍ଠାନମିତି, ଏୱଞ୍ହି ଆହ।

ସଓନ୍ତିସଦ୍ଧି ସୋତାତି। ଅସମାହିତସ୍ସ ସଓନ୍ତି ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦପ୍ପମାଦବହୁଲସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଯା ଅଭିଜ୍ଝା ଅଯଂ ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ଯୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ଅଯଂ ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ଯୋ ପମାଦୋ ଅଯଂ ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ତସ୍ସେୱଂ ଅସମାହିତସ୍ସ ଛସୁ ଆଯତନେସୁ ତଣ୍ହା ସଓନ୍ତି ରୂପତଣ୍ହା ସଦ୍ଦତଣ୍ହା ଗନ୍ଧତଣ୍ହା ରସତଣ୍ହା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବତଣ୍ହା ଧମ୍ମତଣ୍ହା, ଯଥାହ ଭଗୱା –

‘‘ସୱତୀ’’ତି ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଛନ୍ନେତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ ଆଯତନାନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଚକ୍ଖୁ ସୱତି ମନାପିକେସୁ ରୂପେସୁ, ଅମନାପିକେସୁ [ଅମନାପିଯେସୁ (କ।)] ପଟିହଞ୍ଞତୀତି। ସୋତଂ…ପେ… ଘାନଂ… ଜିୱ୍ହା… କାଯୋ… ମନୋ ସୱତି ମନାପିକେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅମନାପିକେସୁ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି। ଇତି ସବ୍ବା ଚ ସୱତି, ସବ୍ବଥା ଚ ସୱତି। ତେନାହ ‘‘ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା’’ତି।

‘‘ସୋତାନଂ କିଂ ନିୱାରଣ’’ନ୍ତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱିଘାତଂ ପୁଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ୱୋଦାନଂ। ‘‘ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହି, କେନ ସୋତା ପିଧୀଯରେ’’ତି ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତଂ ପୁଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ।

ତତ୍ଥ ୱିସଜ୍ଜନା –

‘‘ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିଂ, [ଅଜିତାତି ଭଗୱା,]

ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି, ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି।

କାଯଗତାଯ ସତିଯା ଭାୱିତାଯ ବହୁଲୀକତାଯ ଚକ୍ଖୁ ନାୱିଞ୍ଛତି ମନାପିକେସୁ ରୂପେସୁ, ଅମନାପିକେସୁ ନ ପଟିହଞ୍ଞତି, ସୋତଂ…ପେ… ଘାନଂ… ଜିୱ୍ହା… କାଯୋ… ମନୋ ନାୱିଞ୍ଛତି ମନାପିକେସୁ ଧମ୍ମେସୁ, ଅମନାପିକେସୁ ନ ପଟିହଞ୍ଞତି। କେନ କାରଣେନ? ସଂୱୁତନିୱାରିତତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ । କେନ ତେ ସଂୱୁତନିୱାରିତା? ସତିଆରକ୍ଖେନ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣ’’ନ୍ତି।

ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁସଯା ପହୀଯନ୍ତି, ଅନୁସଯେସୁ ପହୀନେସୁ ପରିଯୁଟ୍ଠାନା ପହୀଯନ୍ତି। କିସ୍ସ [ତସ୍ସ (ସୀ।)], ଅନୁସଯସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା? ତଂ ଯଥା ଖନ୍ଧୱନ୍ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୱସେସମୂଲୁଦ୍ଧରଣେ କତେ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱଙ୍କୁରସନ୍ତତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ଭୱତି। ଏୱଂ ଅନୁସଯେସୁ ପହୀନେସୁ ପରିଯୁଟ୍ଠାନସନ୍ତତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ଭୱତି ପିଦହିତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା। କେନ? ପଞ୍ଞାଯ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି।

‘‘ପଞ୍ଞା ଚେୱ ସତି ଚ, [ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା ଅଜିତୋ,]

ନାମରୂପଞ୍ଚ ମାରିସ;

ଏତଂ ମେ ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହି, କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି।

‘‘ଯମେତଂ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛି [ମଂ ପୁଚ୍ଛି (କ।), ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୧୦୪୩], ଅଜିତ ତଂ ୱଦାମି ତେ;

ଯତ୍ଥ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି;

ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ, ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ପଞ୍ହେ [ପଞ୍ହୋ (ସୀ। କ।) ନେତ୍ତିୱିଭାୱନୀ ପସ୍ସିତବ୍ବା] ଅନୁସନ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅନୁସନ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ କିଂ ପୁଚ୍ଛତି? ଅନୁପାଦିସେସଂ ନିବ୍ବାନଧାତୁଂ। ତୀଣି ଚ ସଚ୍ଚାନି ସଙ୍ଖତାନି ନିରୋଧଧମ୍ମାନି ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯୋ ମଗ୍ଗୋ, ନିରୋଧୋ ଅସଙ୍ଖତୋ। ତତ୍ଥ ସମୁଦଯୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୂମୀସୁ ପହୀଯତି ଦସ୍ସନଭୂମିଯା ଚ ଭାୱନାଭୂମିଯା ଚ। ଦସ୍ସନେନ ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି ପହୀଯନ୍ତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ, ଭାୱନାଯ ସତ୍ତ ସଂଯୋଜନାନି ପହୀଯନ୍ତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ରୂପରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋ ମାନୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅୱିଜ୍ଜାୱସେସା [ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ନିରୱସେସା (ସୀ। କ।)]। ତେଧାତୁକେ ଇମାନି ଦସ ସଂଯୋଜନାନି ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିଯାନି ପଞ୍ଚୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯାନି।

୧୨। ତତ୍ଥ ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ସତ୍ତ ସଂଯୋଜନାନି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ବ୍ଯାପାଦୋ ରୂପରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋ ମାନୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅୱିଜ୍ଜାୱସେସା ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଯଂ ପନ ଏୱଂ ଜାନାତି ''ଖୀଣା ମେ ଜାତୀ''ତି, ଇଦଂ ଖଯେ ଞାଣଂ। ''ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯା''ତି ପଜାନାତି, ଇଦଂ ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ। ଇମାନି ଦ୍ୱେ ଞାଣାନି ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଯଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଇମାନି ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ ଖଯେ ଞାଣଂ ଯଞ୍ଚ ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ, ଇମାନି ଦ୍ୱେ ଞାଣାନି ଏକପଞ୍ଞା।

ଅପି ଚ ଆରମ୍ମଣସଙ୍କେତେନ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ''ଖୀଣା ମେ ଜାତୀ''ତି ପଜାନନ୍ତସ୍ସ ଖଯେ ଞାଣନ୍ତି ନାମଂ ଲଭତି, ''ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯା''ତି ପଜାନନ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣନ୍ତି ନାମଂ ଲଭତି। ସା ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା, ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ଅପିଲାପନଟ୍ଠେନ ସତି।

୧୩। ତତ୍ଥ ଯେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ଇଦଂ ନାମରୂପଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମା, ଇଦଂ ନାମଂ। ଯାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ରୂପାନି, ଇଦଂ ରୂପଂ। ତଦୁଭଯଂ ନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ନିରୋଧଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ ପାରାଯନେ ଏୱମାହ –

''ପଞ୍ଞା ଚେୱ ସତି ଚ, ନାମରୂପଞ୍ଚ ମାରିସ;

ଏତଂ ମେ ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହି, କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ସତି ଚ ପଞ୍ଞା ଚ ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ସତି ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ, ପଞ୍ଞା ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ। ଯା ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ସଦ୍ଦହନା ଓକପ୍ପନା, ଇଦଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତ୍ଥ ଯା ସଦ୍ଧାଧିପତେଯ୍ଯା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ଅଯଂ ଛନ୍ଦସମାଧି। ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ୱା ଭାୱନାବଲେନ ୱା, ଇଦଂ ପହାନଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତା ସରସଙ୍କପ୍ପା, ଇମେ ସଙ୍ଖାରା। ଇତି ପୁରିମକୋ ଚ ଛନ୍ଦସମାଧି, କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ଚ ପହାନଂ ଇମେ ଚ ସଙ୍ଖାରା, ତଦୁଭଯଂ ଛନ୍ଦସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ ନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିଂ। ତତ୍ଥ ଯା ୱୀରିଯାଧିପତେଯ୍ଯା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ଅଯଂ ୱୀରିଯସମାଧି…ପେ… ତତ୍ଥ ଯା ଚିତ୍ତାଧିପତେଯ୍ଯା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ଅଯଂ ଚିତ୍ତସମାଧି…ପେ… ତତ୍ଥ ଯା ୱୀମଂସାଧିପତେଯ୍ଯା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ଅଯଂ ୱୀମଂସାସମାଧି। ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ୱା ଭାୱନାବଲେନ ୱା, ଇଦଂ ପହାନଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତା ସରସଙ୍କପ୍ପା, ଇମେ ସଙ୍ଖାରା। ଇତି ପୁରିମକୋ ଚ ୱୀମଂସାସମାଧି, କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ଚ ପହାନଂ ଇମେ ଚ ସଙ୍ଖାରା, ତଦୁଭଯଂ ୱୀମଂସାସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ ନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିଂ।

୧୪। ସବ୍ବୋ ସମାଧି ଞାଣମୂଲକୋ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି।

ଯଥା ପୁରେ ତଥା ପଚ୍ଛା, ଯଥା ପଚ୍ଛା ତଥା ପୁରେ;

ଯଥା ଦିୱା ତଥା ରତ୍ତିଂ [ରତ୍ତି (କ।) ଅଯଂ ଗାଥା ଥେରଗା। ୩୯୭ ଦିସ୍ସତି], ଯଥା ରତ୍ତିଂ ତଥା ଦିୱା।

ଇତି ୱିୱଟେନ ଚେତସା ଅପରିଯୋନଦ୍ଧେନ ସପ୍ପଭାସଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତି। ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି କୁସଲାନି ଚିତ୍ତସହଭୂନି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଚିତ୍ତେ ନିରୁଜ୍ଝମାନେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ନାମରୂପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁକଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ହେତୁ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନାହାରଂ ଅନଭିନନ୍ଦିତଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଂ ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ନାମରୂପମପି ଅହେତୁ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ପୁନବ୍ଭୱଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତଯତି [ନିବ୍ବତ୍ତିଯତି (କ।)]। ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ପଞ୍ଞା ଚ ସତି ଚ ନାମରୂପଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଯମେତଂ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛି, ଅଜିତ ତଂ ୱଦାମି ତେ;

ଯତ୍ଥ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି;

ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ, ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ''ତି।

‘‘ଯେ ଚ [ଅଯଂ ଗାଥା ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୪୪ ଅଞ୍ଞଥା ଦିସ୍ସତି] ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାସେ, [ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା ଅଜିତୋ]

ଯେ ଚ ସେକ୍ଖା ପୁଥୂ ଇଧ;

ତେସଂ ମେ ନିପକୋ ଇରିଯଂ, ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହି ମାରିସା’’ତି।

୧୫। ଇମାନି ତୀଣି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତାନି, ତେ ତଯୋ ପଞ୍ହା। କିସ୍ସ? ସେଖାସେଖୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମପ୍ପହାନଯୋଗେନ, ଏୱଞ୍ହି ଆହ। ‘‘ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାସେ’’ତି ଅରହତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି, ‘‘ଯେ ଚ ସେଖା ପୁଥୂ ଇଧା’’ତି ସେଖଂ ପୁଚ୍ଛତି, ‘‘ତେସଂ ମେ ନିପକୋ ଇରିଯଂ, ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହି ମାରିସା’’ତି ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପହାନଂ ପୁଚ୍ଛତି।

ତତ୍ଥ ୱିସଜ୍ଜନା –

‘‘କାମେସୁ ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ଯ, [ଅଜିତାତି ଭଗୱା]

ମନସାନାୱିଲୋ ସିଯା;

କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ, ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି।

ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି, ସବ୍ବଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି, ସବ୍ବଂ ମନୋକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଅତୀତେ ଅଂସେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଦସ୍ସନଂ, ଅନାଗତେ ଅଂସେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଦସ୍ସନଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅଂସେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଦସ୍ସନଂ।

କୋ ଚ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତୋ? ଯଂ ଅନିଚ୍ଚେ ଦୁକ୍ଖେ ଅନତ୍ତନି ଚ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଦସ୍ସନଂ, ଅଯଂ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତୋ। ଯଥା ଇଧ ପୁରିସୋ ତାରକରୂପାନି ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ନୋ ଚ ଗଣନସଙ୍କେତେନ ଜାନେଯ୍ଯ, ଅଯଂ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତୋ।

ଭଗୱତୋ ପନ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଦସ୍ସନଂ, ଅନାୱରଣଞାଣଦସ୍ସନା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ସେଖେନ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବଂ ଗେଧା ଚ ରଜନୀଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ, ଦୋସା ଚ ପରିଯୁଟ୍ଠାନୀଯେସୁ। ତତ୍ଥ ଯା ଇଚ୍ଛା ମୁଚ୍ଛା ପତ୍ଥନା ପିଯାଯନା କୀଳନା, ତଂ ଭଗୱା ନିୱାରେନ୍ତୋ ଏୱମାହ ‘‘କାମେସୁ ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ଯା’’ତି।

‘‘ମନସାନାୱିଲୋ ସିଯା’’ତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱିଘାତଂ ଆହ। ତଥା ହି ସେଖୋ ଅଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଅସମୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ କିଲେସଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ କିଲେସଂ ଫାତିଂ କରୋତି। ଯୋ ପନ ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପୋ ଅନଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତୋ ୱାଯମତି, ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ୱାଯମତି ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଦହତି। ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଯ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ୱାଯମତି ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଦହତି। ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ୱାଯମତି ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଦହତି। ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଠିତିଯା ଅସମ୍ମୋସାଯ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯ ଭାୱନାଯ ପାରିପୂରିଯା ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ୱାଯମତି ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଦହତି।

୧୬। କତମେ [କତମେ ଚ (ଅଟ୍ଠ॰)] ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା? କାମୱିତକ୍କୋ ବ୍ଯାପାଦୱିତକ୍କୋ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ, ଇମେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। କତମେ ଉପ୍ପନ୍ନା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା? ଅନୁସଯା ଅକୁସଲମୂଲାନି, ଇମେ ଉପ୍ପନ୍ନା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। କତମେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା? ଯାନି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଇମେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା। କତମେ ଉପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା? ଯାନି ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଇମେ ଉପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା।

ଯେନ କାମୱିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯେନ ବ୍ଯାପାଦୱିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

ଯେନ ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ପଜହତି ୱିନୋଦେତି ବ୍ଯନ୍ତୀକରୋତି ଅନଭାୱଂ ଗମେତି ନାଧିୱାସେତି, ଇଦଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯା

ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ସଦ୍ଦହନା ଓକପ୍ପନା, ଇଦଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ? ଚତୂସୁ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେସୁ। ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ? ଚତୂସୁ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୁ। ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ? ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ। ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ? ଚତୂସୁ ଝାନେସୁ। ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ? ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ। ଏୱଂ ସେଖୋ ସବ୍ବେହି କୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା ଅନାୱିଲତାଯ ମନସା। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ମନସାନାୱିଲୋ ସିଯା’’ତି।

୧୭। ‘‘କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତି ଲୋକୋ ନାମ ତିୱିଧୋ କିଲେସଲୋକୋ ଭୱଲୋକୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋ। ତତ୍ଥ କିଲେସଲୋକେନ ଭୱଲୋକୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତି, ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ନେଯ୍ଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞା ଭୱତି। ସା ଦୁୱିଧେନ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବା ଦସ୍ସନପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ଭାୱନାପରିଞ୍ଞାଯ ଚ। ଯଦା ହି ସେଖୋ ଞେଯ୍ଯଂ ପରିଜାନାତି, ତଦା ନିବ୍ବିଦାସହଗତେହି ସଞ୍ଞାମନସିକାରେହି ନେଯ୍ଯଂ ପରିଞ୍ଞାତଂ ଭୱତି। ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା କୋସଲ୍ଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି – ଦସ୍ସନକୋସଲ୍ଲଞ୍ଚ ଭାୱନାକୋସଲ୍ଲଞ୍ଚ।

ତଂ ଞାଣଂ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବଂଃ ଅଭିଞ୍ଞା ପରିଞ୍ଞା ପହାନଂ ଭାୱନା ସଚ୍ଛିକିରିଯା। ତତ୍ଥ କତମା ଅଭିଞ୍ଞା? ଯଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଲକ୍ଖଣେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ଚ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଚ, ଅଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା।

ତତ୍ଥ କତମା ପରିଞ୍ଞା? ଏୱଂ ଅଭିଜାନିତ୍ୱା ଯା ପରିଜାନନା ‘‘ଇଦଂ କୁସଲଂ, ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ, ଇଦଂ ସାୱଜ୍ଜଂ, ଇଦଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ଇଦଂ କଣ୍ହଂ, ଇଦଂ ସୁକ୍କଂ, ଇଦଂ ସେୱିତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ନ ସେୱିତବ୍ବଂ, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏୱଂଗହିତା, ଇଦଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି [ନିବ୍ବତ୍ତାପେନ୍ତି (କ।)], ତେସଂ ଏୱଂଗହିତାନଂ ଅଯଂ ଅତ୍ଥୋ’’ତି, ଅଯଂ ପରିଞ୍ଞା।

ଏୱଂ ପରିଜାନିତ୍ୱା ତଯୋ ଧମ୍ମା ଅୱସିଟ୍ଠା ଭୱନ୍ତି ପହାତବ୍ବା ଭାୱେତବ୍ବା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ଚ। ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବା? ଯେ ଅକୁସଲା। ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ଭାୱେତବ୍ବା? ଯେ କୁସଲା। ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା? ଯଂ ଅସଙ୍ଖତଂ। ଯୋ ଏୱଂ ଜାନାତି ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ଥକୁସଲୋ ଧମ୍ମକୁସଲୋ କଲ୍ଯାଣତାକୁସଲୋ ଫଲତାକୁସଲୋ, ଆଯକୁସଲୋ ଅପାଯକୁସଲୋ ଉପାଯକୁସଲୋ ମହତା କୋସଲ୍ଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି, ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତି।

‘‘ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି ତେନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ଆଲୋକିତେ ୱିଲୋକିତେ ସମିଞ୍ଜିତେ [ସମ୍ମିଞ୍ଜିତେ (ସୀ।)] ପସାରିତେ ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀୱରଧାରଣେ ଅସିତେ ପୀତେ ଖାଯିତେ ସାଯିତେ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମେ ଗତେ ଠିତେ ନିସିନ୍ନେ ସୁତ୍ତେ ଜାଗରିତେ ଭାସିତେ ତୁଣ୍ହିଭାୱେ ସତେନ ସମ୍ପଜାନେନ ୱିହାତବ୍ବଂ। ଇମା ଦ୍ୱେ ଚରିଯା ଅନୁଞ୍ଞାତା ଭଗୱତା ଏକା ୱିସୁଦ୍ଧାନଂ, ଏକା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତାନଂ। କେ ୱିସୁଦ୍ଧା? ଅରହନ୍ତୋ। କେ ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତା? ସେକ୍ଖା। କତକିଚ୍ଚାନି ହି ଅରହତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଯଂ ବୋଜ୍ଝଂ, ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନ ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନାଭିସମଯେନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଭିସମଯେନ ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯେନ, ଇଦଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ବୋଜ୍ଝଂ ଯୋ ଏୱଂ ଜାନାତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସତୋ ଅଭିକ୍କମତି ସତୋ ପଟିକ୍କମତି ଖଯା ରାଗସ୍ସ ଖଯା ଦୋସସ୍ସ ଖଯା ମୋହସ୍ସ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି, ତେନାହ –

‘‘କାମେସୁ ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ଯ, [ଅଜିତାତି ଭଗୱା]

ମନସାନାୱିଲୋ ସିଯା;

କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ, ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି।

ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ୱିସଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ସୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନୁଗୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଚ ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ଚ ସମାନେତବ୍ବା [ସମାନଯିତବ୍ବା (ସୀ। କ।)]। ଅତ୍ଥାପଗତଂ ହି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପଂ ଭୱତି। ଦୁନ୍ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ପଦବ୍ଯଞ୍ଜନସ୍ସ ଅତ୍ଥୋପି ଦୁନ୍ନଯୋ ଭୱତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନୂପେତଂ ସଙ୍ଗାଯିତବ୍ବଂ। ସୁତ୍ତଞ୍ଚ ପୱିଚିନିତବ୍ବଂ। କିଂ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହଚ୍ଚ ୱଚନଂ ଅନୁସନ୍ଧିୱଚନଂ ନୀତତ୍ଥଂ ନେଯ୍ଯତ୍ଥଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ? କୁହିଂ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବାନି ସଚ୍ଚାନି ପସ୍ସିତବ୍ବାନି, ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେତି? ଏୱଂ ସୁତ୍ତଂ ପୱିଚେତବ୍ବଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ – ‘‘ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଞ୍ଚ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯା ଚ ଅନୁଗୀତୀ’’ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋ।

୩। ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୧୮। ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରୋ? ‘‘ସବ୍ବେସଂ ହାରାନ’’ନ୍ତି, ଅଯଂ ଯୁତ୍ତିହାରୋ। କିଂ ଯୋଜଯତି [ଯୋଜେତି (ସୀ।)]? ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା ବୁଦ୍ଧାପଦେସୋ ସଙ୍ଘାପଦେସୋ ସମ୍ବହୁଲଥେରାପଦେସୋ [ସମ୍ବହୁଲ… (କ।)] ଏକଥେରାପଦେସୋ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା, ତାନି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ସୁତ୍ତେ ଓତାରଯିତବ୍ବାନି, ୱିନଯେ ସନ୍ଦସ୍ସଯିତବ୍ବାନି, ଧମ୍ମତାଯଂ ଉପନିକ୍ଖିପିତବ୍ବାନି।

କତମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଓତାରଯିତବ୍ବାନି? ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ। କତମସ୍ମିଂ ୱିନଯେ ସନ୍ଦସ୍ସଯିତବ୍ବାନି? ରାଗୱିନଯେ ଦୋସୱିନଯେ ମୋହୱିନଯେ। କତମିସ୍ସଂ [କତମିଯଂ (ସୀ।)] ଧମ୍ମତାଯଂ ଉପନିକ୍ଖିପିତବ୍ବାନି? ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ। ଯଦି ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ଅୱତରତି, କିଲେସୱିନଯେ ସନ୍ଦିସ୍ସତି , ଧମ୍ମତଞ୍ଚ ନ ୱିଲୋମେତି, ଏୱଂ ଆସୱେ ନ ଜନେତି। ଚତୂହି ମହାପଦେସେହି ଯଂ ଯଂ ଯୁଜ୍ଜତି, ଯେନ ଯେନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଯଥା ଯଥା ଯୁଜ୍ଜତି, ତଂ ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

୧୯। ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତେନ କତି ପଦାନି ପଞ୍ହେତି ପଦସୋ ପରିଯୋଗାହିତବ୍ବଂ ୱିଚେତବ୍ବଂ? ଯଦି ସବ୍ବାନି ପଦାନି ଏକଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଭିୱଦନ୍ତି, ଏକୋ ପଞ୍ହୋ। ଅଥ ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଏକଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଭିୱଦନ୍ତି, ଏକୋ ପଞ୍ହୋ। ଅଥ ତୀଣି ପଦାନି ଏକଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଭିୱଦନ୍ତି, ଏକୋ ପଞ୍ହୋ। ଅଥ ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଏକଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଭିୱଦନ୍ତି, ଏକୋ ପଞ୍ହୋ। ଅଥ ଏକଂ ପଦଂ ଏକଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଭିୱଦତି, ଏକୋ ପଞ୍ହୋ। ତଂ ଉପପରିକ୍ଖମାନେନ ଅଞ୍ଞାତବ୍ବଂ କିଂ ଇମେ ଧମ୍ମା ନାନତ୍ଥା ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନା, ଉଦାହୁ ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନନ୍ତି। ଯଥା କିଂ ଭୱେ? ଯଥା ସା ଦେୱତା ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି।

‘‘କେନସ୍ସୁବ୍ଭାହତୋ [ପସ୍ସ ସ। ନି। ୧।୬୬] ଲୋକୋ, କେନସ୍ସୁ ପରିୱାରିତୋ;

କେନ ସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋ, କିସ୍ସ ଧୂପାଯିତୋ ସଦା’’ତି।

ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତାନି। ତେ ତଯୋ ପଞ୍ହା କଥଂ ଞାଯତି? ଭଗୱା ହି ଦେୱତାଯ ୱିସଜ୍ଜେତି।

‘‘ମଚ୍ଚୁନାବ୍ଭାହତୋ [ମଚ୍ଚୁନବ୍ଭାହତୋ (କ।) ଥେରଗା। ୪୪୮; ସଂ। ନି। ୧।୬୬ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ] ଲୋକୋ, ଜରାଯ ପରିୱାରିତୋ;

ତଣ୍ହାସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋ, ଇଚ୍ଛାଧୂପାଯିତୋ ସଦା’’ତି।

୨୦। ତତ୍ଥ ଜରା ଚ ମରଣଞ୍ଚ ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନି। ଜରାଯଂ ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ, ମରଣଂ ୱଯୋ। ତତ୍ଥ ଜରାଯ ଚ ମରଣସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତଂ। କେନ କାରଣେନ, ଗବ୍ଭଗତାପି ହି ମୀଯନ୍ତି, ନ ଚ ତେ ଜିଣ୍ଣା ଭୱନ୍ତି। ଅତ୍ଥି ଚ ଦେୱାନଂ ମରଣଂ, ନ ଚ ତେସଂ ସରୀରାନି ଜୀରନ୍ତି। ସକ୍କତେୱ ଜରାଯ ପଟିକମ୍ମଂ କାତୁଂ, ନ ପନ ସକ୍କତେ ମରଣସ୍ସ ପଟିକମ୍ମଂ କାତୁଂ ଅଞ୍ଞତ୍ରେୱ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତାନଂ ଇଦ୍ଧିୱିସଯା। ଯଂ ପନାହ ତଣ୍ହାସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋତି ଦିସ୍ସନ୍ତି ୱୀତରାଗା ଜୀରନ୍ତାପି ମୀଯନ୍ତାପି। ଯଦି ଚ ଯଥା ଜରାମରଣଂ, ଏୱଂ ତଣ୍ହାପି ସିଯା। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସବ୍ବେ ଯୋବ୍ବନଟ୍ଠାପି ୱିଗତତଣ୍ହା ସିଯୁଂ। ଯଥା ଚ ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ଏୱଂ ଜରାମରଣମ୍ପି ସିଯା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ନ ଚ ସିଯା ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ନ ହି ଜରାମରଣଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋ। ଯଥା ଚ ତଣ୍ହା ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା, ଏୱଂ ଜରାମରଣମ୍ପି ସିଯା ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ। ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି କାରଣେହି ଗୱେସିତବ୍ବଂ। ଯଦି ଚ ସନ୍ଦିସ୍ସତି ଯୁତ୍ତିସମାରୂଳ୍ହଂ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋପି ଗୱେସିତବ୍ବଂ।

ସଲ୍ଲୋତି ୱା ଧୂପାଯନନ୍ତି ୱା ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତଂ। ନ ହି ଯୁଜ୍ଜତି ଇଚ୍ଛାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାଯ ଅଧିପ୍ପାଯେ ଅପରିପୂରମାନେ ନୱସୁ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୁ କୋଧୋ ଚ ଉପନାହୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଜରାଯ ଚ ମରଣସ୍ସ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ।

ଯଂ ପନିଦଂ ଭଗୱତା ଦ୍ୱୀହି ନାମେହି ଅଭିଲପିତଂ ଇଚ୍ଛାତିପି ତଣ୍ହାତିପି, ଇଦଂ ଭଗୱତା ବାହିରାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଦ୍ୱୀହି ନାମେହି ଅଭିଲପିତଂ ଇଚ୍ଛାତିପି ତଣ୍ହାତିପି, ସବ୍ବା ହି ତଣ୍ହା ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣା। ଯଥା ସବ୍ବୋ ଅଗ୍ଗି ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣୋ, ଅପି ଚ ଉପାଦାନୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନି ନାମାନି ଲଭତି, କଟ୍ଠଗ୍ଗୀତିପି ତିଣଗ୍ଗୀତିପି ସକଲିକଗ୍ଗୀତିପି ଗୋମଯଗ୍ଗୀତିପି ଥୁସଗ୍ଗୀତିପି ସଙ୍କାରଗ୍ଗୀତିପି, ସବ୍ବୋ ହି ଅଗ୍ଗି ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣୋୱ। ଏୱଂ ସବ୍ବା ତଣ୍ହା ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣା , ଅପି ତୁ ଆରମ୍ମଣୌପାଦାନୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ନାମେହି

ଅଭିଲପିତା ଇଚ୍ଛାଇତିପି ତଣ୍ହାଇତିପି ସଙ୍ଖୋଇତିପି ଧୂପାଯନାଇତିପି ସରିତାଇତିପି ୱିସତ୍ତିକାଇତିପି ସିନେହୋଇତିପି କିଲମଥୋଇତିପି ଲତାଇତିପି ମଞ୍ଞନାଇତିପି ବନ୍ଧୋଇତିପି ଆସାଇତିପି ପିପାସାଇତିପି ଅଭିନନ୍ଦନାଇତିପି, ଇତି ସବ୍ବା ତଣ୍ହା ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣା। ଯଥା ଚ ୱେୱଚନେ ୱୁତ୍ତା।

‘‘ଆସା ଚ ପିହା ଅଭିନନ୍ଦନା ଚ, ଅନେକଧାତୂସୁ ସରା ପତିଟ୍ଠିତା;

ଅଞ୍ଞାଣମୂଲପ୍ପଭୱା ପଜପ୍ପିତା, ସବ୍ବା ମଯା ବ୍ଯନ୍ତିକତା ସମୂଲକା’’ତି [ସମୂଲିକା (ସୀ।)]।

ତଣ୍ହାଯେତଂ ୱେୱଚନଂ। ଯଥାହ ଭଗୱା – ରୂପେ ତିସ୍ସ ଅୱିଗତରାଗସ୍ସ ଅୱିଗତଛନ୍ଦସ୍ସ ଅୱିଗତପେମସ୍ସ ଅୱିଗତପିପାସସ୍ସ ଅୱିଗତପରିଳାହସ୍ସ। ଏୱଂ ୱେଦନାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରେସୁ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଅୱିଗତରାଗସ୍ସ ଅୱିଗତଛନ୍ଦସ୍ସ ଅୱିଗତପେମସ୍ସ ଅୱିଗତପିପାସସ୍ସ ଅୱିଗତପରିଳାହସ୍ସ ସବ୍ବଂ ସୁତ୍ତଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ତଣ୍ହାଯେତଂ ୱେୱଚନଂ। ଏୱଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

୨୧। ସବ୍ବୋ ଦୁକ୍ଖୂପଚାରୋ କାମତଣ୍ହାସଙ୍ଖାରମୂଲକୋ, ନ ପନ ଯୁଜ୍ଜତି ସବ୍ବୋ ନିବ୍ବିଦୂପଚାରୋ କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲକୋ। ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି କାରଣେହି ଗୱେସିତବ୍ବଂ।

ଯଥା ହି [ଯଥାହ (ସୀ।)] ଭଗୱା ରାଗଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅସୁଭଂ ଦେସଯତି, ଦୋସଚରିତସ୍ସ ଭଗୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମେତ୍ତଂ ଦେସଯତି। ମୋହଚରିତସ୍ସ ଭଗୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦେସଯତି। ଯଦି ହି ଭଗୱା ରାଗଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମେତ୍ତଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଂ ଦେସେଯ୍ଯ। ସୁଖଂ ୱା ପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ ସୁଖଂ ୱା ପଟିପଦଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଂ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ୱା ପହାନଂ ଦେସେଯ୍ଯ, ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ଏୱଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ରାଗସ୍ସ ଅନୁଲୋମପ୍ପହାନଂ ଦୋସସ୍ସ ଅନୁଲୋମପ୍ପହାନଂ ମୋହସ୍ସ ଅନୁଲୋମପ୍ପହାନଂ। ସବ୍ବଂ ତଂ ୱିଚଯେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯାୱତିକା ଞାଣସ୍ସ ଭୂମି।

ମେତ୍ତାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ବ୍ଯାପାଦୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ବ୍ଯାପାଦୋ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। କରୁଣାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ୱିହେସା ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିହେସା ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ମୁଦିତାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ଅରତି ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ଅରତି ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ଉପେକ୍ଖାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ରାଗୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ରାଗୋ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ଅନିମିତ୍ତୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ନିମିତ୍ତାନୁସାରୀ ତେନ ତେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା , ନିମିତ୍ତଂ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ଅସ୍ମୀତି ୱିଗତଂ ଅଯମହମସ୍ମୀତି ନ ସମନୁପସ୍ସାମି। ଅଥ ଚ ପନ ମେ କିସ୍ମୀତି କଥସ୍ମୀତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା କଥଂକଥାସଲ୍ଲଂ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିଚିକିଚ୍ଛା କଥଂକଥାସଲ୍ଲଂ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା।

ଯଥା ୱା ପନ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ କାମରାଗବ୍ଯାପାଦା ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ୱିତକ୍କସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ ୱିତକ୍କୱିଚାରସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ଉପେକ୍ଖାସୁଖସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ତତିଯଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ ପୀତିସୁଖସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା । ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା।

ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ ରୂପସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିସେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା,

ହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିସେସାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିସେସାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିସେସାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ ସଞ୍ଞୂପଚାରା ୱିସେସାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। ସଞ୍ଞାୱେଦୟିତନିରୋଧସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, ୱିସେସାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା। କଲ୍ଲତାପରିଚିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ଚ ଅଭିନୀହାରଂ ଖମତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା, କଲ୍ଲତାପରିଚିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଥ ଚ ଅଭିନୀହାରଂ ଖମତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଦେସନା।

ଏୱଂ ସବ୍ବେ ନୱସୁତ୍ତନ୍ତା ଯଥାଧମ୍ମଂ ଯଥାୱିନୟଂ ଯଥାସତ୍ଥୁସାସନଂ ସବ୍ବତୋ ୱିଚୟେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବାତି। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାୟନୋ ‘‘ସବ୍ବେସଂ ହାରାନଂ ଯା ଭୂମି ଯୋ ଚ ଗୋଚରୋ ତେସ’’ନ୍ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଯୁତ୍ତି ହାରୋ।

୪। ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୨୨। ତତ୍ଥ କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ? ‘‘ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଜିନୋ’’ତି, ଅୟଂ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ। କିଂ ଦେସେତି? ସବ୍ବଧମ୍ମଯାଥାୱଅସମ୍ପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା, ତସ୍ସା ୱିପଲ୍ଲାସା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣା ତଣ୍ହା, ତସ୍ସା ପିୟରୂପଂ ସାତରୂପଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପତ୍ଥନଲକ୍ଖଣୋ ଲୋଭୋ, ତସ୍ସ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା ସୁଭସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ଇନ୍ଦ୍ରିୟା ସଂୱରୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସାସୱଫସ୍ସୋପଗମନଲକ୍ଖଣା ସୁଖସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ଅସ୍ସାଦୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅସମନୁପସ୍ସନଲକ୍ଖଣା ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞାଅସମନୁପସ୍ସନଲକ୍ଖଣା ଅତ୍ତସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ନାମକାୟୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବଧମ୍ମସମ୍ପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା ୱିଜ୍ଜା, ତସ୍ସା ସବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପପଟିସଂହରଣଲକ୍ଖଣୋ ସମଥୋ, ତସ୍ସ ଅସୁଭା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଇଚ୍ଛାୱଚରପଟିସଂହରଣଲକ୍ଖଣୋ ଅଲୋଭୋ, ତସ୍ସ ଅଦିନ୍ନାଦାନା ୱେରମଣୀ [ୱେରମଣି (କ।)] ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଲକ୍ଖଣୋ ଅଦୋସୋ, ତସ୍ସ ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱତ୍ଥୁଅୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଲକ୍ଖଣୋ [ୱତ୍ଥୁଅୱିପ୍ପଟିପାଦାନଲକ୍ଖଣୋ (ସୀ। କ।)] ଅମୋହୋ, ତସ୍ସ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱିନୀଲକୱିପୁବ୍ବକଗହଣଲକ୍ଖଣା ଅସୁଭସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ନିବ୍ବିଦା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସାସୱଫସ୍ସପରିଜାନନଲକ୍ଖଣା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ୱେଦନା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମନୁପସ୍ସନଲକ୍ଖଣା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା , ତସ୍ସା ଉପ୍ପାଦୱୟା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବଧମ୍ମଅଭିନିୱେସଲକ୍ଖଣା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ଧମ୍ମସଞ୍ଞା ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା କାମରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ରୂପୀନି ରୂପରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଛଟ୍ଠାୟତନଂ ଭୱରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ନିବ୍ବତ୍ତଭୱାନୁପସ୍ସିତା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା ସଦ୍ଧା ଅଧିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଚ, ଅନାୱିଲଲକ୍ଖଣୋ ପସାଦୋ ସମ୍ପସୀଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଚ। ଅଭିପତ୍ଥିୟନଲକ୍ଖଣା ସଦ୍ଧା, ତସ୍ସା ଅୱେଚ୍ଚପସାଦୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅନାୱିଲଲକ୍ଖଣୋ ପସାଦୋ, ତସ୍ସ ସଦ୍ଧା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଆରମ୍ଭଲକ୍ଖଣଂ ୱୀରିୟଂ, ତସ୍ସ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା ସତି, ତସ୍ସା ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଏକଗ୍ଗଲକ୍ଖଣୋ ସମାଧି, ତସ୍ସ ଝାନାନି ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପଜାନନଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ସଚ୍ଚାନି ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଅପରୋ ନୟୋ, ଅସ୍ସାଦମନସିକାରଲକ୍ଖଣୋ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ, ତସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଚ୍ଚସମ୍ମୋହନଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା, ସା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପୁନବ୍ଭୱୱିରୋହଣଲକ୍ଖଣା ସଙ୍ଖାରା, ତେ [ତଂ (କ।)] ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଓପପଚ୍ଚୟିକନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂ ନାମରୂପସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ନାମକାୟରୂପକାୟସଙ୍ଘାତଲକ୍ଖଣଂ ନାମରୂପଂ, ତଂ ଛଠଆୟତନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱୱତ୍ଥାନଲକ୍ଖଣଂ ଛଠଆୟତନଂ, ତଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଚକ୍ଖୁରୂପୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ନିପାତଲକ୍ଖଣୋ ଫସ୍ସୋ, ସୋ ୱେଦନାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ୱେଦନା, ସା ତଣ୍ହାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣା ତଣ୍ହା, ସା ଉପାଦାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଓପପଚ୍ଚୟିକଂ ଉପାଦାନଂ, ତଂ ଭୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ନାମକାୟରୂପକାୟସମ୍ଭୱନଲକ୍ଖଣୋ ଭୱୋ, ସୋ ଜାତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଖନ୍ଧପାତୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ଜାତି, ସା ଜରାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଉପଧିପରିପାକଲକ୍ଖଣା ଜରା, ସା ମରଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୁପଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣଂ ମରଣଂ, ତଂ ସୋକସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଉସ୍ସୁକ୍କକାରକୋ ସୋକୋ, ସୋ ପରିଦେୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ । ଲାଲପ୍ପକାରକୋ

ପରିଦେୱୋ, ସୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। କାଯସଂପୀଳଅନଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଚିତ୍ତସଂପୀଳଅନଂ ଦୋମନସ୍ସଂ, ତଂ ଉପାଯାସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଓଦହନକାରକୋ ଉପାଯାସୋ, ସୋ ଭୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଇମାନି ଭୱଙ୍ଗାନି ଯଦା ସମଗ୍ଗାନି ନିବ୍ବତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି ସୋ ଭୱୋ, ତଂ ସଂସାରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ନିଯ୍ୟାନିକଲକ୍ଖଣୋ ମଗ୍ଗୋ, ସୋ ନିରୋଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ତିତ୍ଥଞ୍ଞୁତା ପୀତଞ୍ଞୁତାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପୀତଞ୍ଞୁତା ପତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ [ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ (ସୀ। କ।)] ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଅତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅତ୍ତଞ୍ଞୁତା ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତା ପତିରୂପଦେସୱାସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପତିରୂପଦେସୱାସୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନଂ ସୀଲାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୀଲାନି ଅୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ପାମୋଜ୍ଜସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୀତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପସ୍ସଦ୍ଧି ସୁଖସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୁଖଂ ସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସମାଧି ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନଂ ନିବ୍ବିଦାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ନିବ୍ବିଦା ୱିରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ୱିରାଗୋ ୱିମୁତ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱିମୁତ୍ତି ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଏୱଂ ଯୋ କୋଚି ଉପନିସ୍ସଯୋ ଯୋ କୋଚି ପଚ୍ଚଯୋ, ସବ୍ବୋ ସୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ''ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଜିନୋ''ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

୫। ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୨୩। ତତ୍ଥ କତମୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ? ''ୱୁତ୍ତମ୍ହି ଏକଧମ୍ମେ''ତି, ଅଯଂ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ। କିଂ ଲକ୍ଖଯତି? ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି। ଯଥା କିଂ ଭୱେ? ଯଥାହ ଭଗୱା –

''ଚକ୍ଖୁଂ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱଟ୍ଠିତଂ ଇତ୍ତରଂ ପରିତ୍ତଂ ପଭଙ୍ଗୁ ପରତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ବ୍ଯସନଂ ଚଲନଂ [ଚଲଂ (ସୀ।)] କୁକ୍କୁଳଅଂ ସଙ୍ଖାରଂ [ସସଙ୍ଖାରଂ (କ।)] ୱଧକଂ ଅମିତ୍ତମଜ୍ଝେ। ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି ୱୁତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। କେନ କାରଣେନ? ସବ୍ବାନି ହି ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି ୱଧକଟ୍ଠେନ ଏକଲକ୍ଖଣାନି। ଯଥା ଚାହ ଭଗୱା –

''ଅତୀତେ , ରାଧ, ରୂପେ ଅନପେକ୍ଖୋ ହୋହି, ଅନାଗତଂ ରୂପଂ ମା ଅଭିନନ୍ଦି [ଅଭିନନ୍ଦ (କ।)], ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯ ଚାଗାଯ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯ ପଟିପଜ୍ଜ। ଇମସ୍ମିଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠା ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି। କେନ କାରଣେନ? ସବ୍ବେ ହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଯମକୋୱାଦସୁତ୍ତେ [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୩।୮୪] ୱଧକଟ୍ଠେନ ଏକଲକ୍ଖଣା ୱୁତ୍ତା। ଯଥା ଚାହ ଭଗୱା –

''ଯେସଞ୍ଚ [ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୨୯୩] ସୁସମାରଦ୍ଧା, ନିଚ୍ଚଂ କାଯଗତାସତି;

ଅକିଚ୍ଚଂ ତେ ନ ସେୱନ୍ତି, କିଚ୍ଚେ ସାତଚ୍ଚକାରିନୋ''।

ଇତି କାଯଗତାଯ ସତିଯା ୱୁତ୍ତାଯ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି ୱେଦନାଗତା ସତି ଚିତ୍ତଗତା ଧମ୍ମଗତା ଚ। ତଥା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠଂ ୱା ସୁତଂ ୱା ମୁତଂ ୱାତି ୱୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ ଭୱତି ୱିଞ୍ଞାତଂ। ଯଥା ଚାହ ଭଗୱା –

ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରାହି ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ ସତିମା ୱିନେଯ୍ଯ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ। ''ଆତାପୀ''ତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ''ସମ୍ପଜାନୋ''ତି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ''ସତିମା''ତି ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ''ୱିନେଯ୍ଯ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସ''ନ୍ତି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଏୱଂ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କେନ କାରଣେନ, ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଚତୁନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ।

୨୪। ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଚତୂସୁ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାୱିଯମାନେସୁ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଚତୂସୁ ଇଦ୍ଧିପାଦେସୁ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପଞ୍ଚସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ପଞ୍ଚ ବଲାନି ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପଞ୍ଚସୁ ବଲେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ସତ୍ତସୁ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି, ସବ୍ବେୱ [ସବ୍ବେ ଚ (ସୀ। କ।)] ବୋଧଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି । କେନ କାରଣେନ, ସବ୍ବେ ହି ବୋଧଙ୍ଗମା ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ନେଯ୍ଯାନିକଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣା, ତେ

ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଏୱଂ ଅକୁସଲାପି ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ୱିପଲ୍ଲାସା ପହୀଯନ୍ତି, ଆହାରା ଚସ୍ସ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଉପାଦାନେହି ଅନୁପାଦାନୋ ଭୱତି, ଯୋଗେହି ଚ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ ଭୱତି, ଗନ୍ଥେହି ଚ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଭୱତି, ଆସୱେହି ଚ ଅନାସୱୋ ଭୱତି, ଓଘେହି ଚ ନିତ୍ଥିଣ୍ଣୋ ଭୱତି, ସଲ୍ଲେହି ଚ ୱିସଲ୍ଲୋ ଭୱତି, ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ଚସ୍ସ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଗତିଗମନେହି ନ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ଅକୁସଲାପି ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦେସିତଂ, ଦେସିତା ତତ୍ଥେୱ ରୂପଧାତୁ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ରୂପଞ୍ଚାଯତନଂ। ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ସୁଖା ୱେଦନା ଦେସିତା, ଦେସିତଂ ତତ୍ଥ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ଚ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଦେସିତା, ଦେସିତଂ ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ଦେସିତା, ଦେସିତଂ ତତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସଙ୍ଖୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। କେନ କାରଣେନ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ହି ୱେଦନାଯ ଅୱିଜ୍ଜା ଅନୁସେତି। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନଂ, ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ, ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ, ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତି। ସୋ ଚ ସରାଗସଦୋସସମୋହସଂକିଲେସପକ୍ଖେନ ହାତବ୍ବୋ, ୱୀତରାଗୱୀତଦୋସୱୀତମୋହଅରିଯଧମ୍ମେହି ହାତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ସାମଞ୍ଞତୋ ଚ ଚୁତୂପପାତତୋ ଚ, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ''ୱୁତ୍ତମ୍ହି ଏକଧମ୍ମେ''ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ।

୬। ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୨୫। ତତ୍ଥ କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ? ''ନେରୁତ୍ତମଧିପ୍ପାଯୋ''ତି ଅଯଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନେରୁତ୍ତଞ୍ଚ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଚ ନିଦାନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି ଚ ଗଵେସିତବ୍ବୋ । ତତ୍ଥ କତମଂ ନେରୁତ୍ତଂ, ଯା ନିରୁତ୍ତିପଦସଂହିତା, ଯଂ ଧମ୍ମାନଂ ନାମସୋ ଞାଣଂ। ଯଦା ହି ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ନାମଂ ଜାନାତି, ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ନାମଂ ଜାନାତି, ତଥା ତଥା ନଂ ଅଭିନିରୋପେତି। ଅଯଞ୍ଚ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ଥକୁସଲୋ ଧମ୍ମକୁସଲୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନକୁସଲୋ ନିରୁତ୍ତିକୁସଲୋ ପୁବ୍ବାପରକୁସଲୋ ଦେସନାକୁସଲୋ ଅତୀତାଧିୱଚନକୁସଲୋ ଅନାଗତାଧିୱଚନକୁସଲୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଧିୱଚନକୁସଲୋ ଇତ୍ଥାଧିୱଚନକୁସଲୋ ପୁରିସାଧିୱଚନକୁସଲୋ ନପୁଂସକାଧିୱଚନକୁସଲୋ ଏକାଧିୱଚନକୁସଲୋ ଅନେକାଧିୱଚନକୁସଲୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବାନି କାତବ୍ବାନି ଜନପଦନିରୁତ୍ତାନି ସବ୍ବା ଚ ଜନପଦନିରୁତ୍ତିଯୋ। ଅଯଂ ନିରୁତ୍ତିପଦସଂହିତା।

୨୬। ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ?

''ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିଂ, ଛତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଯଥ ୱସ୍ସକାଲେ [ୱିଯ ୱସ୍ସକାଲେ ଜା। ୧।୧୦।୧୦୩];

ଏସାନିସଂସୋ ଧମ୍ମେ ସୁଚିଣ୍ଣେ, ନ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମଚାରୀ''ତି।

ଇଧ ଭଗୱତୋ କୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ? ଯେ ଅପାଯେହି ପରିମୁଚ୍ଚିତୁକାମା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଧମ୍ମଚାରିନୋ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଯଂ ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

''ଚୋରୋ ଯଥା ସନ୍ଧିମୁଖେ ଗହୀତୋ, ସକମ୍ମୁନା ହଞ୍ଞତି [ହଞ୍ଞତେ (ସୀ।)] ବଜ୍ଝତେ ଚ;

ଏୱଂ ଅଯଂ ପେଚ୍ଚ ପଜା ପରତ୍ଥ, ସକମ୍ମୁନା ହଞ୍ଞତି [ହଞ୍ଞତେ (ସୀ।)] ବଜ୍ଝତେ ଚା''ତି।

ଇଧ ଭଗୱତୋ କୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ? ସଞ୍ଚେତନିକାନଂ କତାନଂ କମ୍ମାନଂ ଉପଚିତାନଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀଯାନଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ଅସାତଂ ୱିପାକଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଯଂ ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘ସୁଖକାମାନି [ପସ୍ସ ଧ. ପ. ୧୩୧-୧୩୨] ଭୂତାନି, ଯୋ ଦଣ୍ଡେନ ୱିହିଂସତି;

ଅତ୍ତନୋ ସୁଖମେସାନୋ, ପେଚ୍ଚ ସୋ ନ ଲଭତେ ସୁଖ’’ନ୍ତି.

ଇଧ ଭଗୱତୋ କୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ? ଯେ ସୁଖେନ ଅତ୍ଥିକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ପାପକମ୍ମଂ [ପାପକଂ କମ୍ମଂ (କ.)] ନ କରିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଯଂ ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ.

‘‘ମିଦ୍ଧୀ [ପସ୍ସ ଧ. ପ. ୩୨୫] ଯଦା ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚ, ନିଦ୍ଦାଯିତା ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀ;

ମହାୱରାହୋୱ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ’’ତି.

ଇଧ ଭଗୱତୋ କୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ? ଯେ ଜରାମରଣେନ ଅଟ୍ଟିଯିତୁକାମା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରା ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତଂ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିପସ୍ସକା କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଗାରୱା ଚ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ଥେରେସୁ ନୱେସୁ ମଜ୍ଝିମେସୂତି ଅଯଂ ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ.

‘‘ଅପ୍ପମାଦୋ ଅମତପଦଂ [ଅମତଂ ପଦଂ (କ.) ପସ୍ସ ଧ. ପ. ୨୧], ପମାଦୋ ମଚ୍ଚୁନୋ ପଦଂ;

ଅପ୍ପମତ୍ତା ନ ମୀଯନ୍ତି, ଯେ ପମତ୍ତା ଯଥା ମତା’’ତି.

ଇଧ ଭଗୱତୋ କୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ? ଯେ ଅମତପରିଯେସନଂ ପରିଯେସିତୁକାମା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଅପ୍ପମତ୍ତା ୱିହରିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଯଂ ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ. ଅଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ.

୨୭. ତତ୍ଥ କତମଂ ନିଦାନଂ? ଯଥା ସୋ ଧନିଯୋ ଗୋପାଲକୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆହ –

‘‘ନନ୍ଦତି ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା, ଗୋମା [ଗୋମିକୋ (ସୀ.), ଗୋପିକୋ (କ.) ସୁ. ନି. ୩୩; ସଂ. ନି. ୧.୧୪୪ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ] ଗୋହି ତଥେୱ ନନ୍ଦତି;

ଉପଧୀ ହି ନରସ୍ସ ନନ୍ଦନା, ନ ହି ସୋ ନନ୍ଦତି ଯୋ ନିରୂପଧୀ’’ତି.

ଭଗୱା ଆହ –

‘‘ସୋଚତି ପୁତ୍ତେହି ପୁତ୍ତିମା, ଗୋପିକୋ [ଗୋମିକୋ (ସୀ.)] ଗୋହି ତଥେୱ ସୋଚତି;

ଉପଧୀ ହି ନରସ୍ସ ସୋଚନା, ନ ହି ସୋ ସୋଚତି ଯୋ ନିରୂପଧୀ’’ତି.

ଇମିନା ୱତ୍ଥୁନା ଇମିନା ନିଦାନେନ ଏୱଂ ଞାଯତି ‘‘ଇଧ ଭଗୱା ବାହିରଂ ପରିଗ୍ଗହଂ ଉପଧି ଆହା’’ତି. ଯଥା ଚ ମାରୋ ପାପିମା ଗିଜ୍ଝକୂଟା ପବ୍ବତା ପୁଥୁସିଲଂ ପାତେସି, ଭଗୱା ଆହ –

‘‘ସଚେପି କେୱଲଂ ସବ୍ବଂ, ଗିଜ୍ଝକୂଟଂ ଚଲେସ୍ସସି [ଚଲେୟ୍ୟାସି (କ.) ପସ୍ସ ସଂ. ନି. ୧.୧୪୭];

ନେୱ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତାନଂ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅତ୍ଥି ଇଞ୍ଜିତଂ.

ନଭଂ ଫଲେୟ୍ୟପଥୱୀ ଚଲେୟ୍ୟ, ସବ୍ବେୱ ପାଣା ଉଦ ସନ୍ତସେୟ୍ୟୁଂ;

ସଲ୍ଲମ୍ପି ଚେ ଉରସି କମ୍ପଯେୟ୍ୟୁଂ [ପକମ୍ପଯେୟ୍ୟୁଂ (ସୀ.), କପ୍ପଯେୟ୍ୟୁଂ (କ.)], ଉପଧୀସୁ ତାଣଂ ନ କରୋନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା’’ତି.

ଇମିନା ୱତ୍ଥୁନା ଇମିନା ନିଦାନେନ ଏୱଂ ଞାଯତି ‘‘ଇଧ ଭଗୱା କାଯଂ ଉପଧିଂ ଆହା’’ତି. ଯଥା ଚାହ –

‘‘ନ ତଂ ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନମାହୁ ଧୀରା, ଯଦାଯସଂ ଦାରୁଜପବ୍ବଜଞ୍ଚ [ଦାରୁଜଂ ବବ୍ବଜଞ୍ଚ (ସୀ.) ପସ୍ସ ଧ. ପ. ୩୪୫];

ସାରତ୍ତରତ୍ତା ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୁ, ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ଅପେକ୍ଖା’’ତି।

ଇମିନା ୱତ୍ଥୁନା ଇମିନା ନିଦାନେନ ଏୱଂ ଞାଯତି ‘‘ଇଧ ଭଗୱା ବାହିରେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ତଣ୍ହଂ ଆହା’’ତି। ଯଥା ଚାହ –

‘‘ଏତଂ ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନମାହୁ ଧୀରା, ଓହାରିନଂ ସିଥିଲଂ ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚଂ;

ଏତମ୍ପି ଛେତ୍ୱାନ ପରିବ୍ବଜନ୍ତି, ଅନପେକ୍ଖିନୋ କାମସୁଖଂ ପହାଯା’’ତି।

ଇମିନା ୱତ୍ଥୁନା ଇମିନା ନିଦାନେନ ଏୱଂ ଞାଯତି ‘‘ଇଧ ଭଗୱା ବାହିରୱତ୍ଥୁକାଯ ତଣ୍ହାଯ ପହାନଂ ଆହା’’ତି। ଯଥା ଚାହ –

‘‘ଆତୁରଂ ଅସୁଚିଂ ପୂତିଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ଦେହନିସ୍ସିତଂ;

ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ ଦିୱା ରତ୍ତିଂ, ବାଲାନଂ ଅଭିନନ୍ଦିତ’’ନ୍ତି।

ଇମିନା ୱତ୍ଥୁନା ଇମିନା ନିଦାନେନ ଏୱଂ ଞାଯତି ‘‘ଇଧ ଭଗୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁକାଯ ତଣ୍ହାଯ ପହାନଂ ଆହା’’ତି। ଯଥା ଚାହ –

‘‘ଉଚ୍ଛିନ୍ଦ [ପସ୍ସ ଧ. ପ. ୨୮୫] ସିନେହମତ୍ତନୋ, କୁମୁଦଂ ସାରଦିକଂୱ ପାଣିନା;

ସନ୍ତିମଗ୍ଗମେୱ ବ୍ରୂହଯ, ନିବ୍ବାନଂ ସୁଗତେନ ଦେସିତ’’ନ୍ତି।

ଇମିନା ୱତ୍ଥୁନା ଇମିନା ନିଦାନେନ ଏୱଂ ଞାଯତି ‘‘ଇଧ ଭଗୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁକାଯ ତଣ୍ହାଯ ପହାନଂ ଆହା’’ତି। ଇଦଂ ନିଦାନଂ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି। ଯଥାହ –

‘‘କାମନ୍ଧା ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା, ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତା;

ପମତ୍ତବନ୍ଧନା [ପମତ୍ତବନ୍ଧୁନା ଉଦା. ୬୪] ବଦ୍ଧା [ବନ୍ଧା (କ.) ପସ୍ସ ଉଦା. ୬୪], ମଚ୍ଛାୱ କୁମିନାମୁଖେ;

ଜରାମରଣମନ୍ୱେନ୍ତି, ୱଚ୍ଛୋ ଖୀରପକୋୱ ମାତର’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ କାମତଣ୍ହା ୱୁତ୍ତା। ସା କତମେନ ପୁବ୍ବାପରେନ ଯୁଜ୍ଜତି? ଯଥାହ –

‘‘ରତ୍ତୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, ରତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତି;

ଅନ୍ଧନ୍ତମଂ ତଦା ହୋତି, ଯଂ ରାଗୋ ସହତେ ନର’’ନ୍ତି।

ଇତି ଅନ୍ଧତାଯ ଚ ସଞ୍ଛନ୍ନତାଯ ଚ ସାୟେୱ ତଣ୍ହା ଅଭିଲପିତା। ଯଞ୍ଚାହ କାମନ୍ଧା ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା, ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତାତି। ଯଞ୍ଚାହ ରତ୍ତୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, ରତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତୀତି, ଇମେହି ପଦେହି ପରିଯୁଟ୍ଠାନେହି ସାୟେୱ ତଣ୍ହା ଅଭିଲପିତା। ଯଂ ଅନ୍ଧକାରଂ, ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ, ଯା ଚ ତଣ୍ହା ପୋନୋଭୱିକା, ଯଞ୍ଚାହ କାମାତି ଇମେ କିଲେସକାମା। ଯଞ୍ଚାହ ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନାତି ତେସଂ ୟେୱ କାମାନଂ ପଯୋଗେନ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତି, ତସ୍ମା କିଲେସୱସେନ ଚ ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱସେନ ଚ ତଣ୍ହାବନ୍ଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ଏଦିସିକା, ତେ ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେନ୍ତି, ଅଯଂ ଭଗୱତା ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତଗାଥାବଲେନ ଦସ୍ସିତା ଜରାମରଣମନ୍ୱେନ୍ତୀତି।

‘‘ଯସ୍ସ ପପଞ୍ଚା ଠିତୀ ଚ ନତ୍ଥି, ସନ୍ଦାନଂ ପଲିଘଞ୍ଚ [ପଠଇଘଞ୍ଚ (ସୀ.) ପସ୍ସ ଉଦା. ୬୭] ୱୀତିୱତ୍ତୋ;

ତଂ ନିଉଣ୍ହଂ ମୁନିଂ ଚରନ୍ତଂ, ନ ୱିଜାନାତି ସଦେୱକୋପି ଲୋକୋ’’ତି।

ପପଞ୍ଚା ନାମ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନା, ତଦଭିସଙ୍ଖତା ଚ ସଙ୍ଖାରା। ଠିତି ନାମ ଅନୁସଯା। ସନ୍ଦାନଂ ନାମ ତଣ୍ହାଯ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ, ଯାନି ଛତ୍ତିଂସତଣ୍ହାଯ ଜାଲିନିଯା ୱିଚରିତାନି। ପଲିଘୋ ନାମ ମୋହୋ। ଯେ ଚ ପପଞ୍ଚା ସଙ୍ଖାରା ଯା ଚ ଠିତି ଯଂ ସନ୍ଦାନଞ୍ଚ ଯଂ ପଲିଘଞ୍ଚ ଯୋ ଏତଂ ସବ୍ବଂ ସମତିକ୍କନ୍ତୋ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିଉଣ୍ହୋ ଇତି।

୨୮। ତତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାରା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯା ୱା ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯା ୱା ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯା ୱା, ଏୱଂ ତଣ୍ହା ତିୱିଧଂ ଫଲଂ ଦେତି ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ଉପପଜ୍ଜେ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିଯାଯେ। ଏୱଂ ଭଗୱା ଆହ ‘‘ଯଂ ଲୋଭପକତଂ କମ୍ମଂ କରୋତି କାଯେନ ୱା ୱାଚାଯ ୱା ମନସା ୱା, ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ଅନୁଭୋତି ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ଉପପଜ୍ଜେ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିଯାଯେ’’ତି। ଇଦଂ ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବାପରେନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ ୱା କମ୍ମଂ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଂ ୱା କମ୍ମଂ ଅପରାପରିଯାଯୱେଦନୀଯଂ [ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯଂ (ସୀ।)] ୱା କମ୍ମଂ, ଏୱଂ କମ୍ମଂ ତିଧା ୱିପଚ୍ଚତି ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ଉପପଜ୍ଜେ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିଯାଯେ। ଯଥାହ –

‘‘ଯଞ୍ଚେ ବାଲୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତୀ ହୋତି…ପେ… ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦେତି ଉପପଜ୍ଜେ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିଯାଯେ’’ତି। ଇଦଂ ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବାପରେନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ପହାତବ୍ବଂ, ସଙ୍ଖାରା ଦସ୍ସନବଲେନ, ଛତ୍ତିଂସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି ଭାୱନାବଲେନ ପହାତବ୍ବାନୀତି ଏୱଂ ତଣ୍ହାପି ତିଧା ପହୀଯତି। ଯା ନିଉଣ୍ହତା ଅଯଂ ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ। ଭେଦା କାଯସ୍ସ ଅଯଂ ଅନୁପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ।

ପପଞ୍ଚୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି ଅନୁବନ୍ଧୋ। ଯଞ୍ଚାହ ଭଗୱା ‘‘ପପଞ୍ଚେତି ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭା’’ତି। ଯଞ୍ଚାହ ଭଗୱା – ‘‘ଅତୀତେ, ରାଧ, ରୂପେ ଅନପେକ୍ଖୋ ହୋହି, ଅନାଗତଂ ରୂପଂ ମା ଅଭିନନ୍ଦି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯ ପଟିପଜ୍ଜା’’ତି। ଇଦଂ ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବାପରେନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯୋ ଚାପି ପପଞ୍ଚୋ ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାରା ଯା ଚ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅଭିନନ୍ଦନା, ଇଦଂ ଏକତ୍ତଂ। ଅପି ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ପଦେହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ଅକ୍ଖରେହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଅପରିମାଣା ଧମ୍ମଦେସନା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା। ଏୱଂ ସୁତ୍ତେନ ସୁତ୍ତଂ ସଂସନ୍ଦଯିତ୍ୱା ପୁବ୍ବାପରେନ ସନ୍ଧିଂ ଯୋଜଯିତ୍ୱା ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଭୱତି।

ସୋ ଚାଯଂ [ସ ଚାଯଂ (ସୀ।)] ପୁବ୍ବାପରୋ ସନ୍ଧି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଅତ୍ଥସନ୍ଧି ବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧି ଦେସନାସନ୍ଧି ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧୀତି।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥସନ୍ଧି ଛପ୍ପଦାନି ସଙ୍କାସନା ପକାସନା ୱିୱରଣା ୱିଭଜନା ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମତା ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି।

ବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧି ଛପ୍ପଦାନି ଅକ୍ଖରଂ ପଦଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଆକାରୋ ନିରୁତ୍ତି ନିଦ୍ଦେସୋତି।

ଦେସନାସନ୍ଧି ନ ଚ ପଥୱିଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ। ନ ଚ ଆପଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ, ନ ଚ ତେଜଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ, ନ ଚ ୱାଯୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ। ନ ଚ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ନିସ୍ସାଯ…ପେ… ନ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ନିସ୍ସାଯ…ପେ… ନ ଚ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ନିସ୍ସାଯ…ପେ… ନ ଚ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ନିସ୍ସାଯ…ପେ… ନ ଚ ଇମଂ ଲୋକଂ ନିସ୍ସାଯ…ପେ… ନ ଚ ପରଲୋକଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ। ଯମିଦଂ ଉଭଯମନ୍ତରେନ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ପତ୍ତଂ ପରିଯେସିତଂ ୱିତକ୍କିତଂ ୱିଚାରିତଂ ମନସାନୁଚିନ୍ତିତଂ, ତମ୍ପି ନିସ୍ସାଯ ନ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ। ଅଯଂ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ସମାରକେ ସବ୍ରହ୍ମକେ ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପଜାଯ ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ଅନିସ୍ସିତେନ ଚିତ୍ତେନ ନ ଞାଯତି ଝାଯନ୍ତୋ।

ଯଥା ମାରୋ ପାପିମା ଗୋଧିକସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯] ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମନ୍ନେସନ୍ତୋ ନ ଜାନାତି ନ ପସ୍ସତି। ସୋ ହି ପପଞ୍ଚାତୀତୋ ତଣ୍ହାପହାନେନ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯୋପିସ୍ସ ନତ୍ଥି। ଯଥା ଚ ଗୋଧିକସ୍ସ, ଏୱଂ ୱକ୍କଲିସ୍ସ ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ସମାରକେନ ସବ୍ରହ୍ମକେନ ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପଜାଯ ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ନ ଞାଯନ୍ତି ଝାଯମାନା। ଅଯଂ ଦେସନାସନ୍ଧି।

ତତ୍ଥ କତମା ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧି? ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅକୁସଲପକ୍ଖେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା କୁସଲପକ୍ଖେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା କିଲେସେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ୱୋଦାନେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ସଂସାରନିୱତ୍ତିଯା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ସମଥେନ ଚ ୱିପସ୍ସନାଯ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅହିରିକେନ ଚ ଅନୋତ୍ତପ୍ପେନ

ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ହିରିଯା ଚ ଓତ୍ତପ୍ପେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅସତିଯା ଚ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ସତିଯା ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅଯୋନିଯା ଚ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଯୋନିଯା ଚ ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା କୋସଜ୍ଜେନ ଚ ଦୋୱଚସ୍ସେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ୱୀରିଯାରମ୍ଭେନ ଚ ସୋୱଚସ୍ସେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେନ ଚ ପମାଦେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ସଦ୍ଧାଯ ଚ ଅପ୍ପମାଦେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ଚ ଅସଂୱରଣେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ଚ ସଂୱରେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅଭିଜ୍ଝାଯ ଚ ବ୍ଯାପାଦେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅନଭିଜ୍ଝାଯ ଚ ଅବ୍ଯାପାଦେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ନୀୱରଣେହି ଚ ସଂଯୋଜନିଯେହି ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ରାଗୱିରାଗାଯ ଚ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗାଯ ଚ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଯା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ସୌପାଦିସେସାଯ ଚ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ''ନେରୁତ୍ତମଧିପ୍ପାଯୋ''ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଚତୁବ୍ଯୂହୋ ହାରୋ।

୭। ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୨୯। ତତ୍ଥ କତମୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ? ''ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ''ତି ଅଯଂ।

''ଆରମ୍ଭଥ [ଆରବ୍ଭଥ (ସୀ।) ସଂ। ନି। ୧।୧୮୫; ଥେରଗା। ୨୫୬ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ] ନିକ୍କମଥ, ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ, ନଳାଗାରଂୱ କୁଞ୍ଜରୋ''ତି।

''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା''ତି ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ''ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ''ତି ସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ''ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ, ନଳାଗାରଂୱ କୁଞ୍ଜରୋ''ତି ପଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା''ତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ''ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ''ତି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ''ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ, ନଳାଗାରଂୱ କୁଞ୍ଜରୋ''ତି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଇମାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଦେସନା।

ଅଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ଯୋଗେ, ଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ୱା ଆରମ୍ଭୋ।

ତତ୍ଥ ଯେ ନ ଯୁଞ୍ଜନ୍ତି, ତେ ପମାଦମୂଲକା ନ ଯୁଞ୍ଜନ୍ତି। ସୋ ପମାଦୋ ଦୁୱିଧୋ ତଣ୍ହାମୂଲକୋ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ ଯେନ ଅଞ୍ଞାଣେନ ନିୱୁତୋ ଞେଯ୍ଯଟ୍ଠାନଂ ନପ୍ପଜାନାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପାଦୱଯଧମ୍ମାତି, ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ। ଯୋ ତଣ୍ହାମୂଲକୋ, ସୋ ତିୱିଧୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଭୋଗାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ପରିଯେସନ୍ତୋ ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଭୋଗାନଂ ଆରକ୍ଖନିମିତ୍ତଂ ପରିଭୋଗନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜତି ଅଯଂ ଲୋକେ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ପମାଦୋ ଏକୱିଧୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ତିୱିଧୋ ତଣ୍ହାଯ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନାମକାଯୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତଣ୍ହାଯ ରୂପକାଯୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ, ରୂପୀସୁ ଭୱେସୁ ଅଜ୍ଝୋସାନଂ, ଅରୂପୀସୁ ସମ୍ମୋହୋ? ତତ୍ଥ ରୂପକାଯୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମକାଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା। ଇମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କତମେନ ଉପାଦାନେନ ସୌପାଦାନା, ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ? ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା ଦ୍ୱେ ଉପାଦାନାନି କାମୁପାଦାନଞ୍ଚ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଞ୍ଚ। ଅୱିଜ୍ଜା ଦ୍ୱେ ଉପାଦାନାନି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଞ୍ଚ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଞ୍ଚ। ଇମେହି ଚତୂହି ଉପାଦାନେହି ଯେ ସୌପାଦାନା ଖନ୍ଧା, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି, ଅଯଂ ସମୁଦଯୋ। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖଂ। ତେସଂ ଭଗୱା ପରିଞ୍ଞାଯ ପହାନାଯ ଚ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନାଯ।

୩୦। ତତ୍ଥ ଯୋ ତିୱିଧୋ ତଣ୍ହାମୂଲକୋ ପମାଦୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଭୋଗାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ପରିଯେସତି, ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଭୋଗାନଂ ଆରକ୍ଖଣଞ୍ଚ କରୋତି ପରିଭୋଗନିମିତ୍ତଞ୍ଚ, ତସ୍ସ ସମ୍ପଟିୱେଧେନ ରକ୍ଖଣା ପଟିସଂହରଣା, ଅଯଂ ସମଥୋ।

ସୋ କଥଂ ଭୱତି? ଯଦା ଜାନାତି କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ ଅସ୍ସାଦତୋ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ଆଦୀନୱତୋ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣତୋ ଓକାରଞ୍ଚ ସଂକିଲେସଞ୍ଚ ୱୋଦାନଞ୍ଚ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଚ ଆନିସଂସଂ। ତତ୍ଥ ଯା ୱୀମଂସା ଉପପରିକ୍ଖା ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା। ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ। ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଭାୱିଯମାନେସୁ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ପହୀଯନ୍ତି ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ, ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପହୀନେସୁ ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଉପାଦାନନିରୋଧା ଭୱନିରୋଧୋ, ଭୱନିରୋଧା ଜାତିନିରୋଧୋ, ଜାତିନିରୋଧା ଜରାମରଣଂ

ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତି। ଇତି ପୁରିମକାନି ଚ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯୋ ଚ, ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ ମଗ୍ଗୋ। ଭୱନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା''ତି।

ଯଥାପି ମୂଲେ ଅନୁପଦ୍ଦୱେ ଦଳ୍ହେ, ଛିନ୍ନୋପି ରୁକ୍ଖୋ ପୁନରେୱ [ପୁନଦେୱ (କ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୩୩୮] ରୂହତି;

ଏୱମ୍ପି ତଣ୍ହାନୁସଯେ ଅନୂହତେ, ନିବ୍ବତ୍ତତୀ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ।

ଅଯଂ ତଣ୍ହାନୁସଯୋ। କତମସ୍ସା ତଣ୍ହାଯ? ଭୱତଣ୍ହାଯ। ଯୋ ଏତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ହି ଭୱତଣ୍ହା। ଇମେ ଦ୍ୱେ କିଲେସା ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ। ତାନି ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ତେହି ଚତୂହି ଉପାଦାନେହି ଯେ ସୌପାଦାନା ଖନ୍ଧା, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ଅଯଂ ସମୁଦଯୋ। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖଂ। ତେସଂ ଭଗୱା ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପହାନାଯ ଚ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନାଯ।

ଯେନ ତଣ୍ହାନୁସଯଂ ସମୂହନତି [ସମୂହନ୍ତି (ସୀ।)], ଅଯଂ ସମଥୋ। ଯେନ ତଣ୍ହାନୁସଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ୱାରଯତି, ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା। ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ। ତତ୍ଥ ସମଥସ୍ସ ଫଲଂ ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ୱିପସ୍ସନାଯ ଫଲଂ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି। ଇତି ପୁରିମକାନି ଚ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯୋ ଚ, ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା ଚ ମଗ୍ଗୋ, ଦ୍ୱେ ଚ ୱିମୁତ୍ତିଯୋ ନିରୋଧୋ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଯଥାପି ମୂଲେ''ତି।

''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା;

ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦାପନଂ [ପରିଯୋଦପନଂ (ସୀ।) ଧ। ପ। ୧୮୩; ଦୀ। ନି। ୨।୯୦ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ], ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ''ନ୍ତି।

ସବ୍ବପାପଂ ନାମ ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ତେ ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା ପାଣାତିପାତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋ ମୁସାୱାଦୋ ପିସୁଣା ୱାଚା ଫରୁସା ୱାଚା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଅଭିଜ୍ଝା ବ୍ୟାପାଦୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ତାନି ଦ୍ୱେ କମ୍ମାନି ଚେତନା ଚେତସିକଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ପାଣାତିପାତୋ ଯା ଚ ପିସୁଣା ୱାଚା ଯା ଚ ଫରୁସା ୱାଚା, ଇଦଂ ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଯଞ୍ଚ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ଯୋ ଚ କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋ ଯୋ ଚ ମୁସାୱାଦୋ, ଇଦଂ ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଯୋ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ, ଇଦଂ ମୋହସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଇମାନି ସତ୍ତ କାରଣାନି ଚେତନାକମ୍ମଂ। ଯା ଅଭିଜ୍ଝା, ଅଯଂ ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ଯୋ ବ୍ୟାପାଦୋ, ଅଯଂ ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ଯା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ଅଯଂ ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗୋ। ଇମାନି ତୀଣି କାରଣାନି ଚେତସିକକମ୍ମଂ। ତେନାହ ''ଚେତନାକମ୍ମଂ ଚେତସିକକମ୍ମ''ନ୍ତି।

ଅକୁସଲମୂଲଂ ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଛନ୍ଦା ଦୋସା ଭଯା ମୋହା। ତତ୍ଥ ଯଂ ଛନ୍ଦା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଯଂ ଦୋସା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଯଂ ଭଯା ଚ ମୋହା ଚ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ମୋହସମୁଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ ଲୋଭୋ ଅସୁଭାଯ ପହୀଯତି। ଦୋସୋ ମେତ୍ତାଯ। ମୋହୋ ପଞ୍ଞାଯ। ତଥା ଲୋଭୋ ଉପେକ୍ଖାଯ ପହୀଯତି। ଦୋସୋ ମେତ୍ତାଯ ଚ କରୁଣାଯ ଚ। ମୋହୋ ମୁଦିତାଯ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ''ନ୍ତି।

୩୧। ସବ୍ବପାପଂ ନାମ ଅଟ୍ଠ ମିଚ୍ଛତ୍ତାନି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ମିଚ୍ଛାୱାଚା ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱୋ ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୋ ମିଚ୍ଛାସତି ମିଚ୍ଛାସମାଧି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବପାପଂ। ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ଯା ଅକିରିଯା ଅକରଣଂ ଅନଜ୍ଝାଚାରୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ।

ଅଟ୍ଠସୁ ମିଚ୍ଛତ୍ତେସୁ ପହୀନେସୁ ଅଟ୍ଠ ସମ୍ମତ୍ତାନି ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମ୍ମତ୍ତାନଂ ଯା କିରିଯା କରଣଂ ସମ୍ପାଦନଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା। ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦାପନନ୍ତି ଅତୀତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାକିରିଯଂ ଦସ୍ସଯତି, ଚିତ୍ତେ ପରିଯୋଦାପିତେ [ପରିଯୋଦପିତେ (ସୀ। କ।)] ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଯୋଦାପିତା ଭୱନ୍ତି, ଏୱଞ୍ହି ଭଗୱା ଆହ ''ଚେତୋୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ''ତି। ଦୁୱିଧା ହି ପରିଯୋଦାପନା ନୀୱରଣପ୍ପହାନଞ୍ଚ ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତୋ ଚ। ଦ୍ୱେ ପରିଯୋଦାପନଭୂମିଯୋ ଦସ୍ସନଭୂମି ଚ, ଭାୱନାଭୂମି ଚ, ତତ୍ଥ ଯଂ ପଟିୱେଧେନ ପରିଯୋଦାପେତି, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯତୋ ପରିଯୋଦାପେତି, ଅଯଂ ସମୁଦଯୋ। ଯେନ ପରିଯୋଦାପେତି, ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ। ଯଂ ପରିଯୋଦାପିତଂ, ଅଯଂ ନିରୋଧୋ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ''ନ୍ତି।

''ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିଂ, ଛତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଯଥ ୱସ୍ସକାଲେ;

ଏସାନିସଂସୋ ଧମ୍ମେ ସୁଚିଣ୍ଣେ, ନ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମଚାରୀ’’ତି।

ଧମ୍ମୋ ନାମ ଦୁୱିଧୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ମଗ୍ଗୋ ଚ। ଦୁଗ୍ଗତି ନାମ ଦୁୱିଧା ଦେୱମନୁସ୍ସେ ୱା ଉପନିଧାୟ ଅପାୟା ଦୁଗ୍ଗତି, ନିବ୍ବାନଂ ୱା ଉପନିଧାୟ ସବ୍ବା ଉପପତ୍ତିୟୋ ଦୁଗ୍ଗତି। ତତ୍ଥ ଯା ସଂୱରସୀଲେ ଅଖଣ୍ଡକାରିତା, ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ଅପାୟେହି ରକ୍ଖତି। ଏୱଂ ଭଗୱା ଆହ – ଦ୍ୱେମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୀଲୱତୋ ଗତିୟୋ ଦେୱା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚ। ଏୱଞ୍ଚ ନାଥଅନାୟଂ ନିଗମେ ଅସିବନ୍ଧକପୁତ୍ତୋ ଗାମଣି ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ –

‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣା, ଭନ୍ତେ, ପଚ୍ଛାଭୂମକା କାମଣ୍ଡଲୁକା ସେୱାଲମାଲିକା ଉଦକୋରୋହକା ଅଗ୍ଗିପରିଚାରକା, ତେ ମତଂ କାଲଙ୍କତଂ ଉୟ୍ୟାପେନ୍ତି ନାମ, ସଞ୍ଞାପେନ୍ତି ନାମ, ସଗ୍ଗଂ ନାମ ଓକ୍କାମେନ୍ତି [ଉଗ୍ଗମେନ୍ତି (ସୀ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୪।୩୫୮]। ଭଗୱା ପନ, ଭନ୍ତେ, ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପହୋତି ତଥା କାତୁଂ, ଯଥା ସବ୍ବୋ ଲୋକୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି।

‘‘ତେନ ହି, ଗାମଣି, ତଞ୍ଞେୱେତ୍ଥ ପଟିପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ଯଥା ତେ ଖମେୟ୍ୟ, ତଥା ନଂ ବ୍ୟାକରେୟ୍ୟାସୀତି।

‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଗାମଣି, ଇଧସ୍ସ ପୁରିସୋ ପାଣାତିପାତୀ ଅଦିନ୍ନାଦାୟୀ କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୀ ମୁସାୱାଦୀ ପିସୁଣୱାଚୋ ଫରୁସୱାଚୋ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୀ ଅଭିଜ୍ଝାଲୁ ବ୍ୟାପନ୍ନଚିତ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ, ତମେନଂ ମହାଜନକାୟୋ ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ଆୟାଚେୟ୍ୟ ଥୋମେୟ୍ୟ ପଞ୍ଜଲିକୋ ଅନୁପରିସକ୍କେୟ୍ୟ ‘ଅୟଂ ପୁରିସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତୂ’ତି। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଗାମଣି, ଅପି ନୁ ସୋ ପୁରିସୋ ମହତୋ ଜନକାୟସ୍ସ ଆୟାଚନହେତୁ ୱା ଥୋମନହେତୁୱା ପଞ୍ଜଲିକଂ [ପଞ୍ଜଲିକା ସଂ। ନି। ୪।୩୫୮] ଅନୁପରିସକ୍କନହେତୁ ୱା କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି। ‘‘ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ’’।

‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ଗାମଣି, ପୁରିସୋ ମହତିଂ ପୁଥୁସିଲଂ ଗମ୍ଭୀରେ ଉଦକରହଦେ [ଉଦକଦହେ (କ।)] ପକ୍ଖିପେୟ୍ୟ, ତମେନଂ ମହାଜନକାୟୋ ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ଆୟାଚେୟ୍ୟ ଥୋମେୟ୍ୟ ପଞ୍ଜଲିକୋ ଅନୁପରିସକ୍କେୟ୍ୟ ‘ଉମ୍ମୁଜ୍ଜ, ଭୋ, ପୁଥୁସିଲେ, ଉପ୍ଲୱ ଭୋ ପୁଥୁସିଲେ, ଥଲମୁପ୍ଲୱ, ଭୋ ପୁଥୁସିଲେ’ତି। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି ଗାମଣି, ଅପି ନୁ ସା ମହତୀ ପୁଥୁସିଲା ମହତୋ ଜନକାୟସ୍ସ ଆୟାଚନହେତୁ ୱା ଥୋମନହେତୁ ୱା ପଞ୍ଜଲିକଂ ଅନୁପରିସକ୍କନହେତୁ ୱା ଉମ୍ମୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ ୱା ଉପ୍ଲୱେୟ୍ୟ ୱା ଥଲଂ ୱା ଉପ୍ଲୱେୟ୍ୟା’’ତି। ‘‘ନୋ ହେତଂ , ଭନ୍ତେ’’। ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ଗାମଣି, ଯୋ ସୋ ପୁରିସୋ ପାଣାତିପାତୀ…ପେ… ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ, କିଞ୍ଚାପି ନଂ ମହାଜନକାୟୋ ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ଆୟାଚେୟ୍ୟ ଥୋମେୟ୍ୟ ପଞ୍ଜଲିକୋ ଅନୁପରିସକ୍କେୟ୍ୟ ‘ଅୟଂ ପୁରିସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତୂ’ତି। ଅଥ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟ।

‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଗାମଣି, ଇଧସ୍ସ ପୁରିସୋ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନା ପଟିୱିରତୋ କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରା ପଟିୱିରତୋ ମୁସାୱାଦା ପଟିୱିରତୋ ପିସୁଣାୟ ୱାଚାୟ ପଟିୱିରତୋ ଫରୁସାୟ ୱାଚାୟ ପଟିୱିରତୋ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପା ପଟିୱିରତୋ ଅନଭିଜ୍ଝାଲୁ ଅବ୍ୟାପନ୍ନଚିତ୍ତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକୋ, ତମେନଂ ମହାଜନକାୟୋ ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ଆୟାଚେୟ୍ୟ ଥୋମେୟ୍ୟ ପଞ୍ଜଲିକୋ ଅନୁପରିସକ୍କେୟ୍ୟ ‘ଅୟଂ ପୁରିସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତୂ’ତି। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଗାମଣି, ଅପି ନୁ ସୋ ପୁରିସୋ ମହତୋ ଜନକାୟସ୍ସ ଆୟାଚନହେତୁ ୱା ଥୋମନହେତୁ ୱା ପଞ୍ଜଲିକଂ ଅନୁପରିସକ୍କନହେତୁ ୱା କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି। ‘‘ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ’’।

‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ଗାମଣି, ପୁରିସୋ ସପ୍ପିକୁମ୍ଭଂ ୱା ତେଲକୁମ୍ଭଂ ୱା ଗମ୍ଭୀରେ [ଗମ୍ଭୀରଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୪।୩୫୮] ଉଦକରହଦେ ଓଗାହେତ୍ୱା ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ତତ୍ର ଯାସ୍ସ ସକ୍ଖରା ୱା କଠଲା [କଥଲା (କ।)], ସା ଅଧୋଗାମୀ ଅସ୍ସ। ଯଞ୍ଚ ଖ୍ୱସ୍ସ ତତ୍ର ସପ୍ପି ୱା ତେଲଂ ୱା, ତଂ ଉଦ୍ଧଂଗାମି ଅସ୍ସ। ତମେନଂ ମହାଜନକାୟୋ ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ଆୟାଚେୟ୍ୟ ଥୋମେୟ୍ୟ ପଞ୍ଜଲିକୋ ଅନୁପରିସକ୍କେୟ୍ୟ ‘ଓସୀଦ, ଭୋ ସପ୍ପିତେଲ, ସଂସୀଦ, ଭୋ ସପ୍ପିତେଲ, ଅଧୋ ଗଚ୍ଛ [ଅୱଂଗଚ୍ଛ (ସୀ। କ।)]‘ଭୋ ସପ୍ପିତେଲା’ତି। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି ଗାମଣି, ଅପି ନୁ ତଂ ସପ୍ପିତେଲଂ ମହତୋ ଜନକାୟସ୍ସ ଆୟାଚନହେତୁ ୱା ଥୋମନହେତୁ ୱା ପଞ୍ଜଲିକଂ ଅନୁପରିସକ୍କନହେତୁ ୱା ‘ଓସୀଦେୟ୍ୟ ୱା ସଂସୀଦେୟ୍ୟ ୱା ଅଧୋ ୱା ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟା’ତି। ‘‘ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ’’।

‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ଗାମଣି, ଯୋ ସୋ ପୁରିସୋ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକୋ, କିଞ୍ଚାପି ନଂ ମହାଜନକାୟୋ ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ ଆୟାଚେୟ୍ୟ ଥୋମେୟ୍ୟ ପଞ୍ଜଲିକୋ ଅନୁପରିସକ୍କେୟ୍ୟ ‘ଅୟଂ ପୁରିସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତୂ’’’ତି। ଅଥ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଇତି ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ଅପାୟେହି

ରକ୍ଖତି। ତତ୍ଥ ଯା ମଗ୍ଗସ୍ସ ତିକ୍ଖତା ଅଧିମତ୍ତତା, ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ସଦ୍ଧାହି ଉପପତ୍ତୀହି ରକ୍ଖତି। ଏୱଂ ଭଗୱା ଆହ –

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ [ପସ୍ସ ଉଦା। ୩୨], ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ;

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ, ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୁ, ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ’’ତି।

୩୨। ତତ୍ଥ ଦୁଗ୍ଗତୀନଂ ହେତୁ ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ, ତାନି ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି, ତେହି ଚତୂହି ଉପାଦାନେହି ଯେ ସଉପାଦାନା ଖନ୍ଧା, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି, ଅଯଂ ସମୁଦଯୋ। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖଂ, ତେସଂ ଭଗୱା ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପହାନାଯ ଚ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନାଯ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଯ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ରୂପୀନି ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ରୂପୀନି ରକ୍ଖନ୍ତୋ ସମାଧିଂ ଭାୱଯତି, ତଣ୍ହଞ୍ଚ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱଯତି, ଅୱିଜ୍ଜଞ୍ଚ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଣ୍ହାନିଗ୍ଗହେନ ଦ୍ୱେ ଉପାଦାନାନି ପହୀଯନ୍ତି କାମୁପାଦାନଞ୍ଚ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଞ୍ଚ। ଅୱିଜ୍ଜାନିଗ୍ଗହେନ ଦ୍ୱେ ଉପାଦାନାନି ପହୀଯନ୍ତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଞ୍ଚ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଞ୍ଚ। ଚତୂସୁ ଉପାଦାନେସୁ ପହୀନେସୁ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଫଲଂ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ଅନାଗାମିଫଲଂ ଅରହତ୍ତଂ [ଅରହତ୍ତଫଲଂ (କ।)] ଅଗ୍ଗଫଲଂ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଫଲାନି [ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଫଲାନୀତି (ସୀ।)]। ଇତି ପୁରିମକାନି ଚ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯୋ ଚ। ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଞ୍ଚ ମଗ୍ଗୋ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଫଲାନି ଚ ତଦାରମ୍ମଣା ଚ ଅସଙ୍ଖତାଧାତୁ ନିରୋଧୋ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଯଂ ପଟିୱେଧେନ ରକ୍ଖତି, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯତୋ ରକ୍ଖତି, ଅଯଂ ସମୁଦଯୋ। ଯେନ ରକ୍ଖତି, ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ। ଯଂ ରକ୍ଖତି, ଅଯଂ ନିରୋଧୋ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ‘‘ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ’’ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ।

୮। ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୩୩। ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ? ‘‘ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଭୂମିଞ୍ଚା’’ତି।

ଦ୍ୱେ ସୁତ୍ତାନି ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ। ଦ୍ୱେ ପଟିପଦା ପୁଞ୍ଞଭାଗିଯା ଚ ଫଲଭାଗିଯା ଚ। ଦ୍ୱେ ସୀଲାନି ସଂୱରସୀଲଞ୍ଚ ପହାନସୀଲଞ୍ଚ, ତତ୍ଥ ଭଗୱା ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞଭାଗିଯାଯ ପଟିପଦାଯ ଦେସଯତି, ସୋ ସଂୱରସୀଲେ ଠିତୋ ତେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭୱତି, ତତ୍ଥ ଭଗୱା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଫଲଭାଗିଯାଯ ପଟିପଦାଯ ଦେସଯତି, ସୋ ପହାନସୀଲେ ଠିତୋ ତେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭୱତି।

ତତ୍ଥ କତମଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ? ୱାସନାଭାଗିଯଂ ନାମ ସୁତ୍ତଂ ଦାନକଥା ସୀଲକଥା ସଗ୍ଗକଥା କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସୋତି।

ତତ୍ଥ କତମଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ? ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ନାମ ସୁତ୍ତଂ ଯା ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନା, ୱାସନାଭାଗିଯେ ସୁତ୍ତେ ନତ୍ଥି ପଜାନନା, ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗୋ, ନତ୍ଥି ଫଲଂ। ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯେ ସୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥି ପଜାନନା, ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗୋ, ଅତ୍ଥି ଫଲଂ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନି। ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଦେସନାଯ ଫଲେନ ସୀଲେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ସବ୍ବତୋ ୱିଚଯେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୋଜଯିତବ୍ବା ଯାୱତିକା ଞାଣସ୍ସ ଭୂମି।

୩୪। ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା? ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା ନାମସାଧାରଣା ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା ଚ। ଯଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚି ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱଂ ଜାତିଯଂ, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନିଯତାନଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନପ୍ପହାତବ୍ବା କିଲେସା ସାଧାରଣା, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ସାଧାରଣା, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଚ ଉଦ୍ଧଂଭାଗିଯା ସଂଯୋଜନା ସାଧାରଣା, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅରିଯସାୱକୋ ଲୋକିଯଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ସବ୍ବା ସା ଅୱୀତରାଗେହି [ଅୱିଗତରାଗେହି (କ।)] ସାଧାରଣା, ସାଧାରଣା ହି ଧମ୍ମା ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପରଂ ପରଂ ସକଂ ସକଂ ୱିସଯଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି। ଯୋପି ଇମେହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନ ସୋ ତଂ ଧମ୍ମଂ ଉପାତିୱତ୍ତତି। ଇମେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା।

ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ଅସାଧାରଣା? ଯାୱ ଦେସନଂ ଉପାଦାଯ ଗୱେସିତବ୍ବା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖା ଭବ୍ବାଭବ୍ବାତି, ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ସାଧାରଣା ଧମ୍ମତା ଅସାଧାରଣା, ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଚ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯା ସଂଯୋଜନା ସାଧାରଣା ଧମ୍ମତା ଅସାଧାରଣା। ସବ୍ବେସଂ ସେକ୍ଖାନଂ ନାମଂ ସାଧାରଣଂ ଧମ୍ମତା ଅସାଧାରଣା। ସବ୍ବେସଂ ପଟିପନ୍ନକାନଂ ନାମଂ ସାଧାରଣଂ ଧମ୍ମତା ଅସାଧାରଣା। ସବ୍ବେସଂ ସେକ୍ଖାନଂ ସେକ୍ଖସୀଲଂ ସାଧାରଣଂ ଧମ୍ମତା ଅସାଧାରଣା। ଏୱଂ ୱିସେସାନୁପସ୍ସିନା ହୀନୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମଂ ଉପାଦାଯ ଗୱେସିତବ୍ବଂ।

ଦସ୍ସନଭୂମି ନିଯାମାୱକ୍କନ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଭାୱନାଭୂମି ଉତ୍ତରିକାନଂ ଫଲାନଂ ପତ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ପରତୋ ଘୋସସ୍ସ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୀଲମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ଚିନ୍ତାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ଭାୱନାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ପରତୋ ଚ ଘୋସସ୍ସ ସୁତମଯିଯା ଚ ପଞ୍ଞାଯ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସୀଲମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ଚିନ୍ତାମଯିଯା ଚ ପଞ୍ଞାଯ ଯୋନିସୋ ଚ ମନସିକାରସ୍ସ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ଭାୱନାମଯିଯା ଚ ପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପତିରୂପଦେସୱାସୋ ୱିୱେକସ୍ସ ଚ ସମାଧିସ୍ସ ଚ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦାନଂ ସମଥସ୍ସ ଚ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନଂ ହିରିଯା ଚ ୱିପସ୍ସନାଯ ଚ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅକୁସଲପରିଚ୍ଚାଗୋ କୁସଲୱୀମଂସାଯ ଚ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଧମ୍ମସ୍ୱାକ୍ଖାତତା କୁସଲମୂଲରୋପନାଯ ଚ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଚ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତା ସଙ୍ଘସୁଟ୍ଠୁତାଯ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସତ୍ଥୁସମ୍ପଦା ଅପ୍ପସନ୍ନାନଞ୍ଚ ପସାଦାଯ ପସନ୍ନାନଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅପ୍ପଟିହତପାତିମୋକ୍ଖତା ଦୁମ୍ମଙ୍କୂନଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନିଗ୍ଗହାଯ ପେସଲାନଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ ସାଧାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ''ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଭତ୍ତି ହାରୋ।

୯। ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୩୫। ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ? ''କୁସଲାକୁସଲେ ଧମ୍ମେ''ତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭୱତି। ଯେ ଚସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ଅନେକେ [ଅନେକା (କ।)] ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ତେ ଚସ୍ସ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯା ଚସ୍ସ ଅନେକେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତେ ଚସ୍ସ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣୋ ଭୱତି। ଯେ ଚସ୍ସ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ଅନେକେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ତେ ଚସ୍ସ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପପଚ୍ଚଯା ଚସ୍ସ ଅନେକେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତେ ଚସ୍ସ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ସମ୍ମାୱାଚସ୍ସ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାଆଜୀୱସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ ସମ୍ମାସତିସ୍ସ ସମ୍ମାସମାଧିସ୍ସ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣଂ ଭୱତି। ଯେ ଚସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ଅନେକେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ତେ ଚସ୍ସ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି। ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନପଚ୍ଚଯା ଚସ୍ସ ଅନେକେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତେ ଚସ୍ସ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

୩୬। ଯସ୍ସ ୱା ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତସ୍ସ ପାଣାତିପାତୋ ପହୀନୋ ହୋତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନା ପଟିୱିରତସ୍ସ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ପହୀନଂ ହୋତି। ବ୍ରହ୍ମଚାରିସ୍ସ ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପହୀନଂ ହୋତି। ସଚ୍ଚୱାଦିସ୍ସ ମୁସାୱାଦୋ ପହୀନୋ ହୋତି। ଅପିସୁଣୱାଚସ୍ସ ପିସୁଣା ୱାଚା ପହୀନା ହୋତି। ସଣ୍ହୱାଚସ୍ସ ଫରୁସା ୱାଚା ପହୀନା ହୋତି। କାଲୱାଦିସ୍ସ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ପହୀନୋ ହୋତି। ଅନଭିଜ୍ଝାଲୁସ୍ସ [ଅନଭିଜ୍ଝାମନସ୍ସ (କ।)] ଅଭିଜ୍ଝା ପହୀନା ହୋତି। ଅବ୍ୟାପନ୍ନଚିତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟାପାଦୋ ପହୀନୋ ହୋତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ପହୀନା ହୋତି।

ଯେ ଚ ଖୋ କେଚି ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଗରହନ୍ତି, ତେସଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକା ସହଧମ୍ମିକା ଗାରଯ୍ହା ୱାଦାନୁୱାଦା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ତେ ଭୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତି। ତେନ ହି ଯେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକା, ତେସଂ ଭୱନ୍ତାନଂ ପୁଜ୍ଜା ଚ ପାସଂସା ଚ। ଏୱଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଂ ସମ୍ମାୱାଚଂ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଂ ସମ୍ମାଆଜୀୱଂ ସମ୍ମାୱାଯାମଂ ସମ୍ମାସତିଂ ସମ୍ମାସମାଧିଂ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଂ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଞ୍ଚ ତେ ଭୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତି। ତେନ ହି ଯେ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନା, ତେସଂ ଭୱନ୍ତାନଂ ପୁଜ୍ଜା ଚ ପାସଂସା ଚ।

ଯେ ଚ ଖୋ କେଚି ଏୱମାହଂସୁ ''ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା କାମା, ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା କାମା, ଆସେୱିତବ୍ବା କାମା, ନିସେୱିତବ୍ବା କାମା, ଭାୱଯିତବ୍ବା କାମା,

ବହୁଲୀକାତବ୍ବା କାମା’’ତି। କାମେହି ୱେରମଣୀ ତେସଂ ଅଧମ୍ମୋ।

ଯେ ୱା ପନ କେଚି ଏୱମାହଂସୁ ‘‘ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ ଧମ୍ମୋ’’ତି। ନିୟ୍ୟାନିକୋ ତେସଂ ଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ। ଯେ ଚ ଖୋ କେଚି ଏୱମାହଂସୁ ‘‘ଦୁକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ’’ତି। ସୁଖୋ ତେସଂ ଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ। ଯଥା ୱା ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅସୁଭାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ସୁଭସଞ୍ଞା ପହୀୟନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ସୁଖସଞ୍ଞା ପହୀୟନ୍ତି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ପହୀୟନ୍ତି। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞା ପହୀୟନ୍ତି। ଯଂ ଯଂ ୱା ପନ ଧମ୍ମଂ ରୋଚୟତି ୱା ଉପଗଚ୍ଛତି ୱା, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯୋ ପଟିପକ୍ଖୋ, ସ୍ୱସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠତୋ ଅଜ୍ଝାପନ୍ନୋ ଭୱତି। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାୟନୋ ‘‘କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମେ’’ତି।

ନିୟୁତ୍ତୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ।

୧୦। ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୩୭। ତତ୍ଥ କତମୋ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ? ‘‘ୱେୱଚନାନି ବହୂନୀ’’ତି। ଯଥା ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ୱେୱଚନେହି ନିଦ୍ଦିସତି। ଯଥାହ ଭଗୱା –

‘‘ଆସା ଚ ପିହା ଅଭିନନ୍ଦନା ଚ, ଅନେକଧାତୂସୁ ସରା ପତିଟ୍ଠିତା;

ଅଞ୍ଞାଣମୂଲପ୍ପଭୱା ପଜପ୍ପିତା, ସବ୍ବା ମୟା ବ୍ୟନ୍ତିକତା ସମୂଲିକା’’ତି।

ଆସା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି ଯା ଭୱିସ୍ସସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆସୀସନା [ଆସିଂସନା (ସୀ।)] ଅୱସ୍ସଂ ଆଗମିସ୍ସତୀତି ଆସାସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପିହା ନାମ ଯା ୱତ୍ତମାନସ୍ସ [ୱତ୍ତମାନକସ୍ସ (ସୀ।)] ଅତ୍ଥସ୍ସ ପତ୍ଥନା, ସେୟ୍ୟତରଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏଦିସୋ ଭୱେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ପିହାସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିପଟିପାଲନା ଅଭିନନ୍ଦନା ନାମ, ପିୟଂ ୱା ଞାତିଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ପିୟଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ଅପ୍ପଟିକୂଲତୋ ୱା ଅଭିନନ୍ଦତି।

ଅନେକଧାତୂତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ରୂପଧାତୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ସୋତଧାତୁ ସଦ୍ଦଧାତୁ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଘାନଧାତୁ ଗନ୍ଧଧାତୁ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଜିୱ୍ହାଧାତୁ ରସଧାତୁ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ , କାୟଧାତୁ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ମନୋଧାତୁ ଧମ୍ମଧାତୁ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ।

ସରାତି କେଚି ରୂପାଧିମୁତ୍ତା କେଚି ସଦ୍ଦାଧିମୁତ୍ତା କେଚି ଗନ୍ଧାଧିମୁତ୍ତା କେଚି ରସାଧିମୁତ୍ତା କେଚି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଧିମୁତ୍ତା କେଚି ଧମ୍ମାଧିମୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯାନି ଛ ଗେହସିତାନି ଦୋମନସ୍ସାନି ଯାନି ଚ ଛ ଗେହସିତାନି ସୋମନସ୍ସାନି ଯାନି ଚ ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସିତାନି ଦୋମନସ୍ସାନି ଯାନି ଚ ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସିତାନି ସୋମନସ୍ସାନି, ଇମାନି ଚତୁୱୀସପଦାନି ତଣ୍ହାପକ୍ଖୋ, ତଣ୍ହାୟ ଏତଂ ୱେୱଚନଂ। ଯା ଛ ଉପେକ୍ଖା ଗେହସିତା, ଅୟଂ ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖୋ।

୩୮। ସାଯେୱ ପତ୍ଥନାକାରେନ ଧମ୍ମନନ୍ଦୀ ଧମ୍ମପେମଂ ଧମ୍ମଜ୍ଝୋସାନନ୍ତି ତଣ୍ହାୟ ଏତଂ ୱେୱଚନଂ। ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏତଂ ୱେୱଚନଂ। ମନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ମନୋଧାତୁ ମନାୟତନଂ ୱିଜାନନାତି ମନସ୍ସେତଂ ୱେୱଚନଂ। ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପଞ୍ଞାବଲଂ ଅଧିପଞ୍ଞା ସିକ୍ଖା ପଞ୍ଞା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଞାଣଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ତୀରଣା ୱିପସ୍ସନା ଧମ୍ମେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥେ ଞାଣଂ ଅନ୍ୱୟେ ଞାଣଂ ଖୟେ ଞାଣଂ ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଚକ୍ଖୁ ୱିଜ୍ଜା ବୁଦ୍ଧି ଭୂରି ମେଧା ଆଲୋକୋ, ଯଂ ୱା ପନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅଞ୍ଞଂପି ଏୱଂ ଜାତିୟଂ, ପଞ୍ଞାୟ ଏତଂ ୱେୱଚନଂ। ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି, ସବ୍ବା ପଞ୍ଞା। ଅପି ଚ ଆଧିପତେୟ୍ୟଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧା, ଆରମ୍ଭଟ୍ଠେନ ୱୀରିୟଂ, ଅପିଲାପନଟ୍ଠେନ ସତି, ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ସମାଧି, ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା।

ଯଥା ଚ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ ସୁଗତୋ ଲୋକୱିଦୂ ଅନୁତ୍ତରୋ ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥି ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା। ବଲନିପ୍ଫତ୍ତିଗତୋ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତପଟିସମ୍ଭିଦୋ ଚତୁଯୋଗୱିପ୍ପହୀନୋ ଅଗତିଗମନୱୀତିୱତ୍ତୋ ଉଦ୍ଧଟସଲ୍ଲୋ ନିରୂଳ୍ହୱଣୋ ମଦ୍ଦିତକଣ୍ଟକୋ ନିବ୍ବାପିତପରିୟୁଟ୍ଠାନୋ [ନିବ୍ବାହିତ … (କ।)] ବନ୍ଧନାତୀତୋ ଗନ୍ଥୱିନିୱେଠନୋ ଅଜ୍ଝାସୟୱୀତିୱତ୍ତୋ ଭିନ୍ନନ୍ଧକାରୋ ଚକ୍ଖୁମା ଲୋକଧମ୍ମସମତିକ୍କନ୍ତୋ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସଙ୍ଖେପଗତୋ ବନ୍ଧନାତିୱତ୍ତୋ ଠପିତସଙ୍ଗାମୋ ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋ ଉକ୍କାଧରୋ ଆଲୋକକରୋ ପଜ୍ଜୋତକରୋ ତମୋନୁଦୋ ରଣଞ୍ଜହୋ ଅପରିମାଣୱଣ୍ଣୋ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୱଣ୍ଣୋ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟୱଣ୍ଣୋ ଆଭଂକରୋ ପଭଂକରୋ ଧମ୍ମୋଭାସପଜ୍ଜୋତକରୋତି ଚ ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋତି ଚ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୟା ଏତଂ ୱେୱଚନଂ।

ଯଥା ଚ ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକୋ ଅକାଲିକୋ ଏହିପସ୍ସିକୋ ଓପନେଯ୍ଯିକୋ [ଓପନଯିକୋ (ସୀ।)] ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିଞ୍ଞୂହି। ଯଦିଦଂ ମଦନିମ୍ମଦନୋ ପିପାସୱିନଯୋ ଆଲଯସମୁଗ୍ଘାତୋ ୱଟ୍ଟୁପଚ୍ଛେଦୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଅତିଦୁଲ୍ଲଭୋ ତଣ୍ହକ୍ଖଯୋ ୱିରାଗୋ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ।

''ଅସଙ୍ଖତଂ ଅନତଂ [ଅସଙ୍ଖତଂ ନନ୍ତ … (ସୀ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୪।୪୦୯] ଅନାସୱଞ୍ଚ, ସଚ୍ଚଞ୍ଚ ପାରଂ ନିପୁଣଂ ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ;

ଅଜଜ୍ଜରଂ ଧୁୱଂ ଅପଲୋକିତଂ [ଅପଲୋକିଯଂ (ସୀ। କ।)], ଅନିଦସ୍ସନଂ ନିପ୍ପପଞ୍ଚ ସନ୍ତଂ।

''ଅମତଂ ପଣୀତଞ୍ଚ ସିୱଞ୍ଚ ଖେମଂ, ତଣ୍ହାକ୍ଖଯୋ ଅଚ୍ଛରିଯଞ୍ଚ ଅବ୍ଭୁତଂ;

ଅନୀତିକଂ ଅନୀତିକଧମ୍ମଂ [ନୀତିକଧମ୍ମମେୱ ୱା (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୪।୪୦୯], ନିବ୍ବାନମେତଂ ସୁଗତେନ ଦେସିତଂ।

''ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅନୁପଦ୍ଦୱଞ୍ଚ, ଅକତଂ ଅସୋକଞ୍ଚ ଅଥୋ ୱିସୋକଂ;

ଅନୂପସଗ୍ଗଂନୁପସଗ୍ଗଧମ୍ମଂ, ନିବ୍ବାନମେତଂ ସୁଗତେନ ଦେସିତଂ।

''ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚେୱ ଦୁପ୍ପସ୍ସଂ, ଉତ୍ତରଞ୍ଚ ଅନୁତ୍ତରଂ;

ଅସମଂ ଅପ୍ପଟିସମଂ, ଜେଟ୍ଠଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

''ଲେଣଞ୍ଚ ତାଣଂ ଅରଣଂ ଅନଙ୍ଗଣଂ, ଅକାଚ ମେତଂ ୱିମଲନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି;

ଦୀପୋ ସୁଖଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ପତିଟ୍ଠା, ଅକିଞ୍ଚନଂ ଅପ୍ପପଞ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି।

ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତିଯା ଏତଂ ୱେୱଚନଂ।

ଯଥା ଚ ସଙ୍ଘାନୁସ୍ସତିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଉଜୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଞାଯପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଯଦିଦଂ ଚତ୍ତାରି ପୁରିସଯୁଗାନି ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା ଏସ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋ ଆହୁନେଯ୍ଯୋ ପାହୁନେଯ୍ଯୋ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯୋ ଅଞ୍ଜଲିକରଣୀଯୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସ, ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନୋ ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନୋ ସତ୍ତାନଂ ସାରୋ ସତ୍ତାନଂ ମଣ୍ଡୋ ସତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଧାରୋ ସତ୍ତାନଂ ଏସିକା [ଏସିକୋ (କ।)] ସତ୍ତାନଂ ସୁରଭିପସୂନଂ ପୁଜ୍ଜୋ ଦେୱାନଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚାତି ସଙ୍ଘାନୁସ୍ସତିଯା ଏତଂ ୱେୱଚନଂ।

ଯଥା ଚ ସୀଲାନୁସ୍ସତିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯାନି ତାନି ସୀଲାନି ଅଖଣ୍ଡାନି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନି ଅସବଲାନି ଅକମ୍ମାସାନି ଅରିଯାନି ଅରିଯକନ୍ତାନି ଭୁଜିସ୍ସାନି ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନି ଅପରାମଟ୍ଠାନି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନି, ଅଲଙ୍କାରୋ ଚ ସୀଲଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗୋପସୋଭଣତାଯ, ନିଧାନଞ୍ଚ ସୀଲଂ ସବ୍ବଦୋଭଗ୍ଗସମତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ , ସିପ୍ପଞ୍ଚ ସୀଲଂ ଅକ୍ଖଣୱେଧିତାଯ, ୱେଲା ଚ ସୀଲଂ ଅନତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ, ଧଞ୍ଞଞ୍ଚ ସୀଲଂ ଦଲିଦ୍ଦୋପଚ୍ଛେଦନଟ୍ଠେନ [ଦଳିଦ୍ଦୋ… (ସୀ।)], ଆଦାସୋ ଚ ସୀଲଂ ଧମ୍ମୱୋଲୋକନତାଯ, ପାସାଦୋ ଚ ସୀଲଂ ୱୋଲୋକନଟ୍ଠେନ, ସବ୍ବଭୂମାନୁପରିୱତ୍ତି ଚ ସୀଲଂ ଅମତପରିଯୋସାନନ୍ତି ସୀଲାନୁସ୍ସତିଯା ଏତଂ ୱେୱଚନଂ।

ଯଥା ଚ ଚାଗାନୁସ୍ସତିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସତି ମୁତ୍ତଚାଗୋ ପଯତପାଣି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗରତୋ ଯାଚଯୋଗୋ ଦାନସଂୱିଭାଗରତୋତି ଚାଗାନୁସ୍ସତିଯା ଏତଂ ୱେୱଚନଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ''ୱେୱଚନାନି ବହୂନୀ''ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ।

୧୧। ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୩୯। ତତ୍ଥ କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ? ‘‘ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ୱିୱିଧାହି ଦେସେତୀ’’ତି।

ଯା ପକତିକଥାଯ ଦେସନା। ଅଯଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି। କା ଚ ପକତିକଥାଯ ଦେସନା, ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ଯଥା ଭଗୱା ଆହ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଛନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ ଦସନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି।

କବଳୀକାରେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ [ନନ୍ଦି (ସୀ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୬୪)] ଅତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳ୍ହଂ। ଯତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳ୍ହଂ, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧି [ବୁଦ୍ଧି (କ।)]। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧି, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ, ସସୋକଂ ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦରଂ ସଉପାଯାସନ୍ତି ୱଦାମି।

ଫସ୍ସେ ଚେ…ପେ… ମନୋସଞ୍ଚେତନାଯ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ। ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ ଅତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳ୍ହଂ। ଯତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳ୍ହଂ, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି , ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧି। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧି, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ, ସସୋକଂ ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦରଂ ସଉପାଯାସନ୍ତି ୱଦାମି। ଅଯଂ ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ସମୁଦଯସ୍ସ ଚ।

କବଳୀକାରେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୬୪], ଆହାରେ ନତ୍ଥି ରାଗୋ ନତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ ନତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିରୂଳ୍ହଂ। ଯତ୍ଥ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିରୂଳ୍ହଂ, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧି। ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧି, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ। ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ, ଅସୋକଂ ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଦରଂ ଅନୁପାଯାସନ୍ତି ୱଦାମି।

ଫସ୍ସେ ଚେ…ପେ… ମନୋସଞ୍ଚେତନାଯ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ। ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ନତ୍ଥି ରାଗୋ ନତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ ନତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିରୂଳ୍ହଂ। ଯତ୍ଥ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିରୂଳ୍ହଂ, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧି। ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧି, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ। ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ, ଅସୋକଂ ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଦରଂ ଅନୁପାଯାସନ୍ତି ୱଦାମି।

ଅଯଂ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ସମୁଦଯସ୍ସ, ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନିରୋଧସ୍ସ।

୪୦। ସମାଧିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭାୱେଥ। ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ନିପକୋ ସତୋ, ସମାହିତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। କିଞ୍ଚ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି? ‘‘ଚକ୍ଖୁ [ଚକ୍ଖୁଂ (କ) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୪।୯୯] ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ‘‘ରୂପା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ ଅନିଚ୍ଚୋ’’ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଯମ୍ପିଦଂ [ଯମିଦଂ (ସୀ। କ।)] ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱେଦଯିତଂ ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା, ତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି।

ସୋତଂ …ପେ… ଘାନଂ…ପେ… ଜିୱ୍ହା…ପେ… କାଯୋ…ପେ… ‘‘ମନୋ ଅନିଚ୍ଚୋ’’ତି [ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୧୦୦)] ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ‘‘ଧମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ‘‘ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ‘‘ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଅନିଚ୍ଚୋ’’ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଯମ୍ପିଦଂ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱେଦଯିତଂ ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା, ତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି।

ଅଯଂ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ସମୁଦଯସ୍ସ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନିରୋଧସ୍ସ।

ରୂପଂ , ରାଧ, ୱିକିରଥ ୱିଧମଥ ୱିଦ୍ଧଂସେଥ ୱିକୀଳନିଯଂ [ୱିକୀଳନିକଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୩।୧୬୯] କରୋଥ, ପଞ୍ଞାଯ ତଣ୍ହକ୍ଖଯାଯ ପଟିପଜ୍ଜଥ। ତଣ୍ହକ୍ଖଯା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ, ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯା ନିବ୍ବାନଂ। ୱେଦନଂ…ପେ…। ସଞ୍ଞଂ…ପେ… ସଙ୍ଖାରେ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିକିରଥ ୱିଧମଥ ୱିଦ୍ଧଂସେଥ ୱିକୀଳନିଯଂ କରୋଥ, ପଞ୍ଞାଯ ତଣ୍ହକ୍ଖଯାଯ ପଟିପଜ୍ଜଥ। ତଣ୍ହକ୍ଖଯା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ, ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯା ନିବ୍ବାନଂ।

ଅଯଂ ନିରୋଧପଞ୍ଞତ୍ତି ନିରୋଧସ୍ସ, ନିବ୍ବିଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅସ୍ସାଦସ୍ସ, ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ସମୁଦଯସ୍ସ, ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନିରୋଧସ୍ସ।

''ସୋ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ''ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି।

ଅଯଂ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞତ୍ତି ସଚ୍ଚାନଂ, ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂମିଯା, ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ। ''ସୋ ଇମେ ଆସୱା''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ''ଅଯଂ ଆସୱସମୁଦଯୋ''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ''ଅଯଂ ଆସୱନିରୋଧୋ''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ''ଅଯଂ ଆସୱନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ''ଇମେ ଆସୱା ଅସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି।

ଅଯଂ ଉପ୍ପାଦପଞ୍ଞତ୍ତି ଖଯେ ଞାଣସ୍ସ, ଓକାସପଞ୍ଞତ୍ତି ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣସ୍ସ, ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ସମୁଦଯସ୍ସ, ଆରମ୍ଭପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ, ଆସାଟନପଞ୍ଞତ୍ତି ଆସାଟିକାନଂ, ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଭାୱନାଭୂମିଯା, ଅଭିନିଘାତପଞ୍ଞତ୍ତି ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ।

୪୧। ଇଦଂ ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦି, ପଞ୍ଞା ଉଦପାଦି, ୱିଜ୍ଜା ଉଦପାଦି, ଆଲୋକୋ ଉଦପାଦି। ଅଯଂ ''ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ଅଯଂ ''ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ…। ଅଯଂ ''ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦି, ପଞ୍ଞା ଉଦପାଦି, ୱିଜ୍ଜା ଉଦପାଦି, ଆଲୋକୋ ଉଦପାଦି।

ଅଯଂ ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ସଚ୍ଚାନଂ, ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ସୁତମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ, ପୱତ୍ତନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ।

''ତଂ ଖୋ ପନିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦି, ପଞ୍ଞା ଉଦପାଦି, ୱିଜ୍ଜା ଉଦପାଦି, ଆଲୋକୋ ଉଦପାଦି। ''ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ପହାତବ୍ବୋ''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ''ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ''ସା ଖୋ ପନାଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଭାୱେତବ୍ବା''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦି, ପଞ୍ଞା ଉଦପାଦି, ୱିଜ୍ଜା ଉଦପାଦି, ଆଲୋକୋ ଉଦପାଦି।

ଅଯଂ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଚିନ୍ତାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ।

''ତଂ ଖୋ ପନିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାତ''ନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦି, ପଞ୍ଞା ଉଦପାଦି, ୱିଜ୍ଜା ଉଦପାଦି, ଆଲୋକୋ ଉଦପାଦି। ''ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ପହୀନୋ''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ''ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ ସଚ୍ଛିକତୋ''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ''ସା ଖୋ ପନାଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଭାୱିତା''ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦି, ପଞ୍ଞା ଉଦପାଦି, ୱିଜ୍ଜା ଉଦପାଦି, ଆଲୋକୋ ଉଦପାଦି। ଅଯଂ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଭାୱନାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅଞ୍ଞାତାୱିନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ, ପୱତ୍ତନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ।

''ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱଂ, ଭୱସଙ୍ଖାରମୱସ୍ସଜି ମୁନି;

ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ, ଅଭିନ୍ଦି [ଅଭିଦା (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଦୀ। ନି। ୨।୧୬୯] କୱଚମିୱତ୍ତସମ୍ଭୱ''ନ୍ତି।

''ତୁଲ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖାରଧାତୁ। ''ଅତୁଲ''ନ୍ତି ନିବ୍ବାନଧାତୁ, ''ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱ''ନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ। ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାଯ। ''ଭୱସଙ୍ଖାରମୱସ୍ସଜି ମୁନୀ''ତି ପରିଚ୍ଚାଗପଞ୍ଞତ୍ତି ସମୁଦଯସ୍ସ। ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ''ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ''ତି ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି କାଯଗତାଯ ସତିଯା। ଠିତିପଞ୍ଞତ୍ତି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ। ''ଅଭିନ୍ଦି କୱଚମିୱତ୍ତସମ୍ଭୱ''ନ୍ତି ଅଭିନିବ୍ବିଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ, ଉପାଦାନପଞ୍ଞତ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ, ପଦାଲନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସାନଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱ''ନ୍ତି।

ଯୋ ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ଯତୋନିଦାନଂ, କାମେସୁ ସୋ ଜନ୍ତୁ କଥଂ ନମେୟ୍ୟ;

କାମା ହି ଲୋକେ ସଙ୍ଗୋତି ଞତ୍ୱା, ତେସଂ ସତୀମା ୱିନଯାଯ ସିକ୍ଖେତି।

''ଯୋ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ''ଯତୋନିଦାନ''ନ୍ତି ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ''ଅଦ୍ଦକ୍ଖୀ''ତି ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ଞାଣଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ''କାମେସୁ ସୋ ଜନ୍ତୁକଥଂ ନମେୟ୍ୟା''ତି ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ କାମତଣ୍ହାଯ ଅଭିନିୱେସପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ''କାମା ହି ଲୋକେ ସଙ୍ଗୋତି ଞତ୍ୱା''ତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକତୋ ଦସ୍ସନପଞ୍ଞତ୍ତି କାମାନଂ। କାମା ହି ଅଙ୍ଗାରକାସୂପମା ମଂସପେସୂପମା ପାୱକକପ୍ପା ପପାତୌରଗୋପମା ଚ। ''ତେସଂ ସତୀମା''ତି ଅପଚଯପଞ୍ଞତ୍ତି ପହାନାଯ, ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି କାଯଗତାଯ ସତିଯା, ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ। ''ୱିନଯାଯ ସିକ୍ଖେ''ତି ପଟିୱେଧପଞ୍ଞତ୍ତି ରାଗୱିନଯସ୍ସ ଦୋସୱିନଯସ୍ସ ମୋହୱିନଯସ୍ସ। ''ଜନ୍ତୁ''ତି ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଯୋଗିସ୍ସ। ଯଦା ହି ଯୋଗୀ କାମା ସଙ୍ଗୋତି ପଜାନାତି। ସୋ କାମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦଯତି, ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ୱାଯମତି। ଅଯଂ ୱାଯାମପଞ୍ଞତ୍ତି ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା। ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ଓରମତ୍ତିକାଯ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା। ତତ୍ଥ ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଠିତିଯା ୱାଯମତୀତି ଅଯଂ ଅପ୍ପମାଦପଞ୍ଞତ୍ତି ଭାୱନାଯ, ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ, ଆରକ୍ଖପଞ୍ଞତ୍ତି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ଠିତିପଞ୍ଞତ୍ତି ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାଯ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଯୋ ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ଯତୋନିଦାନ''ନ୍ତି।

''ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋ, ଭଦ୍ଦରୂପୋୱ ଦିସ୍ସତି;

ଉପଧିବନ୍ଧନୋ [ଉପଧିସମ୍ବନ୍ଧନୋ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୭୦] ବାଲୋ, ତମସା ପରିୱାରିତୋ;

ଅସ୍ସିରୀ ୱିଯ [ସସ୍ସତୋରିୱ (ଉଦା। ୭୦)] ଖାଯତି, ପସ୍ସତୋ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚନ''ନ୍ତି।

''ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋ''ତି ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ। ''ଭଦ୍ଦରୂପୋୱ ଦିସ୍ସତୀ''ତି ୱିପରୀତପଞ୍ଞତ୍ତି ଲୋକସ୍ସ। ''ଉପଧିବନ୍ଧନୋ ବାଲୋ''ତି ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତି ପାପକାନଂ ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ, କିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତି ପରିୟୁଟ୍ଠାନାନଂ। ବଲୱପଞ୍ଞତ୍ତି କିଲେସାନଂ। ୱିରୂହନାପଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଖାରାନଂ। ''ତମସା ପରିୱାରିତୋ''ତି ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ''ଅସ୍ସିରୀ ୱିଯ ଖାଯତୀ''ତି ଦସ୍ସନପଞ୍ଞତ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ, ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁସ୍ସ। ''ପସ୍ସତୋ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚନ''ନ୍ତି ପଟିୱେଧପଞ୍ଞତ୍ତି ସତ୍ତାନଂ, ରାଗୋ କିଞ୍ଚନଂ ଦୋସୋ କିଞ୍ଚନଂ ମୋହୋ କିଞ୍ଚନଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋ''ତି।

''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତଂ, ନୋ ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭୱିସ୍ସ ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତଂ। ନଯିଧ [ନ ଇଧ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୭୩] ଜାତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ କତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯେଥ। ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତ୍ଥି ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତଂ, ତସ୍ମା ଜାତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ କତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି।

''ନୋ ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭୱିସ୍ସ ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ''ନଯିଧ ଜାତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ କତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯେଥା''ତି ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଖତସ୍ସ ଉପନଯନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ''ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତ୍ଥି ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଜୋତନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ''ତସ୍ମା ଜାତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ କତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି ଅଯଂ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ, ନିୟ୍ୟାନିକପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞତ୍ତି ସଂସାରତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ନୋ ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭୱିସ୍ସା''ତି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ''ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ୱିୱିଧାହି ଦେସେତୀ''ତି।

ନିୟୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହାରୋ।

୧୨। ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୪୨। ତତ୍ଥ କତମୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ? ''ଯୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚୁପ୍ପାଦୋ''ତି।

''ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ, ଅଯଂ ଅହସ୍ମୀତି [ଅଯମହମସ୍ମୀତି (ସୀ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୬୧] ଅନାନୁପସ୍ସୀ;

ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତୋ ଉଦତାରି ଓଘଂ, ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାଯା’’ତି।

‘‘ଉଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ରୂପଧାତୁ ଚ ଅରୂପଧାତୁ ଚ। ‘‘ଅଧୋ’’ତି କାମଧାତୁ। ‘‘ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତି ତେଧାତୁକେ ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖାୱିମୁତ୍ତି। ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ସଙ୍ଖାରନିରୋଧା ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ, ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧା ନାମରୂପନିରୋଧୋ, ନାମରୂପନିରୋଧା ସଳାଯତନନିରୋଧୋ, ସଳାଯତନନିରୋଧା ଫସ୍ସନିରୋଧୋ, ଫସ୍ସନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋ, ୱେଦନାନିରୋଧା ତଣ୍ହାନିରୋଧୋ, ତଣ୍ହାନିରୋଧା ଉପାଦାନନିରୋଧୋ, ଉପାଦାନନିରୋଧା ଭୱନିରୋଧୋ, ଭୱନିରୋଧା ଜାତିନିରୋଧୋ, ଜାତିନିରୋଧା ଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତି। ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତାନି – ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ, ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନାନି ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସୱା, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା। ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ଅନାସୱଂ, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗଂ। ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା।

‘‘ଅଯଂ ଅହସ୍ମୀତି ଅନାନୁପସ୍ସୀ’’ତି ଅଯଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ସମୁଗ୍ଘାତୋ, ସା ସେକ୍ଖାୱିମୁତ୍ତି, ତାନିଯେୱ ସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ୱିଜ୍ଜା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନା, ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସୱା, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା, ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ଅନାସୱଂ, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗଂ, ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା।

ସେକ୍ଖାଯ ଚ ୱିମୁତ୍ତିଯା ଅସେକ୍ଖାଯ ଚ ୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତୋ ଉଦତାରି ଓଘଂ ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାଯ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ’’ତି।

୪୩। ‘‘ନିସ୍ସିତସ୍ସ [ପସ୍ସ ଉଦା। ୭୪] ଚଲିତଂ, ଅନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତଂ ନତ୍ଥି, ଚଲିତେ ଅସତି ପସ୍ସଦ୍ଧି, ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସତି ନତି ନ ହୋତି, ନତିଯା ଅସତି ଆଗତିଗତି ନ ହୋତି, ଆଗତିଗତିଯା ଅସତି ଚୁତୂପପାତୋ ନ ହୋତି, ଚୁତୂପପାତେ ଅସତି ନେୱିଧ ନ ହୁରଂ ନ ଉଭଯମନ୍ତରେନ ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା’’ତି।

‘‘ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତ’’ନ୍ତି ନିସ୍ସଯୋ ନାମ ଦୁୱିଧୋ ତଣ୍ହାନିସ୍ସଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଯା ରତ୍ତସ୍ସ ଚେତନା, ଅଯଂ ତଣ୍ହାନିସ୍ସଯୋ; ଯା ମୂଳ୍ହସ୍ସ ଚେତନା, ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯୋ। ଚେତନା ପନ ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ତତ୍ଥ ଯା ରତ୍ତସ୍ସ ୱେଦନା, ଅଯଂ ସୁଖା ୱେଦନା। ଯା ସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ ୱେଦନା, ଅଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା, ଇମା ଦ୍ୱେ ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ତତ୍ଥ ସୁଖା ୱେଦନା ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନାନି, ଯେ ସଙ୍ଖାରା ସାସୱା ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା। ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ସାସୱଂ ଭୱଙ୍ଗଂ, ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା।

''ଅନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ସମଥୱସେନ ୱା ତଣ୍ହାଯ ଅନିସ୍ସିତୋ ୱିପସ୍ସନାୱସେ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନିସ୍ସିତୋ। ଯା ୱିପସ୍ସନା ଅଯଂ ୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ସଙ୍ଖାରନିରୋଧା ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ୱିପସ୍ସନା ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି – ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ। ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ୱିପସ୍ସନା ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନା, ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସୱା, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା। ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ଅନାସୱଂ, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗଂ। ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା।

''ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସତୀ''ତି ଦୁୱିଧା ପସ୍ସଦ୍ଧି କାଯିକା ଚ ଚେତସିକା ଚ। ଯଂ କାଯିକଂ ସୁଖଂ, ଅଯଂ କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି। ଯଂ ଚେତସିକଂ ସୁଖଂ, ଅଯଂ ଚେତସିକା ପସ୍ସଦ୍ଧି। ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସୁଖଂ ୱେଦିଯତି [ୱେଦଯତି (କ।)], ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତି, ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନନ୍ତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିରଜ୍ଜତି, ୱିରାଗା ୱିମୁଚ୍ଚତି, ୱିମୁତ୍ତସ୍ମିଂ ''ୱିମୁତ୍ତ''ମିତି [ୱିମୁତ୍ତମ୍ହୀତି (ସୀ। କ।)] ଞାଣଂ ହୋତି, ''ଖୀଣା ଜାତି, ୱୁସିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, କତଂ କରଣୀଯଂ, ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯା''ତି ପଜାନାତି। ସୋ ନ ନମତି ରୂପେସୁ, ନ ସଦ୍ଦେସୁ, ନ ଗନ୍ଧେସୁ, ନ ରସେସୁ, ନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେସୁ, ନ ଧମ୍ମେସୁ ଖଯା ରାଗସ୍ସ ଖଯା ଦୋସସ୍ସ ଖଯା ମୋହସ୍ସ ଯେନ ରୂପେନ ତଥାଗତଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତଂ ଚରନ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପଯମାନୋ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ଯ, ତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଖଯା ୱିରାଗା ନିରୋଧା ଚାଗା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗା ରୂପସଙ୍ଖଯେ ୱିମୁତ୍ତୋ, ତଥାଗତୋ ଅତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତି, ନତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତି, ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତି, ନେୱତ୍ଥି ନୋ ନତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତି। ଅଥ ଖୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋ ନିବ୍ବୁତୋତିଯେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି ଖଯା ରାଗସ୍ସ, ଖଯା ଦୋସସ୍ସ, ଖଯା ମୋହସ୍ସ।

ଯାଯ ୱେଦନାଯ…ପେ… ଯାଯ ସଞ୍ଞାଯ। ଯେହି ସଙ୍ଖାରେହି। ଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ତଥାଗତଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତଂ ଚରନ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପଯମାନୋ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ଯ, ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଖଯା ୱିରାଗା ନିରୋଧା ଚାଗା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗା ୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖଯେ ୱିମୁତ୍ତୋ, ତଥାଗତୋ ଅତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତି, ନତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତି, ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତି, ନେୱତ୍ଥି ନୋ ନତ୍ଥୀତିପି ନ ଉପେତି। ଅଥ ଖୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋ ନିବ୍ବୁତୋତିଯେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି ଖଯା ରାଗସ୍ସ, ଖଯା ଦୋସସ୍ସ, ଖଯା ମୋହସ୍ସ। ''ଆଗତୀ''ତି ଇଧାଗତି। ''ଗତୀ''ତି ପେଚ୍ଚଭୱୋ। ଆଗତିଗତୀପି ନ ଭୱନ୍ତି, ''ନେୱିଧା''ତି ଛସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଆଯତନେସୁ। ''ନ ହୁର''ନ୍ତି ଛସୁ ବାହିରେସୁ ଆଯତନେସୁ। ''ନ ଉଭଯମନ୍ତରେନା''ତି ଫସ୍ସସମୁଦିତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅତ୍ତାନଂ ନ ପସ୍ସତି। ''ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ସୋ ଦୁୱିଧୋ ଲୋକିଯୋ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ଯାୱ ଜରାମରଣା। ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସୀଲୱତୋ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ଜାଯତି, ଯାୱ ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ପଜାନାତି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତଂ ଅନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତଂ ନତ୍ଥି…ପେ… ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତି।

୪୪।

''ଯେ କେଚି ସୋକା ପରିଦେୱିତା ୱା, ଦୁକ୍ଖା [ଦୁକ୍ଖଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୭୮] ଚ ଲୋକସ୍ମିମନେକରୂପା।

ପିଯଂ ପଟିଚ୍ଚପ୍ପଭୱନ୍ତି ଏତେ, ପିଯେ ଅସନ୍ତେ ନ ଭୱନ୍ତି ଏତେ।

ତସ୍ମା ହି ତେ ସୁଖିନୋ ୱୀତସୋକା, ଯେସଂ ପିଯଂ ନତ୍ଥି କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ;

ତସ୍ମା ଅସୋକଂ ୱିରଜଂ ପତ୍ଥଯାନୋ, ପିଯଂ ନ କଯିରାଥ କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ''ତି।

‘‘ଯେ କେଚି ସୋକା ପରିଦେୱିତା ୱା, ଦୁକ୍ଖା ଚ ଲୋକସ୍ମିମନେକରୂପା ପିଯଂ ପଟିଚ୍ଚପ୍ପଭୱନ୍ତି ଏତେ’’ତି – ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା। ‘‘ପିଯେ ଅସନ୍ତେ ନ ଭୱନ୍ତି ଏତେ’’ତି – ଅଯଂ ସୁଖା ୱେଦନା। ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ, ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ, ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ତତ୍ଥ ସୁଖା ୱେଦନା ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି – ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ। ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି – ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ। ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନାନି, ଯେ ସଙ୍ଖାରା ସାସୱା ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା। ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ସାସୱଂ ଭୱଙ୍ଗଂ। ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା।

ତସ୍ମା ହି ତେ ସୁଖିନୋ ୱୀତସୋକା, ଯେସଂ ପିଯଂ ନତ୍ଥି କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ;

ତସ୍ମା ଅସୋକଂ ୱିରଜଂ ପତ୍ଥଯାନୋ, ପିଯଂ ନ କଯିରାଥ କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେତି।

ଇଦଂ ତଣ୍ହାପହାନଂ। ତଣ୍ହାନିରୋଧା ଉପାଦାନନିରୋଧୋ, ଉପାଦାନନିରୋଧା ଭୱନିରୋଧୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ତଂଯେୱ ତଣ୍ହାପହାନଂ ସମଥୋ। ସୋ ସମଥୋ ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ। ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ସୋଯେୱ ସମଥୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ସୋଯେୱ ସମଥୋ ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନୋ, ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସୱା, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା। ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ଅନାସୱଂ, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗଂ। ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଯେ କେଚି ସୋକା’’ତି।

କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚେ ତଂ ସମିଜ୍ଝତି;

ଅଦ୍ଧା ପୀତିମନୋ ହୋତି, ଲଦ୍ଧା ମଚ୍ଚୋ ଯଦିଚ୍ଛତି।

ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସ, ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସ ଜନ୍ତୁନୋ;

ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତି, ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱ ରୁପ୍ପତି।

ଯୋ କାମେ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସପ୍ପସ୍ସେୱ [ସବ୍ବସ୍ସେୱ (କ।) ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୭୭୪] ପଦା ସିରୋ;

ସୋମଂ ୱିସତ୍ତିକଂ ଲୋକେ, ସତୋ ସମତିୱତ୍ତତୀତି।

ତତ୍ଥ ଯା ପୀତିମନତା, ଅଯଂ ଅନୁନଯୋ। ଯଦାହ ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱ ରୁପ୍ପତୀତି, ଇଦଂ ପଟିଘଂ। ଅନୁନଯଂ ପଟିଘଞ୍ଚ ପନ ତଣ୍ହାପକ୍ଖୋ, ତଣ୍ହାଯ ଚ ପନ ଦସରୂପୀନି ଆଯତନାନି ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଦସ ରୂପୀନି ରୂପକାଯୋ ନାମସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ତଦୁଭଯଂ ନାମରୂପଂ, ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନଂ, ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ଏୱଂ ସବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ତଦେୱ ନାମରୂପଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୋ; ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା;

ତଦେୱ ନାମରୂପଂ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ; ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା;

ତତ୍ଥ ଯୋ ରୂପକାଯୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ରୂପୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଯୋ ନାମକାଯୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଅରୂପୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଇମାନି ଦସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ତତ୍ଥ ଯଦାହ –

''ଯୋ କାମେ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସପ୍ପସ୍ସେୱ ପଦା ସିରୋ;

ସୋମଂ ୱିସତ୍ତିକଂ ଲୋକେ, ସତୋ ସମତିୱତ୍ତତୀ''ତି।

ଅଯଂ ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ, ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ ୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ୱିଜ୍ଜା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ୱିଜ୍ଜା ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି – ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ। ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ସାଯେୱ ୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନା, ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସୱା, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା। ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ଅନାସୱଂ, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗଂ। ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା। ତେନାହ ଭଗୱା ''କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସା''ତି।

ଏତ୍ତାୱତା ପଟିଚ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନି ସମୋସରଣୋତରଣାନି ଭୱନ୍ତି। ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନି ଓତାରେତବ୍ବାନି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ''ଯୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚୁପ୍ପାଦୋ''ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ।

୧୩। ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୪୫। ତତ୍ଥ କତମୋ ସୋଧନୋ ହାରୋ? ''ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହି ପଞ୍ହେ''ତିଗାଥା। ଯଥା ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ ପାରାଯନେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି –

''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତି;

କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସି, କିଂସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ''ନ୍ତି।

''ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, [ଅଜିତାତି ଭଗୱା]

ୱିୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତି;

ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂମି, ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ''ନ୍ତି।

‘‘କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଞ୍ହେ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ଭଗୱା ପଦଂ ସୋଧେତି, ନୋ ଚ ଆରମ୍ଭଂ। ‘‘କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ପଞ୍ହେ ‘‘ୱିୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ଭଗୱା ପଦଂ ସୋଧେତି, ନୋ ଚ ଆରମ୍ଭଂ। ‘‘କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀ’’ତି ପଞ୍ହେ ‘‘ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂମୀ’’ତି ଭଗୱା ପଦଂ ସୋଧେତି, ନୋ ଚ ଆରମ୍ଭଂ। ‘‘କିଂସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି ପଞ୍ହେ ‘‘ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ଭୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି।

‘‘ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା, [ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା ଅଜିତୋ]

ସୋତାନଂ କିଂ ନିୱାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହି, କେନ ସୋତା ପିଧୀଯରେ’’ତି।

‘‘ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିଂ, [ଅଜିତାତି ଭଗୱା]

ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି, ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି।

‘‘ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା, ସୋତାନଂ କିଂ ନିୱାରଣ’’ନ୍ତି ପଞ୍ହେ ‘‘ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିଂ, ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣ’’ନ୍ତି ଭଗୱା ପଦଂ ସୋଧେତି, ନୋ ଚ ଆରମ୍ଭଂ। ‘‘ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହି, କେନ ସୋତା ପିଧୀଯରେ’’ତି ପଞ୍ହେ ‘‘ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି, ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ଭୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମି’’ନ୍ତି।

‘‘ପଞ୍ଞା ଚେୱ ସତି ଚ, [ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା ଅଜିତୋ]

ନାମରୂପଞ୍ଚ [ନାମଂ ରୂପଞ୍ଚ (କ।) ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୧୦୪୨] ମାରିସ;

ଏତଂ ମେ ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହି, କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି।

ପଞ୍ହେ –

‘‘ଯମେତଂ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛି, ଅଜିତ ତଂ ୱଦାମି ତେ;

ଯତ୍ଥ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି;

ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ, ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି।

ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ଭୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଯମେତଂ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛୀ’’ତି। ଯତ୍ଥ ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ଭୋ, ସୋ ପଞ୍ହୋ ୱିସଜ୍ଜିତୋ ଭୱତି। ଯତ୍ଥ ପନ ଆରମ୍ଭୋ ଅସୁଦ୍ଧୋ, ନ ତାୱ ସୋ ପଞ୍ହୋ ୱିସଜ୍ଜିତୋ ଭୱତି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ‘‘ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହି ପଞ୍ହେ’’ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ସୋଧନୋ ହାରୋ।

୧୪। ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୪୬। ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ? ‘‘ଏକତ୍ତତାଯ ଧମ୍ମା, ଯେପି ଚ ୱେମତ୍ତତାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା’’ତି।

ଯେ ତତ୍ଥ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତଥା ତେ ଧାରଯିତବ୍ବା।

‘‘ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏକଉତ୍ତା। ତତ୍ଥ କତମଂ ଦୁକ୍ଖଂ? ଜାତି ଦୁକ୍ଖା, ଜରା ଦୁକ୍ଖା, ବ୍ଯାଧି ଦୁକ୍ଖୋ, ମରଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅପ୍ପିଯେହି ସମ୍ପଯୋଗୋ ଦୁକ୍ଖୋ, ପିଯେହି ୱିପ୍ପଯୋଗୋ ଦୁକ୍ଖୋ, ଯମ୍ପିଚ୍ଛଂ ନ ଲଭତି ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ, ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା, ରୂପା ଦୁକ୍ଖା, ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖା, ସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖା, ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

‘‘ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ’’ତି ଏକଉତ୍ତା। ତତ୍ଥ କତମୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ? ଯାଯଂ ତଣ୍ହା ପୋନୋଭୱିକା [ପୋନୋବ୍ଭୱିକା (କ।)] ନନ୍ଦୀରାଗସହଗତା ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀ। ସେଯ୍ଯଥିଦଂ, କାମତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହା। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

‘‘ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ’’ତି ଏକଉତ୍ତା। ତତ୍ଥ କତମୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ? ଯୋ ତସ୍ସାଯେୱ ତଣ୍ହାଯ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ ଚାଗୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ମୁତ୍ତି ଅନାଲଯୋ। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

‘‘ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା’’ତି ଏକଉତ୍ତା। ତତ୍ଥ କତମା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା? ଅଯମେୱ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ସେଯ୍ଯଥିଦଂ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସମ୍ମାସତି ସମ୍ମାସମାଧି। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଏକଉତ୍ତା। ତତ୍ଥ କତମୋ ମଗ୍ଗୋ? ନିରଯଗାମୀ ମଗ୍ଗୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଗାମୀ ମଗ୍ଗୋ ପେତ୍ତିୱିସଯଗାମୀ ମଗ୍ଗୋ ଅସୁରଯୋନିଯୋ [ଅସୁରଯୋନିଗାମିଯୋ (ସୀ।), ଅସୁରଯୋନିଗାମୀନିଯୋ (କ।)] ମଗ୍ଗୋ ସଗ୍ଗଗାମିଯୋ ମଗ୍ଗୋ ମନୁସ୍ସଗାମୀ ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନଗାମୀ ମଗ୍ଗୋ। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

‘‘ନିରୋଧୋ’’ତି ଏକଉତ୍ତା। ତତ୍ଥ କତମୋ ନିରୋଧୋ? ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧୋ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧୋ ଅନୁନଯନିରୋଧୋ ପଟିଘନିରୋଧୋ ମାନନିରୋଧୋ ମକ୍ଖନିରୋଧୋ ପଳାସନିରୋଧୋ ଇସ୍ସାନିରୋଧୋ ମଚ୍ଛରିଯନିରୋଧୋ ସବ୍ବକିଲେସନିରୋଧୋ। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

‘‘ରୂପ’’ନ୍ତି ଏକଉତ୍ତା। ତତ୍ଥ କତମଂ ରୂପଂ? ଚାତୁମହାଭୂତିକଂ [ଚାତୁମ୍ମହାଭୂତିକଂ (ସୀ।)] ରୂପଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ରୂପସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ତତ୍ଥ କତମାନି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି? ପଥୱୀଧାତୁ [ପଠୱୀଧାତୁ (ସୀ।)] ଆପୋଧାତୁ ତେଜୋଧାତୁ ୱାଯୋଧାତୁ।

୪୭। ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଧାତୁଯୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ସଙ୍ଖେପେନ ଚ ୱିତ୍ଥାରେନ ଚ। କଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ଧାତୁଯୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି? ୱୀସତିଯା ଆକାରେହି ପଥୱୀଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଦ୍ୱାଦସହି ଆକାରେହି ଆପୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଚତୂହି ଆକାରେହି ତେଜୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଛହି ଆକାରେହି ୱାଯୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

କତମେହି ୱୀସତିଯା ଆକାରେହି ପଥୱୀଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି? ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା ଲୋମା ନଖା ଦନ୍ତା ତଚୋ, ମଂସଂ ନ୍ହାରୁ ଅଟ୍ଠି ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ [ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜା (ସୀ।)] ୱକ୍କଂ, ହଦଯଂ ଯକନଂ କିଲୋମକଂ ପିହକଂ ପପ୍ଫାସଂ, ଅନ୍ତଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଉଦରିଯଂ କରୀସଂ ମତ୍ଥକେ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗନ୍ତି ଇମେହି ୱୀସତିଯା ଆକାରେହି ପଥୱୀଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

କତମେହି ଦ୍ୱାଦସହି ଆକାରେହି ଆପୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି? ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ପିତ୍ତଂ ସେମ୍ହଂ ପୁବ୍ବୋ ଲୋହିତଂ ସେଦୋ ମେଦୋ ଅସ୍ସୁ ୱସା ଖେଳୋ ସିଙ୍ଘାଣିକା ଲସିକା ମୁତ୍ତନ୍ତି ଇମେହି ଦ୍ୱାଦସହି ଆକାରେହି ଆପୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

କତମେହି ଚତୂହି ଆକାରେହି ତେଜୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି? ଯେନ ଚ ସନ୍ତପ୍ପତି, ଯେନ ଚ ଜୀରୀଯତି [ଜୀରତି (ସୀ।), ଜୀରଯତି (କ।), ପସ୍ସ ମ। ନି। ୩।୩୫୧], ଯେନ ଚ ପରିଡଯ୍ହତି, ଯେନ ଚ ଅସିତପୀତଖାଯିତସାଯିତଂ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇମେହି ଚତୂହି ଆକାରେହି ତେଜୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

କତମେହି ଛହି ଆକାରେହି ୱାଯୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି? ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମା ୱାତା, ଅଧୋଗମା ୱାତା, କୁଚ୍ଛିସଯା ୱାତା, କୋଟ୍ଠାସଯା [କୋଟ୍ଠସଯା (ସୀ।)] ୱାତା, ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରିନୋ ୱାତା, ଅସ୍ସାସୋ ପସ୍ସାସୋ ଇତି, ଇମେହି ଛହି ଆକାରେହି ୱାଯୋଧାତୁଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଏୱଂ ଇମେହି ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହି ୱିତ୍ଥାରେନ ଧାତୁଯୋ ସଭାୱତୋ ଉପଲକ୍ଖଯନ୍ତୋ ତୁଲଯନ୍ତୋ ପରିୱୀମଂସନ୍ତୋ ପରିଯୋଗାହନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ନ କିଞ୍ଚି ଗଯ୍ହୂପଗଂ ପସ୍ସତି କାଯଂ ୱା କାଯପଦେସଂ ୱା, ଯଥା ଚନ୍ଦନିକଂ ପୱିଚିନନ୍ତୋ ନ କିଞ୍ଚି ଗଯ୍ହୂପଗଂ ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ଯଥା ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନଂ

ପୱିଚିନନ୍ତୋ ନ କିଞ୍ଚି ଗୟ୍ହୂପଗଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ, ଯଥା ୱଳକୁଟିଂ ପୱିଚିନନ୍ତୋ ନ କିଞ୍ଚି ଗୟ୍ହୂପଗଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ, ଯଥା ସିୱଥିକଂ [ସୀୱଥିକଂ (ସୀ।)] ପୱିଚିନନ୍ତୋ ନ କିଞ୍ଚି ଗୟ୍ହୂପଗଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ। ଏୱମେୱ ଇମେହି ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହି ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ଧାତୁଯୋ ସଭାୱତୋ ଉପଲକ୍ଖଯନ୍ତୋ ତୁଲଯନ୍ତୋ ପରିୱୀମଂସନ୍ତୋ ପରିଯୋଗାହନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ନ କିଞ୍ଚି ଗୟ୍ହୂପଗଂ ପସ୍ସତି କାଯଂ ୱା କାଯପଦେସଂ ୱା। ତେନାହ ଭଗୱା ଯା ଚେୱ ଖୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ପଥୱୀଧାତୁ [ନେୱେସାହଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ମ। ନି। ୩।୩୪୯], ଯା ଚ ବାହିରା ପଥୱୀଧାତୁ, ପଥୱୀଧାତୁରେୱେସା। ତଂ ''ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା''ତି ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱା ପଥୱୀଧାତୁଯା ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ପଥୱୀଧାତୁଯା ଚିତ୍ତଂ ୱିରାଜେତି। ଯା ଚେୱ ଖୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଆପୋଧାତୁ, ଯା ଚ ବାହିରା ଆପୋଧାତୁ…ପେ… ଯା ଚେୱ ଖୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ତେଜୋଧାତୁ, ଯା ଚ ବାହିରା ତେଜୋଧାତୁ…ପେ… ଯା ଚେୱ ଖୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ୱାଯୋଧାତୁ, ଯା ଚ ବାହିରା ୱାଯୋଧାତୁ, ୱାଯୋଧାତୁରେୱେସା। ତଂ ''ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା''ତି ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱା ୱାଯୋଧାତୁଯା ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ୱାଯୋଧାତୁଯା ଚିତ୍ତଂ ୱିରାଜେତି। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

୪୮। ''ଅୱିଜ୍ଜା''ତି ଏକତ୍ତତା। ତତ୍ଥ କତମା ଅୱିଜ୍ଜା? ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଅପରନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଯଂ ଏୱରୂପଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଅନଭିସମଯୋ ଅନନୁବୋଧୋ ଅସମ୍ବୋଧୋ ଅପ୍ପଟିୱେଧୋ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣା ଅନୁପଲକ୍ଖଣା ଅପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖଣା ଅସମପେକ୍ଖଣଂ [ଅସମୱେକ୍ଖନଂ (କ।)] ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକମ୍ମଂ ଦୁମ୍ମେଜ୍ଝଂ ବାଲ୍ୟଂ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ମୋହୋ ପମୋହୋ ସମ୍ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଲଙ୍ଗୀ ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

''ୱିଜ୍ଜା''ତି ଏକତ୍ତତା। ତତ୍ଥ କତମା ୱିଜ୍ଜା? ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଞାଣଂ, ଅପରନ୍ତେ ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ ଞାଣଂ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ, ଯା ଏୱରୂପା ପଞ୍ଞା ପଜାନନା ୱିଚଯୋ ପୱିଚଯୋ ଧମ୍ମୱିଚଯୋ ସଂଲକ୍ଖଣା ଉପଲକ୍ଖଣା ପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖଣା ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ କୋସଲ୍ଲଂ ନେପୁଞ୍ଞଂ ୱେଭବ୍ୟା [ୱେଭୱ୍ୟା (ସୀ।)] ଚିନ୍ତା ଉପପରିକ୍ଖା ଭୂରୀ ମେଧା ପରିଣାଯିକା ୱିପସ୍ସନା ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ପତୋଦୋ ପଞ୍ଞା ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞାବଲଂ ପଞ୍ଞାସତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପାସାଦୋ ପଞ୍ଞାଆଲୋକୋ ପଞ୍ଞାଓଭାସୋ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ ପଞ୍ଞାରତନଂ ଅମୋହୋ ଧମ୍ମୱିଚଯୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନଂ। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

''ସମାପତ୍ତୀ''ତି ଏକତ୍ତତା। ତତ୍ଥ କତମା ସମାପତ୍ତି? ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି ଅସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି। ୱିଭୂତସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତୀତି। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

''ଝାଯୀ''ତି ଏକତ୍ତତା। ତତ୍ଥ କତମୋ ଝାଯୀ? ଅତ୍ଥି ସେକ୍ଖୋ ଝାଯୀ, ଅତ୍ଥି ଅସେକ୍ଖୋ ଝାଯୀ, ନେୱସେକ୍ଖନାସେକ୍ଖୋ ଝାଯୀ, ଆଜାନିଯୋ ଝାଯୀ, ଅସ୍ସଖଲୁଙ୍କୋ ଝାଯୀ, ଦିଟ୍ଠୁତ୍ତରୋ ଝାଯୀ, ତଣ୍ହୁତ୍ତରୋ ଝାଯୀ, ପଞ୍ଞୁତ୍ତରୋ ଝାଯୀ। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

''ସମାଧୀ''ତି ଏକତ୍ତତା। ତତ୍ଥ କତମୋ ସମାଧି? ସରଣୋ ସମାଧି, ଅରଣୋ ସମାଧି, ସୱେରୋ ସମାଧି, ଅୱେରୋ ସମାଧି, ସବ୍ୟାପଜ୍ଜୋ [ସବ୍ୟାପଜ୍ଝୋ (ସୀ।)] ସମାଧି, ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜୋ ସମାଧି, ସପ୍ପୀତିକୋ ସମାଧି, ନିପ୍ପୀତିକୋ ସମାଧି, ସାମିସୋ ସମାଧି, ନିରାମିସୋ ସମାଧି, ସସଙ୍ଖାରୋ ସମାଧି, ଅସଙ୍ଖାରୋ ସମାଧି, ଏକଂସଭାୱିତୋ ସମାଧି, ଉଭଯଂସଭାୱିତୋ ସମାଧି, ଉଭଯତୋ ଭାୱିତଭାୱନୋ ସମାଧି, ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ସମାଧି, ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ସମାଧି, ହାନଭାଗିଯୋ ସମାଧି, ଠିତିଭାଗିଯୋ ସମାଧି, ୱିସେସଭାଗିଯୋ ସମାଧି, ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯୋ ସମାଧି, ଲୋକିଯୋ ସମାଧି, ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସମାଧି, ମିଚ୍ଛାସମାଧି, ସମ୍ମାସମାଧି। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

''ପଟିପଦା''ତି ଏକତ୍ତତା। ତତ୍ଥ କତମା ପଟିପଦା? ଆଗାଳ୍ହପଟିପଦା [ଆଗଳ୍ହା ପଟିପଦା (ସୀ।) ଅଟ୍ଠକଥା ଓଲୋକେତବ୍ବା], ନିଜ୍ଝାମପଟିପଦା, ମଜ୍ଝିମପଟିପଦା, ଅକ୍ଖମା ପଟିପଦା, ଖମା ପଟିପଦା, ସମା ପଟିପଦା, ଦମା ପଟିପଦା , ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା, ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା, ସୁଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା, ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାତି। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

''କାଯୋ''ତି ଏକତ୍ତତା। ତତ୍ଥ କତମୋ କାଯୋ? ନାମକାଯୋ ରୂପକାଯୋ ଚ। ତତ୍ଥ କତମୋ ରୂପକାଯୋ? କେସା ଲୋମା ନଖା ଦନ୍ତା ତଚୋ ମଂସଂ ନ୍ହାରୁ [ନହାରୁ (ସୀ।)] ଅଟ୍ଠି ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ୱକ୍କଂ ହଦଯଂ ଯକନଂ କିଲୋମକଂ ପିହକଂ ପପ୍ଫାସଂ ଅନ୍ତଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଉଦରିଯଂ କରୀସଂ ପିତ୍ତଂ ସେମ୍ହଂ

ପୁବ୍ବୋ ଲୋହିତଂ ସେଦୋ ମେଦୋ ଅସ୍ସୁ ୱସା ଖେଳଓ ସିଙ୍ଘାଣିକା ଲସିକା ମୁତ୍ତଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗନ୍ତି – ଅଯଂ ରୂପକାଯୋ। ନାମକାଯୋ ନାମ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ଚେତନା ଚିତ୍ତଂ ଫସ୍ସୋ ମନସିକାରୋତି – ଅଯଂ ନାମକାଯୋତି। ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

ଏୱଂ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସମାନଭାୱୋ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଏକତ୍ତତାଯ ଏକୀ ଭୱତି। ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱିଲକ୍ଖଣୋ, ତେନ ତେନ ୱେମତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ସୁତ୍ତେ ୱା ୱେଯ୍ୟାକରଣେ ୱା ଗାଥାଯଂ ୱା ପୁଚ୍ଛିତେନ ୱୀମଂସଯିତବ୍ବଂ, କିଂ ଏକତ୍ତତାଯ ପୁଚ୍ଛତି, ଉଦାହୁ ୱେମତ୍ତତାଯାତି। ଯଦି ଏକତ୍ତତାଯ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ଏକତ୍ତତାଯ ୱିସଜ୍ଜଯିତବ୍ବଂ। ଯଦି ୱେମତ୍ତତାଯ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ୱେମତ୍ତତାଯ ୱିସଜ୍ଜଯିତବ୍ବଂ। ଯଦି ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନ ୱିସଜ୍ଜଯିତବ୍ବଂ। ଯଦି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନେନ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନେନ ୱିସଜ୍ଜଯିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଯଥା ୱା ପନ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ତଥା ତଥା ୱିସଜ୍ଜଯିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ''ଏକତ୍ତତାଯ ଧମ୍ମା''ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

୧୫। ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୪୯। ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ? ''ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯନ୍ତୀ''ତି।

ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯତି, ତସ୍ସ ସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ। କିଂଲକ୍ଖଣୋ ପରିକ୍ଖାରୋ? ଜନକଲକ୍ଖଣୋ ପରିକ୍ଖାରୋ। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଜନଯନ୍ତି ହେତୁ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ଚ। ତତ୍ଥ କିଂଲକ୍ଖଣୋ ହେତୁ, କିଂଲକ୍ଖଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ? ଅସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ହେତୁ, ସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥା କିଂ ଭୱେ? ଯଥା ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ବୀଜଂ ଅସାଧାରଣଂ, ପଥୱୀ ଆପୋ ଚ ସାଧାରଣା। ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ହି ପଥୱୀ ଆପୋ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଯଥା ୱା ପନ ଘଟେ ଦୁଦ୍ଧଂ ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ଦଧି ଭୱତି, ନ ଚତ୍ଥି ଏକକାଲସମୱଧାନଂ ଦୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ଦଧିସ୍ସ ଚ। ଏୱମେୱଂ ନତ୍ଥି ଏକକାଲସମୱଧାନଂ ହେତୁସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ।

ଅଯଞ୍ହି ସଂସାରୋ ସହେତୁ ସପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତଂ ହି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଇତି ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହେତୁ ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ପୁରିମିକା ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଛିମିକାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହେତୁ। ତତ୍ଥ ପୁରିମିକା ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ପଚ୍ଛିମିକା ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ, ପୁରିମିକୋ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ପଚ୍ଛିମିକସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେତୁଭୂତୋ ପରିବ୍ରୂହନାଯ, ବୀଜଙ୍କୁରୋ ୱିଯ ସମନନ୍ତରହେତୁତାଯ। ଯଂ ପନ ଯତ୍ଥ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଇଦମସ୍ସ ପରମ୍ପରହେତୁତାଯ ହେତୁଭୂତଂ। ଦୁୱିଧୋ ହି ହେତୁ ସମନନ୍ତରହେତୁ ପରମ୍ପରହେତୁ ଚ, ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯପି ଦୁୱିଧୋ ହେତୁ ସମନନ୍ତରହେତୁ ପରମ୍ପରହେତୁ ଚ।

ଯଥା ୱା ପନ ଥାଲକଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟି ଚ ତେଲଞ୍ଚ ପଦୀପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ନ ସଭାୱହେତୁ, ନ ହି ସକ୍କା ଥାଲକଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟିଞ୍ଚ ତେଲଞ୍ଚ ଅନଗ୍ଗିକଂ ଦୀପେତୁଂ ପଦୀପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ। ପଦୀପୋ ୱିଯ ସଭାୱୋ ହେତୁ ହୋତି। ଇତି ସଭାୱୋ ହେତୁ, ପରଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୋ ହେତୁ, ବାହିରୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଜନକୋ ହେତୁ, ପରିଗ୍ଗାହକୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ, ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ।

ଅୱୁପଚ୍ଛେଦତ୍ଥୋ ସନ୍ତତି ଅତ୍ଥୋ, ନିବ୍ବତ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଫଲତ୍ଥୋ, ପଟିସନ୍ଧି ଅତ୍ଥୋ ପୁନବ୍ଭୱତ୍ଥୋ, ପଲିବୋଧତ୍ଥୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନତ୍ଥୋ, ଅସମୁଗ୍ଘାତତ୍ଥୋ ଅନୁସଯତ୍ଥୋ, ଅସମ୍ପଟିୱେଧତ୍ଥୋ ଅୱିଜ୍ଜତ୍ଥୋ, ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ବୀଜତ୍ଥୋ। ଯତ୍ଥ ଅୱୁପଚ୍ଛେଦୋ ତତ୍ଥ ସନ୍ତତି, ଯତ୍ଥ ସନ୍ତତି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତି , ଯତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତି ତତ୍ଥ ଫଲଂ, ଯତ୍ଥ ଫଲଂ ତତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି, ଯତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି ତତ୍ଥ ପୁନବ୍ଭୱୋ, ଯତ୍ଥ ପୁନବ୍ଭୱୋ ତତ୍ଥ ପଲିବୋଧୋ, ଯତ୍ଥ ପଲିବୋଧୋ ତତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ, ଯତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ତତ୍ଥ ଅସମୁଗ୍ଘାତୋ। ଯତ୍ଥ ଅସମୁଗ୍ଘାତୋ ତତ୍ଥ ଅନୁସଯୋ, ଯତ୍ଥ ଅନୁସଯୋ ତତ୍ଥ ଅସମ୍ପଟିୱେଧୋ, ଯତ୍ଥ ଅସମ୍ପଟିୱେଧୋ ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା, ଯତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ତତ୍ଥ ସାସୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅପରିଞ୍ଞାତଂ, ଯତ୍ଥ ସାସୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅପରିଞ୍ଞାତଂ ତତ୍ଥ ବୀଜତ୍ଥୋ।

ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ। ତିତ୍ଥଞ୍ଞୁତା ପୀତଞ୍ଞୁତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ, ପୀତଞ୍ଞୁତା ପତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ, ପତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଅତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ।

ଯଥା ୱା ପନ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁ ଆଧିପତେଯ୍ୟପଚ୍ଚଯତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ, ରୂପା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ। ଆଲୋକୋ ସନ୍ନିସ୍ସଯତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ, ମନସିକାରୋ ସଭାୱୋ ହେତୁ । ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ନାମରୂପଂ ସଳାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ସଳାଯତନଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଫସ୍ସୋ

ୱେଦନାୟ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ୱେଦନା ତଣ୍ହାୟ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ତଣ୍ହା ଉପାଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଉପାଦାନଂ ଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଭୱୋ ଜାତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଜାତି ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଜରାମରଣଂ ସୋକସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ସୋକୋ ପରିଦେୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ପରିଦେୱୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପାୟାସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସଭାୱୋ ହେତୁ। ଏୱଂ ୟୋ କୋଚି ଉପନିସ୍ସୟୋ ସବ୍ବୋ ସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାୟନୋ ''ୟେ ଧମ୍ମା ୟଂ ଧମ୍ମଂ ଜନୟନ୍ତୀ''ତି।

ନିୟୁତ୍ତୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ।

୧୬। ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ

୫୦। ତତ୍ଥ କତମୋ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ? ''ୟେ ଧମ୍ମା ୟଂମୂଲା, ୟେ ଚେକତ୍ଥା ପକାସିତା ମୁନିନା''ତି।

ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ ୟତ୍ତକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଓତରନ୍ତି, ସବ୍ବାନି ତାନି ସମାରୋପୟିତବ୍ବାନି। ୟଥା ଆୱଟ୍ଟେ ହାରେ ବହୁକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଓତରନ୍ତୀତି। ତତ୍ଥ ସମାରୋପନା ଚତୁବ୍ବିଧା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ୱେୱଚନଂ, ଭାୱନା, ପହାନମିତି।

ତତ୍ଥ କତମା ପଦଟ୍ଠାନେନ ସମାରୋପନା?

''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା;

ସଚିତ୍ତପରିୟୋଦପନଂ, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ''ନ୍ତି।

ତସ୍ସ କିଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ? ତୀଣି ସୁଚରିତାନି – କାୟସୁଚରିତଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ ମନୋସୁଚରିତଂ – ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ; ତତ୍ଥ ୟଂ କାୟିକଞ୍ଚ ୱାଚସିକଞ୍ଚ ସୁଚରିତଂ, ଅୟଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ। ମନୋସୁଚରିତେ ୟା ଅନଭିଜ୍ଝା ଅବ୍ୟାପାଦୋ ଚ, ଅୟଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ। ୟା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଅୟଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ସମଥୋ, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିପସ୍ସନା। ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ସମଥସ୍ସ ଫଲଂ ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ୱିପସ୍ସନା ଫଲଂ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି। ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ୱନଂ ୱନଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। କିଞ୍ଚ ୱନଂ? କୋ ଚ ୱନଥୋ? ୱନଂ ନାମ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା, ତଣ୍ହା ୱନଥୋ। ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱନଂ ନାମ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ ''ଇତ୍ଥୀ''ତି ୱା ''ପୁରିସୋ''ତି ୱା। ୱନଥୋ ନାମ ତେସଂ ତେସଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହୋ ''ଅହୋ ଚକ୍ଖୁ, ଅହୋ ସୋତଂ, ଅହୋ ଘାନଂ, ଅହୋ ଜିୱ୍ହା, ଅହୋ କାୟୋ, ଇତି। ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱନଂ ନାମ ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆୟତନାନି ଅପରିଞ୍ଞାତାନି। ୟଂ ତଦୁଭୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସଂୟୋଜନଂ, ଅୟଂ ୱନଥୋ। ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱନଂ ନାମ ଅନୁସୟୋ। ୱନଥୋ ନାମ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ। ଇଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଛେତ୍ୱା ୱନଞ୍ଚ ୱନଥଞ୍ଚା''ତି। ଅୟଂ ପଦଟ୍ଠାନେନ ସମାରୋପନା।

୫୧। ତତ୍ଥ କତମା ୱେୱଚନେନ ସମାରୋପନା? ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ସେକ୍ଖଫଲଂ; ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ଅସେକ୍ଖଫଲଂ। ଇଦଂ ୱେୱଚନଂ। ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଅନାଗାମିଫଲଂ; ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଅରହତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱେୱଚନଂ। ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି କାମଧାତୁସମତିକ୍କମନଂ; ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ତେଧାତୁସମତିକ୍କମନଂ। ଇଦଂ ୱେୱଚନଂ। ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ପଞ୍ଞାବଲଂ, ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଞାଣଂ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ତୀରଣା, ସନ୍ତୀରଣା, ହିରୀ, ୱିପସ୍ସନା, ଧମ୍ମେ ଞାଣଂ, ସବ୍ବଂ, ଇଦଂ ୱେୱଚନଂ। ଅୟଂ ୱେୱଚନେନ ସମାରୋପନା।

ତତ୍ଥ କତମା ଭାୱନାୟ ସମାରୋପନା? ୟଥାହ ଭଗୱା ''ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରାହି, ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ ସତିମା ୱିନେୟ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ''। ଆତାପୀତି ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସମ୍ପଜାନୋତି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସତିମାତି ସତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ୱିନେୟ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଏୱଂ କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କେନ କାରଣେନ? ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଚତୁନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ। ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଭାୱିୟମାନେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚତୂସୁ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୁ ଭାୱିୟମାନେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚତୂସୁ ଇଦ୍ଧିପାଦେସୁ ଭାୱିୟମାନେସୁ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ

ସଙ୍କେ । କେନ କାରଣେନ? ସଙ୍କେ ହି ବୋଧଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା ବୋଧିପକ୍ଖିୟା ନିୟ୍ୟାନିକଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣା, ତେ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅୟଂ ଭାୱନାୟ ସମାରୋପନା।

ତତ୍ଥ କତମା ପହାନେନ ସମାରୋପନା? କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରନ୍ତୋ ''ଅସୁଭେ ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, କବଳୀକାରୋ ଚସ୍ସ ଆହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, କାମୁପାଦାନେନ ଚ ଅନୁପାଦାନୋ ଭୱତି, କାମୟୋଗେନ ଚ ୱିସଂୟୁତ୍ତୋ ଭୱତି, ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥେନ ଚ ୱିପ୍ପୟୁଜ୍ଜତି, କାମାସୱେନ ଚ ଅନାସୱୋ ଭୱତି, କାମୋଘଞ୍ଚ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଭୱତି, ରାଗସଲ୍ଲେନ ଚ ୱିସଲ୍ଲୋ ଭୱତି, ରୂପୂପିକା [ରୂପୁପିକା (କ।) ଏୱମୁପରିପି] ଚସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ରୂପଧାତୁୟଂ ଚସ୍ସ ରାଗୋ ପହୀନୋ ଭୱତି, ନ ଚ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି।

ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରନ୍ତୋ ''ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ଫସ୍ସୋ ଚସ୍ସ ଆହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ଭୱୂପାଦାନେନ ଚ ଅନୁପାଦାନୋ ଭୱତି, ଭୱୟୋଗେନ ଚ ୱିସଂୟୁତ୍ତୋ ଭୱତି, ବ୍ୟାପାଦକାୟଗନ୍ଥେନ ଚ ୱିପ୍ପୟୁଜ୍ଜତି, ଭୱାସୱେନ ଚ ଅନାସୱୋ ଭୱତି, ଭୱୋଘଞ୍ଚ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଭୱତି, ଦୋସସଲ୍ଲେନ ଚ ୱିସଲ୍ଲୋ ଭୱତି, ୱେଦନୂପିକା ଚସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ୱେଦନାଧାତୁୟଂ ଚସ୍ସ ରାଗୋ ପହୀନୋ ଭୱତି, ନ ଚ ଦୋସାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରନ୍ତୋ ''ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚସ୍ସ ଆହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନେନ ଚ ଅନୁପାଦାନୋ ଭୱତି, ଦିଟ୍ଠିୟୋଗେନ ଚ ୱିସଂୟୁତ୍ତୋ ଭୱତି, ସୀଲବ୍ବତପରାମାସକାୟଗନ୍ଥେନ ଚ ୱିପ୍ପୟୁଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠାସୱେନ ଚ ଅନାସୱୋ ଭୱତି, ଦିଟ୍ଠୋଘଞ୍ଚ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଭୱତି, ମାନସଲ୍ଲେନ ଚ ୱିସଲ୍ଲୋ ଭୱତି, ସଞ୍ଞୂପିକା ଚସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ସଞ୍ଞାଧାତୁୟଂ ଚସ୍ସ ରାଗୋ ପହୀନୋ ଭୱତି, ନ ଚ ଭୟାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରନ୍ତୋ ''ଅନତ୍ତନି [ଅନତ୍ତନିୟେ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୪୯] ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ମନୋସଞ୍ଚେତନା ଚସ୍ସ ଆହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନେନ ଚ ଅନୁପାଦାନୋ ଭୱତି, ଅୱିଜ୍ଜାୟୋଗେନ ଚ ୱିସଂୟୁତ୍ତୋ ଭୱତି, ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାୟଗନ୍ଥେନ ଚ ୱିପ୍ପୟୁଜ୍ଜତି, ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ ଚ ଅନାସୱୋ ଭୱତି, ଅୱିଜ୍ଜୋଘଞ୍ଚ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଭୱତି, ମୋହସଲ୍ଲେନ ଚ ୱିସଲ୍ଲୋ ଭୱତି , ସଙ୍ଖାରୂପିକା ଚସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ସଙ୍ଖାରଧାତୁୟଂ ଚସ୍ସ ରାଗୋ ପହୀନୋ ଭୱତି, ନ ଚ ମୋହାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅୟଂ ପହାନେନ ସମାରୋପନା।

ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାୟନୋ –

''ୟେ ଧମ୍ମା ୟଂ ମୂଲା, ୟେ ଚେକତ୍ଥା ପକାସିତା ମୁନିନା;

ତେ ସମାରୋପୟିତବ୍ବା, ଏସ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ''ତି।

ନିୟୁତ୍ତୋ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଚ ହାରୱିଭଙ୍ଗୋ।

୧। ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ

୫୨।

''ସୋଳସ ହାରା ପଠମଂ, ଦିସଲୋଚନତୋ ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା।

ସଙ୍ଖିପିୟ ଅଙ୍କୁସେନ ହି, ନୟେହି ତୀହି ନିଦ୍ଦିସେ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି।

ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ସା ନିଦ୍ଦେସୋ କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ? ହାରସମ୍ପାତେ। ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନ [କାଯେନ (ଉଦା। ୩୨)], ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚ;

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନ, ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନାତି କିଂ ଦେସଯତି, ପମାଦଂ ତଂ ମଚ୍ଚୁନୋ ପଦଂ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି ଯଦା ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପସ୍ସତି, ସୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ସୋ ପନ ୱିପଲ୍ଲାସୋ କିଂଲକ୍ଖଣୋ? ୱିପରୀତଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ସୋ କିଂ ୱିପଲ୍ଲାସଯତି? ତଯୋ ଧମ୍ମେ ସଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିମିତି। ସୋ କୁହିଂ ୱିପଲ୍ଲାସଯତି? ଚତୂସୁ ଅତ୍ତଭାୱୱତ୍ଥୂସୁ, ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ରୂପୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପଂ, ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ। ଏୱଂ ୱେଦନଂ…ପେ… ସଞ୍ଞଂ…ପେ… ସଙ୍ଖାରେ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ୱିଞ୍ଞାଣୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନି ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ।

ତତ୍ଥ ରୂପଂ ପଠମଂ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୁ ‘‘ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତି। ୱେଦନା ଦୁତିଯଂ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୁ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି। ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ଚ ତତିଯଂ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୁ ‘‘ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା’’ତି। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୁ ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସା – ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ। ତଣ୍ହାନିୱୁତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦ୍ୱୀହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ୱିପଲ୍ଲାସୀଯତି ‘‘ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତି ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିନିୱୁତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦ୍ୱୀହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ୱିପଲ୍ଲାସୀଯତି ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ‘‘ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋ, ସୋ ଅତୀତଂ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ଅତୀତଂ ୱେଦନଂ…ପେ… ଅତୀତଂ ସଞ୍ଞଂ, ଅତୀତେ ସଙ୍ଖାରେ…ପେ… ଅତୀତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ତଣ୍ହାୱିପଲ୍ଲାସୋ, ସୋ ଅନାଗତଂ ରୂପଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ଅନାଗତଂ ୱେଦନଂ…ପେ… ଅନାଗତଂ ସଞ୍ଞଂ, ଅନାଗତେ ସଙ୍ଖାରେ, ଅନାଗତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିନନ୍ଦତି। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା – ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ। ତାହି ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି। ତେସଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନଂ ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ସନ୍ଧାୱନ୍ତାନଂ ସଂସରନ୍ତାନଂ ସକିଂ ନିରଯଂ ସକିଂ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ସକିଂ ପେତ୍ତିୱିସଯଂ ସକିଂ ଅସୁରକାଯଂ ସକିଂ ଦେୱେ ସକିଂ ମନୁସ୍ସେ।

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନାତି। ଥିନଂ [ଥୀନଂ (ସୀ।)] ନାମ ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମନିଯତା; ମିଦ୍ଧଂ ନାମ ଯଂ କାଯସ୍ସ ଲୀନତ୍ତଂ। ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀତି କିଲେସମାରସ୍ସ ଚ ସତ୍ତମାରସ୍ସ ଚ ୱସଂ ଗଚ୍ଛତି, ସୋ ହି ନିୱୁତୋ ସଂସାରାଭିମୁଖୋ ହୋତି। ଇମାନି ଭଗୱତା ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନି ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯୋ ଚ। ତେସଂ ଭଗୱା ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପହାନାଯ ଚ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନାଯ। ଯେନ ଚ ପରିଜାନାତି ଯେନ ଚ ପଜହତି, ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ। ଯଂ ତଣ୍ହାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ପହାନଂ, ଅଯଂ ନିରୋଧୋ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା’’ତି। ତେନାହାଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଦେସନା ହାରସମ୍ପାତୋ।

୨। ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତୋ

୫୩। ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଚଯୋ ହାରସମ୍ପାତୋ? ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା ଦୁୱିଧା କୁସଲାପି ଅକୁସଲାପି। ଅକୁସଲା ସଂସାରଗାମିନୀ, କୁସଲା ଅପଚଯଗାମିନୀ ପହାନତଣ୍ହା। ମାନୋପି ଦୁୱିଧୋ କୁସଲୋପି ଅକୁସଲୋପି। ଯଂ ମାନଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନଂ ପଜହତି, ଅଯଂ ମାନୋ କୁସଲୋ। ଯୋ ପନ ମାନୋ ଦୁକ୍ଖଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯତି, ଅଯଂ ମାନୋ ଅକୁସଲୋ। ତତ୍ଥ ଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସିତଂ ଦୋମନସ୍ସଂ କୁଦାସ୍ସୁନାମାହଂ ତଂ ଆଯତନଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସଂ ଯଂ ଅରିଯା ସନ୍ତଂ ଆଯତନଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପିହା, ପିହାପଚ୍ଚଯା ଦୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ ତଣ୍ହା କୁସଲା ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ତଦାରମ୍ମଣା କୁସଲା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି।

ତସ୍ସା କୋ ପୱିଚଯୋ? ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସମ୍ମାସତି ସମ୍ମାସମାଧି। ସୋ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ? ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନେ ପାରମିତାଯ। ଚତୁତ୍ଥେ ହି ଝାନେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱଯତି ପରିସୁଦ୍ଧଂ ପରିଯୋଦାତଂ ଅନଙ୍ଗଣଂ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସଂ ମୁଦୁ କମ୍ମନିଯଂ ଠିତଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ। ସୋ ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଦ୍ୱେ ଚ ୱିସେସେ, ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଯତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ, ତତୋ ପରିଯୋଦାତଂ, ଯତୋ ପରିଯୋଦାତଂ , ତତୋ ଅନଙ୍ଗଣଂ, ଯତୋ ଅନଙ୍ଗଣଂ, ତତୋ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସଂ, ଯତୋ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସଂ, ତତୋ ମୁଦୁ, ଯତୋ ମୁଦୁ, ତତୋ କମ୍ମନିଯଂ, ଯତୋ କମ୍ମନିଯଂ, ତତୋ ଠିତଂ, ଯତୋ ଠିତଂ, ତତୋ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗଣା ଚ ଉପକ୍କିଲେସା ଚ ତଦୁଭଯଂ ତଣ୍ହାପକ୍ଖୋ। ଯା ଚ ଇଞ୍ଜନା ଯା ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠିତି, ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖୋ।

ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ସ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ଭୱତି। ସୋ ଉପରିମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତି, ତସ୍ସ ଉପରିମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ଓଳାରିକା ସଞ୍ଞା ସଣ୍ଠାତି ଉକ୍କଣ୍ଠା ଚ ପଟିଘସଞ୍ଞା, ସୋ ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା ‘‘ଅନନ୍ତଂ ଆକାସ’’ନ୍ତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଅଭିଞ୍ଞାଭିନୀହାରୋ ରୂପସଞ୍ଞା ୱୋକାରୋ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା ସମତିକ୍କମତି ପଟିଘସଞ୍ଞା ଚସ୍ସ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ସମାଧି ତସ୍ସ ସମାହିତସ୍ସ ଓଭାସୋ ଅନ୍ତରଧାଯତି ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ, ସୋ ସମାଧି ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବୋ । ଅନଭିଜ୍ଝାସହଗତଂ ମେ ମାନସଂ ସବ୍ବଲୋକେ, ଅବ୍ଯାପନ୍ନଂ ମେ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ, ଆରଦ୍ଧଂ ମେ ୱୀରିଯଂ ପଗ୍ଗହିତଂ, ପସ୍ସଦ୍ଧୋ ମେ କାଯୋ ଅସାରଦ୍ଧୋ, ସମାହିତଂ ମେ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ଉପଟ୍ଠିତା ମେ ସତି ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠା [ଅପ୍ପମ୍ମୁଟ୍ଠା (ସୀ।)], ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ ଅନଭିଜ୍ଝାସହଗତଂ ମାନସଂ ସବ୍ବଲୋକେ ଯଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଯଞ୍ଚ ଆରଦ୍ଧଂ ୱୀରିଯଂ ପଗ୍ଗହିତଂ ଯଞ୍ଚ ସମାହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ଅଯଂ ସମଥୋ। ଯୋ ପସ୍ସଦ୍ଧୋ କାଯୋ ଅସାରଦ୍ଧୋ, ଅଯଂ ସମାଧିପରିକ୍ଖାରୋ। ଯା ଉପଟ୍ଠିତା ସତି ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠା ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା।

୫୪। ସୋ ସମାଧି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ସମାଧି ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ’’ତି ଇତିସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱତି, ଅଯଂ ସମାଧି ‘‘ଆଯତିଂ ସୁଖୱିପାକୋ’’ତି ଇତିସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱତି, ଅଯଂ ସମାଧି ‘‘ଅରିଯୋ ନିରାମିସୋ’’ତି ଇତିସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱତି, ଅଯଂ ସମାଧି ‘‘ଅକାପୁରିସସେୱିତୋ’’ତି ଇତିସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱତି, ଅଯଂ ସମାଧି ‘‘ସନ୍ତୋ ଚେୱ ପଣୀତୋ ଚ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧୋ ଚ ଏକୋଦିଭାୱାଧିଗତୋ ଚ ନ ସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାରିତଗତୋ [ସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାରିତୱତୋ (ସୀ।), ସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାରିୱାୱଟୋ (କ।)] ଚା’’ତି ଇତିସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱତି। ତଂ ଖୋ ପନିମଂ ସମାଧିଂ ‘‘ସତୋ ସମାପଜ୍ଜାମି ସତୋ ୱୁଟ୍ଠହାମୀ’’ତି ଇତିସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ସମାଧି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ ଯୋ ଚ ସମାଧି ଆଯତିଂ ସୁଖୱିପାକୋ ଅଯଂ ସମଥୋ। ଯୋ ଚ ସମାଧି ଅରିଯୋ ନିରାମିସୋ, ଯୋ ଚ ସମାଧି ଅକାପୁରିସସେୱିତୋ, ଯୋ ଚ ସମାଧି ସନ୍ତୋ ଚେୱ ପଣୀତୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧୋ ଚ ଏକୋଦିଭାୱାଧିଗତୋ ଚ ନ ସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାରିତଗତୋ ଚ ଯଞ୍ଚାହଂ ତଂ ଖୋ ପନିମଂ ସମାଧିଂ ସତୋ ସମାପଜ୍ଜାମି ସତୋ ୱୁଟ୍ଠହାମୀତି, ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା।

ସୋ ସମାଧି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ପୀତିଫରଣତା ସୁଖଫରଣତା ଚେତୋଫରଣତା ଆଲୋକଫରଣତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନିମିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ପୀତିଫରଣୋ ଯୋ ଚ ସୁଖଫରଣୋ ଯୋ ଚ ଚେତୋଫରଣୋ, ଅଯଂ ସମଥୋ। ଯୋ ଚ ଆଲୋକଫରଣୋ ଯଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନିମିତ୍ତଂ। ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା।

୫୫। ଦସ କସିଣାଯତନାନି ପଥୱୀକସିଣଂ ଆପୋକସିଣଂ ତେଜୋକସିଣଂ ୱାଯୋକସିଣଂ ନୀଲକସିଣଂ ପୀତକସିଣଂ ଲୋହିତକସିଣଂ ଓଦାତକସିଣଂ ଆକାସକସିଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣଂ। ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ ପଥୱୀକସିଣଂ ଯଞ୍ଚ ଆପୋକସିଣଂ ଏୱଂ ସବ୍ବଂ, ଯଞ୍ଚ ଓଦାତକସିଣଂ। ଇମାନି ଅଟ୍ଠ କସିଣାନି ସମଥୋ। ଯଞ୍ଚ ଆକାସକସିଣଂ ଯଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣଂ, ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା। ଏୱଂ ସବ୍ବୋ ଅରିଯୋ ମଗ୍ଗୋ ଯେନ ଯେନ ଆକାରେନ ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ ତେନ ସମଥୱିପସ୍ସନେନ ଯୋଜଯିତବ୍ବୋ। ତେ ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତା ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଦୁକ୍ଖତାଯ ଅନତ୍ତତାଯ। ସୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱଯମାନୋ ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଭାୱଯତି। ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଭାୱଯନ୍ତୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱଯତି। ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱଯନ୍ତୋ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯତି।

ରାଗଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନିମିତ୍ତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ନିଯ୍ଯାତି [ନୀଯାତି (ସୀ।)] ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାଯ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ଲୋଭଂ ଅକୁସଲମୂଲଂ ପଜହନ୍ତୋ ସୁଖୱେଦନୀଯଂ ଫସ୍ସଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ପରିଜାନନ୍ତୋ ରାଗମଲଂ ପୱାହେନ୍ତୋ ରାଗରଜଂ ନିଦ୍ଧୁନନ୍ତୋ ରାଗୱିସଂ ୱମେନ୍ତୋ ରାଗଗ୍ଗିଂ ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ରାଗସଲ୍ଲଂ ଉପ୍ପାଟେନ୍ତୋ ରାଗଜଟଂ ୱିଜଟେନ୍ତୋ। ଦୋସଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ନିଯ୍ଯାତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଯ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ଦୋସଂ ଅକୁସଲମୂଲଂ ପଜହନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀଯଂ ଫସ୍ସଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଦୋସମଲଂ ପୱାହେନ୍ତୋ ଦୋସରଜଂ ନିଦ୍ଧୁନନ୍ତୋ ଦୋସୱିସଂ ୱମେନ୍ତୋ ଦୋସଗ୍ଗିଂ ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ଦୋସସଲ୍ଲଂ ଉପ୍ପାଟେନ୍ତୋ ଦୋସଜଟଂ ୱିଜଟେନ୍ତୋ। ମୋହଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ନିଯ୍ଯାତି ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାଯ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ମୋହଂ ଅକୁସଲମୂଲଂ ପଜହନ୍ତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୀଯଂ ଫସ୍ସଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱେଦନଂ ପରିଜାନନ୍ତୋ ମୋହମଲଂ ପୱାହେନ୍ତୋ ମୋହରଜଂ ନିଦ୍ଧୁନନ୍ତୋ ମୋହୱିସଂ ୱମେନ୍ତୋ ମୋହଗ୍ଗିଂ ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ମୋହସଲ୍ଲଂ ଉପ୍ପାଟେନ୍ତୋ ମୋହଜଟଂ ୱିଜଟେନ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୋ ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି

ଭାୱଯନ୍ତୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱଯତି, ତଯୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱଯନ୍ତୋ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯତି। ତତ୍ଥ ଯା ଚ ସମ୍ମାୱାଚା ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ଯୋ ଚ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ, ଅଯଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ଯା ଚ ସମ୍ମାସତି ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସମାଧି, ଅଯଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଯା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ଅଯଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ସମଥୋ, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିପସ୍ସନା। ଯୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱେତି, ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଭୱଙ୍ଗାନି ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି କାଯୋ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ, ଭୱନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଦ୍ୱେ ପଦାନି ସୀଲଂ ସମାଧି ଚ। ସୋ ହୋତି ଭିକ୍ଖୁ ଭାୱିତକାଯୋ ଭାୱିତସୀଲୋ ଭାୱିତଚିତ୍ତୋ ଭାୱିତପଞ୍ଞୋ। କାଯେ ଭାୱିଯମାନେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ଚ, ସୀଲେ ଭାୱିଯମାନେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ଚ, ଚିତ୍ତେ ଭାୱିଯମାନେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମ୍ମାସତି ସମ୍ମାସମାଧି ଚ, ପଞ୍ଞାଯ ଭାୱିଯମାନାଯ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଚ।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ଯୋ ଚ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସିଯା କାଯିକୋ ସିଯା ଚେତସିକୋ, ତତ୍ଥ ଯୋ କାଯସଙ୍ଗହୋ, ସୋ କାଯେ ଭାୱିତେ ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛତି, ଯୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଗହୋ, ସୋ ଚିତ୍ତେ ଭାୱିତେ ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛତି। ସୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱଯନ୍ତୋ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ଅଧିଗମଂ ଗଚ୍ଛତି [ଅଧିଗଚ୍ଛତି (ସୀ।)] ଖିପ୍ପାଧିଗମୋ ଚ ହୋତି, ୱିମୁତ୍ତାଧିଗମୋ ଚ ହୋତି, ମହାଧିଗମୋ ଚ ହୋତି, ୱିପୁଲାଧିଗମୋ ଚ ହୋତି, ଅନୱସେସାଧିଗମୋ ଚ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମଥେନ ଖିପ୍ପାଧିଗମୋ ଚ ମହାଧିଗମୋ ଚ ୱିପୁଲାଧିଗମୋ ଚ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିମୁତ୍ତାଧିଗମୋ ଚ ଅନୱସେସାଧିଗମୋ ଚ ହୋତି।

୫୬। ତତ୍ଥ ଯୋ ଦେସଯତି, ସୋ ଦସବଲସମନ୍ନାଗତୋ ସତ୍ଥା ଓୱାଦେନ ସାୱକେ ନ ୱିସଂୱାଦଯତି। ସୋ ତିୱିଧଂ ଇଦଂ କରୋଥ ଇମିନା ଉପାଯେନ କରୋଥ ଇଦଂ ୱୋ କୁରୁମାନାନଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଭୱିସ୍ସତି, ସୋ ତଥା ଓୱଦିତୋ ତଥାନୁସିଟ୍ଠୋ ତଥାକରୋନ୍ତୋ ତଥାପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ତଂ ଭୂମିଂ ନ ପାପୁଣିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ସୋ ତଥା ଓୱଦିତୋ ତଥାନୁସିଟ୍ଠୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ଅପରିପୂରଯନ୍ତୋ ତଂ ଭୂମିଂ ଅନୁପାପୁଣିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ସୋ ତଥା ଓୱଦିତୋ ତଥାନୁସିଟ୍ଠୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିପୂରଯନ୍ତୋ ତଂ ଭୂମିଂ ଅନୁପାପୁଣିସ୍ସତୀତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି।

ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ସତୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ସବ୍ବାସୱପରିକ୍ଖୀଣସ୍ସ ତେ ସତୋ ଇମେ ଆସୱା ଅପରିକ୍ଖୀଣାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ତେ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ସୋ ନ ନିଯ୍ୟାତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ସାୱକୋ ଖୋ ପନ ତେ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଅନୁଧମ୍ମଚାରୀ ସୋ ପୁବ୍ବେନ ଅପରଂ ଉଳାରଂ ୱିସେସାଧିଗମଂ ନ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି।

ଯେ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ଅନ୍ତରାଯିକା, ତେ ପଟିସେୱତୋ ନାଲଂ ଅନ୍ତରାଯାଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଯେ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ଅନିଯ୍ୟାନିକା, ତେ ନିଯ୍ୟନ୍ତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଯେ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ନିଯ୍ୟାନିକା, ତେ ନିଯ୍ୟନ୍ତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି। ସାୱକୋ ଖୋ ପନ ତେ ସୌପାଦିସେସୋ ଅନୁପାଦିସେସଂ ନିବ୍ବାନଧାତୁଂ ଅନୁପାପୁଣିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି।

ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ମାତରଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟ ହତ୍ଥେହି ୱା ପାଦେହି ୱା ସୁହତଂ କରେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ମାତରଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟ ହତ୍ଥେହି ୱା ପାଦେହି ୱା ସୁହତଂ କରେଯ୍ୟାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ପିତରଂ, ଅରହନ୍ତଂ, ଭିକ୍ଖୁଂ। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ ସଙ୍ଘେ ୱା ସଙ୍ଘରାଜିଂ ଜନେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ ସଙ୍ଘେ ୱା ସଙ୍ଘରାଜିଂ ଜନେଯ୍ୟାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ, ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ୱା ତଥାଗତସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ଥୂପଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ, ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ୱା ତଥାଗତସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ଥୂପଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରଂ ଅପଦିସେଯ୍ୟ ଅପି ଜୀୱିତହେତୁପି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରଂ ଅପଦିସେଯ୍ୟାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ପରିଯେସେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ପରିଯେସେଯ୍ୟାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ କୁତୂହଲମଙ୍ଗଲେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ କୁତୂହଲମଙ୍ଗଲେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେଯ୍ୟାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି।

୫୭। ଇତ୍ଥୀ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ସିଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁରିସୋ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ସିଯାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି; ଇତ୍ଥୀ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ସିଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁରିସୋ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ସିଯାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି; ଇତ୍ଥୀ ମାରୋ ପାପିମା ସିଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁରିସୋ ମାରୋ ପାପିମା ସିଯାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି; ଇତ୍ଥୀ ମହାବ୍ରହ୍ମା ସିଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁରିସୋ ମହାବ୍ରହ୍ମା ସିଯାତି ଠାନମେତଂ

ୱିଜ୍ଜତି; ଇତ୍ଥୀ ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସିଯାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ପୁରିସୋ ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସିଯାତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି।

ଦ୍ୱେ ତଥାଗତା ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ଦେସେଯ୍ୟୁନ୍ତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ଏକୋୱ ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ଦେସେସ୍ସତୀତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି।

ତିଣ୍ଣଂ ଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ଇଟ୍ଠୋ କନ୍ତୋ ପିଯୋ ମନାପୋ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ତିଣ୍ଣଂ ଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ଅନିଟ୍ଠୋ ଅକନ୍ତୋ ଅପ୍ପିଯୋ ଅମନାପୋ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି । ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ଅନିଟ୍ଠୋ ଅକନ୍ତୋ ଅପ୍ପିଯୋ ଅମନାପୋ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ଇଟ୍ଠୋ କନ୍ତୋ ପିଯୋ ମନାପୋ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି।

ଅଞ୍ଞତରୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା କୁହକୋ ଲପକୋ ନେମିତ୍ତକୋ କୁହନଲପନନେମିତ୍ତକତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ଅପ୍ପହାଯ ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣେ ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଅନୁପଟ୍ଠିତସ୍ସତି [ଅନୁପଟ୍ଠିତସତି (ସୀ।)] ୱିହରନ୍ତୋ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଅଭାୱଯିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ଅଞ୍ଞତରୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ସବ୍ବଦୋସାପଗତୋ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯ ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣେ ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ୱିହରନ୍ତୋ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଭାୱଯିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣଂ ହେତୁସୋ ଠାନସୋ ଅନୋଧିସୋ ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଠାନାଟ୍ଠାନଞାଣଂ ପଠମଂ ତଥାଗତବଲଂ।

ଇତି ଠାନାଟ୍ଠାନଗତା ସବ୍ବେ ଖଯଧମ୍ମା ୱଯଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା କେଚି ସଗ୍ଗୂପଗା କେଚି ଅପାଯୂପଗା କେଚି ନିବ୍ବାନୂପଗା, ଏୱଂ ଭଗୱା ଆହ –

୪୮।

ସବ୍ବେ ସତ୍ତା [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୩୩] ମରିସ୍ସନ୍ତି, ମରଣନ୍ତଂ ହି ଜୀୱିତଂ।

ଯଥାକମ୍ମଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ପୁଞ୍ଞପାପଫଲୂପଗା;

ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମା ଚ ସୁଗ୍ଗତିଂ;

ଅପରେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ପରିନିବ୍ବନ୍ତିନାସୱାତି [ପରିନିବ୍ବନ୍ତି ଅନାସୱାତି (ସୀ। କ।)]।

ସବ୍ବେସତ୍ତାତି ଅରିଯା ଚ ଅନରିଯା ଚ ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନା ଚ ସକ୍କାଯୱୀତିୱତ୍ତା ଚ। ମରିସ୍ସନ୍ତୀତି ଦ୍ୱୀହି ମରଣେହି ଦନ୍ଧମରଣେନ ଚ ଅଦନ୍ଧମରଣେନ ଚ, ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଅଦନ୍ଧମରଣଂ ସକ୍କାଯୱୀତିୱତ୍ତାନଂ ଦନ୍ଧମରଣଂ। ମରଣନ୍ତଂ ହି ଜୀୱିତନ୍ତି ଖଯା ଆଯୁସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଉପରୋଧା ଜୀୱିତପରିଯନ୍ତୋ ମରଣପରିଯନ୍ତୋ। ଯଥାକମ୍ମଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତୀତି କମ୍ମସ୍ସକତା। ପୁଞ୍ଞପାପଫଲୂପଗାତି କମ୍ମାନଂ ଫଲଦସ୍ସାୱିତା ଚ ଅୱିପ୍ପୱାସୋ ଚ।

ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତାତି ଅପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରା। ପୁଞ୍ଞକମ୍ମା ଚ ସୁଗ୍ଗତିନ୍ତି ପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରା ସୁଗତିଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। ଅପରେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ପରିନିବ୍ବନ୍ତିନାସୱାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ସମତିକ୍କମନଂ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ସବ୍ବେ…ପେ… ନାସୱା''ତି।

''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତି, ମରଣନ୍ତଂ ହି ଜୀୱିତଂ। ଯଥାକମ୍ମଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ପୁଞ୍ଞପାପଫଲୂପଗା। ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା''ତି ଆଗାଳ୍ହା ଚ ନିଜ୍ଝାମା ଚ ପଟିପଦା। ''ଅପରେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ପରିନିବ୍ବନ୍ତିନାସୱା''ତି ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା। ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତି, ମରଣନ୍ତଂ ହି ଜୀୱିତଂ, ଯଥାକମ୍ମଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ପୁଞ୍ଞପାପଫଲୂପଗା, ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା''ତି ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ। ଏୱଂ ସଂସାରଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯତି। ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତି…ପେ… ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା''ତି ଇମେ ତଯୋ ୱଟ୍ଟା ଦୁକ୍ଖୱଟ୍ଟୋ କମ୍ମୱଟ୍ଟୋ କିଲେସୱଟ୍ଟୋ। ''ଅପରେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ପରିନିବ୍ବନ୍ତିନାସୱା''ତି ତିଣ୍ଣଂ ୱଟ୍ଟାନଂ ୱିୱଟ୍ଟନା। ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତି…ପେ… ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା''ତି ଆଦୀନୱୋ, ''ପୁଞ୍ଞକମ୍ମା ଚ ସୁଗ୍ଗତି''ନ୍ତି ଅସ୍ସାଦୋ, ''ଅପରେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ପରିନିବ୍ବନ୍ତିନାସୱା''ତି ନିସ୍ସରଣଂ। ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତି…ପେ… ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା''ତି ହେତୁ ଚ ଫଲଞ୍ଚ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଫଲଂ,

ତଣ୍ହା ହେତୁ, ''ଅପରେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ପରିନିବ୍ବନ୍ତିନାସୱା''ତି ମଗ୍ଗୋ ଚ ଫଲଞ୍ଚ। ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତି, ମରଣନ୍ତଂ ହି ଜୀୱିତଂ। ଯଥାକମ୍ମଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ପୁଞ୍ଞପାପଫଲୂପଗା, ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା''ତି ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ, ସୋ ସଂକିଲେସୋ ତିୱିଧୋ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋତି।

୫୯। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ତୀହି ତଣ୍ହାହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ – କାମତଣ୍ହାଯ ଭୱତଣ୍ହାଯ ୱିଭୱତଣ୍ହାଯ। ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁନା ଅଜ୍ଝୋସିତୋ, ତେନ ତେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ, ତସ୍ସା ୱିତ୍ଥାରୋ ଛତ୍ତିଂସାଯ ତଣ୍ହାଯ ଜାଲିନିଯା ୱିଚରିତାନି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ, ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁନା ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅଭିନିୱିସତି, ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି ତେନ ତେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ, ତସ୍ସା ୱିତ୍ଥାରୋ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ତତ୍ଥ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋ ଚେତନା ଚେତସିକକମ୍ମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ, ତୀହି ଦୁଚ୍ଚରିତେହି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେନ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେନ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତେନ, ତସ୍ସା ୱିତ୍ଥାରୋ ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା। ଅପରେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ପରିନିବ୍ବନ୍ତିନାସୱାତି ଇଦଂ ୱୋଦାନଂ।

ତଯିଦଂ ୱୋଦାନଂ ତିୱିଧଂ; ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ସମଥେନ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ସୋ ସମଥୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ସା ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋ ସୁଚରିତେନ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ତଂ ସୁଚରିତଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ।

''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ମରିସ୍ସନ୍ତି, ମରଣନ୍ତଂ ହି ଜୀୱିତଂ, ଯଥାକମ୍ମଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ପୁଞ୍ଞପାପଫଲୂପଗା, ନିରଯଂ ପାପକମ୍ମନ୍ତା''ତି ଅପୁଞ୍ଞପ୍ପଟିପଦା, ''ପୁଞ୍ଞକମ୍ମା ଚ ସୁଗ୍ଗତି''ନ୍ତି ପୁଞ୍ଞପ୍ପଟିପଦା, ''ଅପରେ ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ପରିନିବ୍ବନ୍ତିନାସୱା''ତି ପୁଞ୍ଞପାପସମତିକ୍କମପ୍ପଟିପଦା, ତତ୍ଥ ଯା ଚ ପୁଞ୍ଞପ୍ପଟିପଦା ଯା ଚ ଅପୁଞ୍ଞପ୍ପଟିପଦା, ଅଯଂ ଏକା ପଟିପଦା ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀ ଏକା ଅପାଯେସୁ, ଏକା ଦେୱେସୁ, ଯା ଚ ପୁଞ୍ଞପାପସମତିକ୍କମା ପଟିପଦା ଅଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗାମିନୀ ପଟିପଦା।

ତଯୋ ରାସୀ – ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋ ରାସି, ସମ୍ମତ୍ତନିଯତୋ ରାସି, ଅନିଯତୋ ରାସି, ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋ ରାସି ଯୋ ଚ ସମ୍ମତ୍ତନିଯତୋ ରାସି ଏକା ପଟିପଦା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗାମିନୀ, ତତ୍ଥ ଯୋ ଅନିଯତୋ ରାସି, ଅଯଂ ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀ ପଟିପଦା। କେନ କାରଣେନ? ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭନ୍ତୋ ନିରଯେ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭନ୍ତୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନୀସୁ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭନ୍ତୋ ପେତ୍ତିୱିସଯେସୁ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭନ୍ତୋ ଅସୁରେସୁ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭନ୍ତୋ ଦେୱେସୁ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସେସୁ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭନ୍ତୋ ପରିନିବ୍ବାଯେଯ୍ୟ, ତସ୍ମାଯଂ ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀ ପଟିପଦା, ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣଂ ହେତୁସୋ ଠାନସୋ ଅନୋଧିସୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଞାଣଂ ଦୁତିଯଂ ତଥାଗତବଲଂ।

ଇତି ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅନେକଧାତୁଲୋକୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗାମିନୀ ପଟିପଦା ନାନାଧାତୁଲୋକୋ। ତତ୍ଥ କତମୋ ଅନେକଧାତୁଲୋକୋ? ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ରୂପଧାତୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ସୋତଧାତୁ ସଦ୍ଦଧାତୁ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଘାନଧାତୁ ଗନ୍ଧଧାତୁ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଜିୱ୍ହାଧାତୁ ରସଧାତୁ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, କାଯଧାତୁ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ମନୋଧାତୁ ଧମ୍ମଧାତୁ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ପଥୱୀଧାତୁ, ଆପୋଧାତୁ, ତେଜୋଧାତୁ, ୱାଯୋଧାତୁ, ଆକାସଧାତୁ, ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, କାମଧାତୁ, ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ୱିହିଂସାଧାତୁ, ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ, ଅବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ଅୱିହିଂସାଧାତୁ, ଦୁକ୍ଖଧାତୁ, ଦୋମନସ୍ସଧାତୁ , ଅୱିଜ୍ଜାଧାତୁ, ସୁଖଧାତୁ, ସୋମନସ୍ସଧାତୁ, ଉପେକ୍ଖାଧାତୁ, ରୂପଧାତୁ, ଅରୂପଧାତୁ, ନିରୋଧଧାତୁ, ସଙ୍ଖାରଧାତୁ, ନିବ୍ବାନଧାତୁ, ଅଯଂ ଅନେକଧାତୁଲୋକୋ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ନାନାଧାତୁଲୋକୋ? ଅଞ୍ଞା ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ଅଞ୍ଞା ରୂପଧାତୁ, ଅଞ୍ଞା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ଏୱଂ ସବ୍ବା। ଅଞ୍ଞା ନିବ୍ବାନଧାତୁ। ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣଂ ହେତୁସୋ ଠାନସୋ ଅନୋଧିସୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅନେକଧାତୁ ନାନାଧାତୁ ଞାଣଂ ତତିଯଂ ତଥାଗତବଲଂ।

୬୦। ଇତି ଅନେକଧାତୁ ନାନାଧାତୁକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଯଂ ଯଦେୱ ଧାତୁଂ ସତ୍ତା ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂ ତଦେୱ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତି, କେଚି ରୂପାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ସଦ୍ଦାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ଗନ୍ଧାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ରସାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ଧମ୍ମାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ଇତ୍ଥାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ପୁରିସାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ଚାଗାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ହୀନାଧିମୁତ୍ତା , କେଚି ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ଦେୱାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ମନୁସ୍ସାଧିମୁତ୍ତା, କେଚି ନିବ୍ବାନାଧିମୁତ୍ତା। ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣଂ ହେତୁସୋ ଠାନସୋ ଅନୋଧିସୋ, ଅଯଂ ୱେନେଯ୍ୟୋ, ଅଯଂ ନ ୱେନେଯ୍ୟୋ, ଅଯଂ ସଗ୍ଗଗାମୀ, ଅଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଗାମୀତି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସତ୍ତାନଂ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତା ଞାଣଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ତଥାଗତବଲଂ।

ଇତି ତେ ଯଥାଧିମୁତ୍ତା ଚ ଭୱନ୍ତି, ତଂ ତଂ କମ୍ମସମାଦାନଂ ସମାଦିଯନ୍ତି। ତେ ଛବ୍ବିଧଂ କମ୍ମଂ ସମାଦିଯନ୍ତି – କେଚି ଲୋଭୱସେନ, କେଚି ଦୋସୱସେନ, କେଚି ମୋହୱସେନ, କେଚି ସଦ୍ଧାୱସେନ, କେଚି ୱୀରିଯୱସେନ, କେଚି ପଞ୍ଞାୱସେନ। ତଂ ୱିଭଜ୍ଜମାନଂ ଦୁୱିଧଂ – ସଂସାରଗାମି

ଚ ନିବ୍ବାନଗାମି ଚ।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଲୋଭଓ୍ୱସେନ ଦୋସଓ୍ୱସେନ ମୋହଓ୍ୱସେନ ଚ କମ୍ମଂ କରୋତି, ଇଦଂ କମ୍ମଂ କଣ୍ହଂ କଣ୍ହଓ୍ୱିପାକଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ସଦ୍ଧାଓ୍ୱସେନ କମ୍ମଂ କରୋତି, ଇଦଂ କମ୍ମଂ ସୁକ୍କଂ ସୁକ୍କଓ୍ୱିପାକଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଲୋଭଓ୍ୱସେନ ଦୋସଓ୍ୱସେନ ମୋହଓ୍ୱସେନ ସଦ୍ଧାଓ୍ୱସେନ ଚ କମ୍ମଂ କରୋତି, ଇଦଂ କମ୍ମଂ କଣ୍ହସୁକ୍କଂ କଣ୍ହସୁକ୍କଓ୍ୱିପାକଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଓ୍ୱୀରିଯଓ୍ୱସେନ ପଞ୍ଞାଓ୍ୱସେନ ଚ କମ୍ମଂ କରୋତି, ଇଦଂ କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କଓ୍ୱିପାକଂ କମ୍ମୁତ୍ତମଂ କମ୍ମସେଟ୍ଠଂ କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତତି।

ଚତ୍ତାରି କମ୍ମସମାଦାନାନି। ଅତ୍ଥି କମ୍ମସମାଦାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖଂ ଆଯତିଂ ଦୁକ୍ଖଓ୍ୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି କମ୍ମସମାଦାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ ଆଯତିଂ ସୁଖଓ୍ୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି କମ୍ମସମାଦାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେଓ୍ୱ ଆଯତିଂ ଚ ଦୁକ୍ଖଓ୍ୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି କମ୍ମସମାଦାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖଞ୍ଚେଓ୍ୱ ଆଯତିଂ ଚ ସୁଖଓ୍ୱିପାକଂ। ଯଂ ଏଓ୍ୱଂ ଜାତିଯଂ କମ୍ମସମାଦାନଂ, ଇମିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଅକୁସଲକମ୍ମସମାଦାନଂ ଉପଚିତଂ ଅଓ୍ୱିପକ୍କଂ ଓ୍ୱିପାକାଯ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ନ ଚ ଭବ୍ବୋ ଅଭିନିବ୍ବିଧା ଗନ୍ତୁନ୍ତି ତଂ ଭଗଓ୍ୱା ନ ଓ୍ୱଦତି। ଯଥା ଦେଓ୍ୱଦତ୍ତଂ କୋକାଲିକଂ ସୁନକ୍ଖତ୍ତଂ ଲିଚ୍ଛଓ୍ୱିପୁତ୍ତଂ, ଯେ ଓ୍ୱା ପନଞ୍ଞେପି ସତ୍ତା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତା ଇମେସଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଉପଚିତଂ ଅକୁସଲଂ ନ ଚ ତାଓ୍ୱ ପାରିପୂରିଂ ଗତଂ, ପୁରା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି। ପୁରା ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯତି, ପୁରା ମଗ୍ଗମାଓ୍ୱାରଯତି, ପୁରା ଓ୍ୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଂ ସମତିକ୍କମତୀତି ତେ ଭଗଓ୍ୱା ଅସମତ୍ତେ ଓ୍ୱଦତି। ଯଥା ପୁଣ୍ଣଞ୍ଚ ଗୋଓ୍ୱତିକଂ ଅଚେଲଞ୍ଚ କୁକ୍କୁରଓ୍ୱତିକଂ।

୬୧। ଇମସ୍ସ ଚ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅକୁସଲକମ୍ମସମାଦାନଂ ପରିପୂରମାନଂ ମଗ୍ଗଂ ଆଓ୍ୱାରଯିସ୍ସତି ପୁରା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି, ପୁରା ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯତି, ପୁରା ମଗ୍ଗମାଓ୍ୱାରଯତି, ପୁରା ଓ୍ୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଂ ସମତିକ୍କମତୀତି ତଂ ଭଗଓ୍ୱା ଅସମତ୍ତଂ ଓ୍ୱଦତି। ଯଥା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲଂ।

ସବ୍ବେସଂ ମୁଦୁମଜ୍ଝାଧିମତ୍ତତା। ତତ୍ଥ ମୁଦୁ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରା ମଜ୍ଝଂ ଅଓ୍ୱସେସକୁସଲସଙ୍ଖାରା, ଅଧିମତ୍ତଂ ଅକୁସଲସଙ୍ଖାରା, ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣଂ ହେତୁସୋ ଠାନସୋ ଅନୋଧିସୋ, ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଓ୍ୱେଦନୀଯଂ, ଇଦଂ ଉପପଜ୍ଜଓ୍ୱେଦନୀଯଂ, ଇଦଂ ଅପରାପରିଯଓ୍ୱେଦନୀଯଂ, ଇଦଂ ନିରଯଓ୍ୱେଦନୀଯଂ, ଇଦଂ ତିରଚ୍ଛାନଓ୍ୱେଦନୀଯଂ, ଇଦଂ ପେତ୍ତିଓ୍ୱିସଯଓ୍ୱେଦନୀଯଂ, ଇଦଂ ଅସୁରଓ୍ୱେଦନୀଯଂ, ଇଦଂ ଦେଓ୍ୱଓ୍ୱେଦନୀଯଂ, ଇଦଂ ମନୁସ୍ସଓ୍ୱେଦନୀଯନ୍ତି, ଇଦଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମସମାଦାନାନଂ ହେତୁସୋ ଠାନସୋ ଅନୋଧିସୋ ଓ୍ୱିପାକଓ୍ୱେମତ୍ତତା ଞାଣଂ ପଞ୍ଚମଂ ତଥାଗତବଲଂ।

୬୨। ଇତି ତଥା ସମାଦିନ୍ନାନଂ କମ୍ମାନଂ ସମାଦିନ୍ନାନଂ ଝାନାନଂ ଓ୍ୱିମୋକ୍ଖାନଂ ସମାଧୀନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ, ଇଦଂ ଓ୍ୱୋଦାନଂ, ଇଦଂ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଂ, ଏଓ୍ୱଂ ସଂକିଲିସ୍ସତି, ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୋଦାଯତି, ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠହତୀତି ଞାଣଂ ଅନାଓ୍ୱରଣଂ।

ତତ୍ଥ କତି ଝାନାନି? ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି। କତି ଓ୍ୱିମୋକ୍ଖା? ଏକାଦସ ଚ ଅଟ୍ଠ ଚ ସତ୍ତ ଚ ତଯୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଚ। କତି ସମାଧୀ? ତଯୋ ସମାଧୀ – ସଓ୍ୱିତକ୍କୋ ସଓ୍ୱିଚାରୋ ସମାଧି, ଅଓ୍ୱିତକ୍କୋ ଓ୍ୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି, ଅଓ୍ୱିତକ୍କୋ ଅଓ୍ୱିଚାରୋ ସମାଧି। କତି ସମାପତ୍ତିଯୋ? ପଞ୍ଚ ସମାପତ୍ତିଯୋ – ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି ଅସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି ନେଓ୍ୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି ଓ୍ୱିଭୂତସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି [ଓ୍ୱିଭୂତସମାପତ୍ତି (ସୀ। କ।)] ନିରୋଧସମାପତ୍ତି।

ତତ୍ଥ କତମୋ ସଂକିଲେସୋ? ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ସଂକିଲେସୋ। ଯେ ଚ କୁକ୍କୁଟଝାଯୀ ଦ୍ୱେ ପଠମକା ଯୋ ଓ୍ୱା ପନ କୋଚି ହାନଭାଗିଯୋ ସମାଧି, ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ। ତତ୍ଥ କତମଂ ଓ୍ୱୋଦାନଂ, ନୀଓ୍ୱରଣପାରିସୁଦ୍ଧି, ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଯେ ଚ କୁକ୍କୁଟଝାଯୀ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଛିମକା ଯୋ ଓ୍ୱା ପନ କୋଚି ଓ୍ୱିସେସଭାଗିଯୋ ସମାଧି, ଇଦଂ ଓ୍ୱୋଦାନଂ। ତତ୍ଥ କତମଂ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଂ? ଯଂ ସମାପତ୍ତିଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନକୋସଲ୍ଲଂ, ଇଦଂ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଂ। ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣଂ ହେତୁସୋ ଠାନସୋ ଅନୋଧିସୋ, ଇଦଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବେସଂ ଝାନଓ୍ୱିମୋକ୍ଖସମାଧିସମାପତ୍ତୀନଂ ସଂକିଲେସଓ୍ୱୋଦାନଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଞାଣଂ ଛଟ୍ଠଂ ତଥାଗତବଲଂ।

୬୩। ଇତି ତସ୍ସେଓ୍ୱ ସମାଧିସ୍ସ ତଯୋ ଧମ୍ମା ପରିଓ୍ୱାରା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ବଲାନି ଓ୍ୱୀରିଯମିତି, ତାନିଯେଓ୍ୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଓ୍ୱୀରିଯଓ୍ୱସେନ ବଲାନି ଭଓ୍ୱନ୍ତି, ଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ବଲାନି, ଇତି ତେସଂ ମୁଦୁମଜ୍ଝାଧିମତ୍ତତା ଅଯଂ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଅଯଂ ମଜ୍ଝିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଅଯଂ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି। ତତ୍ଥ ଭଗଓ୍ୱା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସଂଖିତ୍ତେନ ଓ୍ୱାଦେନ ଓ୍ୱଦତି, ମଜ୍ଝିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଭଗଓ୍ୱା ସଂଖିତ୍ତଓ୍ୱିତ୍ଥାରେନ ଓ୍ୱଦତି, ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଭଗଓ୍ୱା ଓ୍ୱିତ୍ଥାରେନ ଓ୍ୱଦତି। ତତ୍ଥ ଭଗଓ୍ୱା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ମୁଦୁକଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଉପଦିସତି, ମଜ୍ଝିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱା ମୁଦୁତିକ୍ଖଧମ୍ମଦେସନଂ ଉପଦିସତି, ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱା ତିକ୍ଖଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଉପଦିସତି। ତତ୍ଥ ଭଗଓ୍ୱା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସମଥଂ ଉପଦିସତି, ମଜ୍ଝିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱା ସମଥଓ୍ୱିପସ୍ସନଂ ଉପଦିସତି, ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱା ଓ୍ୱିପସ୍ସନଂ ଉପଦିସତି। ତତ୍ଥ ଭଗଓ୍ୱା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଉପଦିସତି, ମଜ୍ଝିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱା ଆଦୀନଓ୍ୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଉପଦିସତି, ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱା ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ ଆଦୀନଓ୍ୱଞ୍ଚ

ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଉପଦିସତି। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାଯ ପଞ୍ଞାପଯତି, ମଜ୍ଝିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଭଗୱା ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାଯ ପଞ୍ଞାପଯତି, ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଭଗୱା ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଯ ପଞ୍ଞାପଯତି।

ଯଂ ଏତ୍ଥ ଞାଣଂ ହେତୁସୋ ଠାନସୋ ଅନୋଧିସୋ ଅଯଂ ଇମଂ ଭୂମିଂ ଭାୱନଞ୍ଚ ଗତୋ, ଇମାଯ ୱେଲାଯ ଇମାଯ ଅନୁସାସନିଯା ଏୱଂ ଧାତୁକୋ ଚାଯଂ ଅଯଂ ଚସ୍ସ ଆସଯୋ ଅଯଞ୍ଚ ଅନୁସଯୋ ଇତି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପରସତ୍ତାନଂ ପରପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତା ଞାଣଂ ସତ୍ତମଂ ତଥାଗତବଲଂ।

ଇତି ତତ୍ଥ ଯଂ ଅନେକୱିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ ଦ୍ୱେପି ଜାତିଯୋ ତିସ୍ସୋପି ଜାତିଯୋ ଚତସ୍ସୋପି ଜାତିଯୋ ପଞ୍ଚପି ଜାତିଯୋ ଦସପି ଜାତିଯୋ ୱୀସମ୍ପି ଜାତିଯୋ ତିଂସମ୍ପି ଜାତିଯୋ ଚତ୍ତାରୀସମ୍ପି ଜାତିଯୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପି ଜାତିଯୋ ଜାତିସତମ୍ପି ଜାତିସହସ୍ସମ୍ପି ଜାତିସତସହସ୍ସମ୍ପି ଅନେକାନିପି ଜାତିସତାନି ଅନେକାନିପି ଜାତିସହସ୍ସାନି ଅନେକାନିପି ଜାତିସତସହସ୍ସାନି ଅନେକେପି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅନେକେପି ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅନେକେପି ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେ। ଅମୁତ୍ରାସିଂ ଏୱଂନାମୋ ଏୱଂଗୋତ୍ତୋ ଏୱଂୱଣ୍ଣୋ ଏୱମାହାରୋ ଏୱଂସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିସଂୱେଦୀ ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ, ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦିଂ। ତତ୍ରାପାସିଂ ଏୱଂନାମୋ ଏୱଂଗୋତ୍ତୋ ଏୱଂୱଣ୍ଣୋ ଏୱମାହାରୋ ଏୱଂସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିସଂୱେଦୀ ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ, ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଇଧୂପପନ୍ନୋତି, ଇତି ସାକାରଂ ସଉଦ୍ଦେସଂ ଅନେକୱିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି।

୬୪। ତତ୍ଥ ସଗ୍ଗୂପଗେସୁ ଚ ସତ୍ତେସୁ ମନୁସ୍ସୂପଗେସୁ ଚ ସତ୍ତେସୁ ଅପାଯୂପଗେସୁ ଚ ସତ୍ତେସୁ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଲୋଭାଦଯୋ ଉସ୍ସନ୍ନା ଅଲୋଭାଦଯୋ ମନ୍ଦା, ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଲୋଭାଦଯୋ ଉସ୍ସନ୍ନା ଲୋଭାଦଯୋ ମନ୍ଦା, ଯେ ୱା ପନ ଉସ୍ସନ୍ନା ଯେ ୱା ପନ ମନ୍ଦା ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇମାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଉପଚିତାନି ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇମାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅନୁପଚିତାନି ଅମୁକାଯ ୱା କପ୍ପକୋଟିଯଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସେ ୱା କପ୍ପସହସ୍ସେ ୱା କପ୍ପସତେ ୱା କପ୍ପେ ୱା ଅନ୍ତରକପ୍ପେ ୱା ଉପଡ୍ଢକପ୍ପେ ୱା ସଂୱଚ୍ଛରେ ୱା ଉପଡ୍ଢସଂୱଚ୍ଛରେ ୱା ମାସେ ୱା ପକ୍ଖେ ୱା ଦିୱସେ ୱା ମୁହୁତ୍ତେ ୱା ଇମିନା ପମାଦେନ ୱା ପସାଦେନ ୱାତି। ତଂ ତଂ ଭୱଂ ଭଗୱା ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଅସେସଂ ଜାନାତି, ତତ୍ଥ ଯଂ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେ ହୀନେ ପଣୀତେ ସୁୱଣ୍ଣେ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣେ ସୁଗତେ ଦୁଗ୍ଗତେ ଯଥାକମ୍ମୂପଗେ ସତ୍ତେ ପଜାନାତି ଇମେ ୱତ ଭୋନ୍ତୋ ସତ୍ତା କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେନ ସମନ୍ନାଗତା ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେନ ସମନ୍ନାଗତା ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତେନ ସମନ୍ନାଗତା ଅରିଯାନଂ ଉପୱାଦକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସମାଦାନା, ତେ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରଯଂ ଉପପନ୍ନା।

ଇମେ ୱା ପନ ଭୋନ୍ତୋ ସତ୍ତା କାଯସୁଚରିତେନ ସମନ୍ନାଗତା ୱଚୀସୁଚରିତେନ ସମନ୍ନାଗତା ମନୋସୁଚରିତେନ ସମନ୍ନାଗତା ଅରିଯାନଂ ଅନୁପୱାଦକା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସମାଦାନା, ତେ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପନ୍ନା, ତତ୍ଥ ସଗ୍ଗୂପଗେସୁ ଚ ସତ୍ତେସୁ ମନୁସ୍ସୂପଗେସୁ ଚ ସତ୍ତେସୁ ଅପାଯୂପଗେସୁ ଚ ସତ୍ତେସୁ ଇମିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଏୱରୂପଂ କମ୍ମଂ ଅମୁକାଯ କପ୍ପକୋଟିଯଂ ଉପଚିତଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସେ ୱା କପ୍ପସହସ୍ସେ ୱା କପ୍ପସତେ ୱା କପ୍ପେ ୱା ଅନ୍ତରକପ୍ପେ ୱା ଉପଡ୍ଢକପ୍ପେ ୱା ସଂୱଚ୍ଛରେ ୱା ଉପଡ୍ଢସଂୱଚ୍ଛରେ ୱା ମାସେ ୱା ପକ୍ଖେ ୱା ଦିୱସେ ୱା ମୁହୁତ୍ତେ ୱା ଇମିନା ପମାଦେନ ୱା ପସାଦେନ ୱାତି। ଇମାନି ଭଗୱତୋ ଦ୍ୱେ ଞାଣାନି – ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଞ୍ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଚ ଅଟ୍ଠମଂ ନୱମଂ ତଥାଗତବଲଂ।

ଇତି ତତ୍ଥ ଯଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ପତ୍ତା ୱିଦିତା ସବ୍ବଧମ୍ମା ୱିରଜଂ ୱୀତମଲଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣଂ ନିହତୋ ମାରୋ ବୋଧିମୂଲେ, ଇଦଂ ଭଗୱତୋ ଦସମଂ ବଲଂ ସବ୍ବାସୱପରିକ୍ଖଯଂ ଞାଣଂ। ଦସବଲସମନ୍ନାଗତା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଚଯୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୩। ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ

୬୫।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ?

''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ;

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ, ଞତ୍ୱାନ ଉଦୟବ୍ବୟଂ;

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୁ, ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହେ’’ତି।

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ଭଵିସ୍ସତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଭଵିସ୍ସତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ ଵିହରନ୍ତୋ ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି, ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପଟିଵିଜ୍ଝନ୍ତୋ ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହିସ୍ସତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହନ୍ତୋ ସବ୍ବାନି ଦୁଗ୍ଗତିଵିନିପାତଭୟାନି ସମତିକ୍କମିସ୍ସତୀତି ଯୁଜ୍ଜତୀତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ।

୪। ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୋ

୬୬। ତତ୍ଥ କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ’’ତି ଵିପସ୍ସନାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ଞତ୍ୱାନ ଉଦୟବ୍ବୟ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂମିୟା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଵୀରିୟସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହେ’’ତି ଭାଵନାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ନିଯୁତ୍ତୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୫। ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୋ

୬୭। ତତ୍ଥ କତମୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଇଦଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ସତିନ୍ଦ୍ରିୟେ ଗହିତେ ଗହିତାନି ଭଵନ୍ତି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ’’ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଗହିତାୟ ଗହିତୋ ଭଵତି ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିତୋ ହି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପଭଵତି, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପତୋ ସମ୍ମାଵାଚା ପଭଵତି, ସମ୍ମାଵାଚାତୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ପଭଵତି, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତତୋ ସମ୍ମାଆଜୀଵୋ ପଭଵତି, ସମ୍ମାଆଜୀଵତୋ ସମ୍ମାଵାୟାମୋ ପଭଵତି, ସମ୍ମାଵାୟାମତୋ ସମ୍ମାସତି ପଭଵତି, ସମ୍ମାସତିତୋ ସମ୍ମାସମାଧି ପଭଵତି, ସମ୍ମାସମାଧିତୋ ସମ୍ମାଵିମୁତ୍ତି ପଭଵତି, ସମ୍ମାଵିମୁତ୍ତିତୋ ସମ୍ମାଵିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଭଵତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୬। ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୋ

୬୮। ତତ୍ଥ କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ରକ୍ଖିତଂ ପରିପାଲୀୟତୀତି ଏସା ନିରୁତ୍ତି। ଇଧ ଭଗଵତୋ କୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ? ଯେ ଦୁଗ୍ଗତୀହି ପରିମୁଚ୍ଚିତୁକାମା ଭଵିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଧମ୍ମଚାରିନୋ ଭଵିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅୟଂ ଏତ୍ଥ ଭଗଵତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କୋକାଲିକୋ ହି ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେସୁ ଥେରେସୁ ଚିତ୍ତଂ ପଦୋସୟିତ୍ୱା ମହାପଦୁମନିରୟେ ଉପପନ୍ନୋ। ଭଗଵା ଚ ସତିଆରକ୍ଖେନ ଚେତସା ସମନ୍ନାଗତୋ, ସୁତ୍ତମ୍ହି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସତିୟା ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୭। ଆଵଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତୋ

୬୯। ତତ୍ଥ କତମୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ସମଥୋ [ଅଯଂ ସମଥୋ (ସୀ। କ।)]। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ’’ତି ୱିପସ୍ସନା। ‘‘ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯ’’ନ୍ତି ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞା। ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ସମୁଦଯପହାନଂ। ‘‘ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ’’ତି ନିରୋଧୋ [ଅଯଂ ନିରୋଧୋ (ସୀ। କ।)]। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୮। ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ

୭୦। ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। କୁସଲପକ୍ଖୋ କୁସଲପକ୍ଖେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ। ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ଅକୁସଲପକ୍ଖେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ।

ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ।

୯। ପରିୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତୋ

୭୧। ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। ସମଥୱିପସ୍ସନାଯ ଭାୱିତାଯ ନିରୋଧୋ ଫଲଂ, ପରିଞ୍ଞାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ସମୁଦଯୋ ପହୀନୋ, ମଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋ ପଟିପକ୍ଖେନ।

ନିଯୁତ୍ତୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୧୦। ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତୋ

୭୨। ତତ୍ଥ କତମୋ ୱେୱଚନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ମନାଯତନଂ ୱିଜାନନା ୱିଜାନିତତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ ଅବ୍ୟାପାଦସଙ୍କପ୍ପୋ ଅୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପୋ, ଇଦଂ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ’’ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନାମ ପଞ୍ଞାସତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାଖଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଞାରତନଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ ପଞ୍ଞାପତୋଦୋ ପଞ୍ଞାପାସାଦୋ, ଇଦଂ ୱେୱଚନଂ।

ନିଯୁତ୍ତୋ ୱେୱଚନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୧୧। ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ

୭୩। ତତ୍ଥ କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ପଦଟ୍ଠାନପଞ୍ଞତ୍ତି ସତିଯା। ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ସମଥସ୍ସ। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ, ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂମିଯା ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ସମୁଦଯସ୍ସ ଅନୱସେସପ୍ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ’’ତି ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ।

ନିଯୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ।

୧୨। ଓତରଣହାରସମ୍ପାତୋ

୭୪। ତତ୍ଥ କତମୋ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ''ତି ଗାଥା। ''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ'' । ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଗହିତାଯ ଗହିତାନି ଭୱନ୍ତି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ସଙ୍ଖାରନିରୋଧା ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବଂ, ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେନ ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତାନି – ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ। ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ତାନି ଯେୱ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନାନି। ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସୱା ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା, ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ଅନାସୱଂ ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗଂ, ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣା।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୧୩। ସୋଧନହାରସମ୍ପାତୋ

୭୫। ତତ୍ଥ କତମୋ ସୋଧନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ''ତି ଗାଥା। ଯତ୍ଥ ଆରମ୍ଭୋ ସୁଦ୍ଧୋ, ସୋ ପଞ୍ହୋ ୱିସଜ୍ଜିତୋ ଭୱତି। ଯତ୍ଥ ପନ ଆରମ୍ଭୋ ନ ସୁଦ୍ଧୋ, ନ ତାୱ ସୋ ପଞ୍ହୋ ୱିସଜ୍ଜିତୋ ଭୱତି।

ନିଯୁତ୍ତୋ ସୋଧନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୧୪। ଅଧିଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୋ

୭୬। ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋତି ଗାଥା। ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଏକତ୍ତତା। ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋତି ଏକତ୍ତତା। ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ ଅବ୍ୟାପାଦସଙ୍କପ୍ପୋ ଅୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପୋ ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋତି ଏକତ୍ତତା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନାମ ଯଂ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଞାଣଂ ମଗ୍ଗେ ଞାଣଂ ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯେ ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ, ଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଥାଭୂତଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଅଭିସମଯୋ ସମ୍ପଟିୱେଧୋ ସଚ୍ଚାଗମନଂ, ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯନ୍ତି ଏକତ୍ତତା, ଉଦଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବଂ ସମୁଦଯୋ ଭୱତି। ୱଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବଂ ନିରୋଧୋ ହୋତି, ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୂତି ଏକତ୍ତତା, ଥିନଂ ନାମ ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମନିଯତା, ମିଦ୍ଧଂ ନାମ ଯଂ କାଯସ୍ସ ଲୀନତ୍ତଂ, ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେତି ଏକତ୍ତତା, ଦେୱମନୁସ୍ସେ ୱା ଉପନିଧାଯ ଅପାଯା ଦୁଗ୍ଗତି, ନିବ୍ବାନଂ ୱା ଉପନିଧାଯ ସବ୍ବା ଉପପତ୍ତିଯୋ ଦୁଗ୍ଗତି, ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା।

ନିଯୁତ୍ତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୧୫। ପରିକ୍ଖାରହାରସମ୍ପାତୋ

୭୭। ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା। ଅୟଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାୟ ପରିକ୍ଖାରୋ।

ନିୟୁତ୍ତୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

୧୬। ସମାରୋପନହାରସମ୍ପାତୋ

୭୮। ତତ୍ଥ କତମୋ ସମାରୋପନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ?

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ;

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ, ଞତ୍ୱାନ ଉଦୟବ୍ବୟଂ;

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୁ, ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହେ’’ତି।

ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଚିତ୍ତେ ରକ୍ଖିତେ ତଂ ରକ୍ଖିତଂ ଭୱତି କାୟକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଭାୱିତାୟ ଭାୱିତୋ ଭୱତି ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। କେନ କାରଣେନ? ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିତୋ ହି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପଭୱତି, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପତୋ ସମ୍ମାୱାଚା ପଭୱତି, ସମ୍ମାୱାଚାତୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ପଭୱତି, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତତୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ପଭୱତି, ସମ୍ମାଆଜୀୱତୋ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ପଭୱତି, ସମ୍ମାୱାୟାମତୋ ସମ୍ମାସତି ପଭୱତି, ସମ୍ମାସତିତୋ ସମ୍ମାସମାଧି ପଭୱତି, ସମ୍ମାସମାଧିତୋ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତି ପଭୱତି, ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିତୋ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଭୱତି। ଅୟଂ ଅନୁପାଦିସେସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନୁପାଦିସେସା ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୁ।

ନିୟୁତ୍ତୋ ସମାରୋପନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାୟନୋ –

‘‘ସୋଳସ ହାରା ପଠମଂ, ଦିସଲୋଚନତୋ ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା;

ସଙ୍ଖିପିୟ ଅଙ୍କୁସେନ ହି, ନୟେହି ତୀହି ନିଦ୍ଦିସେ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ନିୟୁତ୍ତୋ ହାରସମ୍ପାତୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ

୭୯। ତତ୍ଥ କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ? ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜାଯଚ ଭୱତଣ୍ହାଯ ଚ, ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନଂ। ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣା ସତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୁତ୍ତା [ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଂଯୁତ୍ତା (ସୀ। କ।)] ଅୱିଜ୍ଜାପକ୍ଖେନ ୱିଚରନ୍ତି, ତେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଚରିତାତି। ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନା ସତ୍ତା ତଣ୍ହାସଂଯୁତ୍ତା ତଣ୍ହାପକ୍ଖେନ ୱିଚରନ୍ତି, ତେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ତଣ୍ହାଚରିତାତି। ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ପବ୍ବଜିତା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି। ତଣ୍ହାଚରିତା ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ପବ୍ବଜିତା କାମେସୁ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କିଂକାରଣଂ ଯଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ପବ୍ବଜିତା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି, ତଣ୍ହାଚରିତା ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ପବ୍ବଜିତା କାମେସୁ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି? ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ନତ୍ଥି ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାନଂ, କୁତୋ ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନା ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନାକୋସଲ୍ଲଂ ୱା ଉପସମସୁଖପ୍ପତ୍ତି ୱା! ତେ ଉପସମସୁଖସ୍ସ ଅନଭିଞ୍ଞା ୱିପରୀତଚେତା ଏୱମାହଂସୁ "ନତ୍ଥି ସୁଖେନ ସୁଖଂ, ଦୁକ୍ଖେନ ନାମ ସୁଖଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବ"ନ୍ତି। ଯୋ କାମେ ପଟିସେୱତି, ସୋ ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢଯତି, ଯୋ ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢଯତି, ସୋ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତୀତି ତେ ଏୱଂସଞ୍ଞୀ ଏୱଂଦିଟ୍ଠୀ ଦୁକ୍ଖେନ ସୁଖଂ ପତ୍ଥଯମାନା କାମେସୁ ପୁଞ୍ଞସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ଚ ୱିହରନ୍ତି କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ଚ, ତେ ତଦଭିଞ୍ଞା ସନ୍ତା ରୋଗମେୱ ୱଡ୍ଢଯନ୍ତି, ଗଣ୍ଡମେୱ ୱଡ୍ଢଯନ୍ତି, ସଲ୍ଲମେୱ ୱଡ୍ଢଯନ୍ତି, ତେ ରୋଗାଭିତୁନ୍ନା ଗଣ୍ଡପଟିପୀଳିତା ସଲ୍ଲାନୁୱିଦ୍ଧା ନିରଯତିରଚ୍ଛାନଯୋନିପେତାସୁରେସୁ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜାନି କରୋନ୍ତା ଉଗ୍ଘାତନିଗ୍ଘାତଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତା ରୋଗଗଣ୍ଡସଲ୍ଲଭେସଜ୍ଜଂ ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ଚ ସଂକିଲେସୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନା ୱୋଦାନଂ। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ଚ ରୋଗୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନା ରୋଗନିଗ୍ଘାତକଭେସଜ୍ଜଂ। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ଚ ଗଣ୍ଡୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନା ଗଣ୍ଡନିଗ୍ଘାତକଭେସଜ୍ଜଂ । ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ଚ ସଲ୍ଲୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନା ସଲ୍ଲୁଦ୍ଧରଣଭେସଜ୍ଜଂ।

ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦଭିସଙ୍ଗୋ ତଣ୍ହା ସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହାନିରୋଧୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା, ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ସମୁଦଯୋ ପହାତବ୍ବୋ, ମଗ୍ଗୋ ଭାୱେତବ୍ବୋ, ନିରୋଧୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ।

୮୦। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱେଦନଂ…ପେ… ସଞ୍ଞଂ…ପେ… ସଙ୍ଖାରେ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତଣ୍ହାଚରିତା ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପଂ, ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ୱେଦନାୱନ୍ତଂ…ପେ… ସଞ୍ଞାୱନ୍ତଂ…ପେ… ସଙ୍ଖାରୱନ୍ତଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅତ୍ତନି ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି।

ତସ୍ସା ପଟିପକ୍ଖୋ ଲୋକୁତ୍ତରା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଅନ୍ୱାଯିକା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସମ୍ମାସତି ସମ୍ମାସମାଧି, ଅଯଂ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ତେ ତଯୋ ଖନ୍ଧା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ସମଥୋ, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିପସ୍ସନା। ତତ୍ଥ ସକ୍କାଯୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ସକ୍କାଯସମୁଦଯୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ, ସକ୍କାଯନିରୋଧୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ, ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା, ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ସମୁଦଯୋ ପହାତବ୍ବୋ, ମଗ୍ଗୋ ଭାୱେତବ୍ବୋ, ନିରୋଧୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଯେ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱେଦନଂ…ପେ… ସଞ୍ଞଂ…ପେ… ସଙ୍ଖାରେ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି "ଉଚ୍ଛେଦୱାଦିନୋ"ତି। ଯେ ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପଂ, ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ। ଯେ ୱେଦନାୱନ୍ତଂ…ପେ… ଯେ ସଞ୍ଞାୱନ୍ତଂ…ପେ… ଯେ ସଙ୍ଖାରୱନ୍ତଂ…ପେ… ଯେ ୱିଞ୍ଞାଣୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅତ୍ତନି ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି "ସସ୍ସତୱାଦିନୋ"ତି, ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତୱାଦା ଉଭୋ ଅନ୍ତା, ଅଯଂ ସଂସାରପୱତ୍ତି। ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ସଂସାରନିୱତ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦଭିସଙ୍ଗୋ ତଣ୍ହା ସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହାନିରୋଧୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ, ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା, ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ସମୁଦଯୋ ପହାତବ୍ବୋ, ମଗ୍ଗୋ ଭାୱେତବ୍ବୋ, ନିରୋଧୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଂ ସମାସତୋ ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି, ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯା

ଧମ୍ମା ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖା ଦସ କସିଣାଯତନାନି। ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ମୋହଜାଲଂ ଅନାଦିଅନିଧନପ୍ପୱତ୍ତଂ। ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ [ତେତାଲୀସଂ (ସୀ।)] ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ଧମ୍ମା ଞାଣୱଜିରଂ ମୋହଜାଲପ୍ପଦାଲନଂ। ତତ୍ଥ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା, ଜାଲଂ ଭୱତଣ୍ହା, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ''ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ଭୱତଣ୍ହାଯ ଚା''ତି।

୮୧। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଅସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୋ ସଲ୍ଲେଖାନୁସନ୍ତତୱୁତ୍ତି ଭୱତି ସଲ୍ଲେଖେ ତିବ୍ବଗାରୱୋ। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଅସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୋ ସିକ୍ଖାନୁସନ୍ତତୱୁତ୍ତି ଭୱତି ସିକ୍ଖାଯ ତିବ୍ବଗାରୱୋ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ଭୱତି। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଭୱତି, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ୟାତି। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ୟାତି।

ତତ୍ଥ କିଂକାରଣଂ, ଯଂ ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ୟାତି, ତସ୍ସ ହି କାମା ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତା ଭୱନ୍ତି, ସୋ କାମେହି ୱିୱେଚିଯମାନୋ ଦୁକ୍ଖେନ ପଟିନିସ୍ସରତି ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନାତି? ଯୋ ପନାଯଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଅଯଂ ଆଦିତୋଯେୱ କାମେହି ଅନତ୍ଥିକୋ ଭୱତି। ସୋ ତତୋ ୱିୱେଚିଯମାନୋ ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ପଟିନିସ୍ସରତି, ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖାପି ପଟିପଦା ଦୁୱିଧା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ଚ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚ। ସୁଖାପି ପଟିପଦା ଦୁୱିଧା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ଚ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚ। ସତ୍ତାପି ଦୁୱିଧା ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯାପି ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାପି। ଯେ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯା, ତେ ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ପଟିନିସ୍ସରନ୍ତି ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନନ୍ତି। ଯେ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯା, ତେ ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ପଟିନିସ୍ସରନ୍ତି, ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନନ୍ତି, ଇମା ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା। ଯେ ହି କେଚି ନିଯ୍ୟିଂସୁ ୱା ନିଯ୍ୟନ୍ତି ୱା ନିଯ୍ୟିସ୍ସନ୍ତି ୱା, ତେ ଇମାହି ଏୱ ଚତୂହି ପଟିପଦାହି। ଏୱଂ ଅରିଯା ଚତୁକ୍କମଗ୍ଗଂ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି ଅବୁଧଜନସେୱିତାଯ ବାଲକନ୍ତାଯ ରତ୍ତୱାସିନିଯା ନନ୍ଦିଯା ଭୱତଣ୍ହାଯ ଅୱଟ୍ଟନତ୍ଥଂ [ଆୱଟ୍ଟନତ୍ଥଂ (ସୀ। କ।)]। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମୀତି, ତେନାହ ''ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜମ୍ପି ଚ ସମଥେନା''ତି।

୮୨। ୱେଯ୍ୟାକରଣେସୁ ହି ଯେ କୁସଲାକୁସଲାତି ତେ ଦୁୱିଧା ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବା – ଲୋକୱଟ୍ଟାନୁସାରୀ ଚ ଲୋକୱିୱଟ୍ଟାନୁସାରୀ ଚ। ୱଟ୍ଟଂ ନାମ ସଂସାରୋ। ୱିୱଟ୍ଟଂ ନିବ୍ବାନଂ। କମ୍ମକିଲେସା ହେତୁ ସଂସାରସ୍ସ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ ଚେତନା ଚେତସିକଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ତଂ କଥଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ? ଉପଚଯେନ ସବ୍ବେପି କିଲେସା ଚତୂହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ତେ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବା? ଦସ ୱତ୍ଥୁକେ କିଲେସପୁଞ୍ଜେ। କତମାନି ଦସ ୱତ୍ଥୂନି? ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ଯୋଗା, ଚତ୍ତାରୋ ଗନ୍ଥା, ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା, ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା, ଚତ୍ତାରୋ ସଲ୍ଲା, ଚତସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନି। ପଠମେ ଆହାରେ ପଠମୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଦୁତିଯେ ଆହାରେ ଦୁତିଯୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ତତିଯେ ଆହାରେ ତତିଯୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଚତୁତ୍ଥେ ଆହାରେ ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ପଠମେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ପଠମଂ ଉପାଦାନଂ। ଦୁତିଯେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଦୁତିଯଂ ଉପାଦାନଂ, ତତିଯେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ତତିଯଂ ଉପାଦାନଂ, ଚତୁତ୍ଥେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଚତୁତ୍ଥଂ ଉପାଦାନଂ। ପଠମେ ଉପାଦାନେ ପଠମୋ ଯୋଗୋ, ଦୁତିଯେ ଉପାଦାନେ ଦୁତିଯୋ ଯୋଗୋ, ତତିଯେ ଉପାଦାନେ ତତିଯୋ ଯୋଗୋ, ଚତୁତ୍ଥେ ଉପାଦାନେ ଚତୁତ୍ଥୋ ଯୋଗୋ। ପଠମେ ଯୋଗେ ପଠମୋ ଗନ୍ଥୋ, ଦୁତିଯେ ଯୋଗେ ଦୁତିଯୋ ଗନ୍ଥୋ, ତତିଯେ ଯୋଗେ ତତିଯୋ ଗନ୍ଥୋ, ଚତୁତ୍ଥେ ଯୋଗେ ଚତୁତ୍ଥୋ ଗନ୍ଥୋ, ପଠମେ ଗନ୍ଥେ ପଠମୋ ଆସୱୋ, ଦୁତିଯେ ଗନ୍ଥେ ଦୁତିଯୋ ଆସୱୋ, ତତିଯେ ଗନ୍ଥେ ତତିଯୋ ଆସୱୋ, ଚତୁତ୍ଥେ ଗନ୍ଥେ ଚତୁତ୍ଥୋ ଆସୱୋ। ପଠମେ ଆସୱେ ପଠମୋ ଓଘୋ, ଦୁତିଯେ ଆସୱେ ଦୁତିଯୋ ଓଘୋ, ତତିଯେ ଆସୱେ ତତିଯୋ ଓଘୋ, ଚତୁତ୍ଥେ ଆସୱେ ଚତୁତ୍ଥୋ ଓଘୋ। ପଠମେ ଓଘେ ପଠମୋ ସଲ୍ଲୋ, ଦୁତିଯେ ଓଘେ ଦୁତିଯୋ ସଲ୍ଲୋ, ତତିଯେ ଓଘେ ତତିଯୋ ସଲ୍ଲୋ, ଚତୁତ୍ଥେ ଓଘେ ଚତୁତ୍ଥୋ ସଲ୍ଲୋ। ପଠମେ ସଲ୍ଲେ ପଠମା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଦୁତିଯେ ସଲ୍ଲେ ଦୁତିଯା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ତତିଯେ ସଲ୍ଲେ ତତିଯା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଚତୁତ୍ଥେ ସଲ୍ଲେ ଚତୁତ୍ଥୀ [ଚତୁତ୍ଥା (ସୀ।)] ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ପଠମାଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯଂ ପଠମଂ ଅଗତିଗମନଂ। ଦୁତିଯାଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯଂ ଦୁତିଯଂ ଅଗତିଗମନଂ। ତତିଯାଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯଂ ତତିଯଂ ଅଗତିଗମନଂ, ଚତୁତ୍ଥିଯଂ [ଚତୁତ୍ଥାଯଂ (ସୀ।)] ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଅଗତିଗମନଂ।

୮୩। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଫସ୍ସୋ ଆହାରୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯୋ ଚ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ ଯୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ''ଅସୁଭେ ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଯୋ ଚ ''ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯୋ ଚ ''ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଯୋ ଚ ''ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ କାମୁପାଦାନଂ ଯଞ୍ଚ ଭୱୁପାଦାନଂ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ଯଞ୍ଚ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କାମଯୋଗୋ, ଯୋ ଚ ଭୱଯୋଗୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୋ, ଯୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ, ଯୋ ଚ ବ୍ୟାପାଦୋ କାଯଗନ୍ଥୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯୋ ଚ ପରାମାସକାଯଗନ୍ଥୋ, ଯୋ ଚ

ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥୋ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କାମାସୱୋ, ଯୋ ଚ ଭୱାସୱୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ, ଯୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କାମୋଘୋ, ଯୋ ଚ ଭୱୋଘୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠୋଘୋ, ଯୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ରାଗସଲ୍ଲୋ, ଯୋ ଚ ଦୋସସଲ୍ଲୋ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯୋ ଚ ମାନସଲ୍ଲୋ, ଯୋ ଚ ମୋହସଲ୍ଲୋ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯା ଚ ରୂପୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଯା ଚ ୱେଦନୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯା ଚ ସଞ୍ଞୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଯା ଚ ସଙ୍ଖାରୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ ଛନ୍ଦା ଅଗତିଗମନଂ ଯଞ୍ଚ ଦୋସା ଅଗତିଗମନଂ, ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା। ଯଞ୍ଚ ଭଯା ଅଗତିଗମନଂ, ଯଞ୍ଚ ମୋହା ଅଗତିଗମନଂ, ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା।

୮୪। ତତ୍ଥ କବଳୀକାରେ ଆହାରେ ''ଅସୁଭେ ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଫସ୍ସେ ଆହାରେ ''ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ୱିଞ୍ଞାଣେ ଆହାରେ ''ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ମନୋସଞ୍ଚେତନାଯ ଆହାରେ ''ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ। ପଠମେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ କାମେ ଉପାଦିଯତି , ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମୁପାଦାନଂ; ଦୁତିଯେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ ଅନାଗତଂ ଭୱଂ ଉପାଦିଯତି , ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭୱୁପାଦାନଂ; ତତିଯେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ ସଂସାରାଭିନନ୍ଦିନିଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ; ଚତୁତ୍ଥେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ ଅତ୍ତାନଂ କପ୍ପିଯଂ ଉପାଦିଯତି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ।

କାମୁପାଦାନେନ କାମେହି ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଯୋଗୋ; ଭୱୁପାଦାନେନ ଭୱେହି ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭୱଯୋଗୋ; ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନେନ ପାପିକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୋ; ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋ।

ପଠମେ ଯୋଗେ ଠିତୋ ଅଭିଜ୍ଝାଯ କାଯଂ ଗନ୍ଥତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ; ଦୁତିଯେ ଯୋଗେ ଠିତୋ ବ୍ୟାପାଦେନ କାଯଂ ଗନ୍ଥତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ବ୍ୟାପାଦକାଯଗନ୍ଥୋ; ତତିଯେ ଯୋଗେ ଠିତୋ ପରାମାସେନ କାଯଂ ଗନ୍ଥତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପରାମାସକାଯଗନ୍ଥୋ; ଚତୁତ୍ଥେ ଯୋଗେ ଠିତୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସେନ କାଯଂ ଗନ୍ଥତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ଏୱଂଗନ୍ଥିତା କିଲେସା ଆସୱନ୍ତି। କୁତୋ ଚ ୱୁଚ୍ଚତି ଆସୱନ୍ତୀତି? ଅନୁସଯତୋ ୱା ପରିଯୁଟ୍ଠାନତୋ ୱା। ତତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥେନ କାମାସୱୋ, ବ୍ୟାପାଦକାଯଗନ୍ଥେନ ଭୱାସୱୋ, ପରାମାସକାଯଗନ୍ଥେନ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ, ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥେନ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ।

ତସ୍ସ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଗତା ଓଘା ଭୱନ୍ତି। ଇତି ଆସୱୱେପୁଲ୍ଲା ଓଘୱେପୁଲ୍ଲଂ। ତତ୍ଥ କାମାସୱେନ କାମୋଘୋ, ଭୱାସୱେନ ଭୱୋଘୋ, ଦିଟ୍ଠାସୱେନ ଦିଟ୍ଠୋଘୋ, ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ।

ତସ୍ସ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା ଅନୁସଯସହଗତା ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠା ହଦଯଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ସଲ୍ଲାଇତି। ତତ୍ଥ କାମୋଘେନ ରାଗସଲ୍ଲୋ, ଭୱୋଘେନ ଦୋସସଲ୍ଲୋ, ଦିଟ୍ଠୋଘେନ ମାନସଲ୍ଲୋ, ଅୱିଜ୍ଜୋଘେନ ମୋହସଲ୍ଲୋ।

ତସ୍ସ ଇମେହି ଚତୂହି ସଲ୍ଲେହି ପରିଯାଦିନ୍ନଂ [ପରିଯାଦିଣ୍ଣଂ (କ।)] ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚତୂସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଣ୍ଠହତି ରୂପେ ୱେଦନାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରେସୁ। ତତ୍ଥ ରାଗସଲ୍ଲେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଦୋସସଲ୍ଲେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱେଦନୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ମାନସଲ୍ଲେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଞ୍ଞୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ମୋହସଲ୍ଲେନ ନନ୍ଦୂପସେଚନେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଙ୍ଖାରୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି।

ତସ୍ସ ଇମାହି ଚତୂହି ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀହି ଉପତ୍ଥଦ୍ଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଛନ୍ଦା ଦୋସା ଭଯା ମୋହା। ତତ୍ଥ ରାଗେନ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦୋସେନ ଦୋସାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଭଯେନ ଭଯାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ମୋହେନ ମୋହାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି। ଇତି ଖୋ ତଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ଇମେ ଚ କିଲେସା, ଏସ ହେତୁ ସଂସାରସ୍ସ, ଏୱଂ ସବ୍ବେ କିଲେସା ଚତୂହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା।

୮୫। ତତ୍ଥ ଇମା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ''ଅସୁଭେ ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, କାମୁପାଦାନଂ, କାମଯୋଗୋ, ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ, କାମାସୱୋ, କାମୋଘୋ, ରାଗସଲ୍ଲୋ, ରୂପୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଛନ୍ଦା ଅଗତିଗମନନ୍ତି ପଠମା ଦିସା।

ଫସ୍ସୋ ଆହାରୋ, ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଭୱୁପାଦାନଂ, ଭୱଯୋଗୋ, ବ୍ୟାପାଦକାଯଗନ୍ଥୋ, ଭୱାସୱୋ, ଭୱୋଘୋ, ଦୋସସଲ୍ଲୋ, ୱେଦନୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଦୋସା ଅଗତିଗମନନ୍ତି ଦୁତିଯା ଦିସା।

ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ, ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୋ ପରାମାସକାଯଗନ୍ଥୋ, ଦିଟ୍ଠାସୱୋ, ଦିଟ୍ଠୋଘୋ, ମାନସଲ୍ଲୋ, ସଞ୍ଞୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଭଯା ଅଗତିଗମନନ୍ତି ତତିଯା ଦିସା।

ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ ‘‘ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା’’ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋ, ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥୋ, ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ, ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ, ମୋହସଲ୍ଲୋ, ସଙ୍ଖାରୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ମୋହା ଅଗତିଗମନନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥୀ ଦିସା।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଯୋ ଚ ‘‘ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, କାମୁପାଦାନଂ, କାମଯୋଗୋ, ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ, କାମାସୱୋ , କାମୋଘୋ, ରାଗସଲ୍ଲୋ, ରୂପୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଛନ୍ଦା ଅଗତିଗମନନ୍ତି, ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଇମେ ରାଗଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ଆହାରୋ ଯୋ ଚ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଭୱୁପାଦାନଂ, ଭୱଯୋଗୋ , ବ୍ୟାପାଦକାଯଗନ୍ଥୋ, ଭୱାସୱୋ, ଭୱୋଘୋ, ଦୋସସଲ୍ଲୋ, ୱେଦନୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଦୋସା ଅଗତିଗମନନ୍ତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ, ଇମେ ଦୋସଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ଯୋ ଚ ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ, ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୋ, ପରାମାସକାଯଗନ୍ଥୋ, ଦିଟ୍ଠାସୱୋ, ଦିଟ୍ଠୋଘୋ, ମାନସଲ୍ଲୋ, ସଞ୍ଞୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ଭଯା ଅଗତିଗମନନ୍ତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ମନ୍ଦସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ ଯୋ ଚ ‘‘ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା’’ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋ, ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥୋ, ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ, ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ, ମୋହସଲ୍ଲୋ, ସଙ୍ଖାରୂପଗା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି, ମୋହା ଅଗତିଗମନନ୍ତି, ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଉଦତ୍ତସ୍ସ [ଉଦତ୍ଥସ୍ସ (ସୀ। କ।)] ଉପକ୍କିଲେସା।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଯୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ଆହାରୋ, ଇମେ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ ଅନିମିତ୍ତେନ, ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ‘‘ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଯୋ ଚ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଇମେ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ‘‘ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ‘‘ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତା’’ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଅନିମିତ୍ତେନ। ତତ୍ଥ କାମୁପାଦାନଞ୍ଚ ଭୱୁପାଦାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ଅନିମିତ୍ତେନ। ତତ୍ଥ କାମଯୋଗୋ ଚ ଭୱଯୋଗୋ ଚ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୋ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋ ଅନିମିତ୍ତେନ। ତତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ ଚ ବ୍ୟାପାଦକାଯଗନ୍ଥୋ ଚ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପରାମାସକାଯଗନ୍ଥୋ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥୋ ଅନିମିତ୍ତେନ।

ତତ୍ଥ କାମାସୱୋ ଚ ଭୱାସୱୋ ଚ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ ଅନିମିତ୍ତେନ। ତତ୍ଥ କାମୋଘୋ ଚ ଭୱୋଘୋ ଚ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠୋଘୋ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ ଅନିମିତ୍ତେନ। ତତ୍ଥ ରାଗସଲ୍ଲୋ ଚ ଦୋସସଲ୍ଲୋ ଚ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ମାନସଲ୍ଲୋ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ମୋହସଲ୍ଲୋ ଅନିମିତ୍ତେନ। ତତ୍ଥ ରୂପୂପଗା ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ୱେଦନୂପଗା ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ସଞ୍ଞୂପଗା ସୁଞ୍ଞତାଯ, ସଙ୍ଖାରୂପଗା ଅନିମିତ୍ତେନ।

ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦା ଚ ଅଗତିଗମନଂ ଦୋସା ଚ ଅଗତିଗମନଂ ଅପ୍ପଣିହିତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଭଯା ଅଗତିଗମନଂ ସୁଞ୍ଞତାଯ, ମୋହା ଅଗତିଗମନଂ ଅନିମିତ୍ତେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଇତି ସବ୍ବେ ଲୋକୱଟ୍ଟାନୁସାରିନୋ ଧମ୍ମା ନିଯ୍ୟନ୍ତି। ତେ ଲୋକା ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି।

୮୬। ତତ୍ରିଦଂ ନିୟ୍ୟାନଂ –

ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା, ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ୱିହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଅଚ୍ଛରିୟା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା, ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି, ଚତସ୍ସୋ ସମାଧିଭାୱନା, ଚତ୍ତାରୋ ସୁଖଭାଗିୟା ଧମ୍ମା, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମାଣା।

ପଠମା ପଟିପଦା ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ଦୁତିୟା ପଟିପଦା ଦୁତିୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ତତିୟା ପଟିପଦା ତତିୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ଚତୁତ୍ଥୀ ପଟିପଦା ଚତୁତ୍ଥଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପଠମଂ ଝାନଂ, ଦୁତିୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଦୁତିୟଂ ଝାନଂ, ତତିୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ତତିୟଂ ଝାନଂ। ଚତୁତ୍ଥଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ। ପଠମଂ ଝାନଂ ପଠମୋ ୱିହାରୋ, ଦୁତିୟଂ ଝାନଂ ଦୁତିୟୋ ୱିହାରୋ, ତତିୟଂ ଝାନଂ ତତିୟୋ ୱିହାରୋ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିହାରୋ। ପଠମୋ ୱିହାରୋ ପଠମଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ଦୁତିୟୋ ୱିହାରୋ ଦୁତିୟଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ତତିୟୋ ୱିହାରୋ ତତିୟଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିହାରୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ପଠମଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ପଠମୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ, ଦୁତିୟଂ ଦୁତିୟୋ, ତତିୟଂ ତତିୟୋ, ଚତୁତ୍ଥଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ। ପଠମୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ପଠମଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ଦୁତିୟୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଦୁତିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତତିୟୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ତତିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ଚତୁତ୍ଥୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ପଠମଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପଠମା ସମାଧିଭାୱନା, ଦୁତିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଦୁତିୟା ସମାଧିଭାୱନା, ତତିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ତତିୟା ସମାଧିଭାୱନା, ଚତୁତ୍ଥଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଚତୁତ୍ଥୀ ସମାଧିଭାୱନା। ପଠମା ସମାଧିଭାୱନା ପଠମୋ ସୁଖଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ, ଦୁତିୟା ସମାଧିଭାୱନା ଦୁତିୟୋ ସୁଖଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ, ତତିୟା ସମାଧିଭାୱନା ତତିୟୋ ସୁଖଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ, ଚତୁତ୍ଥୀ ସମାଧିଭାୱନା ଚତୁତ୍ଥୋ ସୁଖଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ। ପଠମୋ ସୁଖଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ ପଠମଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ଦୁତିୟୋ ସୁଖଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ ଦୁତିୟଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ତତିୟୋ ସୁଖଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ ତତିୟଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ଚତୁତ୍ଥୋ ସୁଖଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଅପ୍ପମାଣଂ। ପଠମା ପଟିପଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା [ବହୁଲିକତା (କ।)] ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି, ଦୁତିୟା ପଟିପଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ଦୁତିୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି, ତତିୟା ପଟିପଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ତତିୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି, ଚତୁତ୍ଥୀ ପଟିପଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ଚତୁତ୍ଥଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି। ପଠମୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ପଠମଂ ଝାନଂ ପରିପୂରେତି, ଦୁତିୟୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଦୁତିୟଂ ଝାନଂ ପରିପୂରେତି, ତତିୟୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ତତିୟଂ ଝାନଂ ପରିପୂରେତି, ଚତୁତ୍ଥୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ପରିପୂରେତି।

ପଠମଂ ଝାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ପଠମଂ ୱିହାରଂ ପରିପୂରେତି, ଦୁତିୟଂ ଝାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ଦୁତିୟଂ ୱିହାରଂ ପରିପୂରେତି, ତତିୟଂ ଝାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ତତିୟଂ ୱିହାରଂ ପରିପୂରେତି, ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ୱିହାରଂ ପରିପୂରେତି। ପଠମୋ ୱିହାରୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦଂ ପରିପୂରେତି, ଦୁତିୟୋ ୱିହାରୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ପରିପୂରେତି, ତତିୟୋ ୱିହାରୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦଂ ପରିପୂରେତି, ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିହାରୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଠିତିଂ ଅସମ୍ମୋସଂ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱଂ ପରିପୂରେତି। ପଠମଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ମାନପ୍ପହାନଂ ପରିପୂରେତି, ଦୁତିୟଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ଆଲୟସମୁଗ୍ଘାତଂ ପରିପୂରେତି, ତତିୟଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ଅୱିଜ୍ଜାପହାନଂ ପରିପୂରେତି, ଚତୁତ୍ଥଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ଭୱୂପସମଂ ପରିପୂରେତି। ମାନପ୍ପହାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି, ଆଲୟସମୁଗ୍ଘାତୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି, ଅୱିଜ୍ଜାପହାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି, ଭୱୂପସମୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେତି। ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ଛନ୍ଦସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି, ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ୱୀରିୟସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି, ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ଚିତ୍ତସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି, ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ଭାୱିତଂ ବହୁଲୀକତଂ ୱୀମଂସାସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି। ଛନ୍ଦସମାଧି ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରଂ ପରିପୂରେତି, ୱୀରିୟସମାଧି ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ତପଂ ପରିପୂରେତି, ଚିତ୍ତସମାଧି ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ବୁଦ୍ଧିଂ ପରିପୂରେତି, ୱୀମଂସାସମାଧି ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗଂ ପରିପୂରେତି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ମେତ୍ତଂ ପରିପୂରେତି, ତପୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ କରୁଣଂ ପରିପୂରେତି, ବୁଦ୍ଧି ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ମୁଦିତଂ ପରିପୂରେତି, ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଉପେକ୍ଖଂ ପରିପୂରେତି।

୮୭। ତତ୍ଥ ଇମା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ପଠମା ପଟିପଦା ପଠମୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ପଠମଂ ଝାନଂ ପଠମୋ ୱିହାରୋ ପଠମୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ ପଠମୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ ଛନ୍ଦସମାଧି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ମେତ୍ତା ଇତି ପଠମା ଦିସା।

ଦୁତିଯା ପଟିପଦା ଦୁତିଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଦୁତିଯୋ ୱିହାରୋ ଦୁତିଯୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ ଦୁତିଯୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଭୱାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱୀରିଯସମାଧି ତପୋ କରୁଣା ଇତି ଦୁତିଯା ଦିସା।

ତତିଯା ପଟିପଦା ତତିଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ତତିଯଂ ଝାନଂ ତତିଯୋ ୱିହାରୋ ତତିଯୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ ତତିଯୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତସମାଧି ବୁଦ୍ଧି ମୁଦିତା ଇତି ତତିଯା ଦିସା।

ଚତୁତ୍ଥୀ ପଟିପଦା ଚତୁତ୍ଥୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିହାରୋ ଚତୁତ୍ଥୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ ଚତୁତ୍ଥୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱୀମଂସାସମାଧି ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଉପେକ୍ଖା ଇତି ଚତୁତ୍ଥୀ ଦିସା।

ତତ୍ଥ ପଠମା ପଟିପଦା ପଠମୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ପଠମଂ ଝାନଂ ପଠମୋ ୱିହାରୋ ପଠମୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ ପଠମୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ ଛନ୍ଦସମାଧି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ, ମେତ୍ତା ଇତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଇଦଂ ରାଗଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭେସଜ୍ଜଂ।

ଦୁତିଯା ପଟିପଦା ଦୁତିଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ ଦୁତିଯୋ ୱିହାରୋ ଦୁତିଯୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ ଦୁତିଯୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱୀରିଯସମାଧି ତପୋ କରୁଣା ଇତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଇଦଂ ଦୋସଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭେସଜ୍ଜଂ।

ତତିଯା ପଟିପଦା ତତିଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ତତିଯଂ ଝାନଂ ତତିଯୋ ୱିହାରୋ ତତିଯୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ ତତିଯୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତସମାଧି ବୁଦ୍ଧି ମୁଦିତା ଇତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ମନ୍ଦସ୍ସ ଭେସଜ୍ଜଂ।

ଚତୁତ୍ଥୀ ପଟିପଦା ଚତୁତ୍ଥୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିହାରୋ ଚତୁତ୍ଥୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୋ ଚତୁତ୍ଥୋ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱୀମଂସାସମାଧି ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଉପେକ୍ଖା ଇତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଉଦତ୍ତସ୍ସ ଭେସଜ୍ଜଂ।

ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା ଚ ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖା ଚ ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ସୁଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତତ୍ଥ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସିତା ସତିପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସିତା ସତିପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସିତା ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ। ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିତା ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତତ୍ଥ ପଠମଞ୍ଚ ଝାନଂ ଦୁତିଯଞ୍ଚ ଝାନଂ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ତତିଯଂ ଝାନଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତତ୍ଥ ପଠମୋ ଚ ୱିହାରୋ ଦୁତିଯୋ ଚ ୱିହାରୋ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ତତିଯୋ ୱିହାରୋ ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଚତୁତ୍ଥୋ ୱିହାରୋ ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ଯତ୍ଥ ପଠମଞ୍ଚ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଦୁତିଯଞ୍ଚ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ତତିଯଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତତ୍ଥ ମାନପ୍ପହାନଞ୍ଚ ଆଲଯସମୁଗ୍ଘାତୋ ଚ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଅୱିଜ୍ଜାପହାନଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଭୱୂପସମୋ ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦସମାଧି ଚ ୱୀରିଯସମାଧି ଚ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଚିତ୍ତସମାଧି ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ୱୀମଂସାସମାଧି ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ଚ ତପୋ ଚ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ବୁଦ୍ଧି ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ସକ୍କପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତତ୍ଥ ମେତ୍ତା ଚ କରୁଣା ଚ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ମୁଦିତା ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ଉପେକ୍ଖା ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ।

ତେସଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ। ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା…ପେ… ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା। ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି। ଚତ୍ତାରୋ ଯୋଗା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତ୍ତାରୋ ୱିହାରା। ଚତ୍ତାରୋ ଗନ୍ଥା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା। ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା। ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି। ଚତ୍ତାରୋ ସଲ୍ଲା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତସ୍ସୋ ସମାଧିଭାୱନା। ଚତସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ତାସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତ୍ତାରୋ ସୁଖଭାଗିଯା ଧମ୍ମା। ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନି ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମାଣା।

ସୀହା ବୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ସାୱକା ଚ ହତରାଗଦୋସମୋହା, ତେସଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଭାୱନା ସଚ୍ଛିକିରିଯା ବ୍ଯନ୍ତୀକିରିଯା ଚ। ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ୱିପରିଯାସାନଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଦ୍ଧମ୍ମଗୋଚରୋ ୱିପରିଯାସା କିଲେସଗୋଚରୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ଚ ନଯସ୍ସ ଦିସାଲୋଚନସ୍ସ ଚ ନଯସ୍ସ ଭୂମୀତି। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ନେତି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସଂକିଲେସେ’’ତି। ୱେଯ୍ଯାକରଣେସୁ ହି ଯେ ‘‘କୁସଲାକୁସଲା’’ତି ଚ।

ତତ୍ଥ ଯେ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ଯନ୍ତି, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା; ଯେ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ଯନ୍ତି, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା। ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ, ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ଯୋଗା, ଚତ୍ତାରୋ ଗନ୍ଥା, ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା, ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା, ଚତ୍ତାରୋ ସଲ୍ଲା, ଚତସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନୀତି। ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇଦଂ ୱୋଦାନଂ, ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା, ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ୱିହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା, ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି, ଚତସ୍ସୋ ସମାଧିଭାୱନା, ଚତ୍ତାରୋ ସୁଖଭାଗିଯା ଧମ୍ମା, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମାଣା ଇତି।

୮୮। ତତ୍ଥ ଯେ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ଯନ୍ତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା। ଯେ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ଯନ୍ତି, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା। ତତ୍ଥ ଯୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ଯାତି, ଅଯଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ। ଯୋ ସାଧାରଣାଯ, ଅଯଂ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଯୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ଯାତି, ଅଯଂ ନେଯ୍ଯୋ।

ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମଥଂ ଉପଦିସତି, ନେଯ୍ଯସ୍ସ ୱିପସ୍ସନଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମୁଦୁକଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଉପଦିସତି, ତିକ୍ଖଂ ନେଯ୍ଯସ୍ସ, ମୁଦୁତିକ୍ଖଂ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ, ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଂଖିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସଯତି, ସଂଖିତ୍ତୱିତ୍ଥାରେନ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ, ୱିତ୍ଥାରେନ ନେଯ୍ଯସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଉପଦିସତି, ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଉପଦିସତି, ନେଯ୍ଯସ୍ସ ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଉପଦିସତି। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖଂ ପଞ୍ଞାପଯତି, ଅଧିଚିତ୍ତଂ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ, ଅଧିସୀଲଂ ନେଯ୍ଯସ୍ସ।

ତତ୍ଥ ଯେ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ଯନ୍ତି, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା। ଯେ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ଯନ୍ତି। ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା। ଇତି ଖୋ ଚତ୍ତାରି ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ଭୱନ୍ତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ ନେଯ୍ଯୋତି।

ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ, ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ , ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି – କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ; ତଯୋ ଅକୁସଲୱିତକ୍କା – କାମୱିତକ୍କୋ ବ୍ଯାପାଦୱିତକ୍କୋ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ; ତିସ୍ସୋ ଅକୁସଲସଞ୍ଞା – କାମସଞ୍ଞା ବ୍ଯାପାଦସଞ୍ଞା ୱିହିଂସାସଞ୍ଞା; ତିସ୍ସୋ ୱିପରୀତସଞ୍ଞା – ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ସୁଖସଞ୍ଞା ଅତ୍ତସଞ୍ଞା; ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା – ସୁଖା ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା; ତିସ୍ସୋ ଦୁକ୍ଖତା – ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତା; ତଯୋ ଅଗ୍ଗୀ – ରାଗଗ୍ଗି ଦୋସଗ୍ଗି ମୋହଗ୍ଗି; ତଯୋ ସଲ୍ଲା – ରାଗସଲ୍ଲୋ ଦୋସସଲ୍ଲୋ ମୋହସଲ୍ଲୋ; ତିସ୍ସୋ ଜଟା – ରାଗଜଟା ଦୋସଜଟା ମୋହଜଟା; ତିସ୍ସୋ ଅକୁସଲୂପପରିକ୍ଖା – ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ। ତିସ୍ସୋ ୱିପତ୍ତିଯୋ – ସୀଲୱିପତ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତି

ଆଚାରୱିପତ୍ତୀତି। ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇଦଂ ୱୋଦାନଂ। ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି – ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲଂ ଅଦୋସୋ କୁସଲମୂଲଂ ଅମୋହୋ କୁସଲମୂଲଂ। ତୀଣି ସୁଚରିତାନି – କାଯସୁଚରିତଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ ମନୋସୁଚରିତଂ। ତଯୋ କୁସଲୱିତକ୍କା – ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ ଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ତଯୋ ସମାଧୀ – ସୱିତକ୍କୋ ସୱିଚାରୋ ସମାଧି ଅୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି ଅୱିତକ୍କୋ ଅୱିଚାରୋ ସମାଧି। ତିସ୍ସୋ କୁସଲସଞ୍ଞା – ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞା ଅବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞା ଅୱିହିଂସାସଞ୍ଞା। ତିସ୍ସୋ ଅୱିପରୀତସଞ୍ଞା – ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା। ତିସ୍ସୋ କୁସଲୂପପରିକ୍ଖା – କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ କୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ। ତୀଣି ସୋଚେଯ୍ୟାନି – କାଯସୋଚେଯ୍ୟଂ ୱଚୀସୋଚେଯ୍ୟଂ ମନୋସୋଚେଯ୍ୟଂ; ତିସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ – ସୀଲସମ୍ପତ୍ତି ସମାଧିସମ୍ପତ୍ତି ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତି। ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା – ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା; ତଯୋ ଖନ୍ଧା – ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି – ସୁଞ୍ଞତଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି।

ଇତି ଖୋ ଚତ୍ତାରି ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ଭୱନ୍ତି, ତୀଣି ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଭୱନ୍ତି ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଚ।

ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ, ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଅହିରିକଞ୍ଚ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ଅସ୍ସତି ଚ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରୋ ଚ କୋସଜ୍ଜଞ୍ଚ ଦୋୱଚସ୍ସଞ୍ଚ ଅହଂକାରୋ ଚ ମମଂକାରୋ ଚ ଅସ୍ସଦ୍ଧା ଚ ପମାଦୋ ଚ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ଅସଂୱରୋ ଚ ଅଭିଜ୍ଝା ଚ ବ୍ୟାପାଦୋ ଚ ନୀୱରଣଞ୍ଚ ସଂଯୋଜନଞ୍ଚ କୋଧୋ ଚ ଉପନାହୋ ଚ ମକ୍ଖୋ ଚ ପଲାସୋ ଚ ଇସ୍ସା ଚ ମଚ୍ଛେରଞ୍ଚ ମାଯା ଚ ସାଠେଯ୍ୟଞ୍ଚ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ଚ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଚାତି।

ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇଦଂ ୱୋଦାନଂ, ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ ହିରୀ ଚ ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ଯୋନିସୋ ମନସିକାରୋ ଚ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ ଚ ସୋୱଚସ୍ସଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଞାଣଞ୍ଚ ଅନ୍ୱଯେ ଞାଣଞ୍ଚ ଖଯେ ଞାଣଞ୍ଚ ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଞ୍ଚ ସଦ୍ଧା ଚ ଅପ୍ପମାଦୋ ଚ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ସଂୱରୋ ଚ ଅନଭିଜ୍ଝା ଚ ଅବ୍ୟାପାଦୋ ଚ ରାଗୱିରାଗା ଚ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ଚ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ଅଭିସମଯୋ ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ଚ ସନ୍ତୁଟ୍ଠି ଚ ଅକ୍କୋଧୋ ଚ ଅନୁପନାହୋ ଚ ଅମକ୍ଖୋ ଚ ଅପଲାସୋ ଚ ଇସ୍ସାପହାନଞ୍ଚ ମଚ୍ଛରିଯପ୍ପହାନଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜା ଚ ୱିମୁତ୍ତି ଚ ସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣୋ ଚ ୱିମୋକ୍ଖୋ ଅସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣୋ ଚ ୱିମୋକ୍ଖୋ ସୌପାଦିସେସା ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୁ ଅନୁପାଦିସେସା ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୂତି।

ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ଚ ନଯସ୍ସ ଅଙ୍କୁସସ୍ସ ଚ ନଯସ୍ସ ଭୂମୀତି। ତେନାହ ''ଯୋ ଅକୁସଲେ ସମୂଲେହି ନେତୀ''ତି ''ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସଲୋଚନେନା''ତି ଚ।

ନିଯୁତ୍ତଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ସାସନପଟ୍ଠାନଂ

୮୯. ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା? ସାସନପଟ୍ଠାନେ. ତତ୍ଥ କତମଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ? ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାୱୋଦାନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠିୱୋଦାନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତୱୋଦାନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ.

ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ ତିୱିଧୋ – ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋ. ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ସମଥେନ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ସୋ ସମଥୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ. ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ସା ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ. ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋ ସୁଚରିତେନ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ତଂ ସୁଚରିତଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ. ତସ୍ସ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଯଦି ଆସତ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଭୱେସୁ, ଏୱଂ ସାଯଂ ସମଥୱିପସ୍ସନା ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ରିଯୱତ୍ଥୁ ଭୱତି ତତ୍ରୂପପତ୍ତିଯା ସଂୱତ୍ତତି. ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନି, ସାଧାରଣାନି କତାନି ଅଟ୍ଠ ଭୱନ୍ତି, ତାନିଯେୱ ଅଟ୍ଠ ସୁତ୍ତାନି ସାଧାରଣାନି କତାନି ସୋଳସ ଭୱନ୍ତି.

ଇମେହି ସୋଳସହି ସୁତ୍ତେହି ଭିନ୍ନେହି ନୱୱିଧଂ ସୁତ୍ତଂ ଭିନ୍ନଂ ଭୱତି. ଗାଥାଯ ଗାଥା ଅନୁମିନିତବ୍ବା, ୱେଯ୍ୟାକରଣେନ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ ଅନୁମିନିତବ୍ବଂ. ସୁତ୍ତେନ ସୁତ୍ତଂ ଅନୁମିନିତବ୍ବଂ.

୯୦. ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ?

''କାମନ୍ଧା ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା, ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତା;

ପମତ୍ତବନ୍ଧନା [ପମତ୍ତବନ୍ଧୁନା (ଉଦା. ୬୪)] ବଦ୍ଧା, ମଚ୍ଛାୱ କୁମିନାମୁଖେ;

ଜରାମରଣମନ୍ୱେନ୍ତି, ୱଚ୍ଛୋ ଖୀରପକୋୱ [ଖୀରୂପକୋୱ (କ.) ପସ୍ସ ଉଦା. ୬୪] ମାତର''ନ୍ତି.

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ.

ଚତ୍ତାରିମାନି , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଗତିଗମନାନି. କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଛନ୍ଦାଗତିଂ [ଛନ୍ଦା ଅଗତିଂ (ସୀ. କ.) ପସ୍ସ ଅ. ନି. ୪.୧୭] ଗଚ୍ଛତି, ଦୋସାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ମୋହାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଭଯାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି. ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନି. ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା, ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ସୁଗତୋ, ଅଥାପରଂ ଏତଦୱୋଚ ସତ୍ଥା –

''ଛନ୍ଦା ଦୋସା ଭଯା ମୋହା, ଯୋ ଧମ୍ମଂ ଅତିୱତ୍ତତି;

ନିହୀଯତି ତସ୍ସ ଯସୋ, କାଳପକ୍ଖେୱ ଚନ୍ଦିମା''ତି.

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ.

''ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ମନୋସେଟ୍ଠା ମନୋମଯା;

ମନସା ଚେ ପଦୁଟ୍ଠେନ, ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା;

ତତୋ ନଂ ଦୁକ୍ଖମନ୍ୱେତି, ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦ''ନ୍ତି.

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

''ମିଦ୍ଧୀ [ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୩୨୫] ଯଦା ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚ, ନିଦ୍ଦାଯିତା ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀ;

ମହାୱରାହୋୱ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ''ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

''ଅଯସାୱ ମଲଂ ସମୁଟ୍ଠିତଂ, ତତୁଟ୍ଠାଯ [ତଦୁଟ୍ଠାଯ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୨୪୦] ତମେୱ ଖାଦତି;

ଏୱଂ ଅତିଧୋନଚାରିନଂ, ସାନି [ତାନି (ସୀ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୨୪୦] କମ୍ମାନି ନଯନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି''ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

''ଚୋରୋ ଯଥା ସନ୍ଧିମୁଖେ ଗହୀତୋ, ସକମ୍ମୁନା ହଞ୍ଞତି ବଜ୍ଝତେ ଚ;

ଏୱଂ ଅଯଂ ପେଚ୍ଚ ପଜା ପରତ୍ଥ, ସକମ୍ମୁନା ହଞ୍ଞତି ବଜ୍ଝତେ ଚା''ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

''ସୁଖକାମାନି ଭୂତାନି, ଯୋ ଦଣ୍ଡେନ ୱିହିଂସତି;

ଅତ୍ତନୋ ସୁଖମେସାନୋ, ପେଚ୍ଚ ସୋ ନ ଲଭତେ [ଲଭେ (କ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୧୩୧] ସୁଖ''ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

''ଗୁନ୍ନଂ ଚେ ତରମାନାନଂ, ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛତି ପୁଙ୍ଗୱୋ;

ସବ୍ବା ତା ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନେତ୍ତେ ଜିମ୍ହଂ ଗତେ [ଜିମ୍ହଗତେ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୭୦] ସତି।

''ଏୱମେୱ ମନୁସ୍ସେସୁ, ଯୋ ହୋତି ସେଟ୍ଠସମ୍ମତୋ;

ସୋ ଚେ ଅଧମ୍ମଂ ଚରତି, ପଗେୱ ଇତରା ପଜା;

ସବ୍ବଂ ରଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସେତି, ରାଜା ଚେ ହୋତି ଅଧମ୍ମିକୋ''ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

''ସୁକିଚ୍ଛରୂପାୱତିମେ ମନୁସ୍ସା, କରୋନ୍ତି ପାପଂ ଉପଧୀସୁ ରତ୍ତା;

ଗଚ୍ଛନ୍ତି ତେ ବହୁଜନସନ୍ନିୱାସଂ, ନିରଯଂ ଅୱୀଚିଂ କଟୁକଂ ଭଯାନକ''ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

''ଫଲଂ ୱେ [ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୬୮] କଦଲିଂ ହନ୍ତି, ଫଲଂ ୱେଳୁଂ ଫଲଂ ନଳଂ;

ସକ୍କାରୋ କାପୁରିସଂ ହନ୍ତି, ଗବ୍ଭୋ ଅସ୍ସତରିଂ ଯଥା''ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘କୋଧମକ୍ଖଗରୁ ଭିକ୍ଖୁ, ଲାଭସକ୍କାରଗାରଓ୍ୱୋ [ଲାଭସକ୍କାରକାରଣା (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୪୩];

ସୁଖେତ୍ତେ ପୂତିବୀଜଂଓ୍ୱ, ସଦ୍ଧମ୍ମେ ନ ୱିରୂହତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୧। ‘‘ଇଧାହଂ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଏକଚ୍ଚଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ଏଓ୍ୱଂ ଚେତସା ଚେତୋ ପରିଚ୍ଚ ପଜାନାମି, (ଯଥା ଖୋ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇରିଯତି, ଯଞ୍ଚ ପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ, ଯଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ସମାରୂଳ୍ହୋ) [( ) ନତ୍ଥି ଅ। ନି। ୧।୪୩-୪୪; ଇତିୱୁ। ୨୦]। ଇମମ୍ହି ଚାଯଂ ସମଯେ କାଲଂ କରେଯ୍ଯ, ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ଏଓ୍ୱଂ ନିରଯେ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଚିତ୍ତଂ ହିସ୍ସ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ପଦୁଟ୍ଠଂ [ପଦୋସିତଂ (ସୀ। କ।) ଅ। ନି। ୧।୪୩; ଇତିୱୁ। ୨୦ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ], ଚେତୋପଦୋସହେତୁ [ଚିତ୍ତପଦୋସହେତୁ (ସୀ। କ।)] ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଏଓ୍ୱମିଧେକଚ୍ଚେ ସତ୍ତା କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି। ଏତମତ୍ଥଂ ଭଗଓ୍ୱା ଅଓ୍ୱୋଚ, ତତ୍ଥେତଂ ଇତି ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱାନ, ଏକଚ୍ଚଂ ଇଧ ପୁଗ୍ଗଲଂ;

ଏତମତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ଯାକାସି, ବୁଦ୍ଧୋ [ସତ୍ଥା (ସୀ। କ।)] ଭିକ୍ଖୂନ ସନ୍ତିକେ;

ଇମମ୍ହି ଚାଯଂ ସମଯେ, କାଲଂ କଯିରାଥ ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ଚିତ୍ତଂ ହିସ୍ସ ପଦୂସିତଂ;

ଚେତୋପଦୋସହେତୁ ହି, ସତ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିଂ।

ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିପେଯ୍ଯ, ଏଓ୍ୱମେଓ୍ୱ ତଥାୱିଧୋ;

କାଯସ୍ସ ଭେଦା ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ, ନିରଯଂ ସୋପପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭଗଓ୍ୱତା ଇତି ମେ ସୁତନ୍ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସଚେ ଭାଯଥ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ସଚେ ୱୋ ଦୁକ୍ଖମପ୍ପିଯଂ;

ମାକତ୍ଥ ପାପକଂ କମ୍ମଂ, ଆୱି [ଆୱୀ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୪୪] ୱା ଯଦି ୱା ରହୋ।

‘‘ସଚେ ଚ ପାପକଂ କମ୍ମଂ, କରିସ୍ସଥ କରୋଥ ୱା;

ନ ୱୋ ଦୁକ୍ଖା ପମୁତ୍ୟତ୍ଥି, ଉପେଚ୍ଚପି ପଲାଯତ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅଧମ୍ମେନ ଧନଂ ଲଦ୍ଧା, ମୁସାୱାଦେନ ଚୂଭଯଂ;

ମମେତି ବାଲା ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତଂ କଥଂ ନୁ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘ଅନ୍ତରାଯା ସୁ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ସମ୍ମତସ୍ସ ୱିନସ୍ସତି;

ମତା ସଗ୍ଗଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନନୁ ଏତ୍ତାୱତା ହତା’’ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘କଥଂ ଖଣତି ଅତ୍ତାନଂ, କଥଂ ମିତ୍ତେହି ଜୀରତି;

କଥଂ ୱିୱଟ୍ଟତେ ଧମ୍ମା, କଥଂ ସଗ୍ଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି।

‘‘ଲୋଭା ଖଣତି ଅତ୍ତାନଂ, ଲୁଦ୍ଧୋ ମିତ୍ତେହି ଜୀରତି;

ଲୋଭା ୱିୱଟ୍ଟତେ ଧମ୍ମା, ଲୋଭା ସଗ୍ଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଚରନ୍ତି ବାଲା ଦୁମ୍ମେଧା, ଅମିତ୍ତେନେୱ ଅତ୍ତନା;

କରୋନ୍ତା ପାପକଂ କମ୍ମଂ, ଯଂ ହୋତି କଟୁକପ୍ଫଲଂ [କଟକଂ ଫଲଂ (କ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୬୬]।

‘‘ନ ତଂ କମ୍ମଂ କତଂ ସାଧୁ, ଯଂ କତ୍ୱା ଅନୁତପ୍ପତି;

ଯସ୍ସ ଅସ୍ସୁମୁଖୋ ରୋଦଂ, ୱିପାକଂ ପଟିସେୱତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଦୁକ୍କରଂ ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖଞ୍ଚ, ଅବ୍ୟତ୍ତେନ ଚ [ଅୱିଯତ୍ତେନ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୭] ସାମଞ୍ଞଂ;

ବହୂ ହି ତତ୍ଥ ସମ୍ବାଧା, ଯତ୍ଥ ବାଲୋ ୱିସୀଦତି।

‘‘ଯୋ ହି ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚ, ଭାସମାନେ ତଥାଗତେ;

ମନଂ ପଦୋସଯେ ବାଲୋ, ମୋଘଂ ଖୋ ତସ୍ସ ଜୀୱିତଂ।

‘‘ଏତଞ୍ଚାହଂ ଅରହାମି, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଇତୋ ଚ ପାପିଯତରଂ ଭନ୍ତେ;

ଯୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟେସୁ ତଥାଗତେସୁ, ଚିତ୍ତଂ ପଦୋସେମି ଅୱୀତରାଗୋ’’ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ ପମିନନ୍ତୋ, କୋଧ ୱିଦ୍ୱା ୱିକପ୍ପଯେ;

ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ ପମାଯିନଂ [ପମାଯନ୍ତଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୭୯], ନିୱୁତଂ ତଂ ମଞ୍ଞେ ଅକିସ୍ସୱ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ପୁରିସସ୍ସ ହି ଜାତସ୍ସ, କୁଠାରୀ [କୁଧାରୀ (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୮୦] ଜାଯତେ ମୁଖେ;

ଯାଯ ଛିନ୍ଦତି ଅତ୍ତାନଂ, ବାଲୋ ଦୁବ୍ଭାସିତଂ ଭଣଂ।

‘‘ନ ହି ସତ୍ଥଂ ସୁନିସିତଂ, ୱିସଂ ହଲାହଲଂ ଇୱ;

ଏୱଂ ୱିରଦ୍ଧଂ ପାତେତି, ୱାଚା ଦୁବ୍ଭାସିତା ଯଥା’’ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୨।

‘‘ଯୋ ନିନ୍ଦିଯଂ ପସଂସତି, ତଂ ୱା ନିନ୍ଦତି ଯୋ ପସଂସିଯୋ।

ୱିଚିନାତି ମୁଖେନ ସୋ କଲିଂ, କଲିନା ତେନ ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି।

‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଅଯଂ କଲି, ଯୋ ଅକ୍ଖେସୁ ଧନପରାଜଯୋ;

ସବ୍ବସ୍ସାପି ସହାପି ଅତ୍ତନା, ଅଯମେୱ ମହନ୍ତତରୋ [ମହତ୍ତରୋ (କ।) ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୩; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୦] କଲି;

ଯୋ ସୁଗତେସୁ ମନଂ ପଦୋସଯେ।

‘‘ସତଂ ସହସ୍ସାନଂ ନିରବ୍ବୁଦାନଂ, ଛତ୍ତିଂସତୀ ପଞ୍ଚ ଚ ଅବ୍ବୁଦାନି;

ଯମରିଯଗରହୀ ନିରଯଂ ଉପେତି, ୱାଚଂ ମନଞ୍ଚ ପଣିଧାଯ ପାପକ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯୋ ଲୋଭଗୁଣେ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ, ସୋ ୱଚସା [ୱଚସା ଚ (କ।) ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୬୬୮] ପରିଭାସତି ଅଞ୍ଞେ;

ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ କଦରିଯୋ [ଅନରିଯୋ (ସୀ। କ।)] ଅୱଦଞ୍ଞୂ, ମଚ୍ଛରି ପେସୁଣିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ।

‘‘ମୁଖଦୁଗ୍ଗ ୱିଭୂତ ଅନରିଯ, ଭୂନହୁ ପାପକ ଦୁକ୍କଟକାରି;

ପୁରିସନ୍ତ କଲୀ ଅୱଜାତପୁତ୍ତ [ଅୱଜାତକପୁତ୍ତ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୬୬୯], ମା ବହୁଭାଣିଧ ନେରଯିକୋସି।

‘‘ରଜମାକିରସୀ ଅହିତାଯ, ସନ୍ତେ ଗରହସି କିବ୍ବିସକାରୀ;

ବହୂନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ଚରିତ୍ୱା, ଗଚ୍ଛସି ଖୋ ପପତଂ ଚିରରତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ?

‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ମନୋସେଟ୍ଠା ମନୋମଯା;

ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନ, ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା;

ତତୋ ନଂ ସୁଖମନ୍ୱେତି, ଛାଯାୱ ଅନପାଯିନୀ’’ତି [ଅନୁପାଯିନୀତି (କ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୨]।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୩। ମହାନାମୋ ସକ୍କୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ – ‘‘ଇଦଂ, ଭନ୍ତେ, କପିଲୱତ୍ଥୁ ଇଦ୍ଧଞ୍ଚେୱ ଫୀତଞ୍ଚ ବାହୁଜଞ୍ଞଂ [ବହୁଜନଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୫।୧୦୧୮] ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସଂ ସମ୍ବାଧବ୍ୟୂହଂ, ସୋ ଖୋ ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱନ୍ତଂ ୱା ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ମନୋଭାୱନୀଯେ ୱା ଭିକ୍ଖୂ ସାଯନ୍ହସମଯଂ କପିଲୱତ୍ଥୁଂ ପୱିସନ୍ତୋ ଭନ୍ତେନପି ହତ୍ଥିନା ସମାଗଚ୍ଛାମି, ଭନ୍ତେନପି ଅସ୍ସେନ ସମାଗଚ୍ଛାମି, ଭନ୍ତେନପି ରଥେନ ସମାଗଚ୍ଛାମି, ଭନ୍ତେନପି ସକଟେନ ସମାଗଚ୍ଛାମି, ଭନ୍ତେନପି ପୁରିସେନ ସମାଗଚ୍ଛାମି, ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ମୁସ୍ସତେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ସତି, ମୁସ୍ସତି ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ସତି, ମୁସ୍ସତି ସଙ୍ଘଂ ଆରବ୍ଭ ସତି। ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ଏୱଂ ହୋତି ‘ଇମମ୍ହି ଚାହଂ ସାଯନ୍ହସମଯେ କାଲଂ କରେଯ୍ୟଂ, କା ମଯ୍ହଂ [ମମସ୍ସ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୫।୧୦୧୮] ଗତି, କୋ ଅଭିସମ୍ପରାଯୋ’’’ତି।

‘‘ମା ଭାଯି, ମହାନାମ, ମା ଭାଯି, ମହାନାମ, ଅପାପକଂ ତେ ମରଣଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଅପାପିକା [ଅପାପିକା ତେ (ସୀ।)] କାଲଙ୍କିରିଯା। ଚତୂହି ଖୋ, ମହାନାମ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ନିବ୍ବାନନିନ୍ନୋ ହୋତି ନିବ୍ବାନପୋଣୋ ନିବ୍ବାନପବ୍ଭାରୋ। କତମେହି ଚତୂହି? ଇଧ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି, ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂ…ପେ… ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱାତି। ଧମ୍ମେ…ପେ… ସଙ୍ଘେ…ପେ… ଅରିଯକନ୍ତେହି ସୀଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି ଅଖଣ୍ଡେହି…ପେ… ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକେହି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ମହାନାମ, ରୁକ୍ଖୋ ପାଚୀନନିନ୍ନୋ ପାଚୀନପୋଣୋ ପାଚୀନପବ୍ଭାରୋ, ସୋ ମୂଲଚ୍ଛିନ୍ନୋ [ମୂଲେହି ଛିନ୍ନୋ (ସୀ। କ।)] କତମେନ ପପତେଯ୍ୟା’’ତି? ‘‘ଯେନ, ଭନ୍ତେ, ନିନ୍ନୋ ଯେନ ପୋଣୋ ଯେନ ପବ୍ଭାରୋ’’ତି। ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାନାମ, ଇମେହି ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ନିବ୍ବାନନିନ୍ନୋ ହୋତି ନିବ୍ବାନପୋଣୋ ନିବ୍ବାନପବ୍ଭାରୋ। ମା ଭାଯି, ମହାନାମ, ମା ଭାଯି, ମହାନାମ, ଅପାପକଂ ତେ ମରଣଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଅପାପିକା କାଲଙ୍କିରିଯା’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସୁଖକାମାନି ଭୂତାନି, ଯୋ ଦଣ୍ଡେନ ନ ହିଂସତି;

ଅତ୍ତନୋ ସୁଖମେସାନୋ, ପେଚ୍ଚ ସୋ ଲଭତେ ସୁଖ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଗୁନ୍ନଞ୍ଚେ ତରମାନାନଂ, ଉଜୁଂ ଗଚ୍ଛତି ପୁଙ୍ଗୱୋ;

ସବ୍ବା ତା ଉଜୁଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନେତ୍ତେ ଉଜୁଂ ଗତେ ସତି।

‘‘ଏୱମେୱ ମନୁସ୍ସେସୁ, ଯୋ ହୋତି ସେଟ୍ଠସମ୍ମତୋ;

ସୋ ସଚେ [ସୋ ଚେୱ (ସୀ।) ପସ୍ସ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୭୦] ଧମ୍ମଂ ଚରତି, ପଗେୱ ଇତରା ପଜା;

ସବ୍ବଂ ରଟ୍ଠଂ ସୁଖଂ ସେତି, ରାଜା ଚେ ହୋତି ଧମ୍ମିକୋ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୪। ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ଚୀୱରକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି ‘‘ନିଟ୍ଠିତଚୀୱରୋ ଭଗୱା ତେମାସଚ୍ଚଯେନ ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀ’’ତି। ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣା ଥପତଯୋ ସାକେତେ [ସାଧୁକେ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୦୨)] ପଟିୱସନ୍ତି କେନଚି ଦେୱ କରଣୀଯେନ। ଅସ୍ସୋସୁଂ ଖୋ ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣା ଥପତଯୋ ‘‘ସମ୍ବହୁଲା କିର ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ଚୀୱରକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି। ନିଟ୍ଠିତଚୀୱରୋ ଭଗୱା ତେମାସଚ୍ଚଯେନ ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀ’’ତି।

ଅଥ ଖୋ ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣା ଥପତୟୋ ମଗ୍ଗେ ପୁରିସଂ ଠପେସୁଂ ‘‘ୟଦା ତ୍ୱଂ ଅମ୍ଭୋ ପୁରିସ ପସ୍ସେୟ୍ୟାସି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅରହନ୍ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଅଥ ଅମ୍ହାକଂ ଆରୋଚେୟ୍ୟାସୀ’’ତି। ଦ୍ୱୀହତୀହଂ ଠିତୋ ଖୋ ସୋ ପୁରିସୋ ଅଦ୍ଦସ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦୂରତୋୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ, ଦିସ୍ୱାନ ୟେନ ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣା ଥପତୟୋ ତେନୁପସଙ୍କମି, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣେ ଥପତୟୋ ଏତଦୱୋଚ ‘‘ଅୟଂ ସୋ ଭନ୍ତେ [ଅୟଂ ଭନ୍ତେ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୫।୧୦୦୨] ଭଗୱା ଆଗଚ୍ଛତି ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ୟସ୍ସଦାନି କାଲଂ ମଞ୍ଞଥା’’ତି।

ଅଥ ଖୋ ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣା ଥପତୟୋ ୟେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୁ, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବନ୍ଧିଂସୁ। ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ୟେନ ଅଞ୍ଞତରଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ତେନୁପସଙ୍କମି, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦି। ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣା ଥପତୟୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ, ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନା ଖୋ ଇସିଦତ୍ତପୁରାଣା ଥପତୟୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚୁଂ –

‘‘ୟଦା ମୟଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସୁଣୋମ ‘ସାୱତ୍ଥିୟା କୋସଲେସୁ ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀ’ତି, ହୋତି ନୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅନତ୍ତମନତା ହୋତି ଦୋମନସ୍ସଂ ‘ଦୂରେ ନୋ ଭଗୱା ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି। ୟଦା ପନ ମୟଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସୁଣୋମ ‘ସାୱତ୍ଥିୟା କୋସଲେସୁ ଚାରିକଂ ପକ୍କନ୍ତୋ’ତି, ହୋତି ନୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅନତ୍ତମନତା ହୋତି ଦୋମନସ୍ସଂ ‘ଦୂରେ ନୋ ଭଗୱା’ତି…ପେ…।

‘‘ୟଦା ପନ ମୟଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସୁଣୋମ ‘କାସୀସୁ ମଗଧେସୁ [କାସୀହି ମାଗଧେ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୦୨)] ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀ’ତି, ହୋତି ନୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅନତ୍ତମନତା ହୋତି ଦୋମନସ୍ସଂ ‘ଦୂରେ ନୋ ଭଗୱା ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି । ୟଦା ପନ ମୟଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସୁଣୋମ ‘କାସୀସୁ ମଗଧେସୁ ଚାରିକଂ ପକ୍କନ୍ତୋ’ତି, ଅନପ୍ପକା ନୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅନତ୍ତମନତା ହୋତି ଅନପ୍ପକଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ‘ଦୂରେ ନୋ ଭଗୱା’ତି।

‘‘ୟଦା ପନ ମୟଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସୁଣୋମ ‘ମଗଧେସୁ କାସୀସୁ ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀ’ତି, ହୋତି ନୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅତ୍ତମନତା ହୋତି ସୋମନସ୍ସଂ ‘ଆସନ୍ନେ ନୋ ଭଗୱା ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି। ୟଦା ପନ ମୟଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସୁଣୋମ ‘ମଗଧେସୁ କାସୀସୁ ଚାରିକଂ ପକ୍କନ୍ତୋ’ତି, ହୋତି ନୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅତ୍ତମନତା ହୋତି ସୋମନସ୍ସଂ ‘ଆସନ୍ନେ ନୋ ଭଗୱା’ତି…ପେ…।

‘‘ୟଦା ପନ ମୟଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସୁଣୋମ ‘କୋସଲେସୁ ସାୱତ୍ଥିଂ [ସାୱତ୍ଥିୟଂ (ସୀ। କ।)] ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀ’ତି। ହୋତି ନୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅତ୍ତମନତା ହୋତି ସୋମନସ୍ସଂ ‘ଆସନ୍ନେ ନୋ ଭଗୱା ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି।

‘‘ୟଦା ପନ ମୟଂ ଭନ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ସୁଣୋମ ‘ସାୱତ୍ଥିୟଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ’ତି ହୋତି ଅନପ୍ପକା ନୋ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅତ୍ତମନତା, ହୋତି ଅନପ୍ପକଂ ସୋମନସ୍ସଂ ‘ଆସନ୍ନେ ନୋ ଭଗୱା’’’ତି।

‘‘ତସ୍ମାତିହ, ଥପତୟୋ, ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ ରଜାପଥୋ, ଅବ୍ଭୋକାସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ଅଲଞ୍ଚ ପନ ୱୋ, ଥପତୟୋ, ଅପ୍ପମାଦାୟା’’ତି। ‘‘ଅତ୍ଥି ଖୋ ନୋ, ଭନ୍ତେ, ଏତମ୍ହା ସମ୍ବାଧା ଅଞ୍ଞୋ ସମ୍ବାଧୋ ସମ୍ବାଧତରୋ ଚେୱ ସମ୍ବାଧସଙ୍ଖାତତରୋ ଚା’’ତି? ‘‘କତମୋ ପନ ୱୋ, ଥପତୟୋ, ଏତମ୍ହା ସମ୍ବାଧା ଅଞ୍ଞୋ ସମ୍ବାଧୋ ସମ୍ବାଧତରୋ ଚେୱ ସମ୍ବାଧସଙ୍ଖାତତରୋ ଚା’’ତି?

‘‘ଇଧ ମୟଂ, ଭନ୍ତେ, ୟଦା ରାଜା ପସେନଦି କୋସଲୋ ଉୟ୍ୟାନଭୂମିଂ ନିୟ୍ୟାତୁକାମୋ [ଗନ୍ତୁକାମୋ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୫।୧୦୦୨] ହୋତି, ୟେ ତେ ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିସ୍ସ କୋସଲସ୍ସ ନାଗା ଓପୱୟ୍ହା, ତେ କପ୍ପେତ୍ୱା ୟା ତା ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିସ୍ସ କୋସଲସ୍ସ ପଜାପତିୟୋ ପିୟା ମନାପା, ତା [ତାସଂ (ସୀ। କ।)] ଏକଂ ପୁରତୋ ଏକଂ ପଚ୍ଛତୋ ନିସୀଦାପେମ, ତାସଂ ଖୋ ପନ, ଭନ୍ତେ, ଭଗିନୀନଂ ଏୱରୂପୋ ଗନ୍ଧୋ ହୋତି। ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ଗନ୍ଧକରଣ୍ଡକସ୍ସ ତାୱଦେୱ ୱିୱରିୟମାନସ୍ସ, ୟଥା ତଂ ରାଜକଞ୍ଞାନଂ [ରାଜାରହେନ (ସୀ। କ।)] ଗନ୍ଧେନ ୱିଭୂସିତାନଂ। ତାସଂ ଖୋ ପନ, ଭନ୍ତେ, ଭଗିନୀନଂ ଏୱରୂପୋ କାୟସମ୍ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ତୂଲପିଚୁନୋ ୱା କପ୍ପାସପିଚୁନୋ ୱା, ୟଥା ତଂ ରାଜକଞ୍ଞାନଂ ସୁଖେଧିତାନଂ। ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ, ଭନ୍ତେ, ସମୟେ ନାଗୋପି ରକ୍ଖିତବ୍ବୋ ହୋତି। ତାପି ଭଗିନିୟୋ ରକ୍ଖିତବ୍ବା ହୋତି। ଅତ୍ତାପି ରକ୍ଖିତବ୍ବୋ ହୋତି। ନ ଖୋ ପନ ମୟଂ, ଭନ୍ତେ, ଅଭିଜାନାମ ତାସୁ ଭଗିନିସୁ ପାପକଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା, ଅୟଂ ଖୋ ନୋ, ଭନ୍ତେ, ଏତମ୍ହା ସମ୍ବାଧା ଅଞ୍ଞୋ ସମ୍ବାଧୋ ସମ୍ବାଧତରୋ ଚେୱ ସମ୍ବାଧସଙ୍ଖାତତରୋ ଚାତି।

‘‘ତସ୍ମାତିହ , ଥପତୟୋ, ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ ରଜାପଥୋ, ଅବ୍ଭୋକାସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜା। ଅଲଞ୍ଚ ପନ ୱୋ, ଥପତୟୋ, ଅପ୍ପମାଦାୟ। ଚତୂହି ଖୋ

ଥପତୟୋ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିୟସାୱକୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିୟତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣୋ।

‘‘କତମେହି ଚତୂହି? ଇଧ, ଥପତୟୋ, ସୁତୱା ଅରିୟସାୱକୋ ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂ… ପେ… ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱାତି, ଧମ୍ମେ…ପେ… ସଙ୍ଘେ…ପେ… ୱିଗତମଲମଚ୍ଛେରେନ ଚେତସା ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସତି, ମୁତ୍ତଚାଗୋ ପୟତପାଣି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗରତୋ ୟାଚୟୋଗୋ ଦାନସଂୱିଭାଗରତୋ ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଂ। ଇମେହି ଖୋ, ଥପତୟୋ, ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିୟସାୱକୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିୟତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣୋ।

‘‘ତୁମ୍ହେ ଖୋ, ଥପତୟୋ, ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତା ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂ…ପେ… ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱାତି, ଧମ୍ମେ…ପେ… ସଙ୍ଘେ…ପେ… ୟଂ ଖୋ ପନ କିଞ୍ଚି କୁଲେ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଂ ସୀଲୱନ୍ତେହି କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମେହି, ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଥପତୟୋ, କତିୱିଧା ତେ କୋସଲେସୁ ମନୁସ୍ସା ୟେ ତୁମ୍ହାକଂ ସମସମା ୟଦିଦଂ ଦାନସଂୱିଭାଗେହୀ’’ତି? ‘‘ଲାଭା ନୋ, ଭନ୍ତେ, ସୁଲଦ୍ଧଂ ନୋ, ଭନ୍ତେ, ୟେସଂ ନୋ ଭଗୱା ଏୱଂ ପଜାନାତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୫।

‘‘ଏକପୁପ୍ଫଂ ଚଜିତ୍ୱାନ [ୟଜିତ୍ୱାନ (କ।) ପସ୍ସ ଥେରଗା। ୯୬], ସହସ୍ସଂ କପ୍ପକୋଟିୟୋ।

ଦେୱେ ଚେୱ ମନୁସ୍ସେ ଚ, ସେସେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅସ୍ସତ୍ଥେ ହରିତୋଭାସେ, ସଂୱିରୂଳ୍ହମ୍ହି ପାଦପେ;

ଏକଂ ବୁଦ୍ଧଗତଂ [ବୁଦ୍ଧକତଂ (କ।) ପସ୍ସ ଥେରଗା। ୨୧୭] ସଞ୍ଞଂ, ଅଲଭିଂହଂ [ଅଲଭିଂହଂ (ସୀ। କ।)] ପତିସ୍ସତୋ।

‘‘ଅଜ୍ଜ ତିଂସଂ ତତୋ କପ୍ପା, ନାଭିଜାନାମି ଦୁଗ୍ଗତିଂ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ସଚ୍ଛିକତା, ତସ୍ସା ସଞ୍ଞାୟ ୱାସନା’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ପିଣ୍ଡାୟ କୋସଲଂ ପୁରଂ, ପାୱିସି ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ;

ଅନୁକମ୍ପକୋ ପୁରେଭତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାନିଘାତକୋ ମୁନି।

‘‘ପୁରିସସ୍ସ ୱଟଂସକୋ ହତ୍ଥେ, ସବ୍ବପୁପ୍ଫେହିଲଙ୍କତୋ;

ସୋ ଅଦ୍ଦସାସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତଂ।

‘‘ପୱିସନ୍ତଂ ରାଜମଗ୍ଗେନ, ଦେୱମାନୁସପୂଜିତଂ;

ହଟ୍ଠୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ସମ୍ବୁଦ୍ଧମୁପସଙ୍କମି।

‘‘ସୋ ତଂ ୱଟଂସକଂ ସୁରଭିଂ, ୱଣ୍ଣୱନ୍ତଂ ମନୋରମଂ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସୁପନାମେସି, ପସନ୍ନୋ ସେହି ପାଣିଭି।

‘‘ତତୋ ଅଗ୍ଗିସିଖା ୱଣ୍ଣା, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଲପନନ୍ତରା;

ସହସ୍ସରଂସି ୱିଜ୍ଜୁରିୱ, ଓକ୍କା ନିକ୍ଖମି ଆନନା।

‘‘ପଦକ୍ଖିଣଂ କରିତ୍ୱାନ, ସୀସେ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନୋ;

ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପରିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା, ମୁଦ୍ଧନନ୍ତରଧାଯଥ।

‘‘ଇଦଂ ଦିସ୍ୱା ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଅବ୍ଭୁତଂ ଲୋମହଂସନଂ;

ଏକଂସଂ ଚୀୱରଂ କତ୍ୱା, ଆନନ୍ଦୋ ଏତଦବ୍ରୱି।

‘‘‘କୋ ହେତୁ ସିତକମ୍ମସ୍ସ, ବ୍ୟାକରୋହି ମହାମୁନେ;

ଧମ୍ମାଲୋକୋ ଭୱିସ୍ସତି, କଙ୍ଖଂ ୱିତର ନୋ ମୁନେ।

‘‘‘ଯସ୍ସ ତଂ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ, ସଦା ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି;

କଙ୍ଖିଂ ୱେମତିକଂ ଥେରଂ, ଆନନ୍ଦଂ ଏତଦବ୍ରୱି।

‘‘‘ଯୋ ସୋ ଆନନ୍ଦ ପୁରିସୋ, ମଯି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯି;

ଚତୁରାସୀତିକପ୍ପାନି, ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନ ଗମିସ୍ସତି।

‘‘‘ଦେୱେସୁ ଦେୱସୋଭଗ୍ଗଂ, ଦିବ୍ବଂ ରଜ୍ଜଂ ପସାସିଯ;

ମନୁଜେସୁ ମନୁଜିନ୍ଦୋ, ରାଜା ରଟ୍ଠେ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘‘ସୋ ଚରିମଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାନ [ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଚ (କ।)] ଧମ୍ମତଂ;

ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଧୁତରାଗୋ, ୱଟଂସକୋ ନାମ ଭୱିସ୍ସତି।

‘‘‘ନତ୍ଥି ଚିତ୍ତେ [ପସ୍ସ ୱି। ୱ। ୮୦୪] ପସନ୍ନମ୍ହି, ଅପ୍ପକା ନାମ ଦକ୍ଖିଣା;

ତଥାଗତେ ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧେ, ଅଥ ୱା ତସ୍ସ ସାୱକେ।

‘‘‘ଏୱଂ ଅଚିନ୍ତିଯା [ପସ୍ସ ଅପ। ଥେର ୧।୧।୮୨] ବୁଦ୍ଧା, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଅଚିନ୍ତିଯା;

ଅଚିନ୍ତିଯେ ପସନ୍ନାନଂ, ୱିପାକୋ ହୋତି ଅଚିନ୍ତିଯୋ’’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୬। ‘‘ଇଧାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଏୱଂ ଚେତସା ଚେତୋ ପରିଚ୍ଚ ପଜାନାମି ‘‘(ଯଥା ଖୋ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇରିଯତି, ଯଞ୍ଚ ପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ, ଯଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ସମାରୂଳ୍ହୋ) [( ) ନତ୍ଥି ଅ। ନି। ୧।୪୩-୪୪; ଇତିୱୁ। ୨୧]। ଇମମ୍ହି ଚାଯଂ ସମଯେ କାଲଂ କରେଯ୍ୟ, ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଏୱଂ ସଗ୍ଗେ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଚିତ୍ତଂ ହିସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପସନ୍ନଂ, ଚେତୋପସାଦହେତୁ [ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦହେତୁ (ସୀ। କ।)] ଖୋ ପନ

ଏୱମିଧେକଚ୍ଚେ ସତ୍ତା କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି। ଏତମତ୍ଥଂ ଭଗୱା ଅୱୋଚ, ତତ୍ଥେତଂ ଇତି ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱାନ, ଏକଚ୍ଚଂ ଇଧ ପୁଗ୍ଗଲଂ;

ଏତମତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ୟାକାସି, ବୁଦ୍ଧୋ [ସତ୍ଥା (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଇତିୱୁ। ୨୧] ଭିକ୍ଖୂନ ସନ୍ତିକେ।

‘‘ଇମମ୍ହି ଚାଯଂ ସମଯେ, କାଲଂ କଯିରାଥ ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ସଗ୍ଗମ୍ହି ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଚିତ୍ତଂ ହିସ୍ସ ପସାଦିତଂ।

‘‘ଚେତୋପସାଦହେତୁ ହି, ସତ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସୁଗ୍ଗତିଂ;

ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱଂ ତଥାୱିଧୋ;

କାଯସ୍ସ ଭେଦା ସପ୍ପଞ୍ଞୋ, ସଗ୍ଗଂ ସୋ ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

‘‘ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା ଇତି ମେ ସୁତ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସୁୱଣ୍ଣଚ୍ଛଦନଂ ନାୱଂ, ନାରି ଆରୁଯ୍ହ ତିଟ୍ଠସି;

ଓଗାହସି [ଓଗାହସେ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ୱି। ୱ। ୫୩] ପୋକ୍ଖରଣିଂ, ପଦ୍ମଂ ଛିନ୍ଦସି ପାଣିନା।

‘‘କେନ ତେ ତାଦିସୋ ୱଣ୍ଣୋ, ଆନୁଭାୱୋ ଜୁତି ଚ ତେ;

ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚ ତେ ଭୋଗା, ଯେ କେଚି ମନସିଚ୍ଛିତା।

‘‘ପୁଚ୍ଛିତା ଦେୱତେ ସଂସ, କିସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସିଦଂ ଫଲଂ;

ସା ଦେୱତା ଅତ୍ତମନା, ଦେୱରାଜେନ ପୁଚ୍ଛିତା।

‘‘ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠା ୱିଯାକାସି, ସକ୍କସ୍ସ ଇତି ମେ ସୁତଂ;

ଅଦ୍ଧାନଂ ପଟିପନ୍ନାହଂ, ଦିସ୍ୱା ଥୂପଂ ମନୋରମଂ।

‘‘ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସିଂ, କସ୍ସପସ୍ସ ଯସସ୍ସିନୋ;

ପଦ୍ମପୁପ୍ଫେହି ପୂଜେସିଂ, ପସନ୍ନା ସେହି ତସ୍ସେୱ;

କମ୍ମସ୍ସ ଫଲଂ ୱିପାକୋ, ଏତାଦିସଂ କତପୁଞ୍ଞା ଲଭନ୍ତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଦାନକଥା ସୀଲକଥା ସଗ୍ଗକଥା ପୁଞ୍ଞକଥା ପୁଞ୍ଞୱିପାକକଥା’’ତି;

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅପିଚାପି ପଂସୁଥୂପେସୁ ଉଦ୍ଦିସ୍ସକତେସୁ ଦସବଲଧରାନଂ ତତ୍ଥପି କାରଂ କତ୍ୱା ସଗ୍ଗେସୁ ନରା ପମୋଦନ୍ତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୭।

‘‘ଦେୱପୁତ୍ତସରୀରୱଣ୍ଣା, ସଦ୍ଧେ ସୁଭଗସଣ୍ଠିତୀ।

ଉଦକେନ ପଂସୁଂ ତେମେତ୍ୱା, ଥୂପଂ ୱଡ୍ଢେଥ କସ୍ସପଂ।

‘‘ଅଯଂ ସୁଗତ୍ତେ ସୁଗତସ୍ସ ଥୂପୋ, ମହେସିନୋ ଦସବଲଧମ୍ମଧାରିନୋ;

ତସ୍ମିଂ [ଯସ୍ମିଂ (ସୀ।)] ଇମେ ଦେୱମନୁଜା ପସନ୍ନା, କାରଂ କରୋନ୍ତା ଜରାମରଣା ପମୁଚ୍ଚରେ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଉଢଆରଂ ୱତ ତଂ ଆସି, ଯାହଂ ଥୂପଂ ମହେସିନୋ;

ଉପ୍ପଲାନି ଚ ଚତ୍ତାରି, ମାଲଞ୍ଚ ଅଭିରୋପଯିଂ।

‘‘ଅଜ୍ଜ ତିଂସଂ ତତୋ କପ୍ପା, ନାଭିଜାନାମି ଦୁଗ୍ଗତିଂ;

ୱିନିପାତଂ ନ ଗଚ୍ଛାମି, ଥୂପଂ ପୂଜେତ୍ୱ [ପୂଜେତ୍ୱା (କ।)] ସତ୍ଥୁନୋ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ବାତ୍ତିଂସଲକ୍ଖଣଧରସ୍ସ, ୱିଜିତୱିଜଯସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ;

ସତସହସ୍ସଂ କପ୍ପେ, ମୁଦିତୋ ଥୂପଂ ଅପୂଜେସି।

‘‘ଯଂ ମଯା ପସୁତଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ତେନ ଚ ପୁଞ୍ଞେନ ଦେୱ ସୋଭଗ୍ଗଂ;

ରଜ୍ଜାନି ଚ କାରିତାନି, ଅନାଗନ୍ତ୍ୱନ ୱିନିପାତଂ।

‘‘ଯଂ ଚକ୍ଖୁ ଅଦନ୍ତଦମକସ୍ସ, ସାସନେ ପଣିହିତଂ ତଥା;

ଚିତ୍ତଂ ତଂ ମେ ସବ୍ବଂ, ଲଦ୍ଧଂ ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତମ୍ହି ୱିଧୂତଲତୋ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୮।

‘‘ସାମାକପତ୍ଥୋଦନମତ୍ତମେୱ ହି, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧମ୍ହି ଅଦାସି ଦକ୍ଖିଣଂ।

ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତେ ଅଖିଲେ ଅନାସୱେ, ଅରଣୱିହାରିମ୍ହି ଅସଙ୍ଗମାନସେ।

‘‘ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଓକପ୍ପଯି ଧମ୍ମମୁତ୍ତମଂ, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ପଣିଧେସିଂ ମାନସଂ;

ଏୱଂ ୱିହାରୀହି ମେ ସଙ୍ଗମୋ ସିଯା, ଭୱେ କୁଦାସୁପି ଚ ମା ଅପେକ୍ଖୱା।

‘‘ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକତୋ ଅହଂ, ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ କୁରୁସୂପପଜ୍ଜଥ [କୁରୂସୂପପଜ୍ଜଥ (ସୀ।)];

ଦୀଘାଯୁକେସୁ ଅମମେସୁ ପାଣିସୁ, ୱିସେସଗାମୀସୁ ଅହୀନଗାମିସୁ।

‘‘ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକତୋ ଅହଂ, ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତିଦସୋପପଜ୍ଜଥ;

ୱିଚିତ୍ରମାଲାଭରଣାନୁଲେପିସୁ, ୱିସିଟ୍ଠକାଯୂପଗତୋ ଯସସ୍ସିସୁ।

‘‘ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକତୋ ଅହଂ, ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅଖିଲୋ ଅନାସୱୋ;

ଇମେହି ମେ ଅନ୍ତିମଦେହଧାରିଭି, ସମାଗମୋ ଆସିହି ତାହି ତାସିହି।

‘‘ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଖ୍ୱିମଂ ଅୱଚ ତଥାଗତୋ ଜିନୋ, ସମିଜ୍ଝତେ ସୀଲୱତୋ ଯଦିଚ୍ଛତି;

ଯଥା ଯଥା ମେ ମନସା ୱିଚିନ୍ତିତଂ, ତଥା ସମିଦ୍ଧଂ ଅଯମନ୍ତିମୋ ଭୱୋ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଏକତିଂସମ୍ହି କପ୍ପମ୍ହି ଜିନୋ ଅନେଜୋ, ଅନନ୍ତଦସ୍ସୀ ଭଗୱା ସିଖୀତି;

ତସ୍ସାପି ରାଜା ଭାତା ସିଖିଦ୍ଧୋ [ସିଖଣ୍ଡି (ସୀ।)], ବୁଦ୍ଧେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ।

‘‘ପରିନିବ୍ବୁତେ ଲୋକୱିନାଯକମ୍ହି, ଥୂପଂ ସକାସି ୱିପୁଲଂ ମହନ୍ତଂ;

ସମନ୍ତତୋ ଗାୱୁତିକଂ ମହେସିନୋ, ଦେୱାତିଦେୱସ୍ସ ନରୁତ୍ତମସ୍ସ।

‘‘ତସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସୋ ବଲିମାଭିହାରୀ, ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଜାତିସୁମନଂ ପହଟ୍ଠୋ;

ୱାତେନ ପୁପ୍ଫଂ ପତିତସ୍ସ ଏକଂ, ତାହଂ ଗହେତ୍ୱାନ ତସ୍ସେୱ ଦାସି।

‘‘ସୋ ମଂ ଅୱୋଚାଭିପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ, ତୁଯ୍ହମେୱ ଏତଂ ପୁପ୍ଫଂ ଦଦାମି;

ତାହଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଭିରୋପଯେସିଂ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ବୁଦ୍ଧମନୁସ୍ସରନ୍ତୋ।

‘‘ଅଜ୍ଜ ତିଂସଂ ତତୋ କପ୍ପା, ନାଭିଜାନାମି ଦୁଗ୍ଗତିଂ;

ୱିନିପାତଞ୍ଚ ନ ଗଚ୍ଛାମି, ଥୂପପୂଜାଯିଦଂ ଫଲ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘କପିଲଂ ନାମ ନଗରଂ, ସୁୱିଭତ୍ତଂ ମହାପଥଂ;

ଆକିଣ୍ଣମିଦ୍ଧଂ ଫୀତଞ୍ଚ, ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତସ୍ସ ରାଜିନୋ।

‘‘କୁମ୍ମାସଂ ୱିକ୍କିଣିଂ ତତ୍ଥ, ପଞ୍ଚାଲାନଂ ପୁରୁତ୍ତମେ;

ସୋହଂ ଅଦ୍ଦସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ଉପରିଟ୍ଠଂ ଯସସ୍ସିନଂ।

‘‘ହଟ୍ଠୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା, ନିମନ୍ତେସିଂ ନରୁତ୍ତମଂ;

ଅରିଟ୍ଠଂ ଧୂୱଭତ୍ତେନ, ଯଂ ମେ ଗେହସ୍ମି ୱିଜ୍ଜଥ।

‘‘ତତୋ ଚ କତ୍ତିକୋ ପୁଣ୍ଣୋ [କତ୍ତିକା ପୁଣ୍ଣା (କ।)], ପୁଣ୍ଣମାସୀ ଉପଟ୍ଠିତା;

ନୱଂ ଦୁସ୍ସଯୁଗଂ ଗଯ୍ହ, ଅରିଟ୍ଠସ୍ସୋପନାମଯିଂ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱାନ, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି ନରୁତ୍ତମୋ;

ଅନୁକମ୍ପକୋ କାରୁଣିକୋ, ତଣ୍ହାନିଘାତକୋ ମୁନି।

‘‘ତାହଂ କମ୍ମଂ କରିତ୍ୱାନ, କଲ୍ୟାଣଂ ବୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣିତଂ;

ଦେୱେ ଚେୱ ମନୁସ୍ସେ ଚ, ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ।

‘‘ବାରାଣସିଯଂ ନଗରେ, ସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଏକପୁତ୍ତକୋ;

ଅଡ୍ଢେ କୁଲସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂ, ପାଣେହି ଚ ପିଯତରୋ।

‘‘ତତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ, ଦେୱପୁତ୍ତେନ ଚୋଦିତୋ;

ପାସାଦା ଓରୁହିତ୍ୱାନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧମୁପସଙ୍କମିଂ।

‘‘ସୋ ମେ ଧମ୍ମମଦେସଯି, ଅନୁକମ୍ପାଯ ଗୋତମୋ;

ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସମୁପ୍ପାଦଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅତିକ୍କମଂ।

‘‘ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ, ଦୁକ୍ଖୂପସମଗାମିନଂ;

ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି, ମୁନି ଧମ୍ମମଦେସଯି।

‘‘ତସ୍ସାହଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ୱିହରିଂ ସାସନେ ରତୋ;

ସମଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝାହଂ, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱମତନ୍ଦିତୋ।

‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚ, ଯେ ମେ ୱିଜ୍ଜିଂସୁ [ୱିଜ୍ଜିଂସୁ (ସୀ।)] ଆସୱା;

ସବ୍ବେ ଆସୁଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା, ନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜରେ ପୁନ।

‘‘ପରିଯନ୍ତକତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଚରିମୋଯଂ ସମୁସ୍ସଯୋ;

ଜାତିମରଣସଂସାରୋ, ନତ୍ଥିଦାନି ପୁନବ୍ଭବୋ’’ତି।

ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୯୯। ତତ୍ଥ କତମଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ?

‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ, ଅଯଂ ଅହସ୍ମୀତି [ଅଯମହମସ୍ମୀତି (ସୀ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୬୧] ଅନାନୁପସ୍ସୀ;

ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତୋ ଉଦତାରି ଓଘଂ, ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାଯା’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସୀଲୱତୋ , ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା [ଚେତନାଯ (ଅ। ନି। ୧୧।୨)] କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ଜାଯେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ସୀଲୱତୋ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ଜାଯେଯ୍ଯ। ଅୱିପ୍ପଟିସାରିନା, ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାଯେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ଅୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାଯେଯ୍ଯ। ପମୁଦିତେନ, ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ ପୀତି ଜାଯେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାଯେଯ୍ଯ। ପୀତିମନସ୍ସ, ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ କାଯୋ ପସ୍ସମ୍ଭେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ପୀତିମନସ୍ସ କାଯୋ ପସ୍ସମ୍ଭେଯ୍ଯ। ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯସ୍ସ ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତାହଂ ସୁଖଂ ୱେଦିଯେଯ୍ଯ’ନ୍ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସୁଖଂ ୱେଦିଯେଯ୍ଯ। ସୁଖିନୋ ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ ସମାଧି ଜାଯେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ସୁଖିନୋ ସମାଧି ଜାଯେଯ୍ଯ। ସମାହିତସ୍ସ ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତାହଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନେଯ୍ଯ’ନ୍ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନେଯ୍ଯ। ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନତା , ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ ନିବ୍ବିଦା ଜାଯେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନନ୍ତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦେଯ୍ଯ। ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତେନ, ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ ୱିରାଗୋ ଜାଯେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିରଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ୱିରଜ୍ଜନ୍ତେନ ଆନନ୍ଦ ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ ୱିମୁତ୍ତି ଜାଯେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୋ ୱିମୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ। ୱିମୁତ୍ତେନ, ଆନନ୍ଦ, ନ ଚେତନା କରଣୀଯା ‘କିନ୍ତି ମେ ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯା’ତି। ଧମ୍ମତା ଏସା, ଆନନ୍ଦ, ଯଂ ୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯା’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୦।

‘‘ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା, ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ।

ଅଥସ୍ସ କଙ୍ଖା ୱପଯନ୍ତି ସବ୍ବା, ଯତୋ ପଜାନାତି ସହେତୁଧମ୍ମ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା, ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ;

ଅଥସ୍ସ କଙ୍ଖା ୱପଯନ୍ତି ସବ୍ବା, ଯତୋ ଖଯଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅୱେଦୀ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘କିଂନୁ [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୨୪୩] କୁଜ୍ଝସି ମା କୁଜ୍ଝି, ଅକ୍କୋଧୋ ତିସ୍ସ ତେ ୱରଂ;

କୋଧମାନମକ୍ଖୱିନଯତ୍ଥଂ ହି, ତିସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘କଦାହଂ ନନ୍ଦଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟଂ, ଆରଞ୍ଞଂ [ଅରଞ୍ଞଂ (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୨୪୨] ପଂସୁକୂଲିକଂ;

ଅଞ୍ଞାତୁଞ୍ଛେନ ଯାପେନ୍ତଂ, କାମେସୁ ଅନପେକ୍ଖିନ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘କିଂସୁ ଛେତ୍ୱା ସୁଖଂ ସେତି, କିଂସୁ ଛେତ୍ୱା ନ ସୋଚତି;

କିସ୍ସସ୍ସୁ [କିସ୍ସସ୍ସ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୮୭] ଏକଧମ୍ମସ୍ସ, ୱଧଂ ରୋଚେସି ଗୋତମାତି।

‘‘କୋଧଂ ଛେତ୍ୱା ସୁଖଂ ସେତି, କୋଧଂ ଛେତ୍ୱା ନ ସୋଚତି;

କୋଧସ୍ସ ୱିସମୂଲସ୍ସ, ମଧୁରଗ୍ଗସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣ;

ୱଧଂ ଅରିଯା ପସଂସନ୍ତି, ତଂ ହି ଛେତ୍ୱା ନ ସୋଚତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘କିଂସୁ ହନେ ଉପ୍ପତିତଂ, କିଂସୁ ଜାତଂ ୱିନୋଦଯେ;

କିଞ୍ଚସ୍ସୁ ପଜହେ ଧୀରୋ, କିସ୍ସାଭିସମଯୋ ସୁଖୋ।

‘‘କୋଧଂ ହନେ ଉପ୍ପତିତଂ, ରାଗଂ ଜାତଂ ୱିନୋଦଯେ;

ଅୱିଜ୍ଜଂ ପଜହେ ଧୀରୋ, ସଚ୍ଚାଭିସମଯୋ ସୁଖୋ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୧।

‘‘ସତ୍ତିଯା ୱିଯ ଓମଟ୍ଠୋ, ଡଯ୍ହମାନୋୱ [ଦଯ୍ହମାନେୱ (କ।) ସଂ। ନି। ୧।୨୧; ଥେରଗା। ୩୯ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ] ମତ୍ଥକେ।

କାମରାଗପ୍ପହାନାଯ, ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ।

‘‘ସତ୍ତିଯା ୱିଯ ଓମଟ୍ଠୋ, ଡଯ୍ହମାନୋୱ ମତ୍ଥକେ;

ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନାଯ, ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସବ୍ବେ ଖଯନ୍ତା ନିଚଯା, ପତନନ୍ତା ସମୁସ୍ସଯା;

ସବ୍ବେସଂ ମରଣମାଗମ୍ମ, ସବ୍ବେସଂ ଜୀୱିତମଦ୍ଧୁୱଂ;

ଏତଂ ଭଯଂ ମରଣେ [ମରଣଂ (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୦୦] ପେକ୍ଖମାନୋ, ପୁଞ୍ଞାନି କଯିରାଥ ସୁଖାୱହାନି।

‘‘ସବ୍ବେ ଖଯନ୍ତା ନିଚଯା, ପତନନ୍ତା ସମୁସ୍ସଯା;

ସବ୍ବେସଂ ମରଣମାଗମ୍ମ, ସବ୍ବେସଂ ଜୀୱିତମଦ୍ଧୁୱଂ;

ଏତଂ ଭଯଂ ମରଣେ ପେକ୍ଖମାନୋ, ଲୋକାମିସଂ ପଜହେ ସନ୍ତିପେକ୍ଖୋ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସୁଖଂ ସଯନ୍ତି ମୁନଯୋ, ନ ତେ ସୋଚନ୍ତି ମାୱିଧ;

ଯେସଂ ଝାନରତଂ ଚିତ୍ତଂ, ପଞ୍ଞୱା ସୁସମାହିତୋ;

ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ପହିତତ୍ତୋ, ଓଘଂ ତରତି ଦୁତ୍ତରଂ।

‘‘ୱିରତୋ କାମସଞ୍ଞାଯ, ସବ୍ବସଂଯୋଜନାତୀତୋ [ସବ୍ବସଂଯୋଜନାତିଗୋ (ସୀ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୯୬];

ନନ୍ଦିଭୱପରିକ୍ଖୀଣୋ [ନନ୍ଦୀରାଗପରିକ୍ଖୀଣୋ (କ।) ସଂ। ନି। ୧।୯୬], ସୋ ଗମ୍ଭୀରେ ନ ସୀଦତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସଦ୍ଦହାନୋ ଅରହତଂ, ଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନପତ୍ତିଯା;

ସୁସ୍ସୂସଂ ଲଭତେ ପଞ୍ଞଂ, ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିଚକ୍ଖଣୋ।

ପତିରୂପକାରୀ ଧୁରୱା, ଉଟ୍ଠାତା ୱିନ୍ଦତେ ଧନଂ;

ସଚ୍ଚେନ କିତ୍ତିଂ ପପ୍ପୋତି, ଦଦଂ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତି;

ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଲୋକଂ, ଏୱଂ [ସୱେ (ସୀ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬] ପେଚ୍ଚ ନ ସୋଚତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସବ୍ବଗନ୍ଥପହୀନସ୍ସ, ୱିପ୍ପମୁତ୍ତସ୍ସ ତେ ସତୋ;

ସମଣସ୍ସ ନ ତଂ ସାଧୁ, ଯଦଞ୍ଞମନୁସାସସୀତି।

‘‘ଯେନ କେନଚି ୱଣ୍ଣେନ, ସଂୱାସୋ ସକ୍କ ଜାଯତି;

ନ ତଂ ଅରହତି ସପ୍ପଞ୍ଞୋ, ମନସା ଅନୁକମ୍ପିତୁଂ [ଅନନୁକମ୍ପିତଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୨୩୬]।

‘‘ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନ, ଯଦଞ୍ଞମନୁସାସତି;

ନ ତେନ ହୋତି ସଂଯୁତ୍ତୋ, ଯାନୁକମ୍ପା ଅନୁଦ୍ଦଯା’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୨.

‘‘ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚ କୁତୋନିଦାନା, ଅରତୀ ରତୀ [ଅରତି ରତି (କ.) ସଂ. ନି. ୧.୨୩୭; ସୁ. ନି. ୨୭୩ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ] ଲୋମହଂସୋ କୁତୋଜା.

କୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯ ମନୋୱିତକ୍କା, କୁମାରକା ଧଙ୍କମିୱୋସ୍ସଜନ୍ତି.

‘‘ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚ ଇତୋନିଦାନା, ଅରତୀ ରତୀ ଲୋମହଂସୋ ଇତୋଜା;

ଇତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯ ମନୋୱିତକ୍କା, କୁମାରକା ଧଙ୍କମିୱୋସ୍ସଜନ୍ତି.

‘‘ସ୍ନେହଜା ଅତ୍ତସମ୍ଭୂତା, ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧଜା;

ପୁଥୂ ୱିସତ୍ତା କାମେସୁ, ମାଲୁୱାୱ ୱିତତା ୱନେ.

‘‘ଯେ ନଂ ପଜାନନ୍ତି ଯତୋନିଦାନଂ, ତେ ନଂ ୱିନୋଦେନ୍ତି ସୁଣୋହି ଯକ୍ଖ;

ତେ ଦୁତ୍ତରଂ ଓଘମିମଂ ତରନ୍ତି, ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାଯା’’ତି.

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ.

‘‘ଦୁକ୍କରଂ ଭଗୱା ସୁଦୁକ୍କରଂ ଭଗୱା’’ତି;

‘‘ଦୁକ୍କରଂ ୱାପି କରୋନ୍ତି, [କାମଦାତି ଭଗୱା]

ସେକ୍ଖା ସୀଲସମାହିତା;

ଠିତତ୍ତା ଅନଗାରିଯୁପେତସ୍ସ, ତୁଟ୍ଠି ହୋତି ସୁଖାୱହା’’ତି.

‘‘ଦୁଲ୍ଲଭା [ଦୁଲ୍ଲଭଂ (ସୀ. କ.) ପସ୍ସ ସଂ. ନି. ୧.୮୭] ଭଗୱା ଯଦିଦଂ ତୁଟ୍ଠୀ’’ତି;

‘‘ଦୁଲ୍ଲଭଂ ୱାପି ଲଭନ୍ତି, [କାମଦାତି ଭଗୱା]

ଚିତ୍ତୱୂପସମେ ରତା;

ଯେସଂ ଦିୱା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ, ଭାୱନାଯ ରତୋ ମନୋ’’ତି.

‘‘ଦୁସ୍ସମାଦହଂ ଭଗୱା ଯଦିଦଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି;

‘‘ଦୁସ୍ସମାଦହଂ ୱାପି ସମାଦହନ୍ତି, [କାମଦାତି ଭଗୱା]

ଇନ୍ଦ୍ରିଯୂପସମେ ରତା;

ତେ ଛେତ୍ୱା ମଚ୍ଚୁନୋ ଜାଲଂ, ଅରିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତି କାମଦା’’ତି.

‘‘ଦୁଗ୍ଗମୋ ଭଗୱା ୱିସମୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି;

‘‘ଦୁଗ୍ଗମେ ୱିସମେ ୱାପି, ଅରିୟା ଗଚ୍ଛନ୍ତି କାମଦ [କାମଦା (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୮୭];

ଅନରିୟା ୱିସମେ ମଗ୍ଗେ, ପପତନ୍ତି ଅୱଂସିରା;

ଅରିୟାନଂ ସମୋ ମଗ୍ଗୋ, ଅରିୟା ହି ୱିସମେ ସମା’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୩।

‘‘ଇଦଂ ହି [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୦୧] ତଂ ଜେତୱନଂ, ଇସିସଙ୍ଘନିସେୱିତଂ।

ଆୱୁତ୍ଥଂ ଧମ୍ମରାଜେନ, ପୀତିସଞ୍ଜନନଂ ମମ।

‘‘କମ୍ମଂ ୱିଜ୍ଜା ଚ ଧମ୍ମୋ ଚ, ସୀଲଂ ଜୀୱିତମୁତ୍ତମଂ;

ଏତେନ ମଚ୍ଚା ସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଗୋତ୍ତେନ ଧନେନ ୱା।

‘‘ତସ୍ମା ହି ପଣ୍ଡିତୋ ପୋସୋ, ସମ୍ପସ୍ସଂ ଅତ୍ଥମତ୍ତନୋ;

ୟୋନିସୋ ୱିଚିନେ ଧମ୍ମଂ, ଏୱଂ ତତ୍ଥ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋୱ ପଞ୍ଞାୟ, ସୀଲେନ ଉପସମେନ ଚ;

ୟୋପି ପାରଙ୍ଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଏତାୱପରମୋ ସିୟା’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅତୀତଂ ନାନ୍ୱାଗମେୟ୍ୟ, ନପ୍ପଟିକଙ୍ଖେ ଅନାଗତଂ;

ୟଦତୀତଂ ପହୀନଂ [ପହୀଣଂ (ସୀ।) ପସ୍ସ ମ। ନି। ୩।୨୭୨] ତଂ, ଅପ୍ପତ୍ତଞ୍ଚ ଅନାଗତଂ।

‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ୟୋ ଧମ୍ମଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସତି;

ଅସଂହୀରଂ ଅସଂକୁପ୍ପଂ, ତଂ ୱିଦ୍ୱା ମନୁବ୍ରୂହୟେ।

‘‘ଅଜ୍ଜେୱ କିଚ୍ଚମାତପ୍ପଂ [କିଚ୍ଚଂ ଆତପ୍ପଂ (ସୀ।)], କୋ ଜଞ୍ଞା ମରଣଂ ସୁୱେ;

ନ ହି ନୋ ସଙ୍ଗରଂ ତେନ, ମହାସେନେନ ମଚ୍ଚୁନା।

‘‘ଏୱଂ ୱିହାରିଂ ଆତାପିଂ, ଅହୋରତ୍ତମତନ୍ଦିତଂ;

ତଂ ୱେ ‘‘ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତୋ’’ତି, ସନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତେ ମୁନୀ’’ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି , ଭିକ୍ଖୱେ, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁନା ପଞ୍ଞାୟ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା, ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମା ସତିୟା ପଞ୍ଞାୟ ଚ

ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା, ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମା କାଯେନ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା, ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାଯ ୱେଦିତବ୍ବା, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା।

‘‘କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁନା ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା? ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକଂ ଚକ୍ଖୁନା ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ।

‘‘କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସତିଯା ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା? ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତି ସତିଯା ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା।

‘‘କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା କାଯେନ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା? ଇଦ୍ଧିୱିଧା ନିରୋଧା କାଯେନ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା।

‘‘କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାଯ ୱେଦିତବ୍ବା, ପଞ୍ଞାଯ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା? ଆସୱାନଂ ଖଯେ ଞାଣଂ ପଞ୍ଞାଯ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୪। ତତ୍ଥ କତମଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ?

‘‘ଯସ୍ସ ସେଲୂପମଂ ଚିତ୍ତଂ, ଠିତଂ ନାନୁପକମ୍ପତି;

ୱିରତ୍ତଂ ରଜନୀଯେସୁ, କୋପନେଯ୍ୟେ ନ କୁପ୍ପତି;

ଯସ୍ସେୱଂ ଭାୱିତଂ ଚିତ୍ତଂ, କୁତୋ ନଂ [ତଂ (ଉଦା। ୩୪)] ଦୁକ୍ଖମେସ୍ସତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

ଆଯସ୍ମତୋ ଚ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ଚାରିକାଦସମଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ କାତବ୍ବନ୍ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବାହିତପାପଧମ୍ମୋ, ନିହୁଂହୁଙ୍କୋ [ନିହୁହୁଙ୍କୋ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୪] ନିକ୍କସାୱୋ ଯତତ୍ତୋ;

ୱେଦନ୍ତଗୂ ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ, ଧମ୍ମେନ ସୋ ବ୍ରହ୍ମୱାଦଂ ୱଦେଯ୍ୟ;

ଯସ୍ସୁସ୍ସଦା ନତ୍ଥି କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ’’ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ବାହିତ୍ୱା ପାପକେ ଧମ୍ମେ, ଯେ ଚରନ୍ତି ସଦା ସତା;

ଖୀଣସଂଯୋଜନା ବୁଦ୍ଧା, ତେ ୱେ ଲୋକସ୍ମି [ଲୋକସ୍ମିଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୫] ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯତ୍ଥ ଆପୋ ଚ ପଥୱୀ, ତେଜୋ ୱାଯୋ ନ ଗାଧତି;

ନ ତତ୍ଥ ସୁକ୍କା ଜୋତନ୍ତି, ଆଦିଚ୍ଚୋ ନପ୍ପକାସତି;

ନ ତତ୍ଥ ଚନ୍ଦିମା ଭାତି, ତମୋ ତତ୍ଥ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

‘‘ଯଦା ଚ ଅତ୍ତନାୱେଦି [ୱେଦୀ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୧୦], ମୁନି ମୋନେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଅଥ ରୂପା ଅରୂପା ଚ, ସୁଖଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯଦା ସକେସୁ [ପସ୍ସ ଉଦା। ୭] ଧମ୍ମେସୁ, ପାରଗୂ ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଅଥ ଏତଂ ପିସାଚଞ୍ଚ, ପକ୍କୁଲଞ୍ଚାତିୱତ୍ତତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ନାଭିନନ୍ଦତି ଆଯନ୍ତିଂ [ଆଯନ୍ତିଂ ନାଭିନନ୍ଦତି (ଉଦା। ୮)], ପକ୍କମନ୍ତିଂ ନ ସୋଚତି;

ସଙ୍ଗା ସଙ୍ଗାମଜିଂ ମୁତ୍ତଂ, ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ନ ଉଦକେନ ସୁଚୀ [ସୁଚି (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୯] ହୋତି, ବହ୍ୱେତ୍ଥ ନ୍ହାଯତୀ [ନହାଯତି (ସୀ।)] ଜନୋ;

ଯମ୍ହି ସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ ଚ, ସୋ ସୁଚୀ ସୋ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା, ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ;

ୱିଧୂପଯଂ ତିଟ୍ଠତି ମାରସେନଂ, ସୂରିଯୋୱ ଓଭାସଯମନ୍ତଲିକ୍ଖ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପସ୍ସଥ ଇରିଯମାନଂ, ତେୱିଜ୍ଜପତ୍ତଂ ଅପହାନଧମ୍ମଂ;

ସବ୍ବାନି ଯୋଗାନି ଉପାତିୱତ୍ତୋ, ଅକିଞ୍ଚନୋ ଇରିଯତି ପଂସୁକୂଲିକୋ।

‘‘ତଂ ଦେୱତା ସମ୍ବହୁଲା ଉଳାରା, ବ୍ରହ୍ମୱିମାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା;

ଆଜାନିଯଂ ଜାତିବଲଂ ନିସେଧଂ, ନିଧ ନମସ୍ସନ୍ତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତା।

‘‘ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ଯସ୍ସ ତେ ନାଭିଜାନାମ, କିଂ ତ୍ୱଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯସୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ସହାଯା ୱତିମେ ଭିକ୍ଖୂ, ଚିରରତ୍ତଂ ସମେତିକା;

ସମେତି ନେସଂ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ଧମ୍ମେ ବୁଦ୍ଧପ୍ପୱେଦିତେ’’।

‘‘ସୁୱିନୀତା କପ୍ପିନେନ, ଧମ୍ମେ ଅରିଯପ୍ପୱେଦିତେ;

ଧାରେନ୍ତି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ଜେତ୍ୱା ମାରଂ ସୱାହିନି’’ନ୍ତି [ସୱାହନ’’ନ୍ତି (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୨୪୬]।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ନଯିଦଂ ସିଥିଲମାରବ୍ଭ, ନଯିଦଂ ଅପ୍ପେନ ଥାମସା;

ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖପ୍ପମୋଚନଂ [ସବ୍ବଗନ୍ଥପମୋଚନଂ (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୨୩୮]।

‘‘ଅଯଞ୍ଚ ଦହରୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଅଯମୁତ୍ତମପୁରିସୋ;

ଧାରେତି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ଜେତ୍ୱା ମାରଂ ସୱାହିନି’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଦୁବ୍ବଣ୍ଣକୋ ଲୂଖଚୀୱରୋ, ମୋଘରାଜା ସଦା ସତୋ;

ଖୀଣାସୱୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ, କତକିଚ୍ଚୋ ଅନାସୱୋ।

‘‘ତେୱିଜ୍ଜୋ ଇଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ଚ, ଚେତୋପରିଯକୋୱିଦୋ [ଚେତୋପରିଯାଯକୋୱିଦୋ (ସୀ।)];

ଧାରେତି ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ, ଜେତ୍ୱା ମାରଂ ସୱାହିନି’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୫। ‘‘ତଥାଗତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବିଦା ୱିରାଗା ନିରୋଧା ଅନୁପାଦା ୱିମୁତ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭିକ୍ଖୁପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବିଦା ୱିରାଗା ନିରୋଧା ଅନୁପାଦା ୱିମୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

‘‘ତଥାଗତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱେଦନାଯ…ପେ… ସଞ୍ଞାଯ…ପେ… ସଙ୍ଖାରାନଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିବ୍ବିଦା ୱିରାଗା ନିରୋଧା ଅନୁପାଦା ୱିମୁତ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭିକ୍ଖୁପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିବ୍ବିଦା ୱିରାଗା ନିରୋଧା ଅନୁପାଦା ୱିମୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

‘‘ତତ୍ର ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋ ୱିସେସୋ କୋ ଅଧିପ୍ପଯାସୋ [ଅଧିପ୍ପାଯୋ (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୩।୫୮] କିଂ ନାନାକରଣଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତେନ ଭିକ୍ଖୁନାତି? ଭଗୱଂମୂଲକା ନୋ, ଭନ୍ତେ, ଧମ୍ମା…ପେ…

‘‘ତଥାଗତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତା, ଅସଞ୍ଜାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଞ୍ଜନେତା, ଅନକ୍ଖାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅକ୍ଖାତା , ମଗ୍ଗଞ୍ଞୂ ମଗ୍ଗୱିଦୂ ମଗ୍ଗକୋୱିଦୋ, ମଗ୍ଗାନୁଗା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏତରହି ସାୱକା ୱିହରନ୍ତି ପଚ୍ଛାସମନ୍ନାଗତା। ଅଯଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିସେସୋ, ଅଯଂ ଅଧିପ୍ପଯାସୋ, ଇଦଂ ନାନାକରଣଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା’’ତି।

ଇଦଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୬। ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ?

‘‘ଛନ୍ନମତିୱସ୍ସତି [ପସ୍ସ ଉଦା। ୪୫], ୱିୱଟଂ ନାତିୱସ୍ସତି;

ତସ୍ମା ଛନ୍ଦଂ ୱିୱରେଥ, ଏୱଂ ତଂ ନାତିୱସ୍ସତୀ’’ତି।

‘‘ଛନ୍ଦମତିୱସ୍ସତୀ’’ତି ସଂକିଲେସୋ, ‘‘ୱିୱଟଂ ନାତିୱସ୍ସତୀ’’ତି ୱାସନା, ‘‘ତସ୍ମା ଛନ୍ଦଂ ୱିୱରେଥ, ଏୱଂ ତଂ ନାତିୱସ୍ସତୀ’’ତି ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ ଚ ୱାସନା ଚ। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ମହାରାଜ [ଭିକ୍ଖୱେ (ଅ। ନି। ୪।୮୫)], ପୁଗ୍ଗଲା ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନା ଲୋକସ୍ମିଂ। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ତମୋ ତମପରାଯଣୋ ତମୋ ଜୋତିପରାଯଣୋ ଜୋତି ତମପରାଯଣୋ ଜୋତି ଜୋତିପରାଯଣୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଜୋତି ତମପରାଯଣୋ ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତମୋ ତମପରାଯଣୋ, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ସଂକିଲେସଭାଗିଯା, ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତମୋ ଜୋତିପରାଯଣୋ ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଜୋତି ଜୋତିପରାଯଣୋ, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ୱାସନାଭାଗିଯା। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ?

‘‘ନ ତଂ ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନମାହୁ ଧୀରା, ଯଦାଯସଂ ଦାରୁଜପବ୍ବଜଞ୍ଚ [ଦାରୁଜଂ ପବ୍ବଜଞ୍ଚ (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୧)];

ସାରତ୍ତରତ୍ତା ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୁ, ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ଅପେକ୍ଖା’’ତି;

ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ।

‘‘ଏତଂ ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନମାହୁ ଧୀରା, ଓହାରିନଂ ସିଥିଲଂ ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚଂ;

ଏତମ୍ପି ଛେତ୍ୱାନ ପରିବ୍ବଜନ୍ତି, ଅନପେକ୍ଖିନୋ କାମସୁଖଂ ପହାଯା’’ତି।

ଅଯଂ ନିବ୍ବେଧୋ । ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୭। ‘‘ଯଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚେତେତି, ଯଞ୍ଚ ପକପ୍ପେତି, ଯଞ୍ଚ ଅନୁସେତି। ଆରମ୍ମଣମେତଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତିଯା, ଆରମ୍ମଣେ ସତି ପତିଟ୍ଠା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ୱିରୂଳ୍ହେ ଆଯତିଂ [ଆଯତି (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୩୮] ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତି, ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସତି ଆଯତିଂ [ଆଯତି (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୩୮] ଜାତିଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତି।

‘‘ନୋ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚେତେତି, ନୋ ଚେ ପକପ୍ପେତି, ଅଥ ଚେ ଅନୁସେତି। ଆରମ୍ମଣମେତଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତିଯା, ଆରମ୍ମଣେ ସତି ପତିଟ୍ଠା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ [ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୩୮] ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ୱିରୂଳ୍ହେ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତି, ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସତି ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ’’ତି। ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ।

‘‘ଯତୋ ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନୋ ଚେୱ [ଚ (ସୀ। କ।)] ଚେତେତି, ନୋ ଚ ପକପ୍ପେତି, ନୋ ଚ ଅନୁସେତି। ଆରମ୍ମଣମେତଂ ନ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତିଯା, ଆରମ୍ମଣେ ଅସତି ପତିଟ୍ଠା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଅୱିରୂଳ୍ହେ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ନ ହୋତି, ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଅସତି ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତୀ’’ତି, ଅଯଂ ନିବ୍ବେଧୋ। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୮। ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ?

‘‘‘ସମୁଦ୍ଦୋ ସମୁଦ୍ଦୋ’ତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଭାସତି, ନେସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ ସମୁଦ୍ଦୋ, ମହା ଏସୋ ଭିକ୍ଖୱେ, ଉଦକରାସି ମହାଉଦକଣ୍ଣୱୋ। ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସସ୍ସ ସମୁଦ୍ଦୋ, ତସ୍ସ ରୂପମଯୋ ୱେଗୋ। ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ।

‘‘ଯୋ ତଂ ରୂପମଯଂ ୱେଗଂ ସହତି ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତରି [ଅତାରି (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୪।୨୨୮] ଚକ୍ଖୁସମୁଦ୍ଦଂ ସଊମିଂ ସାୱଟ୍ଟଂ ସଗହଂ [ସଗାହଂ (ସଂ। ନି। ୪।୨୨୮)] ସରକ୍ଖସଂ ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି। ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୋ।

‘‘‘ସୋତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ଘାନଂ…ପେ… ଜିୱ୍ହା…ପେ… କାଯୋ…ପେ… ମନୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସସ୍ସ ସମୁଦ୍ଦୋ ତସ୍ସ ଧମ୍ମମଯୋ ୱେଗୋତି। ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ।

‘‘ଯୋ ତଂ ଧମ୍ମମଯଂ ୱେଗଂ ସହତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତରି ମନୋସମୁଦ୍ଦଂ ସଊମିଂ ସାୱଟ୍ଟଂ ସଗହଂ ସରକ୍ଖସଂ ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି। ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୋ। ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା, ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ସୁଗତୋ, ଅଥାପରଂ ଏତଦୱୋଚ ସତ୍ଥା –

‘‘ଯୋ ଇମଂ ସମୁଦ୍ଦଂ ସଗହଂ ସରକ୍ଖସଂ,

ସଊମିଂ ସାୱଟ୍ଟଂ ସଭଯଂ ଦୁତ୍ତରଂ ଅଚ୍ଚତରି;

ସ ୱେଦନ୍ତଗୂ ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ, ଲୋକନ୍ତଗୂ ପାରଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୋ। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଛଯିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବଳିସା ଲୋକସ୍ମିଂ ଅନଯାଯ ସତ୍ତାନଂ ବ୍ୟାବାଧାଯ [ୱଧାଯ (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୦)] ପାଣୀନଂ। କତମେ ଛ? ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ରୂପା ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା ମନାପା ପିଯରୂପା କାମୂପସଂହିତା ରଜନୀଯା, ତଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିନନ୍ଦତି ଅଭିୱଦତି ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଗିଲିତବଳିସୋ [ଗିଲବଳିସୋ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୪।୨୩୦] ମାରସ୍ସ ଅନଯଂ ଆପନ୍ନୋ, ବ୍ୟସନଂ ଆପନ୍ନୋ, ଯଥାକାମଂ କରଣୀଯୋ ପାପିମତୋ।

‘‘ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ସଦ୍ଦା…ପେ… ଘାନୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଗନ୍ଧା…ପେ… ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ରସା…ପେ… କାଯୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବା…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଧମ୍ମା ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା ମନାପା ପିଯରୂପା କାମୂପସଂହିତା ରଜନୀଯା, ତଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିନନ୍ଦତି ଅଭିୱଦତି ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଗିଲିତବଳିସୋ ମାରସ୍ସ ଅନଯଂ ଆପନ୍ନୋ, ବ୍ୟସନଂ ଆପନ୍ନୋ, ଯଥାକାମଂ କରଣୀଯୋ [ଯଥାକାମକରଣୀଯୋ (ସୀ।) ସଂ। ନି। ୪।୨୩୦] ପାପିମତୋ’’ତି। ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ।

‘‘ସନ୍ତି ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ରୂପା ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା ମନାପା ପିଯରୂପା କାମୂପସଂହିତା ରଜନୀଯା, ତଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ନାଭିନନ୍ଦତି ନାଭିୱଦତି ନାଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ନ ଗିଲିତବଳିସୋ ମାରସ୍ସ, ଅଭେଦି ବଳିସଂ, ପରିଭେଦି ବଳିସଂ, ନ ଅନଯଂ ଆପନ୍ନୋ, ନ ବ୍ୟସନଂ ଆପନ୍ନୋ, ନ ଯଥାକାମଂ କରଣୀଯୋ ପାପିମତୋ।

‘‘ସନ୍ତି ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ସଦ୍ଦା…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଧମ୍ମା ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା ମନାପା ପିଯରୂପା କାମୂପସଂହିତା ରଜନୀଯା, ତଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ନାଭିନନ୍ଦତି ନାଭିୱଦତି, ନାଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ନ ଗିଲିତବଳିସୋ ମାରସ୍ସ, ଅଭେଦି ବଳିସଂ, ପରିଭେଦି ବଳିସଂ, ନ ଅନଯଂ ଆପନ୍ନୋ, ନ ବ୍ୟସନଂ ଆପନ୍ନୋ, ନ ଯଥାକାମଂ କରଣୀଯୋ ପାପିମତୋ’’ତି। ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୋ। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୯। ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ?

‘‘ଅଯଂ ଲୋକୋ ସନ୍ତାପଜାତୋ, ଫସ୍ସପରେତୋ ରୋଗଂ ୱଦତି ଅତ୍ତତୋ [ଅତ୍ତନୋ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୩୦];

ଯେନ ଯେନ ହି ମଞ୍ଞତି [ମଞ୍ଞନ୍ତି (ସୀ। କ।)], ତତୋ ତଂ ହୋତି ଅଞ୍ଞଥା।

‘‘ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀ ଭୱସତ୍ତୋ ଲୋକୋ, ଭୱପରେତୋ ଭୱମେୱାଭିନନ୍ଦତି;

ଯଦଭିନନ୍ଦତି ତଂ ଭଯଂ;

ଯସ୍ସ ଭାଯତି ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି; ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ।

‘‘ଭୱୱିପ୍ପହାନାଯ ଖୋ ପନିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ’’ତି; ଅଯଂ ନିବ୍ବେଧୋ;

‘‘ଯେ ହି କେଚି ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଭୱେନ ଭୱସ୍ସ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖମାହଂସୁ, ସବ୍ବେ ତେ ‘ଅୱିପ୍ପମୁତ୍ତା ଭୱସ୍ମା’ତି ୱଦାମି। ଯେ ୱା ପନ କେଚି ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ୱିଭୱେନ ଭୱସ୍ସ ନିସ୍ସରଣମାହଂସୁ, ସବ୍ବେ ତେ ‘ଅନିସ୍ସଟା ଭୱସ୍ମା’ତି ୱଦାମି। ଉପଧିଂ [ଉପଧି (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୩୦] ହି ପଟିଚ୍ଚ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ସମ୍ଭୋତୀ’’ତି। ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ।

‘‘ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖଯା ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ’’ତି। ଅଯଂ ନିବ୍ବେଧୋ।

‘‘ଲୋକମିମଂ ପସ୍ସ, ପୁଥୂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପରେତା ଭୂତା ଭୂତରତା, ଭୱା ଅପରିମୁତ୍ତା, ଯେ ହି କେଚି ଭୱା ସବ୍ବଧି ସବ୍ବତ୍ଥତାଯ, ସବ୍ବେ ତେ ଭୱା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’’ତି। ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ।

‘‘ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ, ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୋ;

ଭୱତଣ୍ହା ପହୀଯତି, ୱିଭୱଂ ନାଭିନନ୍ଦତି;

ସବ୍ବସୋ ତଣ୍ହାନଂ ଖଯା, ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି;

ଅଯଂ ନିବ୍ବେଧୋ।

‘‘ତସ୍ସ ନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ, ଅନୁପାଦା ପୁନବ୍ଭୱୋ ନ ହୋତି;

ଅଭିଭୂତୋ ମାରୋ ୱିଜିତସଙ୍ଗାମୋ, ଉପଚ୍ଚଗା ସବ୍ବଭୱାନି ତାଦୀ’’ତି।

ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୋ। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ [ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୫], ପୁଗ୍ଗଲା। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ଅନୁସୋତଗାମୀ ପଟିସୋତଗାମୀ ଠିତତ୍ତୋ ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଯୋଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନୁସୋତଗାମୀ, ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯୋ। ତତ୍ଥ ଯୋଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଟିସୋତଗାମୀ ଯୋ ଚ ଠିତତ୍ତୋ, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯା। ତତ୍ଥ ଯୋଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୋ। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

୧୧୦। ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ?

ଛଳାଭିଜାତିକୋ ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ କଣ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ ସୁକ୍କଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଦିଟ୍ଠଂ [ଅନ୍ତଂ ନିଟ୍ଠଂ (ସୀ।)] ନିବ୍ବାନଂ ଆରାଧେତି, ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁକ୍କୋ ସୁକ୍କାଭିଜାତିକୋ କଣ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁକ୍କୋ ସୁକ୍କାଭିଜାତିକୋ ସୁକ୍କଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁକ୍କୋ ସୁକ୍କାଭିଜାତିକୋ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଦିଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରାଧେତି।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ କଣ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁକ୍କୋ ସୁକ୍କାଭିଜାତିକୋ କଣ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ସଂକିଲେସଭାଗିଯା।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ ସୁକ୍କଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁକ୍କୋ ସୁକ୍କାଭିଜାତିକୋ ସୁକ୍କଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଇମେ

ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ୱାସନାଭାଗିଯା।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଦିଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରାଧେତି, ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁକ୍କୋ ସୁକ୍କାଭିଜାତିକୋ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଦିଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରାଧେତି, ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯା, ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ [ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୨୩୨-୨୩୩], କମ୍ମାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ କଣ୍ହଂ କଣ୍ହୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ସୁକ୍କଂ ସୁକ୍କୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ କଣ୍ହସୁକ୍କଂ କଣ୍ହସୁକ୍କୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ କମ୍ମୁତ୍ତମଂ କମ୍ମସେଟ୍ଠଂ କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତତି''।

ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ କମ୍ମଂ କଣ୍ହଂ କଣ୍ହୱିପାକଂ, ଯଞ୍ଚ କମ୍ମଂ କଣ୍ହସୁକ୍କଂ କଣ୍ହସୁକ୍କୱିପାକଂ, ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ। ଯଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ସୁକ୍କଂ ସୁକ୍କୱିପାକଂ, ଅଯଂ ୱାସନା। ଯଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ କମ୍ମୁତ୍ତମଂ କମ୍ମସେଟ୍ଠଂ କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ଅଯଂ ନିବ୍ବେଧୋ। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

୧୧୧। ତତ୍ଥ କତମଂ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ?

''ଲଦ୍ଧାନ ମାନୁସତ୍ତଂ ଦ୍ୱେ, କିଚ୍ଚଂ ଅକିଚ୍ଚମେୱ ଚ;

ସୁକିଚ୍ଚଂ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞାନି, ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପହାନଂ ୱା''ତି।

''ସୁକିଚ୍ଚଂ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞାନୀ''ତି ୱାସନା। ''ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପହାନଂ ୱା''ତି ନିବ୍ବେଧୋ।

''ପୁଞ୍ଞାନି କରିତ୍ୱାନ, ସଗ୍ଗା ସଗ୍ଗଂ ୱଜନ୍ତି କତପୁଞ୍ଞା;

ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନା, ଜରାମରଣା ୱିପ୍ପମୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି।

''ପୁଞ୍ଞାନି କରିତ୍ୱାନ, ସଗ୍ଗା ସଗ୍ଗଂ ୱଜନ୍ତି କତପୁଞ୍ଞା''ତି ୱାସନା। ''ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନା ଜରାମରଣା ୱିପ୍ପମୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି ନିବ୍ବେଧୋ। ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

''ଦ୍ୱେମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଧାନାନି [ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୨।୨]। କତମାନି ଦ୍ୱେ? ଯୋ ଚ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତେସୁ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରଂ ପରିଚ୍ଚଜତି, ଯୋ ଚ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତେସୁ ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ତଣ୍ହକ୍ଖଯୋ ୱିରାଗୋ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତେସୁ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରଂ ପରିଚ୍ଚଜତି, ଅଯଂ ୱାସନା।

ଯୋ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତେସୁ ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ତଣ୍ହକ୍ଖଯୋ ୱିରାଗୋ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ, ଅଯଂ ନିବ୍ବେଧୋ। ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ତଣ୍ହାପକ୍ଖେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ତୀହି ତଣ୍ହାହି – କାମତଣ୍ହାଯ ଭୱତଣ୍ହାଯ ୱିଭୱତଣ୍ହାଯ। ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁନା ଅଜ୍ଝୋସିତା, ତେନ ତେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ତସ୍ସା ୱିତ୍ଥାରୋ ଛତ୍ତିଂସତଣ୍ହାଜାଲିନିଯାୱିଚରିତାନି।

ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତେନ, ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁନା ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅଭିନିୱିସତି ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି, ତେନ ତେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ତସ୍ସା ୱିତ୍ଥାରୋ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତାନି।

ତତ୍ଥ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଚେତନାଯ ଚେତସିକକମ୍ମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ତୀହି ଦୁଚ୍ଚରିତେହି – କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେନ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେନ

ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତେନ, ତସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରୋ ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥା।

ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୱୋଦାନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସମଥେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ଦିଟ୍ଠିୱୋଦାନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତୱୋଦାନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସୁଚରିତେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ସଂସାରସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା। ତଥା ନିବ୍ବତ୍ତେ ସଂସାରେ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ କାଯସୁଚରିତଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମନୋସୁଚରିତଂ ଇମିନା ଅସୁଭେନ କମ୍ମୱିପାକେନ ଇଦଂ ବାଲଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି। ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

ଇମିନା ସୁଭେନ କମ୍ମୱିପାକେନ ଇଦଂ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି। ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଚତୂହି କିଲେସଭୂମୀହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ – ଅନୁସଯଭୂମିଯା ପରିଯୁଟ୍ଠାନଭୂମିଯା ସଂଯୋଜନଭୂମିଯା ଉପାଦାନଭୂମିଯା। ସାନୁସଯସ୍ସ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଜାଯତି, ପରିଯୁଟ୍ଠିତୋ ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ସଂଯୁଜ୍ଜନ୍ତୋ ଉପାଦିଯତି, ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ, ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତି। ଇମାହି ଚତୂହି କିଲେସଭୂମୀହି ସବ୍ବେ କିଲେସା ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ତୀହି ସୁଚରିତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଚତୂହି ସଚ୍ଚେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ତୀହି ଧମ୍ମେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ – ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେହି ସାୱକଭୂମିଯା। ଝାଯିୱିସଯେ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି।

୧୧୨। ତତ୍ଥ କତମେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା? ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ, ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ଞାଣଂ ଞେଯ୍ୟଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ, ଦସ୍ସନଂ ଭାୱନା ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱନା ଚ, ସକୱଚନଂ ପରୱଚନଂ ସକୱଚନଞ୍ଚ ପରୱଚନଞ୍ଚ, ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ ୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ, କମ୍ମଂ ୱିପାକୋ କମ୍ମଞ୍ଚ ୱିପାକୋ ଚ, କୁସଲଂ ଅକୁସଲଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ, ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ, ଥୱୋ ଚାତି।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଲୋକିଯଂ?

''ନ ହି ପାପଂ କତଂ କମ୍ମଂ, ସଜ୍ଜୁଖୀରଂୱ ମୁଚ୍ଚତି;

ଡହନ୍ତଂ [ଦହନ୍ତଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୭୧] ବାଲମନ୍ୱେତି, ଭସ୍ମଚ୍ଛନ୍ନୋୱ [ଭସ୍ମାଛନ୍ନୋୱ (କ।)] ପାୱକୋତି।

ଇଦଂ ଲୋକିଯଂ।

''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଗତିଗମନାନି ସବ୍ବଂ…ପେ… ନିହୀଯତେ ତସ୍ସ ଯସୋ କାଳପକ୍ଖେୱ ଚନ୍ଦିମା''ତି। ଇଦଂ ଲୋକିଯଂ।

''ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକଧମ୍ମା [ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୮।୬]। କତମେ ଅଟ୍ଠ? ଲାଭୋ ଅଲାଭୋ, ଯସୋ ଅଯସୋ, ନିନ୍ଦା ପସଂସା, ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଇମେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମା''ତି। ଇଦଂ ଲୋକିଯଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ?

''ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମଥଙ୍ଗତାନି [ସମଥଂ ଗତାନି (ସୀ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୯୪]; ଅସ୍ସା ଯଥା ସାରଥିନା ସୁଦନ୍ତା;

ପହୀନମାନସ୍ସ ଅନାସୱସ୍ସ, ଦେୱାପି ତସ୍ସ ପିହଯନ୍ତି ତାଦିନୋ''ତି।

ଇଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ।

''ପଞ୍ଚିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି। କତମାନି ପଞ୍ଚ? ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନୀ''ତି। ଇଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଲୋକିୟଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ?

''ଲଦ୍ଧାନ ମାନୁସତ୍ତଂ ଦ୍ୱେ, କିଚ୍ଚଂ ଅକିଚ୍ଚମେୱ ଚା''ତି ଦ୍ୱେ ଗାଥା। ଯଂ ଇହ ''ସୁକିଚ୍ଚଂ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞାନୀ''ତି ଚ ''ପୁଞ୍ଞାନି କରିତ୍ୱାନ, ସଗ୍ଗା ସଗ୍ଗଂ ୱଜନ୍ତି କତପୁଞ୍ଞା''ତି ଚ। ଇଦଂ ଲୋକିୟଂ।

ଯଂ ଇହ ''ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପହାନଂ ୱା''ତି ଚ ''ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନା, ଜରାମରଣା ୱିପ୍ପମୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି ଚ, ଇଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଇଦଂ ଲୋକିୟଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ।

''ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ସତି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ହୋତି, ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତିୟା ସତି ପୁନବ୍ଭୱୋ ହୋତି, ପୁନବ୍ଭୱେ ସତି ଜାତି ହୋତି, ଜାତିୟା ସତି ଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାୟାସା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦୟୋ ହୋତି। ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୨।୫୫], ମହାରୁକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ଯାନି ଚେୱ ମୂଲାନି ଅଧୋଗମାନି ଯାନି ଚ ତିରିୟଂ ଗମାନି, ସଦ୍ଧାନି ତାନି ଉଦ୍ଧଂ ଓଜଂ ଅଭିହରନ୍ତି। ଏୱଂ ହି ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାରୁକ୍ଖୋ ତଦାହାରୋ ତଦୁପାଦାନୋ ଚିରଂ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣେ ଆହାରେ ସତି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ହୋତି ସଦ୍ଧଂ…ପେ… ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦୟୋ ହୋତୀ''ତି। ଇଦଂ ଲୋକିୟଂ।

''ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ଅସତି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ନ ହୋତି, ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତିୟା ଅସତି ପୁନବ୍ଭୱୋ ନ ହୋତି, ପୁନବ୍ଭୱେ ଅସତି ଜାତି ନ ହୋତି, ଜାତିୟା ଅସତି ଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାୟାସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତି। ସେୟ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାରୁକ୍ଖୋ ଅଥ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ କୁଦ୍ଦାଲପିଟକଂ [କୁଦାଲପିଟକଂ (କ।)] ଆଦାୟ, ସୋ ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ମୂଲେ ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ, ମୂଲେ [ମୂଲଂ (ସଂ। ନି। ୨।୫୫)] ଛେତ୍ୱା ପଲିଖଣେୟ୍ୟ, ପଲିଖଣିତ୍ୱା ମୂଲାନି ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟ ଅନ୍ତମସୋ ଉସୀରନାଳିମତ୍ତାନିପି। ସୋ ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକଂ ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ, ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା [ଛିତ୍ୱା (ସୀ। କ।)] ଫାଲେୟ୍ୟ, ଫାଲେତ୍ୱା ସକଲିକଂ ସକଲିକଂ କରେୟ୍ୟ, ସକଲିକଂ ସକଲିକଂ କରିତ୍ୱା ୱାତାତପେ ୱିସୋସେୟ୍ୟ, ୱାତାତପେ ୱିସୋସେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିନା ଡହେୟ୍ୟ, ଅଗ୍ଗିନା ଡହେତ୍ୱା ମସିଂ କରେୟ୍ୟ, ମସିଂ କରିତ୍ୱା ମହାୱାତେ ୱା ଓଫୁନେୟ୍ୟ, ନଦିୟା ୱା ସୀଘସୋତାୟ ପୱାହେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ହି ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାରୁକ୍ଖୋ ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲୋ ଅସ୍ସ ତାଲାୱତ୍ଥୁକତୋ ଅନଭାୱଂକତୋ [ଅନଭାୱଂଗତୋ (ସୀ।)] ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମୋ। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣେ ଆହାରେ ଅସତି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ନ ହୋତି, ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତିୟା ଅସତି ସଦ୍ଧଂ…ପେ… ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତୀ''ତି। ଇଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଇଦଂ ଲୋକିୟଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ।

୧୧୩। ତତ୍ଥ କତମଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ?

''ସଦ୍ଧା ଦିସା ଅନୁପରିଗମ୍ମ ଚେତସା, ନେୱଜ୍ଝଗା ପିୟତରମତ୍ତନା କ୍ୱଚି;

ଏୱଂ ପିୟୋ ପୁଥୁ ଅତ୍ତା ପରେସଂ, ତସ୍ମା ନ ହିଂସେ ପରମତ୍ତକାମୋ''ତି [ପରଂ ଅତ୍ତକାମୋତି (ସୀ।) ସଂ। ନି। ୧।୧୧୯; ଉଦା। ୪୧ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ]।

ଇଦଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ।

''ଯେ କେଚି ଭୂତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଯେ ୱାପି [ଚ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୪୨], ସଦ୍ଧେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ପହାୟ ଦେହଂ;

ତଂ ସଦ୍ଧଜାନିଂ କୁସଲୋ ୱିଦିତ୍ୱା, ଆତାପିୟୋ [ଆତାପୀ ସୋ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୪୨] ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରେୟ୍ୟା''ତି।

ଇଦଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ।

''ସତ୍ତହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଅପି ୱିୱେଚିୟମାନେନ ପଣାମିୟମାନେନ ଗଲେ ପିସନମଜ୍ଜମାନେନ [ଗଲେପି ପମଜ୍ଜମାନେନ (ସୀ।)] ଯାୱଜୀୱଂ ନ ୱିଜହିତବ୍ବଂ। କତମେହି ସତ୍ତହି? ପିୟୋ ଚ ହୋତି ମନାପୋ ଚ ଗରୁ ଚ ଭାୱନୀୟୋ ଚ ୱତ୍ତା ଚ ୱଚନକ୍ଖମୋ ଚ ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତା ହୋତି, ନୋ ଚ ଅଟ୍ଠାନେ [ନ ଚ ଅଟ୍ଠାନେ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୭।୩୭] ନିୟୋଜେତି। ଇମେହି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ,

ସଉହି…ପେ… ନ ୱିଜହିତଙ୍କ। ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା, ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ସୁଗତୋ। ଅଥାପରଂ ଏତଦୱୋଚ ସତ୍ଥା –

‘‘ପିଯୋ ଗରୁ ଭାୱନୀଯୋ, ୱତ୍ତା ଚ ୱଚନକ୍ଖମୋ;

ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତା, ନ ଚଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜକୋ;

ତଂ ମିତ୍ତଂ ମିତ୍ତକାମେନ, ଯାୱଜୀୱମ୍ପି ସେୱିଯ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ?

‘‘ଯଞ୍ଚ କାମସୁଖଂ ଲୋକେ, ଯଞ୍ଚିଦଂ ଦିୱିଯଂ ସୁଖଂ;

ତଣ୍ହକ୍ଖଯସୁଖସ୍ସେତେ [ତଣ୍ହକ୍ଖଯା ସୁଖସ୍ସେତେ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଉଦା। ୧୨], କଲଂ ନାଗ୍ଘନ୍ତି ସୋଳସି’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ।

‘‘ସୁସୁଖଂ [ପସ୍ସ ଥେରଗା। ୨୨୭] ୱତ ନିବ୍ବାନଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଦେସିତଂ;

ଅସୋକଂ ୱିରଜଂ ଖେମଂ, ଯତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ

‘‘ମାତରଂ ପିତରଂ ହନ୍ତ୍ୱା, ରାଜାନୋ ଦ୍ୱେ ଚ ଖତ୍ତିଯେ;

ରଟ୍ଠଂ ସାନୁଚରଂ ହନ୍ତ୍ୱା’’ତି ଇଦଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ।

‘‘ଅନୀଘୋ ଯାତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି; ଇଦଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ;

ଇଦଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ।

‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇଦ୍ଧିପାଦା [ପସ୍ସ ଇଦ୍ଧିପାଦସଂଯୁତ୍ତେ]। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ୱୀରିଯ…ପେ… ଚିତ୍ତ। ୱୀମଂସାସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତି। ଇଦଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ।

ସୋ କାଯେପି ଚିତ୍ତଂ ସମୋଦହତି, ଚିତ୍ତେପି କାଯଂ ସମୋଦହତି, କାଯେ ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଇଦଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ।

୧୧୪। ତତ୍ଥ କତମଂ ଞାଣଂ?

‘‘ଯଂ ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଞାଣଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଯେନ ୱୁଚ୍ଚତି;

ନ ତସ୍ସ ପରିହାନତ୍ଥି, ସବ୍ବକାଲେ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଞାଣଂ।

‘‘ପଞ୍ଞା ହି ସେଟ୍ଠା ଲୋକସ୍ମିଂ, ଯାଯଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନୀ [ନିବ୍ବେଧଗାମିନୀ (ଇତିଵୁ। ୪୧)];

ଯାଯ ସମ୍ମା ପଜାନାତି, ଜାତିମରଣସଙ୍ଖଯ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଞାଣଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଞେଯ୍ୟଂ?

‘‘କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି ତେ [ଵୋ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୧୦୭୨] ସନ୍ତିଂ, [ଧୋତକାତି ଭଗଵା,]

ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେ ଅନୀତିହଂ;

ଯଂ ଵିଦିତ୍ଵା ସତୋ ଚରଂ, ତରେ ଲୋକେ ଵିସତ୍ତିକଂ।

‘‘ତଞ୍ଚାହଂ ଅଭିନନ୍ଦାମି, ମହେସି ସନ୍ତିମୁତ୍ତମଂ;

ଯଂ ଵିଦିତ୍ଵା ସତୋ ଚରଂ, ତରେ ଲୋକେ ଵିସତ୍ତିକଂ।

‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମ୍ପଜାନାସି, [ଧୋତକାତି ଭଗଵା]

ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେ;

ଏତଂ ଵିଦିତ୍ଵା ସଙ୍ଗୋତି ଲୋକେ,

ଭଵାଭଵାଯ ମାକାସି ତଣ୍ହ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଞେଯ୍ୟଂ।

‘‘ଚତୁନ୍ନଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଅନନୁବୋଧା ଅପ୍ପଟିଵେଧା ଏଵମିଦଂ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ଧାଵିତଂ ସଂସରିତଂ ମମଞ୍ଚେଵ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ…ପେ… ତଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧଂ ପଟିଵିଦ୍ଧଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଂ [ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୫] ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧଂ ପଟିଵିଦ୍ଧଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ [ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ (ସୀ। କ।)] ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧଂ ପଟିଵିଦ୍ଧଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧଂ ପଟିଵିଦ୍ଧଂ। ଉଚ୍ଛିନ୍ନା ଭଵତଣ୍ହା, ଖୀଣା ଭଵନେତ୍ତି, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭଵୋ’’ତି। ଇଦମଵୋଚ ଭଗଵା, ଇଦଂ ଵତ୍ଵାନ ସୁଗତୋ, ଅଥାପରଂ ଏତଦଵୋଚ ସତ୍ଥା –

‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ, ଯଥାଭୂତଂ ଅଦସ୍ସନା;

ସଂସିତଂ [ସଂସରିତଂ (ସୀ।)] ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ, ତାସୁ ତାସ୍ଵେଵ ଜାତିସୁ।

‘‘ତାନି ଏତାନି ଦିଟ୍ଠାନି, ଭଵନେତ୍ତି ସମୂହତା;

ଉଚ୍ଛିନ୍ନଂ ମୂଲଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭଵୋ’’ତି।

ଇଦଂ ଞେଯ୍ୟଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ? ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଵେଦନା ଅନିଚ୍ଚା, ସଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚା, ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା, ଵିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି। ଇଦଂ ଞେଯ୍ୟଂ।

ଏୱଂ ଜାନଂ ଏୱଂ ପସ୍ସଂ ଅରିଯସାୱକୋ ‘‘ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପସ୍ସତି, ‘‘ୱେଦନା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ପସ୍ସତି, ‘‘ସଞ୍ଞଂ…ପେ… ସଙ୍ଖାରେ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପସ୍ସତୀତି। ଇଦଂ ଞାଣଂ।

ସୋ ପରିମୁଚ୍ଚତି ରୂପେନ, ପରିମୁଚ୍ଚତି ୱେଦନାଯ, ପରିମୁଚ୍ଚତି ସଞ୍ଞାଯ, ପରିମୁଚ୍ଚତି ସଙ୍ଖାରେହି, ପରିମୁଚ୍ଚତି ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ହା, ପରିମୁଚ୍ଚତି ଦୁକ୍ଖସ୍ମାତି ୱଦାମୀତି। ଇଦଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ।

‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଇଦଂ ଞେଯ୍ୟଂ। ‘‘ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ’’ତି ଇଦଂ ଞାଣଂ। ‘‘ଅଥ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଦୁକ୍ଖେ ଏସ ମଗ୍ଗୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା’’ତି ଇଦଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ।

‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା’’ତି ଇଦଂ ଞେଯ୍ୟଂ। ‘‘ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ’’ତି ଇଦଂ ଞାଣଂ। ‘‘ଅଥ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଦୁକ୍ଖେ ଏସ ମଗ୍ଗୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା’’ତି ଇଦଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ।

‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ଞେଯ୍ୟଂ। ‘‘ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ’’ତି ଇଦଂ ଞାଣଂ। ‘‘ଅଥ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଦୁକ୍ଖେ ଏସ ମଗ୍ଗୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା’’ତି ଇଦଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ।

‘‘ଯେ ହି କେଚି, ସୋଣ [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୩।୪୯], ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଅନିଚ୍ଚେନ ରୂପେନ ଦୁକ୍ଖେନ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘ସଦିସୋହମସ୍ମୀ’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି। କିମଞ୍ଞତ୍ର ଯଥାଭୂତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନା। ଅନିଚ୍ଚାଯ ୱେଦନାଯ…ପେ… ଅନିଚ୍ଚାଯ ସଞ୍ଞାଯ…ପେ… ଅନିଚ୍ଚେହି ସଙ୍ଖାରେହି…ପେ… ଅନିଚ୍ଚେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖେନ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘ସଦିସୋହମସ୍ମୀ’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, କିମଞ୍ଞତ୍ର ଯଥାଭୂତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନା’’ତି। ଇଦଂ ଞେଯ୍ୟଂ।

‘‘ଯେ ଚ ଖୋ କେଚି, ସୋଣ, ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଅନିଚ୍ଚେନ ରୂପେନ ଦୁକ୍ଖେନ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’ତିପି ନ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘ସଦିସୋହମସ୍ମୀ’ତିପି ନ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’ତିପି ନ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, କିମଞ୍ଞତ୍ର ଯଥାଭୂତସ୍ସ ଦସ୍ସନା। ଅନିଚ୍ଚାଯ ୱେଦନାଯ…ପେ… ଅନିଚ୍ଚାଯ ସଞ୍ଞାଯ…ପେ… ଅନିଚ୍ଚେହି ସଙ୍ଖାରେହି…ପେ… ଅନିଚ୍ଚେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖେନ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’ତିପି ନ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘ସଦିସୋହମସ୍ମୀ’ତିପି ନ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’ତିପି ନ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, କିମଞ୍ଞତ୍ର ଯଥାଭୂତସ୍ସ ଦସ୍ସନାତି। ଇଦଂ ଞାଣଂ।

ଇଦଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଦସ୍ସନଂ?

୧୧୫।

‘‘ଯେ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ୱିଭାୱଯନ୍ତି, ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞେନ ସୁଦେସିତାନି।

କିଞ୍ଚାପି ତେ ହୋନ୍ତି ଭୁସଂ ପମତ୍ତା [ଭୁସପ୍ପମତ୍ତା (ସୀ।) ପସ୍ସ ଖୁ। ପା। ୬୦୯], ନ ତେ ଭୱଂ ଅଟ୍ଠମମାଦିଯନ୍ତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ।

‘‘ଯଥିନ୍ଦଖୀଲୋ ପଥୱିସ୍ସିତୋ ସିଯା, ଚତୁବ୍ଭି ୱାତେହି ଅସମ୍ପକମ୍ପିଯୋ;

ତଥୂପମଂ ସପ୍ପୁରିସଂ ୱଦାମି, ଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଅୱେଚ୍ଚ ପସ୍ସତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ।

‘‘ଚତୂହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ଆକଙ୍ଖମାନୋ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ବ୍ୟାକରେଯ୍ୟ ‘ଖୀଣନିରଯୋମ୍ହି,

ଖୀଣତିରଚ୍ଛାନଯୋନି, ଖୀଣପେତ୍ତିୱିସଯୋ, ଖୀଣାପାଯଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତୋ, ସୋତାପନ୍ନୋହମସ୍ମି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମଂ [ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ (ସୀ।)] ଦେୱେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସାମୀ'ତି। କତମେହି ଚତୂହି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ତଥାଗତେ ସଦ୍ଧା ନିୱିଟ୍ଠା ପତିଟ୍ଠିତା ୱିରୂଳ୍ହା ମୂଲଜାତା ଅସଂହାରିଯା ସମଣେନ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱା ଦେୱେନ ୱା ମାରେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ୱା କେନଚି ୱା ଲୋକସ୍ମିଂ ସହ ଧମ୍ମେନ, ଧମ୍ମେ ଖୋ ପନ ନିଟ୍ଠଂ ଗତୋ ହୋତି, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକୋ ଅକାଲିକୋ ଏହିପସ୍ସିକୋ ଓପନେଯ୍ୟିକୋ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିଞ୍ଞୂହି, ଯଦିଦଂ ମଦନିମ୍ମଦନୋ…ପେ… ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ, ସହ ଧମ୍ମିଯା ଖୋ ପନସ୍ସ ହୋନ୍ତି ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା ପିଯା ମନାପା ଗିହୀ ଚେୱ ପବ୍ବଜିତା ଚ। ଅରିଯକନ୍ତେହି ଖୋ ପନ ସୀଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି ଅଖଣ୍ଡେହି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦେହି ଅସବଲେହି ଅକମ୍ମାସେହି ଭୁଜିସ୍ସେହି ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥେହି ଅପରାମଟ୍ଠେହି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକେହି। ଇମେହି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତୂହି ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ଆକଙ୍ଖମାନୋ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ବ୍ଯାକରେଯ୍ଯ 'ଖୀଣନିରଯୋମ୍ହି, ଖୀଣତିରଚ୍ଛାନଯୋନି, ଖୀଣପେତ୍ତିୱିସଯୋ, ଖୀଣାପାଯଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତୋ, ସୋତାପନ୍ନୋହମସ୍ମି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମଂ ଦେୱେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସାମୀ'''ତି।

ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ।

ତତ୍ଥ କତମା ଭାୱନା?

''ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଭାୱିତାନି [ସୁଭାୱିତାନି (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସୁ। ନି। ୫୧୨], ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବଲୋକେ;

ନିବ୍ବିଜ୍ଝ ଇମଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ, କାଲଂ କଙ୍ଖତି ଭାୱିତୋ ସଦନ୍ତୋ''ତି।

ଅଯଂ ଭାୱନା।

''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମପଦାନି [ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୪।୨୯]। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଅନଭିଜ୍ଝା ଧମ୍ମପଦଂ, ଅବ୍ଯାପାଦୋ ଧମ୍ମପଦଂ, ସମ୍ମାସତି ଧମ୍ମପଦଂ, ସମ୍ମାସମାଧି ଧମ୍ମପଦଂ, ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରି ଧମ୍ମପଦାନୀ''ତି। ଅଯଂ ଭାୱନା।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱନା ଚ? ''ପଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦେ ପଞ୍ଚ ଜହେ''ତି ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ। ''ପଞ୍ଚ ଚୁତ୍ତରି ଭାୱଯେ। ପଞ୍ଚ ସଙ୍ଗାତିଗୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଓଘତିଣ୍ଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଅଯଂ ଭାୱନା। ଇଦଂ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱନା ଚ।

''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି [ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୫।୪୯୩]। କତମାନି ତୀଣି, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। କତମଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅନଭିସମେତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭିସମଯାଯ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ୱାଯମତି ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଦହତି, ଅନଭିସମେତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ…ପେ… ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସ୍ସ…ପେ… ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭିସମଯାଯ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ୱାଯମତି ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଦହତି। ଇଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯ''ନ୍ତି। ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ।

''କତମଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ 'ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, 'ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ'ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, 'ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ'ତି…ପେ… 'ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା'ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଇଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

''କତମଞ୍ଚ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଆସୱାନଂ ଖଯା ଅନାସୱଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଂ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଂ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଖୀଣା ଜାତି, ୱୁସିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, କତଂ କରଣୀଯଂ ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ପଜାନାତି। ଇଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯ''ନ୍ତି। ଅଯଂ ଭାୱନା।

ଇଦଂ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱନା ଚ।

୧୧୬। ତତ୍ଥ କତମଂ ସକୱଚନଂ?

‘‘ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା;

ସଚିତ୍ତପରିୟୋଦାପନଂ, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସକଓ୍ୱଚନଂ।

‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ବାଲସ୍ସ ବାଲଲକ୍ଖଣାନି ବାଲନିମିତ୍ତାନି ବାଲାପଦାନାନି, ଯେହି ବାଲଂ ବାଲୋତି ପରେ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। କତମାନି ତୀଣି? ବାଲୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ ଚ ହୋତି, ଦୁବ୍ଭାସିତଭାସୀ ଚ ହୋତି, ଦୁକ୍କଟକମ୍ମକାରୀ [ଦୁକ୍କତକମ୍ମକାରୀ (ସୀ।) ମ। ନି। ୩।୨୪୬; ଅ। ନି। ୩।୩ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ] ଚ ହୋତି। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ତୀଣି ବାଲସ୍ସ ବାଲଲକ୍ଖଣାନି ବାଲନିମିତ୍ତାନି ବାଲାପଦାନାନି।

‘‘ତୀଣିମାନି , ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣାନି ପଣ୍ଡିତନିମିତ୍ତାନି ପଣ୍ଡିତାପଦାନାନି, ଯେହି ପଣ୍ଡିତଂ ପଣ୍ଡିତୋତି ପରେ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। କତମାନି ତୀଣି? ପଣ୍ଡିତୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ସୁଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ ଚ ହୋତି, ସୁଭାସିତଭାସୀ ଚ ହୋତି, ସୁକତକମ୍ମକାରୀ ଚ ହୋତି। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ତୀଣି ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣାନି ପଣ୍ଡିତନିମିତ୍ତାନି ପଣ୍ଡିତାପଦାନାନୀ’’ତି।

ଇଦଂ ସକଓ୍ୱଚନଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ପରଓ୍ୱଚନଂ?

‘‘ପଥଓ୍ୱୀସମୋ ନତ୍ଥି ୱିତ୍ଥତୋ, ନିନ୍ନୋ ପାତାଲସମୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ମେରୁସମୋ ନତ୍ଥି ଉନ୍ନତୋ, ଚକ୍କଓ୍ୱତ୍ତିସଦିସୋ ନତ୍ଥି ପୋରିସୋ’’ତି।

ଇଦଂ ପରଓ୍ୱଚନଂ।

‘‘‘ହୋତୁ , ଦେଓ୍ୱାନମିନ୍ଦ, ସୁଭାସିତେନ ଜୟୋତି। ହୋତୁ, ୱେପଚିତ୍ତି ସୁଭାସିତେନ ଜୟୋତି। ଭଣ, ୱେପଚିତ୍ତି, ଗାଥ’ନ୍ତି। ଅଥ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ୱେପଚିତ୍ତି ଅସୁରିନ୍ଦୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଭିୟ୍ୟୋ ବାଲା ପଭିଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ [ପକୁଜ୍ଝେୟ୍ୟୁଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୨୫୧], ନୋ ଚସ୍ସ ପଟିସେଧକୋ;

ତସ୍ମା ଭୁସେନ ଦଣ୍ଡେନ, ଧୀରୋ ବାଲଂ ନିସେଧୟେ’’ତି।

‘‘ଭାସିତାୟ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ୱେପଚିତ୍ତିନା ଅସୁରିନ୍ଦେନ ଗାଥାୟ ଅସୁରା ଅନୁମୋଦିଂସୁ, ଦେଓ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ଅଥ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ୱେପଚିତ୍ତି ଅସୁରିନ୍ଦୋ ସକ୍କଂ ଦେଓ୍ୱାନମିନ୍ଦଂ ଏତଦଓ୍ୱୋଚ ‘ଭଣ, ଦେଓ୍ୱାନମିନ୍ଦ, ଗାଥ’ନ୍ତି। ଏଓ୍ୱଂ ୱୁତ୍ତେ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ସକ୍କୋ ଦେଓ୍ୱାନମିନ୍ଦୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଏତଦେଓ୍ୱ ଅହଂ ମଞ୍ଞେ, ବାଲସ୍ସ ପଟିସେଧନଂ;

ପରଂ ସଙ୍କୁପିତଂ ଞତ୍ୱା, ଯୋ ସତୋ ଉପସମ୍ମତୀ’’ତି।

‘‘ଭାସିତାୟ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ସକ୍କେନ ଦେଓ୍ୱାନମିନ୍ଦେନ ଗାଥାୟ ଦେଓ୍ୱା ଅନୁମୋଦିଂସୁ, ଅସୁରା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ଅଥ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ସକ୍କୋ ଦେଓ୍ୱାନମିନ୍ଦୋ ୱେପଚିତ୍ତିଂ ଅସୁରିନ୍ଦଂ ଏତଦଓ୍ୱୋଚ ‘ଭଣ, ୱେପଚିତ୍ତି, ଗାଥ’ନ୍ତି। ଏଓ୍ୱଂ ୱୁତ୍ତେ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ୱେପଚିତ୍ତି ଅସୁରିନ୍ଦୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି –

‘‘ଏତଦେଓ୍ୱ ତିତିକ୍ଖାୟ, ୱଜ୍ଜଂ ପସ୍ସାମି ୱାସଓ୍ୱ;

ଯଦା ନଂ ମଞ୍ଞତି [ମଞ୍ଞତୀ (ସୀ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୨୫୧] ବାଲୋ, ଭୟା ମ୍ୟାୟଂ ତିତିକ୍ଖତି;

ଅଜ୍ଝାରୁହତି ଦୁମ୍ମେଧୋ, ଗୋଓ୍ୱ ଭିୟ୍ୟୋ ପଲାୟିନ’’ନ୍ତି।

‘‘ଭାସିତାଯ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱେପଚିତ୍ତିନା ଅସୁରିନ୍ଦେନ ଗାଥାଯ ଅସୁରା ଅନୁମୋଦିଂସୁ, ଦେୱା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ଅଥ ଖୋ ୱେପଚିତ୍ତି ଅସୁରିନ୍ଦୋ ସକ୍କଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦଂ ଏତଦୱୋଚ ‘ଭଣ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଗାଥ’ନ୍ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଇମା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି –

‘‘କାମଂ ମଞ୍ଞତୁ ୱା ମା ୱା, ଭଯା ମ୍ଯାଯଂ ତିତିକ୍ଖତି;

ସଦତ୍ଥପରମା ଅତ୍ଥା, ଖନ୍ତ୍ୟା ଭିୟ୍ୟୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

‘‘ଯୋ ହୱେ ବଲୱା ସନ୍ତୋ, ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ତିତିକ୍ଖତି;

ତମାହୁ ପରମଂ ଖନ୍ତିଂ, ନିଚ୍ଚଂ ଖମତି ଦୁବ୍ବଲୋ।

‘‘ଅବଲଂ ତଂ ବଲଂ ଆହୁ, ଯସ୍ସ ବାଲବଲଂ ବଲଂ;

ବଲସ୍ସ ଧମ୍ମଗୁତ୍ତସ୍ସ, ପଟିୱତ୍ତା ନ ୱିଜ୍ଜତି।

‘‘ତସ୍ସେୱ ତେନ ପାପିଯୋ, ଯୋ କୁଦ୍ଧଂ ପଟିକୁଜ୍ଝତି;

କୁଦ୍ଧଂ ଅପ୍ପଟିକୁଜ୍ଝନ୍ତୋ, ସଙ୍ଗାମଂ ଜେତି ଦୁଜ୍ଜଯଂ।

‘‘ଉଭିନ୍ନମତ୍ଥଂ ଚରତି, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ;

ପରଂ ସଙ୍କୁପିତଂ ଞତ୍ୱା, ଯୋ ସତୋ ଉପସମ୍ମତି।

‘‘ଉଭିନ୍ନଂ ତିକିଚ୍ଛନ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ;

ଜନା ମଞ୍ଞନ୍ତି ବାଲୋତି, ଯେ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦା’’ତି।

‘‘ଭାସିତାସୁ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସକ୍କେନ ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ଗାଥାସୁ ଦେୱା ଅନୁମୋଦିଂସୁ, ଅସୁରା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁ’’ନ୍ତି। ଇଦଂ ପରୱଚନଂ।

୧୧୭। ତତ୍ଥ କତମଂ ସକୱଚନଞ୍ଚ ପରୱଚନଞ୍ଚ?

ଯଞ୍ଚ ପଭ୍ଭଂ ଯଞ୍ଚ ପଭ୍ଭଙ୍ଗ ଉଭଯମେତଂ ରଜାନୁକିଣ୍ଣଂ ଆତୁରସ୍ସାନୁସିକ୍ଖତୋ। ଯେ ଚ ସିକ୍ଖାସାରା ସୀଲଂ ୱତଂ ଜୀୱିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଉପଟ୍ଠାନସାରା, ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ। ଯେ ଚ ଏୱଂୱାଦିନୋ ଏୱଂଦିଟ୍ଠିନୋ ‘‘ନତ୍ଥି କାମେସୁ ଦୋସୋ’’ତି, ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତୋ। ଇଚ୍ଚେତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତା କଟସିୱଡ୍ଢନା କଟସିଯୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି। ଏତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନଭିଞ୍ଞାଯ ଓଲୀଯନ୍ତି ଏକେ ଅତିଧାୱନ୍ତି ଏକେତି। ଇଦଂ ପରୱଚନଂ।

ଯେ ଚ ଖୋ ତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ତତ୍ର ଚ ନ ଅହେସୁଂ, ତେନ ଚ ଅମଞ୍ଞିଂସୁ, ୱଟ୍ଟଂ ତେସଂ ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାପନାଯାତି। ଇଦଂ ସକୱଚନଂ। ଅଯଂ ଉଦାନୋ ସକୱଚନଞ୍ଚ ପରୱଚନଞ୍ଚ।

ରାଜା ପସେନଦି [ପସେନଦି (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୧୩] କୋସଲୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ – ଇଧ ମଯ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ରହୋଗତସ୍ସ ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ‘‘କେସଂ ନୁ ଖୋ ପିଯୋ ଅତ୍ତା, କେସଂ ଅପ୍ପିଯୋ ଅତ୍ତା’’ତି। ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ଏତଦହୋସି ‘‘ଯେ ଚ ଖୋ କେଚି କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ୱାଚାଯ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ତେସଂ ଅପ୍ପିଯୋ ଅତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ତେ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ ‘ପିଯୋ ନୋ ଅତ୍ତା’ତି, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ଅପ୍ପିଯୋ ଅତ୍ତା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଯଂ ହି ଅପ୍ପିଯୋ ଅପ୍ପିଯସ୍ସ କରେଯ୍ୟ, ତଂ ତେ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତନୋ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ଅପ୍ପିଯୋ ଅତ୍ତା। ଯେ ଚ ଖୋ କେଚି କାଯେନ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ୱାଚାଯ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ମନସା ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ତେସଂ ପିଯୋ ଅତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ତେ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ ‘ଅପ୍ପିଯୋ ନୋ ଅତ୍ତା’ତି, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ପିଯୋ ଅତ୍ତା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଯଂ ହି ପିଯୋ ପିଯସ୍ସ

କରେୟ୍ୟ । ତଂ ତେ ଅତ୍ତନାଭ ଅତ୍ତନୋ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ପିୟୋ ଅତ୍ତା’’ତି।

‘‘ଏୱମେତଂ, ମହାରାଜ, ଏୱମେତଂ, ମହାରାଜ, ଯେ ହି କେଚି, ମହାରାଜ, କାୟେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ୱାଚାୟ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତି ତସ୍ମା ତେସଂ ଅପ୍ପିୟୋ ଅତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ତେ ଏୱଂ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ‘ପିୟୋ ନୋ ଅତ୍ତା’ତି, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ଅପ୍ପିୟୋ ଅତ୍ତା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଯଂ ହି, ମହାରାଜ, ଅପ୍ପିୟୋ ଅପ୍ପିୟସ୍ସ କରେୟ୍ୟ, ତଂ ତେ ଅତ୍ତନାଭ ଅତ୍ତନୋ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ଅପ୍ପିୟୋ ଅତ୍ତା। ଯେ ଚ ଖୋ କେଚି ମହାରାଜ କାୟେନ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ୱାଚାୟ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ମନସା ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତି, ତେସଂ ପିୟୋ ଅତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ତେ ଏୱଂ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ ‘ଅପ୍ପିୟୋ ନୋ ଅତ୍ତା’ତି, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ପିୟୋ ଅତ୍ତା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଯଂ ହି, ମହାରାଜ, ପିୟୋ ପିୟସ୍ସ କରେୟ୍ୟ, ତଂ ତେ ଅତ୍ତନାଭ ଅତ୍ତନୋ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ପିୟୋ ଅତ୍ତାତି। ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା…ପେ… ସତ୍ଥା –

‘‘ଅତ୍ତାନଞ୍ଚେ ପିୟଂ ଜଞ୍ଞା, ନ ନଂ ପାପେନ ସଂଯୁଜେ;

ନ ହି ତଂ ସୁଲଭଂ ହୋତି, ସୁଖଂ ଦୁକ୍କଟକାରିନା।

‘‘ଅନ୍ତକେନାଧିପନ୍ନସ୍ସ [ମରଣେନାଭିଭୂତସ୍ସ (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୧୫], ଜହତୋ ମାନୁସଂ ଭୱଂ;

କିଂ ହି ତସ୍ସ ସକଂ ହୋତି, କିଞ୍ଚ ଆଦାୟ ଗଚ୍ଛତି;

କିଞ୍ଚସ୍ସ ଅନୁଗଂ ହୋତି, ଛାୟାୱ ଅନପାୟିନୀ।

‘‘ଉଭୋ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ପାପଞ୍ଚ, ଯଂ ମଚ୍ଚୋ କୁରୁତେ ଇଧ;

ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ସକଂ ହୋତି, ତଂୱ ଆଦାୟ ଗଚ୍ଛତି;

ତଂୱସ୍ସ ଅନୁଗଂ ହୋତି, ଛାୟାୱ ଅନପାୟିନୀ।

‘‘ତସ୍ମା କରେୟ୍ୟ କଲ୍ୟାଣଂ, ନିଚୟଂ ସମ୍ପରାୟିକଂ;

ପୁଞ୍ଞାନି ପରଲୋକସ୍ମିଂ, ପତିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି ପାଣିନ’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ପରୱଚନଂ। ଅନୁଗୀତି ସକୱଚନଂ। ଇଦଂ ସକୱଚନଞ୍ଚ ପରୱଚନଞ୍ଚ।

୧୧୮। ତତ୍ଥ କତମଂ ୱିସଜ୍ଜନୀୟଂ?

ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତେ ଇଦଂ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ, ଇଦଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ, ଇଦଂ ପହାତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ଭାୱେତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ, ଇମେ ଧମ୍ମା ଏୱଂଗହିତା ଇଦଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତୟନ୍ତି। ତେସଂ ଏୱଂଗହିତାନଂ ଅୟମତ୍ଥୋ ଇତି ଇଦଂ ୱିସଜ୍ଜନୀୟଂ। ‘‘ଉଳାରୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା’’ତି ବୁଦ୍ଧୋଳାରତଂ ଧମ୍ମସ୍ୱାକ୍ଖାତତଂ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ଏକଂସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେ। ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା’’ତି ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି ଏକଂସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେ। ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱଂ ଜାତିୟଂ। ଇଦଂ ୱିସଜ୍ଜନୀୟଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀୟଂ?

‘‘ଆକଙ୍ଖତୋ ତେ ନରଦମ୍ମସାରଥି [ନରଦମ୍ମସାରଥୀ (ସୀ।)], ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ମନସା ୱିଚିନ୍ତିତଂ;

ସବ୍ବେ ନ ଜଞ୍ଞା କସିଣାପି ପାଣିନୋ, ସନ୍ତଂ ସମାଧିଂ ଅରଣଂ ନିସେୱତୋ;

କିନ୍ତଂ ଭଗୱା ଆକଙ୍ଖତୀ’’ତି।

ଇଦଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ।

ଏଓକୋ ଭଗୱା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧେ ଇରିଯାଯଂ ପଭାୱେ ହିତେସିତାଯଂ କରୁଣାଯଂ ଇଦ୍ଧିଯନ୍ତି। ଇଦଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ।

''ତଥାଗତସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଲୋକେ ଉପ୍ପାଦା ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ବୁଦ୍ଧରତନସ୍ସ ଧମ୍ମରତନସ୍ସ ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ''। କିଂ ପମାଣାନି ତୀଣି ରତନାନୀତି? ଇଦଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ।

ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯୋ। ପୁଗ୍ଗଲପରୋପରଞ୍ଞୁତା ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯା। ''ପୁବ୍ବା, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନଂ ସକିଂ ନିରଯଂ ସକିଂ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ସକିଂ ପେତ୍ତିୱିସଯଂ ସକିଂ ଅସୁରଯୋନିଂ ସକିଂ ଦେୱେ ସକିଂ ମନୁସ୍ସେ ସନ୍ଧାୱିତଂ ସଂସରିତଂ''। କତମା ପୁବ୍ବା କୋଟୀତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ସାୱକାନଂ ଞାଣୱେକଲ୍ଲେନ। ଦୁୱିଧା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଦେସନା ଅତ୍ତୂପନାଯିକା ଚ ପରୂପନାଯିକା ଚ। ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ପରୂପନାଯିକା। ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଅୱିଜାନନାତି [ଅପ୍ପଜାନନାତି (ସୀ।)] ଅତ୍ତୂପନାଯିକା। ଯଥା ଭଗୱା କୋକାଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆରବ୍ଭ ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଏୱମାହ –

''ସେଯ୍ୟଥାପି , ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତିଖାରିକୋ କୋସଲକୋ ତିଲୱାହୋ…ପେ… ନ ତ୍ୱେୱ ଏକୋ ଅବ୍ବୁଦୋ ନିରଯୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ଅବ୍ବୁଦା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ ନିରବ୍ବୁଦୋ ନିରଯୋ [ନିରବ୍ବୁଦନିରଯୋ (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୧)]। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ନିରବ୍ବୁଦା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ ଅବବୋ ନିରଯୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ଅବବା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ ଅଟଟୋ ନିରଯୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ଅଟଟା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ ଅହହୋ ନିରଯୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ଅହହା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ କୁମୁଦୋ ନିରଯୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି କୁମୁଦା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ ସୋଗନ୍ଧିକୋ ନିରଯୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ସୋଗନ୍ଧିକା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ ଉପ୍ପଲକୋ ନିରଯୋ [ଉପ୍ପଲନିରଯୋ (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୧)]। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ଉପ୍ପଲକା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ ପୁଣ୍ଡରୀକୋ ନିରଯୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୁ, ୱୀସତି ପୁଣ୍ଡରୀକା ନିରଯା, ଏୱମେକୋ ପଦୁମୋ ନିରଯୋ। ପଦୁମେ ପନ, ଭିକ୍ଖୁ, ନିରଯେ କୋକାଲିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଉପପନ୍ନୋ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଆଘାତେତ୍ୱା''ତି। ଯଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚି ଭଗୱା ଆହ ''ଅଯଂ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋ''ତି। ସବ୍ବଂ ତଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଇଦଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ।

୧୧୯। ତତ୍ଥ କତମଂ ୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ, ଯଦା ସୋ ଉପକୋ ଆଜୀୱକୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆହ ''କୁହିଂ, ଆୱୁସୋ ଗୋତମ, ଗମିସ୍ସସୀ''ତି। ଭଗୱା ଆହ –

''ବାରାଣସିଂ ଗମିସ୍ସାମି, ଅହଂ ତଂ ଅମତଦୁନ୍ଦୁଭିଂ;

ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ, ଲୋକେ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯ''ନ୍ତି।

ଉପକୋ ଆଜୀୱକୋ ଆହ '''ଜିନୋ'ତି ଖୋ ଆୱୁସୋ, ଭୋ ଗୋତମ, ପଟିଜାନାସୀ''ତି। ଭଗୱା ଆହ –

''ମାଦିସା ୱେ ଜିନା [ଜିନା ୱେ ମାଦିସା (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ମ। ନି। ୨।୩୪୧] ହୋନ୍ତି, ଯେ ପତ୍ତା ଆସୱକ୍ଖଯଂ;

ଜିତା ମେ ପାପକା ଧମ୍ମା, ତସ୍ମାହଂ ଉପକା ଜିନୋ''ତି।

କଥଂ ଜିନୋ କେନ ଜିନୋତି ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। କତମୋ ଜିନୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। କତମୋ ଆସୱକ୍ଖଯୋ, ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। କିତ୍ତକୋ ଆସୱକ୍ଖଯୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଇଦଂ ୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ।

ଅତ୍ଥି ତଥାଗତୋତି ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଅତ୍ଥି ରୂପନ୍ତି ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ରୂପଂ ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ରୂପୱା ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ରୂପେ ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ତଥାଗତେ ରୂପନ୍ତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଏୱଂ ଅତ୍ଥି ୱେଦନା…ପେ… ସଞ୍ଞା…ପେ… ସଙ୍ଖାରା…ପେ… ଅତ୍ଥି ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ୱିଞ୍ଞାଣୱା ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ୱିଞ୍ଞାଣେ ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ତଥାଗତେ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ରୂପେନ ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱେଦନାଯ…ପେ…

ସଞ୍ଞାଯ…ପେ… ସଙ୍ଖାରେହି…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣେନ ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଅଯଂ ସୋ ତଥାଗତୋ ଅରୂପକୋ…ପେ… ଅୱେଦନକୋ…ପେ… ଅସଞ୍ଞକୋ…ପେ… ଅସଙ୍ଖାରକୋ…ପେ… ଅୱିଞ୍ଞାଣକୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଇଦଂ ୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ।

ପସ୍ସତି ଭଗୱା ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନ ସତ୍ତେ ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେ ଏୱଂ ସବ୍ବଂ…ପେ… ଯଥାକମ୍ମୂପଗେ ସତ୍ତେ ପଜାନାତୀତି ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। କତମେ ସତ୍ତା, କତମୋ ତଥାଗତୋତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଇଦଂ ୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ।

ଅତ୍ଥି ତଥାଗତୋତି ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଅତ୍ଥି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଇଦଂ ୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ।

୧୨୦। ତତ୍ଥ କତମଂ କମ୍ମଂ?

‘‘ଅନ୍ତକେନାଧିପନ୍ନସ୍ସ , ଜହତୋ ମାନୁସଂ ଭୱଂ;

କିଂ ହି ତସ୍ସ ସକଂ ହୋତି, କିଞ୍ଚ ଆଦାଯ ଗଚ୍ଛତି;

କିଞ୍ଚସ୍ସ ଅନୁଗଂ ହୋତି, ଛାଯାୱ ଅନପାଯିନୀ।

‘‘ଉଭୋ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ପାପଞ୍ଚ, ଯଂ ମଚ୍ଚୋ କୁରୁତେ ଇଧ;

ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ସକଂ ହୋତି, ତଂୱ [ତଞ୍ଚ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୧୫] ଆଦାଯ ଗଚ୍ଛତି;

ତଂୱସ୍ସ ଅନୁଗଂ ହୋତି, ଛାଯାୱ ଅନପାଯିନୀ’’ତି।

ଇଦଂ କମ୍ମଂ।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲଂ ପୀଠସମାରୂଳ୍ହଂ ୱା ମଞ୍ଚସମାରୂଳ୍ହଂ ୱା ଛମାଯଂ [ଛମାଯ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ମ। ନି। ୩।୨୪୮] ୱା ସେମାନଂ ଯାନିସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ପାପକାନି କମ୍ମାନି କତାନି କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ୱାଚାଯ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତାନି, ତାନିସ୍ସ ତମ୍ହି ସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହତଂ ପବ୍ବତକୂଟାନଂ ଛାଯା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ପଥୱିଯଂ ଓଲମ୍ବନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲଂ ପୀଠସମାରୂଳ୍ହଂ ୱା ମଞ୍ଚସମାରୂଳ୍ହଂ ୱା ଛମାଯଂ ୱା ସେମାନଂ ଯାନିସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ପାପକାନି କମ୍ମାନି କତାନି କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ୱାଚାଯ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତାନି, ତାନିସ୍ସ ତମ୍ହି ସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତି ‘ଅକତଂ ୱତ ମେ କଲ୍ୟାଣଂ, ଅକତଂ କୁସଲଂ, ଅକତଂ ଭୀରୁତ୍ତାଣଂ। କତଂ ପାପଂ, କତଂ ଲୁଦ୍ଦଂ, କତଂ କିବ୍ବିସଂ, ଯାୱତା ଭୋ ଅକତକଲ୍ୟାଣାନଂ ଅକତକୁସଲାନଂ ଅକତଭୀରୁତ୍ତାଣାନଂ କତପାପାନଂ କତଲୁଦ୍ଦାନଂ କତକିବ୍ବିସାନଂ ଗତି, ତଂ ଗତିଂ ପେଚ୍ଚ ଗଚ୍ଛାମୀ’ତି, ସୋ ସୋଚତି କିଲମତି ପରିଦେୱତି ଉରତ୍ତାଳିଂ କନ୍ଦତି ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତଂ ପୀଠସମାରୂଳ୍ହଂ ୱା ମଞ୍ଚସମାରୂଳ୍ହଂ ୱା ଛମାଯଂ ୱା ସେମାନଂ ଯାନିସ୍ସ ପୁବ୍ବେ କଲ୍ୟାଣାନି କମ୍ମାନି କତାନି କାଯେନ ସୁଚରିତାନି ୱାଚାଯ ସୁଚରିତାନି ମନସା ସୁଚରିତାନି, ତାନିସ୍ସ ତମ୍ହି ସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହତଂ ପବ୍ବତକୂଟାନଂ ଛାଯା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ପଥୱିଯଂ ଓଲମ୍ବନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତଂ ପୀଠସମାରୂଳ୍ହଂ ୱା ମଞ୍ଚସମାରୂଳ୍ହଂ ୱା ଛମାଯଂ ୱା ସେମାନଂ ଯାନିସ୍ସ ପୁବ୍ବେ କଲ୍ୟାଣାନି କମ୍ମାନି କତାନି କାଯେନ ସୁଚରିତାନି ୱାଚାଯ ସୁଚରିତାନି ମନସା ସୁଚରିତାନି, ତାନିସ୍ସ ତମ୍ହି ସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ‘ଏୱଂ ହୋତି ଅକତଂ ୱତ ମେ ପାପଂ , ଅକତଂ ଲୁଦ୍ଦଂ, ଅକତଂ କିବ୍ବିସଂ। କତଂ କଲ୍ୟାଣଂ, କତଂ କୁସଲଂ, କତଂ ଭୀରୁତ୍ତାଣଂ, ଯାୱତା ଭୋ ଅକତପାପାନଂ ଅକତଲୁଦ୍ଦାନଂ ଅକତକିବ୍ବିସାନଂ କତକଲ୍ୟାଣାନଂ କତକୁସଲାନଂ କତଭୀରୁତ୍ତାଣାନଂ ଗତି, ତଂ ଗତିଂ ପେଚ୍ଚ ଗଚ୍ଛାମୀ’ତି, ସୋ ନ ସୋଚତି ନ କିଲମତି ନ ପରିଦେୱତି ନ ଉରତ୍ତାଳିଂ କନ୍ଦତି ନ ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜତି, ‘କତଂ ମେ ପୁଞ୍ଞଂ, ଅକତଂ ପାପଂ, ଯା ଭୱିସ୍ସତି ଗତି ଅକତପାପସ୍ସ ଅକତଲୁଦ୍ଦସ୍ସ ଅକତକିବ୍ବିସସ୍ସ କତପୁଞ୍ଞସ୍ସ କତକୁସଲସ୍ସ କତଭୀରୁତ୍ତାଣସ୍ସ, ତଂ ପେଚ୍ଚ ଭୱେ ଗତିଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱିସ୍ସାମୀ’ତି ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ନ ଜାଯତି। ଅୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇତ୍ଥିଯା ୱା ପୁରିସସ୍ସ ୱା ଗିହିନୋ ୱା ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ୱା ଭଦ୍ଦକଂ ମରଣଂ ଭଦ୍ଦିକା କାଲଙ୍କିରିଯାତି ୱଦାମୀ’’ତି। ଇଦଂ କମ୍ମଂ।

‘‘ତୀଣିମାନି , ଭିକ୍ଖଵେ, ଦୁଚ୍ଚରିତାନି। କତମାନି ତୀଣି, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି। ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖଵେ, ସୁଚରିତାନି। କତମାନି ତୀଣି? କାଯସୁଚରିତଂ ଵଚୀସୁଚରିତଂ ମନୋସୁଚରିତଂ। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତୀଣି ସୁଚରିତାନି। ଇଦଂ କମ୍ମଂ।

ତତ୍ଥ କତମୋ ଵିପାକୋ?

‘‘ଲାଭା ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସୁଲଦ୍ଧଂ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଖଣୋ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପଟିଲଦ୍ଧୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵାସାଯ। ଦିଟ୍ଠା ମଯା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଛ ଫସ୍ସାଯତନିକା ନାମ ନିରଯା। ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତି ଅନିଟ୍ଠରୂପଂଯେଵ ପସ୍ସତି, ନୋ ଇଟ୍ଠରୂପଂ। ଅକନ୍ତରୂପଂଯେଵ ପସ୍ସତି, ନୋ କନ୍ତରୂପଂ। ଅମନାପରୂପଂଯେଵ ପସ୍ସତି, ନୋ ମନାପରୂପଂ।

ଯଂ କିଞ୍ଚି ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି…ପେ… ଘାନେନ…ପେ… ଜିଵ୍ହାଯ…ପେ… କାଯେନ…ପେ… ଯଂ କିଞ୍ଚି ମନସା ଧମ୍ମଂ ଵିଜାନାତି ଅନିଟ୍ଠଧମ୍ମଂଯେଵ ଵିଜାନାତି, ନୋ ଇଟ୍ଠଧମ୍ମଂ। ଅକନ୍ତଧମ୍ମଂଯେଵ ଵିଜାନାତି, ନୋ କନ୍ତଧମ୍ମଂ। ଅମନାପଧମ୍ମଂଯେଵ ଵିଜାନାତି, ନୋ ମନାପଧମ୍ମଂ। ଲାଭା ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସୁଲଦ୍ଧଂ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଖଣୋ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପଟିଲଦ୍ଧୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵାସାଯ।

‘‘ଦିଟ୍ଠା ମଯା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଛ ଫସ୍ସାଯତନିକା ନାମ ସଗ୍ଗା। ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତି ଇଟ୍ଠରୂପଂଯେଵ ପସ୍ସତି, ନୋ ଅନିଟ୍ଠରୂପଂ। କନ୍ତରୂପଂଯେଵ ପସ୍ସତି, ନୋ ଅକନ୍ତରୂପଂ। ମନାପରୂପଂଯେଵ ପସ୍ସତି, ନୋ ଅମନାପରୂପଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି…ପେ… ଘାନେନ …ପେ… ଜିଵ୍ହାଯ…ପେ… କାଯେନ…ପେ… ମନସା ଧମ୍ମଂ ଵିଜାନାତି ଇଟ୍ଠଧମ୍ମଂଯେଵ ଵିଜାନାତି, ନୋ ଅନିଟ୍ଠଧମ୍ମଂ। କନ୍ତଧମ୍ମଂଯେଵ ଵିଜାନାତି, ନୋ ଅକନ୍ତଧମ୍ମଂ। ମନାପଧମ୍ମଂଯେଵ ଵିଜାନାତି, ନୋ ଅମନାପଧମ୍ମଂ। ଲାଭା ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସୁଲଦ୍ଧଂ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଖଣୋ ଵୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପଟିଲଦ୍ଧୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵାସାଯା’’ତି। ଅଯଂ ଵିପାକୋ।

‘‘ସଟ୍ଠିଵସ୍ସସହସ୍ସାନି, ପରିପୁଣ୍ଣାନି ସବ୍ବସୋ;

ନିରଯେ ପଚ୍ଚମାନାନଂ [ପଚ୍ଚମାନସ୍ସ (କ।) ପସ୍ସ ପେ। ଵ। ୮୦୨], କଦା ଅନ୍ତୋ ଭଵିସ୍ସତି।

‘‘ନତ୍ଥି ଅନ୍ତୋ କୁତୋ ଅନ୍ତୋ, ନ ଅନ୍ତୋ ପଟିଦିସ୍ସତି [ପତିଦିସ୍ସତି (ସୀ।) ଜା। ୧।୪।୫୫];

ତଦା ହି ପକତଂ ପାପଂ, ତୁଯ୍ହଂ ମଯ୍ହଞ୍ଚ ମାରିସା’’ତି।

ଅଯଂ ଵିପାକୋ।

୧୨୧। ତତ୍ଥ କତମଂ କମ୍ମଞ୍ଚ ଵିପାକୋ ଚ?

‘‘ଅଧମ୍ମଚାରୀ ହି ନରୋ ପମତ୍ତୋ, ଯହିଂ ଯହିଂ ଗଚ୍ଛତି ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଯୋ;

ସୋ ନଂ ଅଧମ୍ମୋ ଚରିତୋ ହନାତି, ସଯଂ ଗହୀତୋ ଯଥା କଣ୍ହସପ୍ପୋ।

‘‘ନ ହି [ପସ୍ସ ଥେରଗା। ୩୦୪] ଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ ଚ, ଉଭୋ ସମଵିପାକିନୋ;

ଅଧମ୍ମୋ ନିରଯଂ ନେତି, ଧମ୍ମୋ ପାପେତି ସୁଗ୍ଗତି’’ନ୍ତି।

ଇଦଂ କମ୍ମଞ୍ଚ ଵିପାକୋ ଚ।

‘‘ମା, ଭିକ୍ଖଵେ, ପୁଞ୍ଞାନଂ ଭାଯିତ୍ଥ, ସୁଖସ୍ସେତଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଧିଵଚନଂ ଇଟ୍ଠସ୍ସ କନ୍ତସ୍ସ ପିଯସ୍ସ ମନାପସ୍ସ ଯଦିଦଂ ପୁଞ୍ଞାନି। ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦୀଘରତ୍ତଂ କତାନଂ ପୁଞ୍ଞାନଂ ଇଟ୍ଠଂ [ଦୀଘରତ୍ତଂ ଇଟ୍ଠଂ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଇତିଵୁ। ୨୨] କନ୍ତଂ ପିଯଂ ମନାପଂ ଵିପାକଂ ପଚ୍ଚନୁଭୂତଂ, ସତ୍ତ ଵସ୍ସାନି ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଭାଵେତ୍ଵା ସତ୍ତ ସଂଵଟ୍ଟଵିଵଟ୍ଟକପ୍ପେ ନ ଇମଂ [ନ ଯିମଂ (ଇତିଵୁ। ୨୨)] ଲୋକଂ ପୁନରାଗମାସିଂ।

ସଂୱଟ୍ଟମାନେ ସୁଦାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କପ୍ପେ ଆଭସ୍ସରୂପଗୋ ହୋମି। ୱିୱଟ୍ଟମାନେ କପ୍ପେ ସୁଞ୍ଞଂ ବ୍ରହ୍ମୱିମାନଂ ଉପପଜ୍ଜାମି। ତତ୍ର ସୁଦାହଂ [ସୁଦଂ (ଇତିୱୁ। ୨୨)], ଭିକ୍ଖୱେ, ବ୍ରହ୍ମା ହୋମି ମହାବ୍ରହ୍ମା ଅଭିଭୂ ଅନଭିଭୂତୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁଦସୋ ୱସୱତ୍ତୀ। ଛତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଖୋ ପନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସକ୍କୋ ଅହୋସିଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ, ଅନେକସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ରାଜା ଅହୋସିଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ [ଚକ୍କୱତ୍ତି (କ।)] ଧମ୍ମିକୋ ଧମ୍ମରାଜା ଚାତୁରନ୍ତୋ ୱିଜିତାୱୀ ଜନପଦତ୍ଥାୱରିଯପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ତରତନସମନ୍ନାଗତୋ, କୋ ପନ ୱାଦୋ ପଦେସରଜ୍ଜସ୍ସ? ତସ୍ସ ମୟ୍ହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏତଦହୋସି 'କିସ୍ସ ନୁ ଖୋ ମେ ଇଦଂ କମ୍ମସ୍ସ ଫଲଂ, କିସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ, ଯେନାହଂ ଏତରହି ଏୱଂମହିଦ୍ଧିକୋ ଏୱଂମହାନୁଭାୱୋ'ତି। ତସ୍ସ ମୟ୍ହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏତଦହୋସି 'ତିଣ୍ଣଂ ଖୋ ମେ ଇଦଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ, ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମାନଂ ୱିପାକୋ। ଯେନାହଂ ଏତରହି ଏୱଂମହିଦ୍ଧିକୋ ଏୱଂମହାନୁଭାୱୋ'ତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ, ଦାନସ୍ସ ଦମସ୍ସ ସଂଯମସ୍ସା''ତି। ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ ଦାନଂ ଯୋ ଚ ଦମୋ ଯୋ ଚ ସଂଯମୋ, ଇଦଂ କମ୍ମଂ। ଯୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ୱିପାକୋ ପଚ୍ଚନୁଭୂତୋ, ଅଯଂ ୱିପାକୋ। ତଥା ଚୂଳକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ।

ଯଂ ସୁଭସ୍ସ ମାଣୱସ୍ସ ତୋଦେୟ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ଦେସିତଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପାଯୁକଦୀଘାଯୁକତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ବହ୍ୱାବାଧଅପ୍ପାବାଧତାଯ ଅପ୍ପେସକ୍ଖମହେସକ୍ଖତାଯ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣସୁୱଣ୍ଣତାଯ ନୀଚକୁଲିକୌଚ୍ଚକୁଲିକତାଯ ଅପ୍ପଭୋଗମହାଭୋଗତାଯ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପଞ୍ଞୱନ୍ତତାଯ ଚ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଇଦଂ କମ୍ମଂ। ଯା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପାଯୁକଦୀଘାଯୁକତା…ପେ… ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପଞ୍ଞୱନ୍ତତା, ଅଯଂ ୱିପାକୋ। ଇଦଂ କମ୍ମଞ୍ଚ ୱିପାକୋ ଚ।

୧୨୨। ତତ୍ଥ କତମଂ କୁସଲଂ?

''ୱାଚାନୁରକ୍ଖୀ ମନସା ସୁସଂୱୁତୋ, କାଯେନ ଚ ନାକୁସଲଂ କଯିରା [ଅକୁସଲଂ ନ କଯିରା (ସୀ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୨୮୧];

ଏତେ ତଯୋ କମ୍ମପଥେ ୱିସୋଧଯେ, ଆରାଧଯେ ମଗ୍ଗମିସିପ୍ପୱେଦିତ''ନ୍ତି।

ଇଦଂ କୁସଲଂ।

''ଯସ୍ସ କାଯେନ ୱାଚାଯ, ମନସା ନତ୍ଥି ଦୁକ୍କଟଂ;

ସଂୱୁତଂ ତୀହି ଠାନେହି, ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣ''ନ୍ତି।

ଇଦଂ କୁସଲଂ।

''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁସଲମୂଲାନି। କତମାନି ତୀଣି? ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲଂ, ଅଦୋସୋ କୁସଲମୂଲଂ, ଅମୋହୋ କୁସଲମୂଲଂ। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି। ଇଦଂ କୁସଲଂ। ''ୱିଜ୍ଜା, ଭିକ୍ଖୱେ [ୱିଜ୍ଜା ଚ ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ (ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯେ)], ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିଯା ଅନୁଦେୱ [ଅନ୍ୱଦେୱ (ସୀ। କ।), ସ୍ୱାଦିକଣ୍ଡେ (ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେ) ୧୧ ସୁତ୍ତଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ] ହିରୀ ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚା''ତି। ଇଦଂ କୁସଲଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ଅକୁସଲଂ?

''ଯସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ, ମାଲୁୱା ସାଲମିୱୋତ୍ଥତଂ;

କରୋତି ସୋ ତଥତ୍ତାନଂ, ଯଥା ନଂ ଇଚ୍ଛତୀ ଦିସୋ''ତି।

ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ।

''ଅତ୍ତନା ହି କତଂ ପାପଂ, ଅତ୍ତଜଂ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ;

ଅଭିମତ୍ଥତି [ଅଭିମନ୍ଥତି (ସୀ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୧୬୧] ଦୁମ୍ମେଧଂ, ୱଜିରଂୱସ୍ମମଯଂ ମଣି''ନ୍ତି।

ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ।

‘‘ଦସ କମ୍ମପଥେ ନିସେୱିଯ, ଅକୁସଲାକୁସଲେହି ୱିୱଜ୍ଜିତା;

ଗରହା ଚ ଭୱନ୍ତି ଦେୱତେ, ବାଲମତୀ ନିରଯେସୁ ପଚ୍ଚରେ’’ତି।

ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ।

‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅକୁସଲମୂଲାନି [ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୩।୭୦], କତମାନି ତୀଣି? ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି’’। ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ?

‘‘ଯାଦିସଂ [ସଂ। ନି। ୧।୨୫୬] ୱପତେ ବୀଜଂ, ତାଦିସଂ ହରତେ ଫଲଂ;

କଲ୍ଯାଣକାରୀ କଲ୍ଯାଣଂ, ପାପକାରୀ ଚ ପାପକ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଆହ ‘‘କଲ୍ଯାଣକାରୀ କଲ୍ଯାଣ’’ନ୍ତି, ଇଦଂ କୁସଲଂ। ଯଂ ଆହ ‘‘ପାପକାରୀ ଚ ପାପକ’’ନ୍ତି, ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ। ଇଦଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ।

‘‘ସୁଭେନ କମ୍ମେନ ୱଜନ୍ତି ସୁଗ୍ଗତିଂ, ଅପାଯଭୂମିଂ ଅସୁଭେନ କମ୍ମୁନା;

ଖଯା ଚ କମ୍ମସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତଚେତସୋ, ନିବ୍ବନ୍ତି ତେ ଜୋତିରିୱିନ୍ଧନକ୍ଖଯା’’।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଆହ ‘‘ସୁଭେନ କମ୍ମେନ ୱଜନ୍ତି ସୁଗ୍ଗତି’’ନ୍ତି, ଇଦଂ କୁସଲଂ। ଯଂ ଆହ ‘‘ଅପାଯଭୂମିଂ ଅସୁଭେନ କମ୍ମୁନା’’ତି, ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ। ଇଦଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ।

୧୨୩। ତତ୍ଥ କତମଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ?

‘‘ଯଥାପି ଭମରୋ ପୁପ୍ଫଂ, ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧମହେଠଯଂ [ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧଂ ଅହେଠଯଂ (ସୀ।) ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୪୯];

ପଲେତି [ପଙ୍କେତି (କ।)] ରସମାଦାଯ, ଏୱଂ ଗାମେ ମୁନୀ ଚରେ’’ତି।

ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ।

‘‘ତୀଣିମାନି , ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂନଂ କରଣୀଯାନି। କତମାନି ତୀଣି, ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତି ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସାୱୀ, ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ, କାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କୁସଲେନ ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ଖୋ ପନ ହୋତି ଥାମୱା ଦଳ୍ହପରକ୍କମୋ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଯ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ। ପଞ୍ଞୱା ଖୋ ପନ ହୋତି ଉଦଯତ୍ଥଗାମିନିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିଯାଯ ନିବ୍ବେଧିକାଯ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯଗାମିନିଯା। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂନଂ ତୀଣି କରଣୀଯାନୀ’’ତି। ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ।

‘‘ଦସଯିମେ [ଦସ ଇମେ (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ଅ। ନି। ୧୦।୪୮], ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ପବ୍ବଜିତେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା। କତମେ ଦସ? ‘ୱେୱଣ୍ଣିଯମ୍ହି ଅଜ୍ଝୁପଗତୋ’ତି ପବ୍ବଜିତେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବଂ...ପେ... ଇମେ ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଦସ ଧମ୍ମା ପବ୍ବଜିତେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା’’ତି। ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ।

‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, କରଣୀଯାନି। କତମାନି ତୀଣି? କାଯସୁଚରିତଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ ମନୋସୁଚରିତନ୍ତି। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତୀଣି କରଣୀଯାନୀ’’ତି। ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ।

ତତ୍ଥ କତମଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ?

‘‘ନତ୍ଥି ପୁତ୍ତସମଂ ପେମଂ, ନତ୍ଥି ଗୋସମିତଂ [ଗୋଣସମଂ (କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୧।୧୩] ଧନଂ;

ନତ୍ଥି ସୂରିଯସମା [ସୁରିଯସମା (ସୀ।)] ଆଭା, ସମୁଦ୍ଦପରମା ସରା’’ତି।

ଭଗୱା ଆହ –

‘‘ନତ୍ଥି ଅତ୍ତସମଂ ପେମଂ, ନତ୍ଥି ଧଞ୍ଞସମଂ ଧନଂ;

ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାସମା ଆଭା, ୱୁଟ୍ଠିୱେପରମା ସରା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଯଂ ପୁରିମକଂ, ଇଦଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

‘‘ତୀଣିମାନି , ଭିକ୍ଖୱେଽ ଅକରଣୀଯାନି। କତମାନି ତୀଣି? କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି। ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତୀଣି ଅକରଣୀଯାନୀ’’ତି। ଇଦଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

୧୨୪। ତତ୍ଥ କତମଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ?

‘‘କିଂସୂଧ ଭୀତା ଜନତା ଅନେକା, ମଗ୍ଗୋ ଚନେକାଯତନୋ ପୱୁତ୍ତୋ [ଚନେକାଯତନପ୍ପୱୁତ୍ତା (ସଂ। ନି। ୧।୭୫)];

ପୁଚ୍ଛାମି ତଂ ଗୋତମ ଭୂରିପଞ୍ଞ, କିସ୍ମିଂ ଠିତୋ ପରଲୋକଂ ନ ଭାଯେତି।

‘‘ୱାଚଂ ମନଞ୍ଚ ପଣିଧାଯ ସମ୍ମା, କାଯେନ ପାପାନି ଅକୁବ୍ବମାନୋ;

ବହ୍ୱନ୍ନପାନଂ ଘରମାୱସନ୍ତୋ, ସଦ୍ଧୋ ମୁଦୂ ସଂୱିଭାଗୀ ୱଦଞ୍ଞୂ;

ଏତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ଚତୂସୁ, ଧମ୍ମେ ଠିତୋ ପରଲୋକଂ ନ ଭାଯେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଆହ ‘‘ୱାଚଂ ମନଞ୍ଚ ପଣିଧାଯ ସମ୍ମା’’ତି, ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ‘‘କାଯେନ ପାପାନି ଅକୁବ୍ବମାନୋ’’ତି, ଇଦଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ‘‘ବହ୍ୱନ୍ନପାନଂ ଘରମାୱସନ୍ତୋ, ସଦ୍ଧୋ ମୁଦୂ ସଂୱିଭାଗୀ ୱଦଞ୍ଞୂ। ଏତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ଚତୂସୁ, ଧମ୍ମେ ଠିତୋ ପରଲୋକଂ ନ ଭାଯେ’’ତି, ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ।

‘‘ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା;

ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦାପନଂ, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନସାସନଂ’’।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଆହ ‘‘ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ’’ନ୍ତି, ଇଦଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ଯଂ ଆହ ‘‘କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା’’ତି, ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ।

‘‘କାଯସମାଚାରମ୍ପାହଂ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି ସେୱିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେୱିତବ୍ବମ୍ପି। ୱଚୀସମାଚାରମ୍ପାହଂ , ଦେୱାନମିନ୍ଦ , ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି ସେୱିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେୱିତବ୍ବମ୍ପି। ମନୋସମାଚାରମ୍ପାହଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି…ପେ… ପରିଯେସନମ୍ପାହଂ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି ସେୱିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେୱିତବ୍ବମ୍ପି’’।

‘‘କାଯସମାଚାରମ୍ପାହଂ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି ସେୱିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେୱିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, କିଞ୍ଚେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାରୂପଞ୍ଚ ଖୋ କାଯସମାଚାରଂ ସେୱତୋ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, ଏୱରୂପୋ କାଯସମାଚାରୋ ନ ସେୱିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଜଞ୍ଞା କାଯସମାଚାରଂ ‘‘ଇମଂ [ଇଦଂ (କ।) ପସ୍ସ ଦୀ। ନି। ୨।୩୬୪] ଖୋ ମେ କାଯସମାଚାରଂ ସେଵତୋ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିଵଡ୍ଢନ୍ତୀ’’ତି, ଏଵରୂପୋ କାଯସମାଚାରୋ ସେଵିତବ୍ବୋ। ‘‘କାଯସମାଚାରମ୍ପାହଂ, ଦେଵାନମିନ୍ଦ, ଦୁଵିଧେନ ଵଦାମି ସେଵିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେଵିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି ଇତି ଯଂ ତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଇଦମେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଵଚୀସମାଚାରଂ…ପେ… ‘‘ପରିଯେସନମ୍ପାହଂ, ଦେଵାନମିନ୍ଦ, ଦୁଵିଧେନ ଵଦାମି ସେଵିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେଵିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ଵୁତ୍ତଂ, କିଞ୍ଚେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଵୁତ୍ତଂ। ଯଥାରୂପଞ୍ଚ ଖୋ ପରିଯେସନଂ ସେଵତୋ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିଵଡ୍ଢନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, ଏଵରୂପା ପରିଯେସନା ନ ସେଵିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଯଂ ଜଞ୍ଞା ପରିଯେସନଂ ‘‘ଇମଂ ଖୋ ମେ ପରିଯେସନଂ ସେଵତୋ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିଵଡ୍ଢନ୍ତୀ’’ତି, ଏଵରୂପା ପରିଯେସନା ସେଵିତବ୍ବା। ‘‘ପରିଯେସନମ୍ପାହଂ, ଦେଵାନମିନ୍ଦ, ଦୁଵିଧେନ ଵଦାମି ସେଵିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେଵିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି ଇତି ଯଂ ତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଇଦମେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଵୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଆହ ‘‘ସେଵିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି, ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ଯଂ ଆହ ‘‘ନ ସେଵିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି, ଇଦଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଇଦଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ।

୧୭୦। ତତ୍ଥ କତମୋ ଥଵୋ?

‘‘ମଗ୍ଗାନଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ [ପସ୍ସ ଧ। ପ। ୨୭୩] ସେଟ୍ଠୋ, ସଚ୍ଚାନଂ ଚତୁରୋ ପଦା;

ଵିରାଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଧମ୍ମାନଂ, ଦ୍ୱିପଦାନଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁମା’’ତି।

ଅଯଂ ଥଵୋ।

‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଗ୍ଗାନି। କତମାନି ତୀଣି? ଯାଵତା, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ତା ଅପଦା ଵା ଦ୍ୱିପଦା ଵା ଚତୁପ୍ପଦା ଵା ବହୁପ୍ପଦା ଵା ରୂପିନୋ ଵା ଅରୂପିନୋ ଵା ସଞ୍ଞିନୋ ଵା ଅସଞ୍ଞିନୋ ଵା ନେଵସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞିନୋ ଵା, ତଥାଗତୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି ସେଟ୍ଠମକ୍ଖାଯତି ପଵରମକ୍ଖାଯତି , ଯଦିଦଂ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ଯାଵତା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଧମ୍ମାନଂ [ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିଵୁ। ୮୧ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ] ପଣ୍ଣତ୍ତିସଙ୍ଖତାନଂ ଵା ଅସଙ୍ଖତାନଂ ଵା, ଵିରାଗୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି ସେଟ୍ଠମକ୍ଖାଯତି ପଵରମକ୍ଖାଯତି, ଯଦିଦଂ ମଦନିମ୍ମଦନୋ…ପେ… ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ। ଯାଵତା, ଭିକ୍ଖଵେ, ସଙ୍ଘାନଂ ପଣ୍ଣତ୍ତି ଗଣାନଂ ପଣ୍ଣତ୍ତି ମହାଜନସନ୍ନିପାତାନଂ ପଣ୍ଣତ୍ତି, ତଥାଗତସାଵକସଙ୍ଘୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି ସେଟ୍ଠମକ୍ଖାଯତି ପଵରମକ୍ଖାଯତି, ଯଦିଦଂ ଚତ୍ତାରି ପୁରିସଯୁଗାନି ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା…ପେ… ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସାତି।

‘‘ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରୋ ସତ୍ଥା, ଧମ୍ମୋ ଚ କୁସଲକ୍ଖତୋ [କୁସଲମକ୍ଖତୋ (କ।)];

ଗଣୋ ଚ ନରସୀହସ୍ସ, ତାନି ତୀଣି ଵିସିସ୍ସରେ।

‘‘ସମଣପଦୁମସଞ୍ଚଯୋ ଗଣୋ, ଧମ୍ମଵରୋ ଚ ଵିଦୂନଂ ସକ୍କତୋ;

ନରଵରଦମକୋ ଚ ଚକ୍ଖୁମା, ତାନି ତୀଣି ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତରି।

‘‘ସତ୍ଥା ଚ ଅପ୍ପଟିସମୋ, ଧମ୍ମୋ ଚ ସବ୍ବୋ ନିରୁପଦାହୋ;

ଅରିଯୋ ଚ ଗଣଵରୋ, ତାନି ଖଲୁ ଵିସିସ୍ସରେ ତୀଣି।

‘‘ସଚ୍ଚନାମୋ ଜିନୋ ଖେମୋ ସବ୍ବାଭିଭୂ, ସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ ତସ୍ସ ଉତ୍ତରି;

ଅରିଯସଙ୍ଘୋ ନିଚ୍ଚଂ ଵିଞ୍ଞୂନଂ ପୂଜିତୋ, ତାନି ତୀଣି ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତରି।

‘‘ଏକାଯନଂ ଜାତିଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀ, ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ;

ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ତରିଂସୁ ପୁବ୍ବେ, ତରିସ୍ସନ୍ତି ଯେ ଚ [ଯେ ଚାପି (ସୀ। କ।) ପସ୍ସ ସଂ। ନି। ୫।୩୮୪] ତରନ୍ତି ଓଘଂ।

‘‘ତଂ ତାଦିସଂ ଦେୱମନୁସ୍ସସେଟ୍ଠଂ;

ସତ୍ତା ନମସ୍ସନ୍ତି ୱିସୁଦ୍ଧିପେକ୍ଖା’’ତି।

ଅଯଂ ଥଓ୍ୱୋତି।

ତତ୍ଥ ଲୋକିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱୀହି ସୁତ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯେନ ଚ ୱାସନାଭାଗିଯେନ ଚ। ଲୋକୁତ୍ତରଂପି ସୁତ୍ତଂ ତୀହି ସୁତ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ଦସ୍ସନଭାଗିଯେନ ଚ ଭାୱନାଭାଗିଯେନ ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯେନ ଚ। ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଯଂ ଯଂ ପଦଂ ଦିସ୍ସତି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ୱା ୱାସନାଭାଗିଯଂ ୱା, ତେନ ତେନ ଲୋକିଯନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ଦସ୍ସନଭାଗିଯଂ ୱା ଭାୱନାଭାଗିଯଂ ୱା ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ୱା ଯଂ ଯଂ ପଦଂ ଦିସ୍ସତି ତେନ ତେନ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଘାତାଯ, ଦସ୍ସନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ୱାସନାଭାଗିଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଘାତାଯ, ଭାୱନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଭାଗିଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଭାୱନାଭାଗିଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ।

ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଛବ୍ବୀସତିଯା ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ତେ ତୀହି ସୁତ୍ତେହି ସମନ୍ୱେସିତବ୍ବା ଦସ୍ସନଭାଗିଯେନ ଭାୱନାଭାଗିଯେନ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯେନ ଚାତି।

ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ଏକବୀଜିନା କୋଲଂକୋଲେନ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମେନ ସଦ୍ଧାନୁସାରିନା ଧମ୍ମାନୁସାରିନା ଚାତି, ଦସ୍ସନଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଭାୱନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱାଦସହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ସକଦାଗାମିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନେନ, ସକଦାଗାମିନା, ଅନାଗାମିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନେନ, ଅନାଗାମିନା , ଅନ୍ତରା ପରିନିବ୍ବାଯିନା, ଉପହଚ୍ଚ ପରିନିବ୍ବାଯିନା, ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିନା, ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିନା, ଉଦ୍ଧଂସୋତେନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମିନା, ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତେନ, ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତେନ, କାଯସକ୍ଖିନା ଚାତି, ଭାୱନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଇମେହି ଦ୍ୱାଦସହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନୱହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତେନ, ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତେନ, ସୁଞ୍ଞତୱିମୁତ୍ତେନ, ଅନିମିତ୍ତୱିମୁତ୍ତେନ, ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୁତ୍ତେନ, ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତେନ ସମସୀସିନା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଚାତି, ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଇମେହି ନୱହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଇମେହି ଛବ୍ବୀସତିଯା ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଲୋକିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଏକୂନୱୀସତିଯା ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ତେ ଚରିତେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସମନ୍ୱେସିତବ୍ବା କେଚି ରାଗଚରିତା, କେଚି ଦୋସଚରିତା, କେଚି ମୋହଚରିତା, କେଚି ରାଗଚରିତା ଚ ଦୋସଚରିତା ଚ, କେଚି ରାଗଚରିତା ଚ ମୋହଚରିତା ଚ, କେଚି ଦୋସଚରିତା ଚ ମୋହଚରିତା ଚ, କେଚି ରାଗଚରିତା ଚ ଦୋସଚରିତା ଚ ମୋହଚରିତା ଚ, ରାଗମୁଖେ ଠିତୋ ରାଗଚରିତୋ, ରାଗମୁଖେ ଠିତୋ ଦୋସଚରିତୋ, ରାଗମୁଖେ ଠିତୋ ମୋହଚରିତୋ, ରାଗମୁଖେ ଠିତୋ ରାଗଚରିତୋ ଚ ଦୋସଚରିତୋ ଚ ମୋହଚରିତୋ ଚ, ଦୋସମୁଖେ ଠିତୋ ଦୋସଚରିତୋ, ଦୋସମୁଖେ ଠିତୋ ମୋହଚରିତୋ, ଦୋସମୁଖେ ଠିତୋ ରାଗଚରିତୋ, ଦୋସମୁଖେ ଠିତୋ ରାଗଚରିତୋ ଚ ଦୋସଚରିତୋ ଚ ମୋହଚରିତୋ ଚ, ମୋହମୁଖେ ଠିତୋ ମୋହଚରିତୋ, ମୋହମୁଖେ ଠିତୋ ରାଗଚରିତୋ ମୋହମୁଖେ ଠିତୋ ଦୋସଚରିତୋ, ମୋହମୁଖେ ଠିତୋ ରାଗଚରିତୋ ଚ ଦୋସଚରିତୋ ଚ ମୋହଚରିତୋ ଚାତି, ଲୋକିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଇମେହି ଏକୂନୱୀସତିଯା ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସୀଲୱନ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ତେ ସୀଲୱନ୍ତୋ ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲା ପକତିସୀଲଂ ସମାଦାନସୀଲଂ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦୋ ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା ଚାତି, ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ତୀହି ସୁତ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ଦସ୍ସନଭାଗିଯେନ ଭାୱନାଭାଗିଯେନ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯେନ ଚ।

ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଉଭଯେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ଞାଣଂ ପଞ୍ଞାଯ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ପଞ୍ଞାବଲେନ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାଯ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ତୀରଣାଯ ସନ୍ତୀରଣାଯ ଧମ୍ମେ ଞାଣେନ ଅନ୍ୱଯେ ଞାଣେନ ଖଯେ ଞାଣେନ ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣେନ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିଜ୍ଜାଯ ବୁଦ୍ଧିଯା ଭୂରିଯା ମେଧାଯ, ଯଂ ଯଂ ୱା ପନ ଲବ୍ଭତି,

ତେନ ତେନ ପଞ୍ଞାଧିଓଚନେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଞେୟ୍ୟଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେହି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେହି ହୀନପ୍ପଣୀତେହି ଦୂରସନ୍ତିକେହି ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତେହି କୁସଲାକୁସଲାବ୍ଯାକତେହି ସଙ୍ଖେପତୋ ଓା ଛହି ଆରମ୍ମଣେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଞାଣଞ୍ଚ ଞେୟ୍ୟଞ୍ଚ ତଦୁଭଯେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ପଞ୍ଞାପି ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଞେୟ୍ୟଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଓା ବାହିରଂ ଓା, ସବ୍ବଂ ତଂ ସଙ୍ଖତେନ ଅସଙ୍ଖତେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଦସ୍ସନଂ ଭାଓନା [ଦସ୍ସନା ଭାଓନା (ସୀ।)] ସକଓଚନଂ ପରଓଚନଂ ୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ ଅୱିସଜ୍ଜନୀଯଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକୋତି ସବ୍ବତ୍ଥ ତଦୁଭଯଂ ସୁତ୍ତେ ଯଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥା ଉପଧାରଯିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନତୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ଯଂ ଓା ପନ କିଞ୍ଚି ଭଗଓା ଅଞ୍ଞତରଓଚନଂ ଭାସତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଧାରଯିତବ୍ବଂ।

ଦୁୱିଧୋ ହେତୁ ଯଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ଯେ ଚ କିଲେସା, ସମୁଦଯୋ କିଲେସା। ତତ୍ଥ କିଲେସା ସଂକିଲେସଭାଗିଯେନ ସୁତ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ସମୁଦଯୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯେନ ଚ ଓାସନାଭାଗିଯେନ ଚ ସୁତ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ଚତୂହି ସୁତ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ଓାସନାଭାଗିଯେନ ଦସ୍ସନଭାଗିଯେନ ଭାଓନାଭାଗିଯେନ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯେନ ଚ। ଅକୁସଲଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯେନ ସୁତ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ । କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ତଦୁଭଯେନ [ତଦୁଭଯେହି (ସୀ।)] ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ଭଗଓତୋ ଅନୁଞ୍ଞାତାଯ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ତଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ସଂଓରୋ ପହାନଂ ଭାଓନା ସଚ୍ଛିକିରିଯା କପ୍ପିଯାନୁଲୋମୋତି, ଯଂ ଦିସ୍ସତି ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ, ତଂ କପ୍ପିଯାନୁଲୋମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଭଗଓତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତକାରଣେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ତଦୁଭଯେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଥଓୋ ପସଂସାଯ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ। ସୋ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ଭଗଓତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ଅରିଯଧମ୍ମାନଂ ସିକ୍ଖାଯ ଲୋକିଯଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯାତି। ଏଓଂ ଥଓୋ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭୂମି ନଓହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, କିଲେସଭୂମି ନଓହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଏଓମେତାନି ଅଟ୍ଠାରସ ପଦାନି ହୋନ୍ତି ନଓ ପଦାନି କୁସଲାନି ନଓ ପଦାନି ଅକୁସଲାନୀତି, ତଥାହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ସାସନପଟ୍ଠାନେ''ତି। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ –

''ନଓହି ଚ ପଦେହି କୁସଲା, ନଓହି ଚ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଅକୁସଲପକ୍ଖା;

ଏତେ ଖଲୁ ମୂଲପଦା, ଭଓନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସ ପଦାନୀ''ତି।

ନିଯୁତ୍ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ।

ଏତ୍ତାଓତା ସମତ୍ତା ନେତ୍ତି ଯା ଆଯସ୍ମତା ମହାକଚ୍ଚାଯନେନ ଭାସିତା ଭଗଓତା ଅନୁମୋଦିତା ମୂଲସଙ୍ଗୀତିଯଂ ସଙ୍ଗୀତାତି।

ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।